

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

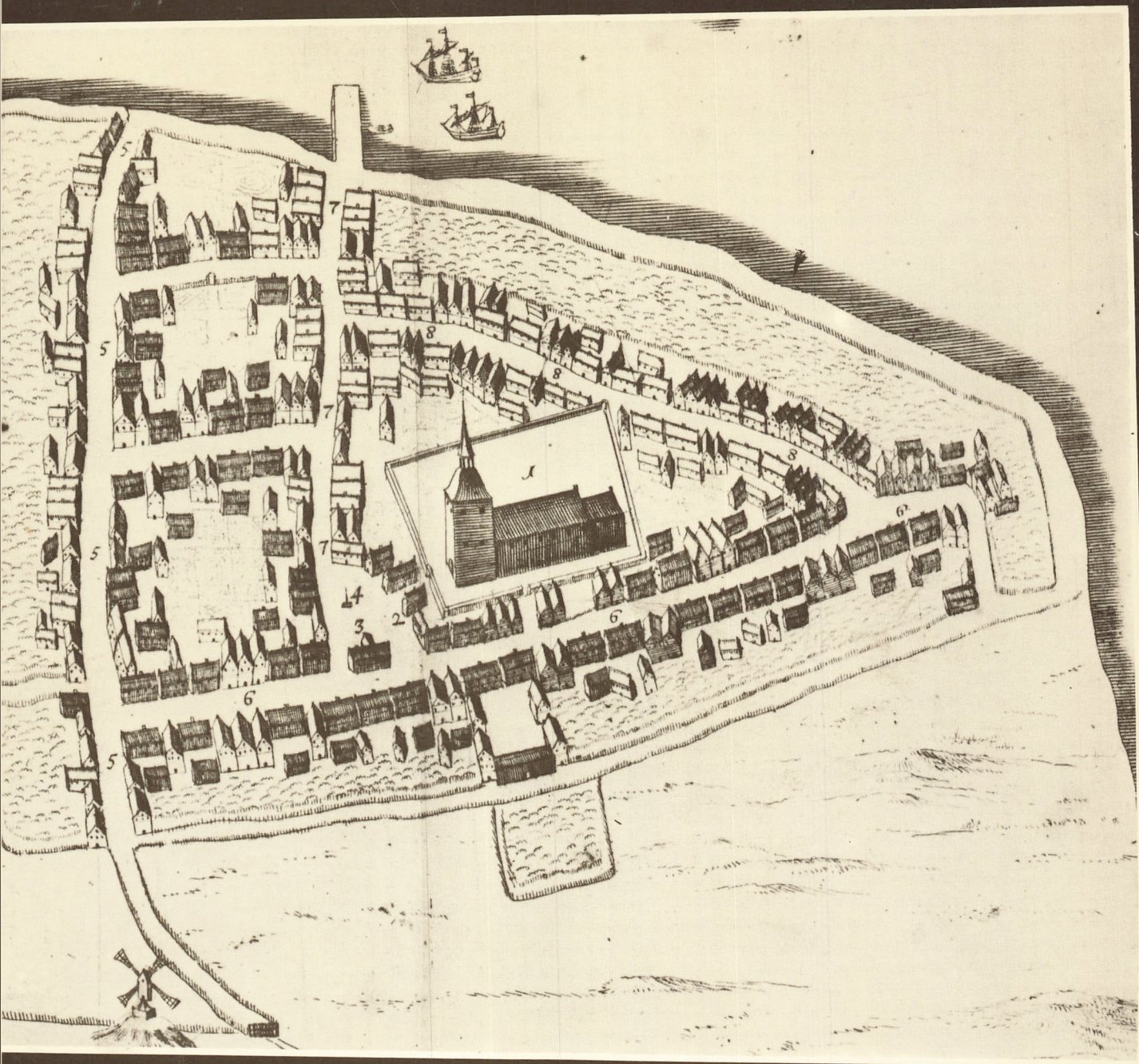
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HISTORISKE HUSE I ÆRØSKØBING

NATIONALMUSEET 1975

Illustrationen på omslaget

Prospektet over Ærøskøbing er gengivet fra Peder Hansen Resens berømte kobberstikværk, Atlas Danicus, som findes på Det kgl. Bibliotek. Peder Hansen Resen (1625–88) var en af det 17. århundredes store lærde. Efter en strålende akademisk løbebane i udlandet blev han 1662 professor i jura ved Københavns Universitet og to år efter tillige Københavns borgmester. I denne periode begyndte Resen at indsamle oplysninger om de danske provinsers historiske og geografiske forhold med henblik på et kæmpeværk om Danmarks topografi. Manuskriptet svulmede op til mere end 30 bind og blev af økonomiske grunde aldrig udgivet. Det lykkedes dog Resen i 1677 at udsende en samling af kobberstukne bykort, der skulle være indgået i illustrationsmaterialet til Atlas Danicus. Resens livsværk fik senere en endnu hårdere skæbne, idet størstedelen af originalmanuskriptet gik op i luer ved Universitetsbibliotekets brand i 1728.

Korttegneren har gengivet Ærøskøbing i fugleperspektiv, men man skal ikke fæste nogen større lid til kortets nøjagtighed. Vi genkender kirken og forløbet af byens gader, f.eks. Nørregades løb, der ligesom i dag følger kystlinjen parallelt og mødes med Søndergade (hos Resen betegnet Østergade) i en spids vinkel øst for kirkepladsen. Men de enkelte gadehuse afslører ingen detaljer, såsom kviste eller porte, de fremtræder udelukkende som lange, ensartede rækker af facade- eller gavlhuse.

HISTORISKE HUSE I ÆRØSKØBING

HISTORISKE HUSE I ÆRØSKØBING

NATIONALMUSEET 1975

Lay-out: Nationalmuseet. 2. afdeling

Tryk: Poul Kristensen, Herning

Skrift: Baskerville 10 pkt.

Papir: Thai-cote

1. oplag: 3.200

Fotografier: D. kgl. B. = Det kongelige Bibliotek,

N.M. = Nationalmuseet

ISBN nr. 87480 00 74 4

INDHOLD	
Indledning	side 7
Bygnings-registrant	side 13
Beplantnings-registrant	side 95
Ordforklaring	side 107
Litteraturfortegnelse	side 112
Personregister	side 113
Kort	side 121

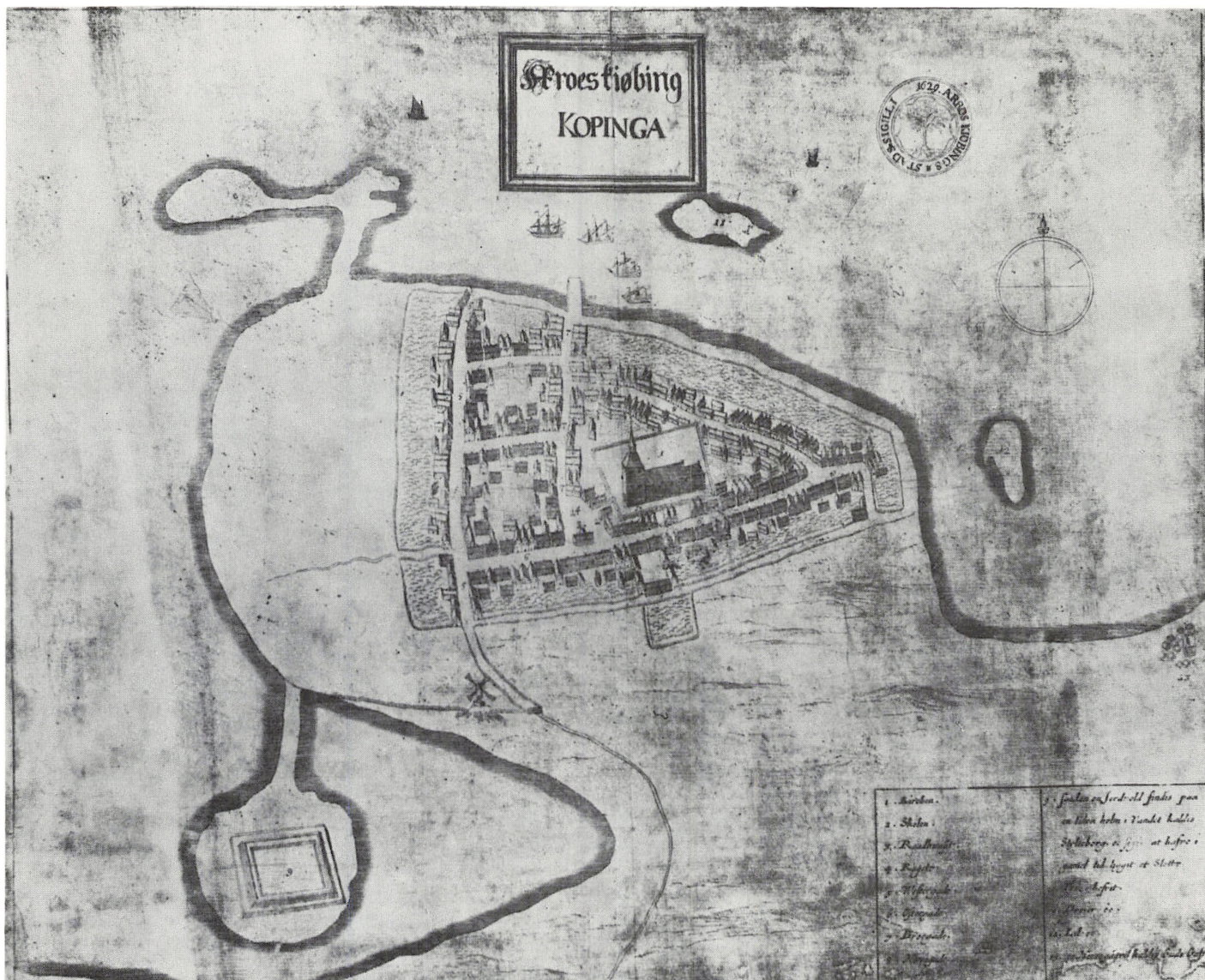
Ærøskøbing set fra Møllebakken 1930. Den markante bygrænse mod det åbne land og byens karakteristiske silhouet er stadig bevaret (D. kgl. B.).

INDLEDNING

Det har gennem generationer hørt til Nationalmuseets opgaver at indsamle oplysninger til gavn for den almindelige forståelse af Danmarks historie, og vore gamle købstæder har selvsagt været rige kilder at øse af. Tilværelsen i byerne har gennem et årtusind repræsenteret en livsform af stadig større betydning for samfundet som helhed. Denne udvikling har navnlig i det sidste århundrede og ikke mindst i de sidste årtier præget vort land i bebyggelsesmæssig henseende. Medens mindre end en femtedel af befolkningen boede i byer for 200 år siden, er mere end halvdelen i dag byboere. Befolkningstallet blev rundt regnet femdoblet og det meste af tilvæksten er faldet på byerne. Da det tilmed er sådan, at denne tilvækst kun i begrænset omfang har givet anledning til bosættelse i helt nye byer, vil det sige, at mange gamle byer er blevet udvidet i et sådant omfang, at det ældre byområde ikke blot er en såre begrænset del af byen idag, men ofte tillige så omkalfatret, at dette områdes karakter i bebyggelsesmæssig henseende kun glimtvis giver sig til syne.

Nogle byer har selvsagt været mere engagerede i denne udvikling end andre, enkelte er næsten holdt udenfor, og blandt dem indtager Ærøskøbing en fremtrædende plads, fordi den, så længe vi har haft folketællinger – d.v.s. gennem 200 år –, har haft praktisk talt samme folketal og udstrækning. Også i de foregående par århundreder har byen været af nogenlunde samme størrelse, og den er ikke i nyere tid hærget af store brande, som mange andre steder sætter skel i købstædernes historie. Alt dette må ses som baggrund for, at Ærøskøbing indtager en så mærkelig plads blandt vore byer. Hertil kommer

Plan efter »Topographia Daniæ«, ca. 1670 (N. M.).

beliggenheden på en ø midt mellem Sønderjylland og de større danske øer, således at byens bygningskultur stedse har været under påvirkning fra forskellige hold og antaget sin egen karakter. Der er ingen anden by som Ærøskøbing.

Den, der kommer udefra, overvældes af alt det, han ser og oplever. Det er en gammel by med mange gamle huse, bundet til et middelalderligt gadenet, og dog en levende by ikke blot i den bogstavelige forstand, at den er rammen om mange menneskers daglige liv. Det præg af liv, man på mærkelig måde fornemmer, er et liv som gennem generationer har sat sig utallige spor overalt. Det er ikke sådan, at der står hele kvarterer fra forskellige perioder, og at man altså kan gå fra et område, der f. eks. er udbygget i det 18. århundrede, til et, der er blevet til i det 19. århundrede o.s.v. Det er bemærkelsesværdigt, at huse fra forskellige tider ligger blandet, og at så mange huse fremtræder som resultatet af forskellige større eller mindre ombygninger. En gennemgang af de bygningsbeskrivelser, som i tidens løb er udført med henblik på ordning af brandforsikringen (»brandtaksationsforretninger«) bekræfter dette. Mange af de huse, som nu fremtræder med grundmuret facade, har været bindingsværkshuse, som har fået facaden omsat fra bindingsværk til grundmur. Nogle steder er husene forlængede, forhøjede eller har på anden måde skiftet udseende, og ofte er dette sket under indførelse af nye former, således at byen inden for sit gamle område har et præg af stille forvandling og vækst gennem århundreder.

Når vi kalder alle disse huse »historiske«, er det ikke i gammeldags forstand, for så vidt som der ikke vides at være knyttet sådanne begivenheder til dem,

som refereres i skolebørns historiebøger. Vi kalder dem »historiske« i den mening, at de er os overleveret fra tider, som tilhører historien, og fortæller os noget om disse tider, som kan være lærerigt og værd at mindes for andet end berømte mænds berømte gerninger. Et bysamfunds historie er menneskers historie fra dag til dag gennem århundreder. Det er en historie om enkelte mennesker, om familier, om generationer – den ene generation efter den anden. Det er den historie, de fleste af os nu engang lever med i, og for Ærøskøbings vedkommende er byens hele, lange historie således den stedlige befolknings historie. Denne befolkning har skabt byen og holdt den oppe gennem skiftende tider og under skiftende vilkår. Hvad enten det var søens folk, håndværkere, handlende, embedsmænd eller jordbrugere o.s.v., så har utallige af dem været med til at skabe den by, der findes idag, og vi kan i dokumenterne læse en hel del om, hvad de hver især gjorde. Tilsammen har de, der nu er borte – og for flertallets vedkommende glemte – efterladt sig en by, der er en del af deres livsindsats og et udtryk for deres bestræbelser for at få den ramme om dagliglivet, de ønskede sig. Nu skal man dog selvfølgelig ikke tro, de alle havde udspekuleret sig ganske særlige løsninger på deres bygge- og boligproblemer. I det store og hele var der standarder, som man levede op til, normer man fulgte, moder man lod sig besnære af o.s.v. Kort sagt, det meget fælles, mod hvilket det individuelle trods alt sjældent tegner sig så skarpt. Så er modsætningerne de skiftende generationer imellem nok større, og de kan som bekendt let føre til, at den ene generation ødelægger, hvad den forudgående har bygget op. Men der har også altid været dem, der opretholdt kvaliteter uden hensyn til modestrømninger. Og det har heldigvis været tilfældet i Ærøskøbing. Gode huse er blevet røgtet godt gennem generationer, ellers havde der ikke været så meget af kvalitet tilbage. Men noget kan selvfølgelig blive så utidssvarende, at der skal en særlig indsats til, hvis det skal holdes oppe.

Her har Ærøskøbing haft en lykkelig skæbne. »Priors hus« i Søndergade havde stået ubenyttet hen i 30 år og var temmelig forfaldent, da arkitekt Alexis J. Prior erhvervede det i 1913 og gennemførte en restaurering. Det var i årene før der var nogen bygningsfredning i Danmark. Fremhæves må også billedhuggeren Gunnar Hammerichs indsats for bevaring af byens gamle huse. Indsatsen for at bevare det gamle Ærøskøbing var landskendt allerede før den sidste krig brød ud – og da den var forbi, kan man sige, at byen blev berømt ud over alle grænser for sine fine, gamle huse. Der kan være grund til at nævne dette, fordi oversøiske turister nu ikke blot skal til hovedstaden og se det »historiske« Rosenborg med kronjuvelerne, men også til Ærøskøbing med de gamle huse. Dette – om ikke andet – kan dog berettiggelse os til at kalde dem »historiske«.

Men når nu så meget her er sagt om tidligere generationer og om turister, må det stærkt fremhæves, at det er for byens beboere i nutiden – og fremtiden – der skal arbejdes idag. En by skal være den bedst mulige ramme om det liv, der leves i den. Det gælder for Ærøskøbing som for andre byer, nye som gamle.

At Ærøskøbing er en gammel by betyder ikke, at den er forældet. Vi er kommet ud over det stadium, hvor vi tror, at vor tids teknik overgår alt, og vi har lært at forstå, at de gamle byers former ikke blot er »selvgroede«, men resultatet af generationers erfaringer på områder, der går ud over det rent tekniske og langt ind i det, som vedrører medmenneskeligt samvær, »miljø«, eller hvad man nu siger. Dette betyder ikke, at man forsager de goder, nutidens tekniske installationer af forskellig art kan medføre, men det betyder bl.a., at den sluttede gadebebyggelse, hvor alt ude og inde har jævne, menneskelige proportioner, og hvor materialerne er af god og prøvet kvalitet, ganske enkelt har vist sig at være en fortræffelig ramme om et byliv også for nutidens mennesker, som ikke er så forskellige fra fortidens. Men skal denne byform fungere tilfredsstillende, beror det helt på beboerne. De kan kun føle sig trygge, hvis de er forvissede om, at naboerne ikke forulemper dem med et byggeri og en virksomhed, som skader det bymiljø, der er tale om. Men det vil også sige, at de selv må respektere naboernes ret til at forvente sig beskyttelse. Derfor beror bevaring af et godt bymiljø på gensidig respekt og på enhvers

Nørregade 41–43. Gavlkvæsthus med ørelisener. Fot. 1921 (N. M.).

positive indsats for opretholdelse af det værdifulde miljø. De restriktioner af den ene eller anden art, som opretholdelse og forbedring af miljøet medfører, kan derfor ikke opfattes som noget, der kommer udefra af hensyn til fortiden, men som noget, der tjener det fælles bedste i nutiden.

De gamle huse i Ærøskøbing har gennem mange år været studeret af arkitekter og bygningshistorikere, og de mest markante huse har længe været velkendte i vide kredse. De gamle gavlhuse fra det 17. århundrede er set i sammenhæng med beslægtede huse i sønderjyske og sydfynske byer. De høje, fremspringende bygningspartier »karnapper« er ligeledes set i relation til byggeri i andre Østersøbyer, og det har kunnet diskuteres, hvordan »ørelisenerne« som ses Vestergade 22 og Nørregade 41–43 er kommet til Ærøskøbing. At de dominerer Nicolai Eigtveds københavnske byggeri omkring 1750 er ligeså sikkert, som at de siden hen blomstrede på Als. Ærøskøbing har aldrig været adskilt fra omverdenen. Da muremester Hansen 1909 byggede sit hus Brogade 8 blev facaden som et prøvekort på, hvad mesteren kunne levere af forsiringer hentet ud af det gamle Europas stilhistoriske skuffedarium. Hvor han så har sin viden fra, er en sag for sig.

Sådanne rent bygningshistoriske problemer er ikke taget op i denne bog, og der er heller ikke gjort noget forsøg på at give en almindelig skildring af byggeriets udvikling i Ærøskøbing. Hensigten har alene været at samle materiale til en fortegnelse over de bevaringsværdige, historiske huse med en redegørelse for, hvornår de er bygget, og hvordan de eventuelt senere kan være ændrede. Vi har gerne så klart som muligt villet fortælle hver enkelt bygnings historie i de ydre træk, således at beboerne og de, som får med byggesagerne at gøre, har noget konkret at gå ud fra. Samtidig har vi gjort bemærkninger om den udvendige vedligeholdelse som den var, da notaterne blev indsamlet, og påpeget et og andet, der efter vor opfattelse må have interesse af hensyn til gadebilledet. Derimod har vi kun undtagelsesvis berørt husenes indre, hvilket

selvfølgelig ikke betyder, at vi undervurderer det indres betydning. Tid efter anden vil modernisering af en eller anden art være nødvendig i et hvilket som helst hus, som skal bebos, og bevaringen af huset som helhed er selvfølgelig ikke til hinder for sådanne arbejder, idet det dog er naturligt i påkommende tilfælde at tage rimeligt hensyn til smukt formede rum, gamle døre og trapper m.v.

Udsigt over Ærøskøbings tage. Fot. 1910 (N.M.).

Hvad husenes ydre vedligeholdelse angår, må der henvises til *Dispositions- og bevaringsplan 1971 Ærøskøbing*. Men det »ydre« i Ærøskøbing er andet og mere end husenes facader og tage. Det ydre omfatter også træerne, haverne og alt det grønne, som er uadskilleligt forbundet med forestillingen om Ærøskøbing. Her har ikke blot det offentlige, men også de enkelte husejere et ansvar, og det er rimeligt, at alle, der arbejder for opretholdelse af Ærøskøbing som en »grøn« by, har visse analyser og fælleslinier at gå ud fra. Allerede ved udsendelsen af *Bevaringsplan Mariager* fremhævedes det ønskelige i, at enhver gammel by (der næsten altid er en »haveby«!) fik en »grøn« plan (jfr. tidsskriftet HAVEKUNST nr. 3, 1964), men det er ikke så let at få udformet en sådan plan. Som tillæg til denne bog kan vi imidlertid bringe en registrant, udarbejdet af arkitekt Ebbe Keld Pedersen, om værdifuld beplantning i Ærøskøbing, med en indledning, som skulle kunne være haveejere og byens myndigheder til nytte.

Bogen er iøvrigt udarbejdet af Nationalmuseets 2. afdeling, der takket være bevillinger fra kommunalbestyrelsen, Ærøskøbing Spare- og Lånekasse og Det særlige Bygningssyn har kunnet få studenterhjælp til gennemgang og bearbejdelse af det store arkivmateriale. Nationalmuseet er taknemmelig for denne hjælp, og museet må rette en hjertelig tak til Ærøskøbings beboere, som gæstfrit har åbnet deres huse og haver – ja hele deres by – for medarbejderne.

Nationalmuseets 2. Afdeling.

REGISTRANT

BAGGÅRDE 1, matr.nr. mj. 76a

Den grundmurede *stuehusbygning* med facade ud mod Baggårde, ind delt i 9 fag med dobbelt midtplaceret fyldingsdør med fast vindue er opført i 1866 for jordbruger og hestehandler Simon Pedersen Simonsen og ikke ændret væsentligt siden. Bygningen, der er gulkalket og har hvid profileret hovedgesims med sparrehoveder, har teglklædt heltag med halvvalm. Bagsiden står i rød blank mur med hvid profileret hovedgesims. Den parallelt hermed beliggende grundmurede *staldbygning* er opført samtidig med stuehuset. Bygningen, der har teglklædt heltag med halvvalm, fremtræder mod gårdspladsen med rød blankstensmur, hvid profileret hovedgesims. Bygningerne er velholdte og velbevarede, skorstenspiberne bør kalkes.

BROGADE 1, matr.nr. 292, 293

Det er temmelig vanskeligt at angive et bestemt opførelsesår for de enkelte bygninger, eftersom hele hotelkomplekset, især omkring århundredskiftet, har undergået store om- og tilbygninger. Det 2-etages *forhus* nærmest havnen opførtes 1850 for Ivar Pedersen som en 9 fag lang bygning med grundmur til gaden og bindingsværk mod gården. I 1879 ombyggede ejeren, gæstgiver J. H. Petersen, huset fra farveri til gæstgiveri, og lod bindingsværket i bagsiden omsætte til grundmur. Facaden, der nu fremtræder i 13 vinduesfag, er kvaderpudset og malet gul. Der er blændinger mellem soklen og den gennemgående sålbænk i 1. etage. Hvid, profileret kordongesims, sålbænke under 2. etages vinduer og hvid, sim-

pel hovedgesims. En dobbelt fyldingsdør i den rundbuede indgangsportal, hvorover er anbragt en blænding med hotellets navn. Træverandaen mod havnen er formentlig fra århundredskiftet. Det 4 fag brede og 2 etager høje *forhus* i forlængelse af ovennævnte har fået sit nuværende udseende efter en »forbedring« af et 1-etages, grundmuret hus fra 1851. I 1883 skrives om bygningen: »Huset er i år påført en ny etage og i det hele så godt som nyt«. Ombygningen blev foretaget for gæstgiver B. P. Møller. Facaden er pudset og malet gul, der er konsolbårne sålbænke og hvidmalede, profilerede vinduesindfatninger, profileret kordongesims og hovedgesims med konsolagtigt tandsnit. Bygningen har teglhængt heltag med 3 kviste til gaden. *Vinkelbygningen* på hjørnet af Brogade/Nørregade har også gennemgået væsentlige ændringer siden opførelsen. 1. etage er resterne af en oprindelig 12½-fags bygning, opført 1851 for farver Peter Møller, med grundmur til gaden og bindingsværk mod gården. I 1879 blev huset ombygget for B. P. Møller. Bygningen blev kortet af til 9 fag og bindingsværksbagsiden omsat til grundmur. 2. etagen er formentlig tilføjet omkring århundredskiftet. Facaden til Nørregade er pudset og malet lys gul i 1. etage, i 2. etage vandskuret og malet i samme farve. Hvid, profileret kordon- og hovedgesims. Hjørnebygningen har teglklædt heltag med 4 tagkviste til gaderne. Bagsiden står i rød, blank mur. *Port- og staldbygningen* på 4 fag (2 vinduesfag og 1 bredt portfag) er opført 1879 for gæstgiver B. P. Møller. Murværket er gulkalket og har rundbuede jernvinduer. Hovedgesimsen er hvid og profileret, mens portfaget, der hæver tagniveauet lidt, har træbjælke for-

oven. Velholdt gæstgivergård af stor betydning for gadebilledet. Nydelig skiltning til Brogade.

BROGADE 2, matr.nr. 290b

Forhuset udgør de 3 søndre fag af et beboelseshus, der blev opført i foråret 1859 for smed Niels Rasmussen Nielsen. Hele bygningen var i 8 fag grundmur og 1 etage med heltag. Efter 1867 blev huset delt i de nuværende to beboelser. Den gråpudsede facade står med sort sokkel og hvid, profileret hovedgesims med tandsnit. Omkring dør og vinduer glatpudsede indfatninger i facadefarven. De 2 søndre fag har grønmalede dannebrogsvinduer med sålbænke i samme farve. Døren er lidt tilbagetrukket, bagsiden er pudset og gulmalet. Bygningen har teglhængt heltag med en træbeklædt tagkvist til gaden. Velholdt og velbevaret forhus, dog bør skorstenspiben males.

BROGADE 3-5, matr.nr. 169a og b

I 1775 blev ejendomskomplekset, som dengang lå på een matrikel, overtaget af kancelliråd Prehn. Ejerskiftet foranledigede, at samtlige bygninger på grunden blev nedrevet eller kraftigt ombygget og en ny forhusbebyggelse tog form. Til Brogade opførtes et 2 etager højt *beboelseshus* i 12 fag grundmur til gaden og bindingsværk mod gården. Bagsiden, som muligvis indeholder elementer fra den tidligere bebyggelse, er dog siden (formentlig 1880) blevet delvis skalmuret. Ud til Nørregade opførtes et 6 fag langt *bindingsværksforhus* i 1 etage, som indrettedes til lo og pakhus. Denne bygning blev imidlertid så stærkt ombygget i 1820, at det ikke kan udelukkes,

Brogade 1. Fot. 1937 (D. kgl. B.).

at et nyt, delvis grundmuret hus opførtes på bindingsværksbygningens fundamenter. Huset indrettedes i 2 fag til beboelse, 2 fag til port og endelig 2 fag til stald og brænderum. I 1840 blev ejendommen delt, således at Brogadeforhusets 6 sydvestre fag blev skilt fra. Den 2 etager høje, grundmurede facade til Brogade, der er inddelt i 12 vinduesfag, er malet grå og har sorttjæret kampestenssokkel og hvidmalet hovedgesims. Over den rundbuede, tilbagetrukne, dobbelte indgang hænger et par smedjerslygter. Foran indgangen 3 trin granittrappe. I 1. etage høje, sprossede vinduer. Jernankre mellem 1. og 2. etage og en malet roset som udsmykning over indgangspartiet. Vestre gavltrekant er ligesom store dele af bagsiden i bindingsværk. Heltag med tegl. Forhuset mod Nørregade er i 1 etage og i grundmur, der ligesom Brogadehuset er malet grå. Den frie gavl er i bindingsværk. Sort kampestenssokkel, profileret hovedgesims, som er hvid. Småsprossede vinduer og 1 dobbelt, glat port samt en dør. Heltag med tegl. Velholdt og velbevaret bygningskompleks af den største betydning for gadebilledet. Huset er fredet i klasse B.

BROGADE 4, matr.nr. 289

Det grundmurede *forhus* på 5 fag og 1 etage er fra slutningen af forrige århundrede. Den gule facade er glatpudset under og kvaderpudset over

den hvide, gennemgående vinduesgesims. Hvid, profileret hovedgesims. Dannebrogsvinduerne er hvidmalede og den dobbelte fyldingsdør, med fast vindue over, er malet gul og brun. Bagsiden står i røde mursten. Bygningen har skiferbeklædt heltag, som er forsynet med to skorstene i rød, blank mur. I tagfladen mod gården er opsat en træbeklædt tagkvist. Forhuset er velholdt.

BROGADE 6, matr.nr. 288a

Det lille 3-fags *forhus* har fået sit nuværende udseende efter ombygninger af et ældre bindingsværkshus. Mellem 1862 og 1865 blev facaden grundmuret for bådfører Christian Wilhelm Anton Fich, senere er bagsiden omsat i grundmur. Den pudsede, røde facade afsluttes af en hvid, profileret hovedgesims. En ny dør med glastrude er anbragt i facadenichen. Bagsiden, der er forhøjet med en mansardetage, har i 1. etage 2 synlige fag, resten er dækket af en tilbygning. Bygningen har teglklædt heltag. Forhuset er velholdt, men skorstenspi-ben bør kalkes eller males.

BROGADE 7, matr.nr. 168

Det 6 fag lange *forhus* i 1 etage er opført før 1778 i bindingsværk. Et hundrede år senere, d.v.s. i 1878, lod den daværende ejer, fuldmægtig S. F. Jensen, bygningen grundmure til ga-

Brogade 9. Fot. 1921 (N. M.).

den; de to tagkviste blev formentlig indrettet ved samme lejlighed. Siden da er bygningen ikke ændret væsentligt i det ydre. Facaden er malet lys grøn, mens hovedgesimsen, der er profileret og med tandsnit, er malet hvid. Den dobbelte fyldingsdør i grønne nuancer har fast vindue. Til gadedøren, som er tilbagetrukket, hører granittrappe med 4 trin. Heltag med tegl. Forhuset er velholdt.

BROGADE 8, matr.nr. 257

Det grundmurede *forhus* i 1 etage og 5 fag opførtes 1909 for murermester N. Hansen. Facaden står i rød, blank mur, med en dominerende facade-dekoration, der er hvidmalet. I taget 2 kviste over 2 og 1 fag, udsmykket som i underetagen. Dobbelt fyldingsdør med fast overvindue. Teglkældt heltag med halvvalm mod Smedegade, skorsten i rød, blank mur. Indendørs har huset døre fra den gamle toldbod. Pudsig forhusbygning med en egen charme.

BROGADE 9, matr.nr. 166, 167

Kernen i denne *bygning* kan føres tilbage til 1700-tallet, idet der i 1766 lå et 8 fag stort bindingsværkshus i 1 etage. Huset blev ganske vist stærkt ombygget og forbedret i 1786, da Hans Philip Lauritzen Brandt overtog ejendommen. Omkring 1845 blev ejendommen delt i to, således at

skrædder Johan Arend Rasmussen fik den sydvestre del af huset og skomager Peter Hansen den nordøstre del. Det er formentlig i forbindelse med dette ejerskifte, at bygningen blev delvis omsat til grundmur, således som det fremgår af taksationsfolkenes beskrivelse fra 1852. I 1821, da huset endnu stod helt i bindingsværk, omtales kvisten første gang. Indretning af butik skal ifølge de lidt sparsomme arkivalier have fundet sted i begyndelsen af dette århundrede, da agent Bernhard Hansen købte begge ejendomme og således atter forenede den i lang tid opdelte matrikel. Bygningen er mod gaden i 1 etage med taskekivist over 2 fag. Facaden og kvisten er sprutpudset og kalket gul. Forsidens sydvestre ende er præget af butiksindretningens store spejlglassruder, der er indsat i nyere tid. Mod nord en yderplaceret tilbagetrukket indgang med 4 trin granittrappe foran. Profileret hovedgesims med tandsnit. Bagsidens 1. etage er dækket af en grundmuret tilbygning, mens 2. etage er inddelt i 8 fag bindingsværk. Hvidmalet murværk og blå træværk. Heltag, der til gaden er beklædt med røde tegl og mod gården med grå eternit. Velholdt forhus, der dog præges af de sidste årtiers ombygning og den lidt uheldige facadebehandling.

BROGADE 10, matr.nr. 258

Forhuset er opført 1927 af murerme-

ster Edward Tollesen som en grundmuret 3-fags bygning i 1 etage, i stedet for en 2-etages grundmuret bygning. Rødstensfacaden har mønstermurværk omkring indgangspartiet og aftrappet hovedgesims. Døren er en kopi efter en gammel dør. I husets sidebygning er en dobbelt fyldingsdør, der formentlig stammer fra et 3-fags bindingsværkshus, der lå på stedet indtil slutningen af forrige århundrede. Bagsiden er i 2 etager og ligesom gavlen opmuret i gule sten. Teglkældt heltag med rødstensskorsten og tagkvist i tagfladen til gaden. Forhuset er velholdt.

BROGADE 11, matr.nr. 165

Det nuværende grundmurede *forhus* i 4 fag og 1 etage kan med sikkerhed føres tilbage til 1860'erne. I denne periode blev et 1700-tals bindingsværkshus enten omsat til grundmur eller helt nedrevet og et nyt af samme dimensioner opført. Facaden er berappet og malet lys grå, sorttjæret sokkel, profileret hovedgesims med tandsnit. Yderplaceret indgangsparti med fyldingsdør. Heltag med tegl. Velholdt og velbevaret forhus, men skorstenen bør vandskures, males eller kalkes.

BROGADE 12, matr.nr. 260

Brogade 12-14 er opført omkring århundredskiftet for jordbruger H. C. F. Dauer, men er siden blevet delt i 2

ejendomme. *Forhuset*, Brogade 12, fremtræder i 3 fag til gaden. Facaden, som er pudset og malet beige, har profileret hovedgesims. Der er sålbænke under vinduerne i gavlkvisten, der strækker sig over 2 fag. Dør- og vindueskarme er afrundede foroven. Døren er en enkelt fyldingsdør med glas og fast vindue over. En trappe med jerngelænder fører op til indgangen. Gavlkvisten, der er yngre end selve bygningen, er prydet med et løvehoved. Bagsiden er gul. Det teglklædte heltag har hvidkalket skorsten og en træbeklædt kvist i tagfladen mod gården. Velholdt forhus.

BROGADE 13, matr.nr. 164

På dette sted lå i slutningen af 1700-årene den nordøstre del af et 11 fag langt bindingsværkshus (se Brogade 15). Bindingsværket er dog siden – formentlig i 1880'erne omsat til grundmur. *Forhuset* står i dag i 3 fag og 1 etage. Facaden er rosa, har sort sokkel og afsluttes af en hvid, profileret hovedgesims med tandsnit. Dobbelt fyldingsdør med vindue over. Teglklædt heltag, hvori en nyopsat tagkvist til gaden. Skorstenen er hvid. Velholdt forhus.

BROGADE 14, matr.nr. 261

Forhuset er opført omkring århundredskiftet (se Brogade 12) for jordbruger H. C. F. Dauer. Bygningen er i 4 fag grundmur og 1 etage. Hvide, profilerede indramninger af de buede dør- og vindueslysninger. Gennemgående sålbænk. Den dobbelte fyldingsdør med fast overvindue står blå og hvid. Bagsiden er i røde mursten. Bygningen har teglhængt vinkeltag. Velholdt hus.

BROGADE 15, matr.nr. 163

Forhuset har fået sit nuværende ydre i slutningen af forrige århundrede, idet bygningen i dette tidsrum dels er blevet grundmuret og dels er forhøjet til 2 etager. Det bindingsværkshus, der beskrives i taksationerne fra 1867, var på 3-4 fag, og det har tidligere indgået som en del af et 11 fag langt 1700-tals hus, der omfattede det nuværende Brogade 13-17 (se under disse), men omkring 1850 opdeltes

bygningen med tilhørende grund i 3 dele. Bygningen er, som nævnt, i 2 grundmurede etager, og den gulmalede facade er opdelt i 3 fag, hvoraf de 2 østre træder længere frem i gaden end det vestre. Forsiden har sorttjæret sokkel og hvidmalet, profileret hovedgesims og sålbænke. I vest en dobbelt fyldingsdør med fast overvindue. Heltag med tegl. Velholdt forhus med pæn skorstenspipe.

BROGADE 16, matr.nr. 262

Brogade 16 består af to *forhuse*, hvis bygningshistorie går tilbage til forrige århundrede. Claus Christian Heinrichsen lod i årene 1850-52 opføre en nordre bygning på 4 fag og 1 etage med grundmur til gaden og bindingsværk mod gården; det søndre 2-fags hus blev opført i 2 etager helt i grundmur og med kælder. I 1879 nedrev købmand J. H. Dauer de 4 nordre fag og byggede i stedet en 2-etages bygning ligeledes i samme byggemåde som de 2 søndre fag. Husenes adskillelse er i facaden markeret ved en lisen syd for indgangspartiet. Begge huse har gulkalkede facader, der afsluttes af en aftrappet hovedgesims med tandsnit. I det gamle 2-fags hus er indrettet butik. Det store butiksvindue af støbejern er sprossedelt og udsmykket med en jonisk pilaster i hver side. I de 3 nordfag er en gennemgående sålbænk under 1. etages vinduer. Indgangspartiet har dobbelt, grønmalet fyldingsdør. Til gadedøren hører trappe med gelænder i den ene side. Bagsiden er gulkalket og taget er teglhængt. *Baghuset* opførtes i 1875 for købmand J. H. Dauer som en 1-etages teglhængt bygning, dengang inddelt i 5 fag. *Forhuset* er velholdt og fremtræder på en malerisk måde i gadebilledet.

BROGADE 17, matr.nr. 162

Bygningen er opført i begyndelsen af 1930'erne for installatør Emil May, som indrettede huset til beboelse og butik. Butiksindretningen udvidedes i 1951 med bl.a. en stor spejlglasrude i stedet for 2 mindre butiksvinduer. I dag er butikken nedlagt, og hele huset anvendes til beboelse. Det hus, som installatør May lod nedrive i begyn-

Brogade 21. Fot. 1921 (N. M.).

delsen af 1930'rne, var den sydvestre del af det under Brogade 15 omtalte 1700-talshus, som man endnu i nabohusets nordøstre gavl (Brogade 19) kan se spor af. Bygningen, hvori der i 1. etage var indrettet smedie og port, var i 2 etager til gaden og 1 etage mod gården; endvidere trådte det gamle hus længere frem i gaden end det nuværende gavlkvisthus i 4 fag grundmur og 1 etage. En gavlkvist over 2 fag, heltag med tegl. Facaden er malet lys grå og har sorttjæret sokkel. Fyldingsdør med vinduer i og over, 6-trins cementtrappe med gelænder. Bygningen er velholdt.

BROGADE 19, matr.nr. 161

Den 2 etager høje, grundmurede bygning er formentlig opført i begyndelsen af 1920'rne for vægter og senere fiskehandler N. Rasmussen Petersen, i stedet for en tidligere 1700-tals bygning i 1 etage. Facaden, der er opdelt i 3 fag, er gulkalket og har sorttjæret sokkel. Hoved- og kordongesims samt de profilerede sålbænke, vindues- og dørindfatninger er hvidmalede. Foran den dobbelte fyldingsdør med fast vindue er en 4-trins cementtrappe med gelænder. Heltag med tegl. Velholdt forhus.

BROGADE 20, matr.nr. 221a

Forhuset opførtes i årene 1850-52 for Claus Christian Heinrichsen. Den 1-etages bygning var på 10 spærfag,

grundmuret til gaden og i bindingsværk mod gården. Kvisten blev opsat mellem 1865 og 1867 for Johan Matthias Lahn Hansen. Bagsiden er nu omsat til grundmur, formentlig i begyndelsen af dette århundrede. Bygningen fremtræder i dag som et karnapkvisthus med 3-fags kvist. Den pudsede og lyseblå malede facade har en gennemgående sålbænk under de 4 søndre fags vinduer og kvistens vinduer. Under vinduerne sprutpudsede felter. Hovedgesimsen har rulskifte og i frontispicen sidder et rundt vindue. I en niche i karnappens midterfag en dobbelt fyldingsdør med fast vindue. Nord herfor er gennem en enkelt, blåmalet dør adgang til en butik med et stort vindue. I bagsiden ses kun 3 fag, da resten er dækket af en sidebygning. Forhuset er velholdt. Huset er fredet i klasse B.

BROGADE 21, matr.nr. 160

Forhuset er opført i 1788 for Eric Clausen Bay, som 4 år tidligere havde overtaget ejendommen. Den 8 fag lange bygning i 1 etage med gavlkvist over 3 fag blev opført i grundmur til gaden og i bindingsværk mod gården. I 1877 nævnes det for første gang, at også den frie gavl mod sydvest var i grundmur. Facaden – der var under reparation ved redaktionens slutning – afsluttes af en gennemgående, profileret hovedgesims med rulskifte. Før 1947, da butikken indrettedes med store glasflader i dør- og vindu-

esfag, har indgangsdøren formentlig været midtplaceret. Foran indgangen en 3-trins granittrappe med gelænder. Kvisten afsluttes af en trekantsfronton. Bagsiden har sorttjæret træværk og gulkalkede tavl. Teglkædt heltag med en tagkvist mod gården. Fint og velbevaret forhus med mange gode detaljer. Indgangsdøren og butiksvinduerne skæmmer i nogen grad bygningen, men det kan der måske ad åre rådes bod på. Huset er fredet i klasse B.

BROGADE 22, matr.nr. 219

Det er ikke muligt ud fra arkivalske undersøgelser at fastslå, om *hjørnehuset* er fuldstændig nyopført i 1873, men meget kunne tyde derpå. Imellem 1781 og 1867 lå på hjørnegrunden en 4-fags bygning i 2 etager. Samtlige brandtaksationer for denne periode omtaler husets forside som værende »dels i grundmur, dels i bindingsværk«, dets bagside helt i bindingsværk. I 1873 noterer Ærøskøbing brandtaksationsmænd, at murermester Hans M. Hansens hus er i 1 etage og 4 fag, med grundmuret facade og gavle, i bindingsværk mod gården. Vurderingssummen er til sammenligning steget fra 440 rigsdaler i 1867 til 520 i 1873. Hjørnehuset står i 5 fag til Brogade, samt et »brækket hjørne« (skråt hjørnefag) i 1 fag. Den vandskurede, gulmalede facade har sorttjæret sokkel og profileret hovedgesims med små sparrehoveder. I

BROGADE

det nordlige, yderstillede fag en dobbelt fyldingsdør og trappe med 3 trin. Vindues- og dørfaget har fladbuede lysninger og hvide sålbænke. Bygningen har teglhængt heltag med halvvalm til Gyden og en nyere skorsten i rød, blank mur. Bindingsværksbagsiden har sortmalet tømmer og gulmalede murstenstavl. Huset er velholdt, skorstenspipen bør vandskures, males eller kalkes.

BROGADE, matr.nr. 218

»*Hammerichs Hus*«.

I 1803 siges det, at »Niels Eskildsen har af nye opbyggt 6 fag med dobbelt etage«, eller med andre ord, at den store *hjørnebygning* stammer fra dette år. Tidligere lå et ældre bindingsværkshus på grunden – 1 etage og 6 fag – men dette hus er tilsyneladende revet ned i 1803. At det forholder sig således sandsynliggøres også af, at stolperne i facaden mod Brogade er forsynet med samme slags tømmermærker i både 1. og 2. etage. I 1821 var bygningen delt i to selvstændige beboelser på hver 3 fag bindingsværk. Hjørnehusets facader til Brogade og Gyden står i dag med sort tømmer og vandskurede, lyserøde murstenstavl. I 2. etage til Brogade er de 3 sydligste fag forsynet med småsprossede vinduer. Den grønmalede og dekorerede, dobbelte fyldingsdør med udsmykket karmindfatning i facaden til Gyden sad oprindeligt i huset Søndergade 3. Døren til Brogade er en efterligning. Det teglklædte heltag har halvvalm til Gyden og to hvidkalkede skorstene. Den lille *tilbygning* i 2 fag grundmur og 1 etage til Gyden er opført omkring århundredskiftet, oprindeligt som selvstændig beboelse. På en opmåling foretaget 1938 af Kunstakademiets arkitektskole ses det, at det nuværende rum til spisekammer i hjørnehusets vestligste fag i gavlen tidligere har været indgang for sidehuset. Bindingsværkshuset er velholdt og velbevaret, af stor betydning for gadebilledet. Desværre er tømmeret i stor udstrækning spækket med cement. Huset er fredet i klasse B.

BROGADE 24, matr.nr. 179

Forhuset har i perioden 1821 til 1829 fælles bygningshistorie med nabohu-

set, Brogade 26 (se under dette). Der er formentlig tale om en skrivefejl, når maler Christian Rising Svindingshus i 1852 omtales som værende i 5 fag. I alle efterfølgende brandtaksationsprotokoller angives fagantallet til 6. Butiksindretningen i de 2 nordligste fag må være foretaget efter 1867. Den vandskurede, lysegrå facade har sortmalet sokkel og hvid, profileret hovedgesims med rulskifte. Stuevinduerne har sålbænke. Det tilbagetrukne indgangsparti har dobbelt fyldingsdør med faste ruder over og trappe med 3 trin og jerngelænder. Den frie gavl i nord står endnu i bindingsværk, i bagsiden ses rester af bindingsværk (tagrem og stolper). Det velholdte og velbevarede forhus har to fine skorstenspiber, men en ensartet farveholdning i facaden med nr. 26 burde tilstræbes.

BROGADE 26, matr.nr. 180

Den ældste del af *forhuset* kan føres tilbage til de første årtier af forrige århundrede. I 1821 udgjorde bygningen de 5 søndre fag af et 11-fags hus, som ejedes af Mathias Pedersen Rabes enke (om de 6 nordre fag se Brogade 24). 11-fags huset var da i 1 etage, i grundmur til gaden og bindingsværk mod gården. I 1829, da ejendommen blev udstykket i to beboelser, købte skipper Hans Christopher Thærøe de 5 søndre fag for 360 rigsdaler. Den 2. juni 1857 solgte hans enke, Anne Marie Thærøe, 3 fag (nordre) til styrmand Erik Hansen Halmøe. I købebrevet står der, at »Sælgerinden forbeholder sig Indgang gennem Kjøberens Forstue, fri Opgang til Loftet, samt frit Vandløb over Kjøberens Gaard. Kjøbereren skal selv lade sætte Skjel i Forhuset under Bjælken«. De resterende 2 fag (søndre) blev solgt i 1873, ligeledes til Erik Hansen Halmøe. Den vandskurede facade er gulmalet og har sorttjæret sokkel og profileret hovedgesims med rulskifte. I midterfaget en dekoreret dobbelt fyldingsdør med buet vindue over, et gadespejl ved det nordligste vindue. Den sydlige gavl, som er fritstående, er i bindingsværk og har træbeklædt gavltrekant. Bagsidens bindingsværk har sorttjæret tømmer og vandskurede, gulkalkede

BØSSEHAGE

Brogade. »Hammerichs hus«. Fot. 1921 (N. M.).

tafv. I det teglklædte vinkeltag to hvidkalkede skorstene, i tagfladen til gaden to veluxvinduer. Et velholdt og velbevaret forhus med fine skorstenspiber. Men en ensartet farveholdning i facaden med nr. 24 burde tilstræbes.

BROGADE 28, matr.nr. 181

Forhuset med den fine karnapudbygning kan føres tilbage til 1821. Dette år blev en ældre 10-fags bindingsværksbygning »forbedret fra 800 til 900 Rigsdaler« for bager Jobst Gottfried Røhling. Ved ombygningen blev de 6 fag grundmurede til gaden og karnapudbygningen antagelig samtidig tilføjet. I de følgende år, dog senest 1852, blev de resterende 4 bindingsværksfag grundmuret til gaden. En 2-fløjet port i det sydligste fag, der kun står omtalt i arkivalierne i 1862, blev sløjft i 1962. Ved denne ombygning blev det nuværende indgangsfag etableret og den fine, dobbelte fyldingsdør med overvindue, som stammer fra en mølle i Ærøskøbings omegn, indsat. Der har været bageri i ejendommens sidehus (se under dette) fra begyndelsen af forrige århundrede, men en butiksinretning i forhuset synes først at være foretaget efter 1867. Den gule facade afsluttes af en hvidmalet hovedgesims med rulskifte. I facaden er indmuret en mindetavle for etatsråd og apoteker A. H. Riise, der blev født i huset.

Karnapudbygningen, der er i 2 grundmurede etager, har hvidmalet gesimsbånd og rund åbning i gavltrekanten. Ud fra karnappens 2. etage hænger et smedejernsskilt med »I. L. Røhling« i bogstaver og bærende en forgyldt kringle med krone. Bygnings teglhængte sadeltag har i tagfladen til gaden en lille tagkvist, der er opsat i 1962. To hvide skorstene. *Sidehuset* er antagelig opført 1819 for bager Jobst Røhling som et »bryghus« i 6 fag. Oplysningerne er mere detaljerede i den efterfølgende brandtaksation i 1821, hvor bygningen omtales som »Bryg- og Bagehus i 1 Etage, helt i Brandmur (grundmur) med Tegltag«. *Sidehuset* er før 1852 blevet reduceret med 1 fag til kun 5 fag. Den vandskurede, hvidkalkede facade mod gården afsluttes af en simpel hovedgesims. Bygningen har teglhængt vinkeltag. *Baghuset* er opført omkring århundredskiftet i stedet for en 10-fags bindingsværksbygning. *Forhuset* er fredet i klasse B.

BØSSEHAGE 2, matr.nr. 345

Forhuset med lo og lade er opført 1881 for møller Jørgen Madsen. Bygningen blev opført i grundmur til alle sider. Beboelsesafdelingens længde var 23 alen; staldafdelingens længde var 14½ alen, og bredden på bygningen var 14½ alen. Den pudsede, gulkalkede facade afsluttes af en hvid profileret hovedgesims med konsol-

agtigt tandsnit. Beboelsesafdelingen har profilerede dør- og vinduesindramninger og grønne sålbænke. En granittrappe fører op til en dobbelt fyldingsdør, hvor de øverste fyldinger er udskiftede med glas. Staldafdelingen har port med kurvehanksbue og 2 små vinduer uden sålbænke. Bagsiden er gulkalket. *Sidehuset* er opført samtidig med forhuset i 5 fag bindingsværk og 1 etage. I forbindelse med opførelsen af for- og sidehus blev nogle ældre bindingsværksbygninger på grunden nedrevet, og materialer fra disse kan være blevet genanvendt i det nye sidehus. Huset er velholdt og har fine skorstenspiber.

BØSSEHAGE 4, matr.nr. 344

I 1862 lod fisker Nicolai Nielsen bagsiden af et 4 fags *bindingsværksforhus* fra omkring 1800 omsætte til grundmur. Senere blev huset ombygget, evt. nybygget. Dette er formentlig sket i begyndelsen af dette århundrede, i hvert fald inden 1923. Facaden er vandskuret og gråmalet. Vinduerne er anbragt i svagt buede fordybninger og under vinduerne er hvidmalede, profilerede sålbænke. Hovedgesimsen er hvidmalet, profileret. Bagsiden er pudset og rødmalet. Velholdt bygning. Dør og vinduesrammer bør males.

BØSSEHAGE 6, matr.nr. 343

Det 4-fags grundmurede *forhus* på 1

Gyden set mod Brogade. Fot. 1937 (D. kgl. B.).

etage opførtes 1878 for A. S. Wintther. Dog var den vestre gavl i bindingsværk. Facaden er vandskuret og gulkalket, hovedgesimsen er profileret og bæres af konsoller. Dør- og vinduesindfatninger er profilerede, ligesom den gennemgående sålbænk under vinduerne. Døren er placeret i en rundbuet niche. Bagsiden er pudset og kalket rød. Bygningen er velholdt.

BØSSEHAGE 8, matr.nr. 342

Forhuset er formentlig opført omkring 1920, men har bibeholdt proportionerne fra et ældre, 1-etages bindingsværkshus. Bygningen står i 3 fag med teglklædt heltag, der mod

gaden har stort tagvindue. Facaden er malet grågrøn. Hovedgesimsen er profileret og hvidmalet. Vinduerne ligger i rundbuede fordybninger og har vissengrønne sålbænke. Bagsiden er pudset og malet lys gul. Huset er velholdt.

BØSSEHAGE 10, matr.nr. 341a

I 1843 blev for postmester Frederik Theodor Reichwein opført et grundmuret *forhus* på 7 fag og 1 etage. Tidligere lå på grunden en ejendom, der bestod af en 5-fags bindingsværksbygning indrettet til beboelse og et 2-fags udhus, ligeledes i bindingsværk. Begge bygninger blev

opført i 1788 for Jens Heinrichsen Fyhn. I 1802 blæste udhuset om, men inden 1821 blev et nyt udhus – indrettet til svinesti – opført i grundmur og en del af forhuset omsat til grundmur. Postmester Reichweins bygning har i dag pudset, gulkalket facade, der afsluttes af en markant, hvid hovedgesims. Der er en lidt tilbagetrukken, dobbelt fyldingsdør. Bagsiden er kalket gul. Bygningen er velholdt.

GYDEN 1, matr.nr. 232

Forhuset, det tidligere Ærøskøbing Kino, blev opført 1914 for et konsortium i Ærøskøbing. Bygningen, der var i grundmur og 1 etage, havde skiferklædt vinkeltag. Murede lisener inddelte fra opførelsen facaden i 6 fag. Bygningen var indrettet til biograf indtil omkring 1970, hvor huset blev ombygget til vaskeri. På matriklen lå før hen et forhus i 9 fag bindingsværk. Facaden, der er malet rødilla, opdeles af sortmalede lisener og afsluttes af en hvidmalet, stærkt profileret hovedgesims. Vinkeltagets skifer er udskiftet med eternit. Facadens fremtoning kunne forbedres væsentligt, såfremt lisenerne fik en farve og vaskeriets skiltning ændredes.

GYDEN 1a, matr.nr. 230

Det 5 fag brede *forhus* har fået den nuværende udformning efter ombygninger af et bindingsværkshus fra første halvdel af 1800-årene. På matriklen lå i 1821 en bindingsværksbygning i 5 fag og 1 etage. Huset havde teglklædt vinkeltag. Facaden blev før 1852 omsat i grundmur, bagsidens grundmuring er foretaget før 1920. Den glatpudsede og gulmalede forside har en hvidmalet, simpel hovedgesims. I midterfaget er en enkelt fyldingsdør og vinduerne på begge sider er forsynede med tværsprosser. Taget har en skorsten i rød, blank mur. Bagsiden, der er vandskuret og gulmalet, afsluttes af en hvidmalet, simpel hovedgesims. Forhuset er velholdt, dog bør skorstenen vandskures og kalkes eller males.

GYDEN 2, matr.nr. 203b

Det lille 3-fags *forhus* er opført mellem

1857 og 1862, formentlig for Frederik Christen Laudt Momberg. Bygningen var da i 1 etage, for- og bagsiden i »brandmur« (grundmur) og gavlene i bindingsværk, de frie gavlparter dækket med træ. Vestgavlen er antagelig i nyere tid sammenbygget med hjørnehuset, Vestergade 33. Den glatpudsede, gulmalede facade, der har høj, sorttjæret sokkel, afsluttes af en profileret, hvid hovedgesims. Under forsiden to indrammede vinduer et let profileret, gennemgående bånd med hvid bemaling. I det østlige yderfag er en enkelt, grønmalet fyldingsdør; dørfaget har hvid, profileret indramning og cementtrappe med 4 trin. I bagsiden, der er pudset og malet gul, er endnu bevaret rester af bindingsværk (tagrem og østre hjørnestolpe). Teglkædt heltag med skorsten i røde sten, der bør vandskures og males hvid.

GYDEN 3, matr.nr. 228, 229

Karl Ludvig Møller lod i 1789 nedrive en 1-etages bindingsværksbygning på 4 fag, der lå på grunden (nuværende matr.nr. 228 og 229). I stedet opførtes et 2-etages *forhus* på 4 fag »af samme Byggeskik« (bindingsværk og tegltag). Ved en udmatrikulering, der fandt sted mellem 1821 og 1852, deltes bygningen i 2 forhuse på hver 2 fag. Efter 1867 er forhusene atter kommet under samme ejer. Facaden står i dag med sort tømmer og vandskurede, gule murstenstavle. I det østlige midterfag er omkring 1930 indsat en ny indgangsdør med rudemønster og fast overvindue i en karm med profileret overligger. Alt træværk er malet grønt. Bagsiden er delvis grundmuret i 1. etage, det resterende bindingsværk har sortmalet tømmer og vandskurede, hvidmalede tavle. Bygningen er velholdt.

GYDEN 4, matr.nr. 203a

Det grundmurede *forhus* er fremstået efter flere ombygninger af et ældre bindingsværkshus. I 1778 lå der på matriklen en 4½-fags bindingsværksbygning på 1 etage, som ejedes af Peter Weber. Huset havde teglklædt vinkeltag. En kvist omtales i brandtaksationerne i perioden fra 1821 til

1865. Bygningens forside blev omsat i grundmur mellem 1821 og 1852, formentlig for Peter Lauritzen Webers enke i 1828, hvor vurderingssummen forhøjedes fra 90 rigsdaler til 130. Bagsiden er grundmuret efter 1867. Facaden er i dag glatpudset og gulmalet med hvidmalet hovedgesims. Under vinduerne hvidmalede sålbænke. Den dobbelte fyldingsdør står som vinduerne i rødbrunt og beige. Bygningen er velbevaret og velholdt, dog bør skorstenen vandskures og kalkes.

GYDEN 5, matr.nr. 227

Forhuset indeholder rester af en ældre bindingsværksbygning fra omkring 1800. Bygningen beskrives i 1801 som værende på 3 fag bindingsværk, i 2 etager og med teglklædt heltag. I perioden 1821 til 1852 blev forsiden grundmuret, muligvis i 1841, hvor vurderingssummen forhøjedes fra 240 til 300 rigsdaler. Facaden er i dag vandskuret og malet rosa, med murankre på overgangen mellem 1. og 2. etage; hvid, profileret hovedgesims. Småsprossede, hvidmalede vinduer og sort, uhøvlet bræddedør. Opskalket tag med hvid skorsten. Det frie gavlparti i øst samt bagsiden har sortmalet tømmer og rosa tavle. Bygningen blev istandsat i 1967 af arkitekt Erik Vilhelm Sørensen. Vellykket restaurering.

GYDEN 6, matr.nr. 204

Forhuset er opført i midten af 1860'erne for sætteskipper Erich Christian Bang. Det nyopførte hus, der var i 5 fag og 1 etage, havde grundmuret forside og bagsiden i bindingsværk. En grundmuring af bagsiden er foretaget i dette århundrede. På matriklen lå tidligere en 5-fags bindingsværksbygning i 1 etage. Den nuværende facadebehandling er præget af glatpudset og lysegult malet murværk. De fire dannebrogsvinduer er forsynede med hvidmalede sålbænke og forsiden afsluttes af en hvid, profileret hovedgesims. Det teglklædte vinkeltag har brandkam i begge gavle. Bygningen er velholdt, dog bør skorstenspipen vandskures og males.

GYDEN 7, matr.nr. 226

Forhuset er nyopført, eventuelt ombygget i slutningen af forrige århundrede. Bygningen var ved århundredskiftet i 4 fag og 1 etage, med grundmuret facade og bagsiden opført i bindingsværk. På matriklen lå i perioden 1778 til 1883 en bindingsværksbygning i 4 fag og 1 etage. Facaden er i dag vandskuret og malet beige, soklen er sort og den profilerede hovedgesims er hvid. Under vinduerne kraftige, profilerede sålbænke i facadefarven. Døren er en enkelt fyldingsdør med rude i øverste fylding. Bagsiden har sortmalet tømmer og tavli i rød, blank sten. Huset har teglhængt vinkeltag, og i tagfladen mod gården er opsat en kvist på 1 fag. Bygningen er velholdt, dog bør skorstenen vandskures og males.

GYDEN 9, matr.nr. 225

Det beskedne 3-fags *forhus* er nyopført – eventuelt ombygget – i 1850'erne for tømmermand Momme Mathias Boysen. Bygningen omtales i 1855 som værende i 3 fag og 1 etage, i grundmur til gaden og i bindingsværk mod gården. Grundmuringen af bagsiden er foretaget i begyndelsen af dette århundrede. På matriklen lå i perioden 1778 til 1855 et 3-fags *forhus* i bindingsværk og 1 etage. Bygningen fremtræder i dag med vandskuret og lyseblå malet facade med mørkeblå skifersålbænke og hvid hovedgesims. Vinduerne og den flammerede dør med lille vindue er malet mørkeblå. Bagsiden, der har 1 dør-fag og 2 vinduesfag, er vandskuret og gulmalet. Gavlen til nabohuset, Gyden 7, indeholder bindingsværk – efter nuværende ejers oplysning. Bygningen har teglklædt vinkeltag og en skorsten, der er pudset og hvidmalet. Huset er velholdt.

GYDEN 10,
matr.nr. 206, 207 og 208

Det 1-etages *forhus* i 5 grundmurede fag er opført 1907 for postfører Clausen. På grunden lå endnu i 1867 et 7-fags *forhus* med grundmuret forside (matr.nr. 206), et 3-fags *forhus* i grundmur (matr. nr. 207) og en

9-fags lade- og staldbygning med gavlen til gaden (matr.nr. 208). Forhuset på matr.nr. 206 blev først nedrevet omkring 1950, da vognmand Hans Clausen ansøgte bygningskommissionen om tilladelse til »delvis nedrivning af en bestående gammel, ubeboelig og uanvendelig bygning«. I stedet opførtes den nuværende sidebygning i 1 etage i grundmur. Forhusets facade står i dag med sortmalet sokkel og pudset murværk op til den gennemgående gesims under de 4 vinduesfag. Murværket over vinduesgesimsen er gulmalet og forsiden afsluttes af en hvidmalet, profileret hovedgesims. I det vestlige yderfag er en dobbelt fyldingsdør med fast overvindue. Bagsiden er vandskuret og gulmalet, det teglhængte vinkeltag har mod haven en 2 fag bred gavlkvist, som er opsat omkring 1920. I forbindelse med gavlkvisten er en altan hvilende på piller. Bygningen er velholdt, men skorstenspipecen bør males.

GYDEN 11, matr.nr. 224

Det lille 3-fags *forhus* er antagelig opført i slutningen af 1820'erne som en bygning i 1 etage, i grundmur til gaden og bindingsværk mod gården. Bagsiden er omsat i grundmur før 1940. Den lysegult malede facade har sortmalet sokkel og profileret hovedgesims. I det vestlige yderfag er en dobbelt fyldingsdør, som har ruder i fyldingerne og er grønmalet i to lyse nuancer. I de 2 vinduesfag har vinduerne tværspisser. Det vestlige, frie gavlparti har vindskede. Det teglklædte vinkeltag er opskalket. Velholdt bygning, dog bør skorstenen males.

GYDEN 12, matr.nr. 209

Det nuværende 3-fags *forhus* er opført i grundmur omkring 1890. I perioden 1778 til 1883 lå der på matriklen en 3-fags bindingsværksbygning i 1 etage, som muligvis i tiden før 1778 har udgjort de 3 vestlige fag i nabohuset, Gyden 14. Facaden, der tidligere havde 2 vinduesfag og 1 dørfag, er i nyere tid blevet stærkt ændret, idet de 2 vinduesfag er blevet erstattet af et bredt fag med spejlglasrude i, og dørfaget er rykket tilbage. Den pudsede,

Gyden 15. Fot. 1921 (N. M.).

gul-kalkede forside afsluttes af en hvidmalet og simpel hovedgesims. Bagsiden står i gul, blank mur. Bygningen har teglhængt vinkeltag, i tagfladen mod haven er opsat en tagkvist. Facaden er ødelagt ved isætning af stort vindue. Forsiden burde ombygges, så den kommer i harmoni med nabofacaden i nr. 14.

GYDEN 13, matr.nr. 222, 223

Det grundmurede *forhus* i 5 uregelmæssige fag, der ligger på to matrikler (222 og 223), er nyopført i 1890'erne. Den vandskurede og gulmalede facade har hvid, profileret hovedgesims, der afbrydes af den 2 fag brede kvist med halvvalm. Soklen er muret op af kløvede kampesten. Omkring 1920 blev der indrettet bageri i en tilstødende sidebygning, og fra den tid stammer det let frempringende butiksvindue og indgangsfaget i bygningens vestlige side. Vinduerne er forsynede med hvide murstensålbænke og under kvisten er indsat murankre. Huset har teglhængt vinkeltag med 2 hvidkalkede skorstene, og brandkam i begge gavle. I tagfladen mod gården en taskekvist på 1 fag. Bagsiden og gavlene er gulmalede. Bygningen er velholdt.

GYDEN 14, matr.nr. 210

Den ældste del af *forhuset* kan føres tilbage til tiden før 1778. I dette år lå på grunden en bindingsværksbygning i 4 fag og 1 etage, som ejedes af Rasmus Petersen Schmits enke. Det nævnes fra 1798, at taget er teglhængt og bygningen forsynet med en »kvist« (antagelig en karnapudbygning). I perioden 1821 til 1852 er karnapudbygningen omsat i grundmur. Den gulmalede facade har sorttjæret sokkel og hvidmalet, simpel hovedgesims. Karnapudbygningen har ligeledes hvidt gesimsbånd og halvrundt vindue i gavltrekanten. I indgangsfaget, der er placeret i forsiddens østlige del, er indsat en empiredør, som tidligere har siddet i Dunkær Skole (opført 1819). Da skolen brændte i 1951, blev døren reddet og erhvervet af Ærøskøbing-Fonden, som lod den overgå til ejeren af Gyden 14. Vinduerne og døren er grønmalede. I taget er en lille teglhængt taskekvist. Hvidkalket skorsten. Bagsiden skjules delvis af en nyere 2-etages tilbygning i grundmur. Den frie østgavl har sorttjæret bindingsværk og lysegult malede murstenstav, sortmalet vindskede og træbeklædt gavltrekant. Det velholdte hus er fredet i klasse B.

GYDEN 15, matr.nr. 221b

Den ældste del af *forhuset* kan føres tilbage til tiden før 1778. I dette år lå der på matriklen et 11-fags bindingsværkshus i 1 etage. Bygningen havde teglhængt heltag. Antallet af fag opgives fra 1821 og fremefter til 10 fag, i dag står bygningen i 7 fag foruden portfaget. Mellem 1821 og 1852 blev forsiden omsat i grundmur. Facaden er vandskuret og malet lysegrå og har hvid, aftrappet hovedgesims. 5 af fagene fremtræder som fladbuede lysninger. Midtplaceret, dobbelt fyldingsdør med glas i de øvre fyldinger. Døren og vinduerne er malet lyseblå. I den vestlige gavl, der er af bindingsværk og har træbeklædt gavltrekant, findes en utydelig inskription med årstallet 1725 indhugget i en løsholt. Løsholten er antagelig genanvendt ved den nuværende bygnings opførelse. Huset er velholdt, men den vestlige gavls bevaringstilstand er ringe. Skorstenen bør kalkes eller males.

GYDEN 16, matr.nr. 211, »Zahrtmanns Hus«

Forhuset er opført før 1788. Bygning-

gen stod da i 4 fag bindingsværk, 1 etage, med teglhængt heltag. Brandtaksationerne nævner 1821 en karnap, men i de følgende taksationer står den ikke omtalt, og den er antagelig blevet sløjfet, da Marie Cathrine Brandt i 1840'erne lod huset grundmure til gaden. Grundmuringen af bagsiden må være foretaget efter 1867. Bygningen står i dag med berappet, gul facade, der i siderne afsluttes af pudsede og hvide hjørnekvadere. Forsiden har hvid, rigt profileret hovedgesims og en tofløjet fyldingsdør med fast overvindue i udsmykket karmindfatning. Vinduerne og døren er malet mørkebrun med grønne detaljer. Gavlene er i sulekonstruktion, den vestlige gavl er tillige udkraget og knægtbåren. Gavltømmeret er tjæret, murstenstavlene berappede og gule. Det teglhængte heltag er opskalket. Huset er velholdt og velbevaret. *Sidehuset* blev opført i 1840'erne for Marie Cathrine Brandt. Bygningen var da i 3 grundmurede fag og 1 etage, med teglhængt heltag. Den anvendtes fra opførelsen og indtil slutningen af 1860'erne som brændehus. Sidebygningen har i dag gulkalkede mure og hvid hovedgesims. Forhuset er fredet i klasse B.

GYDEN 17, matr.nr. 220

Bygningshistorien til det lille 3-fags *forhus* kan føres tilbage til første halvdel af 1800-årene, hvor der på grunden lå en 3-fags bindingsværksbygning på 1 etage, med teglhængt heltag. Mellem 1821 og 1852 blev huset grundmuret til gaden og efter 1867 er bagsiden ligeledes blevet grundmuret. Facaden, der i dag er vandskuret og malet lys gul, har lysegrønne sålbænke og en hvidmalet, profileret hovedgesims. Grønmalet, dobbelt fyldingsdør med fast overvindue. 2 hvide dannebrogsvinduer. Den grundmurede, frie gavl mod øst har samme behandling som forsiden. Bygningen er velholdt.

GYDEN 18, matr.nr. 214, 215

Forhuset er opført i perioden 1821 til 1852 som to selvstændige, 1-etages bygninger, begge med grundmurede

facader og bagsider i bindingsværk. Det østlige forhus, der var på 5 fag, var indrettet til pakhus, antagelig med port, selv om denne ikke står omtalt i brandtaksationerne. Det vestlige forhus var på 3 fag og indrettet til beboelse. Bagsiderne blev grundmurede efter 1867. Facaden står i dag med delvis berappet, gult murværk, der afsluttes af en hvid, profileret hovedgesims. I bygningens østligste fag sidder den førnævnte port, som har to rødmaledede fløje. Portrummet er i begyndelsen af dette århundrede reduceret med et ½ fag og et vindue er anbragt i dets sted. Indgangen fra gaden har en dobbelt, rød fyldingsdør og trappe. Bindingsværket, der er bevaret i den frie gavl i vest, har sortmalet tømmer og gule tavl. Den vandskurede, gulmalede bagside afsluttes af en hvidmalet, simpel hovedgesims. Bygningen, der har teglklædt vinkeltag med to fine skorstenspiber, er velholdt og velbevaret. Huset er fredet i klasse B.

GYDEN 20, matr.nr. 216

Det lille, 3-fags *forhus* er opført i 1890'erne. På matriklen lå førhen en bindingsværksbygning i 3 fag og 1 etage, indrettet til beboelse. Det nyopførte hus var i grundmur og 1 etage, vinkeltaget var teglhængt. Facaden er glatpudset og malet lysegrå, soklen sortmalet og hovedgesimsen profileret. Forsiden opdeles af 1 dørfag og 2 vinduesfag, bagsiden er pudset og gulkalket. Forhuset er velholdt, men med upassende vinduer, der burde erstattes med sprossevinduer.

HAVNEN

»Kogehuset«, »Fyret«

Den lille kvadratiske, grundmurede bygning, med det kegleformede tag, har i tidens løb haft så forskellige funktioner som kogehus, fyr og toilet. Bygningen har ikke tidligere været brandforsikret, og det har derfor ikke været muligt, ud fra det forhåndenværende arkivalske materiale, at datere den. En havneanordning fra 1787 forbyder brug af åben ild om bord på skibene, men dette behøver ikke at være ensbetydende med, at kogehuset er opført omkring nævnte

tidspunkt. Museet i Ærøskøbing ejer en lille tegning, udført af sognepræst Petersen i Rise sogn i 1831, der viser kogehuset. I slutningen af 1859 er i Ærø Avis en heftig debat, om det rimelige i at håndhæve forbudet mod åben ild. I et læserindlæg hævdes det, at »Kogehuset er af en saadan Beskaffenhed, at ingen kan koge deri,..«. I 1862 omtales kogehuset som »fyr«, og må således være blevet ombygget til dette formål i årene 1860-62. Facaden er pudset og malet hvid. I et hjørne ud mod havnen er en kvistopbygning med et 6-delt vindue, en mindelse om at bygningen fungerede som fyr. Kogehuset er pænt og velholdt.

HAVNEN

D/S Ærø A/S 1874

I 1931 opførtes for dampskibsselskabet Ærø en lille ekspeditionsbygning helt ude ved færgelejet efter tegning af arkitekt A. Prior. Huset blev opført i bindingsværk med 7 fag i forsiden. Allerede i 1938 var bygningen for lille, og da man desuden måtte forlænge og udvide jernbanesporene, blev bygningen rullet fra sin tidligere plads længere ind mod Vestergade. Ekspeditionsbygningen blev udvidet med pakhus efter tegning af arkitekt F. Jørgensen. Bygningen har tjæret tømmer og tavli i gule mursten. De småsprossede vinduer og døren er holdt i hvid og grøn farve.

»Toldkammeret«

Toldkammeret blev bygget i 1901 for Staten af Kgl. Bygningsinspektør Jens Vilhelm Petersen. Bygningen, der er i 2 etager, er opført i røde mursten i en historiserende stil, der er typisk for tidens offentlige byggeri. Huset er udsmykket med kamgavle og blændinger. I de 2-buede blændinger i 2. etage er anbragt vinduer; under de 2 midterste vinduer mod havnen er anbragt inskriptionen: »Kongeligt Toldkammer«. I taget en træbeklædt kvist.

JOMFRUVEJEN 2, matr.nr. 290a, 291b

Forhuset er opført i foråret 1859 for

smed Niels Rasmussen Nielsen, som en 8-fags, grundmuret bygning. Huset er nu delt i 2 selvstændige ejendomme, hvoraf Jomfruvejen 2 er på 5 fag og 1 etage. Den moderne indgangsdør er midtstillet i gavlen. Facaden er pudset og kalket gul. Vinduerne er med hvidmalede indfælinger og sålbænke. Hovedgesimsen er aftrappet, profileret og med tandsnit. Mod Brogade en tagkvist med træbeklædning. I bagsiden 4 synlige fag, resten dækket af en udbygning fra 1943. Velholdt og velbevaret forhus. Den mindre heldige dør i gavlen bør males. Skorstenspipen bør kalkes eller males.

KIRKESTRÆDE 1, matr.nr. 158a

Forhuset er opført i to omgange. Bygningens østlige del (nærmest kirken) kan føres tilbage til 1782, hvor de daværende ejere, Rasmus Peitersens arvinger, lod det tidligere beboelseshus i bindingsværk nedrive og et tilsvarende »våningshus« på 3½ fag genopføre. Den nye bygning var i 2 etager til gaden og 1 etage til haven. I 1853 blev huset udvidet til i alt 6 fag, samtidig med at facaden omsattes til grundmur. Den nyopførte vestlige del var i 2 etager både til gaden og gården. Bygherren Niels Johansen Nielsen ernærede sig som skomager, men herudover indrettede han tillige et gæstgiveri i sit hus. Den glatpudsede, lysegrå facade til gaden fremtræder i dag som i 1853 i 6 vinduesfag i 2 etager. Facaden afsluttes af en kraftig, profileret hovedgesims, under vinduerne i 1. etage er mørke klinke-sålbænke. Bagsiden, der har rødmalet tavli og sorttjæret træværk, var oprindeligt helt i bindingsværk, men er siden blevet delvis omsat til grundmur. Heltag med tegl. Velholdt forhus, der passer godt ind i det lille gænge. Dør og vinduesrammer bør males og skorstenen overfladebehandles.

KIRKESTRÆDE 3, matr.nr. 157

Den 3/11 1949 attesterer Ærø Bygningskommission, at opførelsen af den nuværende *beboelsesejendom*, tilhørende graver Karl Larsen, er tilendebragt. Den tidligere bindings-

værksbygning, som blev nedrevet i begyndelsen af 1949, var opført i 1781 for Peter Matzen. Huset var i 5 fag og forsynet med en karnap eller kvist. I 1870 overtog blikkenslager Aug. Rixen ejendommen, hvorefter der skete visse – ikke nærmere omtalte – ændringer, men der er formentlig tale om en delvis grundmuring. Den nuværende bygnings facade i 4½ fag med 2-fags gavlkvist er pudset og kalket lys gul. Forsiden har aftrappet, hvid hovedgesims, der under gavlkvisten fortsætter i et uprofileret bånd. Gavlkvisten afsluttes af en hvid tre-kantsfronton med rundt vindue. Den frie gavls nederste halvdel fremtræder i kampesten stammende fra den tidligere bygning. Mod gaden et tilbagetrækket indgangsparti med ny dør. Taget er teglklædt og afvalmet mod øst. Velholdt forhus. Den nye dør bør males.

NØRREGADE 1, matr.nr. 294

Forhuset er opført 1820/21 for købmand Jens Clausen Klestrup som et 10 spærfag, grundmuret »Wohnhaus« på 1 etage med karnap og kviste over 3 spærfag. I 1864 blev 3 spærfag bortsolgt i forbindelse med opførelsen af Nørregade 3. De 2 nordre fag af bygningen blev påført en 2. etage omkring århundredskiftet. Huset fremtræder nu i 6 fag. Facaden er pudset og malet gul. Karnapudbygningen over 2 fag har frontispice med hvidmalede, profilerede gesimsbånd og medaljon. Hovedgesimsen er hvidmalet og profileret. Dobbeltdyldingsdør med fast overvindue. Bagsiden er blegrød. Det velholdte hus er fredet i klasse B.

NØRREGADE 2, matr.nr. 170a

I begyndelsen af 1800-tallet var det nuværende Nørregade 2, 4, 6 og 8 én ejendom tilhørende købmand Michel Nielsen Schytte. Den daværende gadebebyggelse bestod af tre 1700-tals huse på i alt 19 fag, fra vest et pakhus på 3 fag bindingsværk, dernæst et beboelseshus på 12 fag dels i grundmur og dels i bindingsværk, og endelig 4 fag pakhus i grundmur til gaden og bindingsværk mod gården. I perioden 1822 til 1852 blev ejendommen

Nørregade 1. Fot. 1957 (N. M.)

udstykket i 4 matrikler, og forhusbebyggelsen blev tilsyneladende nedrevet og genopført på de gamle fundamenter. Dog kan det ikke udelukkes, at de nuværende huse indeholder visse bygningselementer fra denne tidligere bebyggelse. Nørregade 2 har ikke siden opførelsen i 1800-tallet – bortset fra bagsidens grundmuring – undergået væsentlige ændringer i det ydre. *Bygningen* er i 1 etage med kvist over 3 fag. Facaden har gule tav, sorttjæret tømmer og kampestenssokkel. Den aftrappede hovedgesims er hvid. Dobbelt fyldingsdør med fast vindue over og 4 trin granittrappe foran. Den synlige del af bagsiden er i gule mursten med hvidmalet hovedgesims. Heltag med tegl. Velholdt og velbevaret forhusbygning med smukt indgangsparti. Skorstenen trænger til istandsættelse og maling.

NØRREGADE 3, matr.nr. 295

Forhuset er opført 1864 for Laurits Henrik Bastholm, som et 1-etages grundmuret hus i 5 fag med tegltag. 2-fagskvisten med halvvalm er påsat efter 1921, muligvis i 1929, hvor bygningen blev brandskadet. Den pudsede, lysegult malede facade har hvid, profileret hovedgesims. Vinduerne har hvide, profilerede indramninger og gennemgående sålbænk i 1. etage. Mørkebrun, dobbelt fyldingsdør med fast overvindue. Bagsiden er lys gul

og har gavlkvist med inskriptionen »Pacifie«. Tegklædt heltag med hvid skorsten. Huset er velholdt.

NØRREGADE 4, matr.nr. 171

Det 1-etages *forhus* er opført omkring 1850 for møbelsnedker Christian Rigelsen (se Nørregade 2). Det daværende hus var 4½ fag stort og i grundmur til gaden, men bindingsværk mod gården. Opsætningen af taskekvisten til gaden er sket efter 1921 (se foto). Huset har været anvendt dels til beboelse og dels til værksted. Den rosa facade er opdelt i 4 fag, hvoraf de 3 østre træder lidt længere frem i gaden end det vestre. Profileret, hvidmalet hovedgesims, der over 3 fag har rulskifte. Huset har heltag med tegl. Velholdt forhus med pænt indgangsparti. Skorstenen trænger til istandsættelse og maling.

NØRREGADE 5, matr.nr. 296

Forhuset er opført 1864 for Christen Jørgensen Hansen, som et 5-fags grundmuret hus på 1 etage og med kvist. Allerede i 1866 blev huset opdelt i et beboelseshus på 3 fag og en stald på 2 fag, for smed Jens Thomsen Jensen. Hele huset blev atter indrettet til beboelse i 1875 for skibsreder P. W. Drejø. Den omtalte kvist blev fjernet inden 1867. Facaden er pudset og står i en lys blå-grå farve.

Hvid, profileret hovedgesims og sålbænke af klinker i facadefarven. Døren er en enkelt, mørkeblå fyldingsdør med overvindue. Bagsiden er kalket grå. Huset er velholdt.

NØRREGADE 6, matr.nr. 172

Den 2 etager høje *forhusbygning*s nuværende fremtræden stammer fra omkring 1850, da skipper Jens Mikkelson Jensen ejede stedet (se Nørregade 2). Bagsiden, som ved opførelsen stod i bindingsværk, var inden 1862 omsat til grundmur. Siden da ingen væsentlige ændringer i bygnings ydre. Facaden, der er opdelt i 4 fag, er glatpudset og malet lys grå. Hvid facadeudsmykning, som består af konsolbårne sålbænke under alle vinduer, en profileret kordon- og hovedgesims, den sidste med tandsnit. Yderplaceret dobbelt fyldingsdør med fast vindue over. Begge gavle er udført i bindingsværk, som er tjæret. Bagsiden er gulmalet. Heltag med tegl. Velholdt og velbevaret forhus, men skorstenen bør vandskures, males eller kalkes.

NØRREGADE 7, matr.nr. 297

Forhuset er opført 1851 for skipper Jens Christian Steen som et 1-etages, grundmuret hus. Bygningen har teglhængt tag med kvist. Det fremgår ikke om omtalte kvist var til gaden, eller er identisk med bindingsværkskvisten mod gården. Efter 1921 er facaden blevet rensset for puds og maling. Det blanke murværk i gule sten er muret i blokforbandt og fuget i rødbrun mørtel. Døren, der før var placeret i 3. fag fra nord, er blevet flyttet til yderfaget. Dobbelt fyldingsdør med fast overvindue i en udsmykket karmindfatning. Hovedgesimsen er profileret og hvidmalet. Bindingsværkskvisten mod gården har gule tavler og sort træværk. Velholdt bygning.

NØRREGADE 8, matr.nr. 173

Omkring 1850 lod skipper Johan Gottlieb Goldmann sit 1-etages, 4 fag store *forhus* opføre (se Nørregade 2). Bygningen var dengang i grundmur til gaden og bindingsværk mod gården. Bagsidens grundmuring og op-

sætning af en tagkvist er sandsynligvis sket i begyndelsen af dette århundrede. Facaden er berappet og malet lys gul, og har hvidmalet, profileret hovedgesims og sålbænke. Sorttjæret sokkel. Yderplaceret fyldingsdør med fast vindue over. Den frie gavl mod syd er fjellebeklædt foroven. Teglkædet heltag med dobbelt tagkvist til gaden. Huset er både velholdt og velbevaret.

NØRREGADE 9, matr.nr. 298

Forhuset opførtes 1883 for krydsbetjent H. C. Kisbye som et grundmuret forhus i 1 etage, 10 al. lang og 12¾ al. dyb, inddelt i 3 fag. Facaden er pudset og malet lys grøn. Hovedgesimsen er profileret og har konsoller. Der er yderplaceret fyldingsdør med fast vindue. Sålbænke under vinduerne og hvidmalede, profilerede dør- og vinduesindfatninger. Bagsiden er pudset og malet grøn og hvid. Velholdt hus.

NØRREGADE 10, matr.nr. 174

Forhuset er opført i 1801 for assessor Christopher Elias Gottlob og Niels Gottlobs enke. Den daværende bygning var i 7 fag bindingsværk og 1 etage høj med 1 kvist, som dog senere er fjernet. Facadens nuværende ydre skyldes en grundmuring, der må være foretaget i begyndelsen af dette århundrede. Stedets 1700-tals bebyggelse bestod af 2 forskellige huse på henholdsvis 3 og 3½ fag, hvilket endnu kan spores i facadens nordlige og sydlige fags uensartede bredde. Den rødmalede grundmurs facade er opdelt i 6 vinduesfag og 1 midtstillet dør-fag. Den dobbelte fyldingsdør er i grønne nuancer og har en granittrappe med 4 trin. Under vinduerne sålbænke. Hovedgesims med tandsnit. Bagsiden, der er i bindingsværk, har rødmalede tavler og sort træværk. Heltag med tegl. Velholdt forhus med smukt indgangsparti og fine, hvidkalkede skorstene.

NØRREGADE 11, matr.nr. 299

Mellem 1862 og 1865 lod Anders Christian Volder forsiden på sit bindingsværks*forhus* omsætte til grund-

mur. Bygningen var på 1 etage og 3 fag og stammede fra 1700-tallet. Omkring århundredskiftet blev også bagsiden omsat til grundmur. Facaden er pudset og malet gul. Hvid, profileret hovedgesims. Dør- og vinduesindramninger er hvide, profilerede. Der er dobbelt fyldingsdør med ruder og fast vindue. Bagsiden står i en rød blank mur. Velholdt hus.

NØRREGADE 12, matr.nr. 175b

Den grundmurede *forhusbygning* i 1 etage er opført i begyndelsen af 1920'erne formentlig for fhv. bager Peter Chr. Schach Sørensen, som overtog ejendommen i 1923. Tidligere, d.v.s. før 1879, var stedet sammenlagt med det nuværende Nørregade 14 (se dette). Facaden i gule mursten er opdelt i 5 fag, hvoraf det ene yderfag er et dørfag med dobbelt fyldingsdør med fast vindue over. Hovedgesims og sålbænke. Soklen (med tydelige syldsten fra et tidligere hus) og den 4 trin høje cementtrappe er tjæret. Heltag med tegl, hvori der mod gården er en tagkvist. Den velholdte og godt proportionerede bygning passer fint ind i husrækken.

NØRREGADE 13, matr.nr. 300

Det grundmurede, teglhængte *forhus* i 2 etager og 5 fag opførtes 1807 »af nye« for Hans Jensen Kock. Bygningen står med lysegrå facade, hvid hovedgesims med rulskifte, og sorttjæret sokkel og trappe. Den midtplacerede dør er indlagt i en murstikprydet, rundbuet niche. Bagsiden er pudset og kalket hvid og har murankre. Gavltrekanterne er træbeklædte. Det velholdte forhus er fredet i klasse B.

NØRREGADE 14, matr.nr. 175a

Bindingsværksforhuset i 5 fag er opført i 1785 for Claus Klestrup. Den daværende bygning var i 10 fag, 1 etage og omfattede således også det nuværende Nørregade 12. De 5 vestre fag (Nørregade 12) blev anvendt til beboelse og de 5 østre (Nørregade 14) indrettedes til pakhús og port. I 1863 overtog toldkontrollør Hans Thomsen Junker ejendommen efter købmand Jens Clausen Klestrups enke,

og samtidig hermed inddrog han de 3 pakhus-fag til beboelse. Porten blev formentlig sløjfet i 1879, da den 10 fag lange bygning blev opdelt i to lige store beboelsesejendomme. Den østlige del (nr. 14), som ejedes af frøken M. Henriette Juncker, formentlig toldkontrollørens datter, undergik ved denne lejlighed en hovedreparation, mens den vestlige del (nr. 12), som styrmand Erik Clausen Drejød overtog, omtales i 1879 som værende »fortrinligt vedligeholdt«. Frøken Junckers bindingsværkshus pryder endnu gadebilledet, mens styrmand Clausens hus blev totalt ombygget i 1920'erne. Dog er bl.a. den østre gavl i Nørregade 14 sidenhen blevet grundmuret. Facaden har gulkalkede tavler og sorttjæret tømmer. En smuk, dobbelt fyldingsdør med fast vindue fylder bygningens østre fag, 2-trins granittrappe foran. Heltag med tegl. Forhuset er både velholdt og velbevaret.

NØRREGADE 15, matr.nr. 301

Forhuset er opført i 1862 eller kort før for matros Casper Rasmussen Caspersen, som et grundmuret hus på 3 fag og 1 etage. Bygningens facadedekoration med profilerede, hvidmalede dør- og vinduesindfatninger er formentlig fra omkring århundredskiftet. Under vinduerne er sålbænke. Facaden er pudset og malet grå, og hovedgesimsen er profileret og hvidmalet. Dobbelt fyldingsdør med fast overvindue. 2 dannebrogsvinduer. Bagsiden står i rød blank mur og har hvide, profilerede vinduesindfatninger. Huset er velholdt.

NØRREGADE 16, matr.nr. 176

I 1850'erne lod Johan Georg Halmø sit nylig overtagede, 1-etages bindingsværksforhus ombygge og udvide, således at huset nu stod i 5 fag mod før 3, og ved samme lejlighed fik facaden sit nuværende udseende, nemlig grundmur, mens bagsiden forblev i bindingsværk. Denne er dog siden blevet grundmuret, muligvis engang i slutningen af forrige århundrede. Facaden er berappet og malet lys blå, sort sokkel. Hvidmalet, profileret hovedgesims. Midtplaceret, lakeret li-

stedør, 2-trins granittrappe. Teglkædt heltag med to hvide skorstene. Pænt og velholdt hus, men den nye dør skæmmer facaden; døren burde i det mindste males. Fin skorstenspibe.

NØRREGADE 17, matr.nr. 302

I 1803 ombyggede Christian Emmanuel Klestrup sit 3½-fags bindingsværkshus fra 1700-tallet. Han lod facaden nedrive og genopførte den i grundmur; bagsiden forblev i bindingsværk. Mellem 1821 og 1852 blev også bagsiden omsat til grundmur, men der gøres i arkivalierne ikke rede for, hvem der foretog denne ændring og på hvilket tidspunkt det skete. Indtil 1867 omtales en kvist, men denne er nu fjernet. Facaden er oliemalet gul. Hovedgesimsen er med rulscliffe og hvidmalet. Døren er en rød, enkelt fyldingsdør i grøn karm. Bagsiden er gulkalket. Taget er teglhængt. Velholdt bygning.

NØRREGADE 18, matr.nr. 177

På dette sted lå i 1867 et 5 fag stort 1700-tals bindingsværksforhus tilhørende organist Arend Lunds enke. Bygningen er siden grundmuret, muligvis i slutningen af forrige århundrede, men arkivmaterialet oplyser intet sikkert herom. Den gulmalede facade er opdelt i 5 fag, hvoraf de 2 østlige træder ca. ½ meter frem i gaden. Rødmalede sålbænke og hvidmalet, profileret hovedgesims. Grønne vinduer og grøn dør i rød karm. Heltag med tegl. Forhuset er velholdt.

NØRREGADE 19, matr.nr. 303

Den grundmurede 1-etages rødstensbygning på 3 fag er opført 1909 af murermester Hans Chr. Nielsen. Facaden er pyntet med horisontale bånd i savnit mellem den yderplacerede dobbelte fyldingsdør og vinduerne. Kraftig, rigt dekoreret hovedgesims. Bagsiden står i rød blank mur, i taget en tagkvist. Velholdt hus.

NØRREGADE 20, matr.nr. 178

Forhuset er formentlig opført i begyndelsen af 1830'erne, hvor Hans Ber-

Nørregade 16-18. Fot. 1921 (N.M.).

telsen overtog ejendommen. Det daværende hus beskriver brandforsikringsfolkene som værende et 1-etages hus i 4 fag af grundmur til gaden og i bindingsværk mod gården. Gårdsidens bindingsværk er senere (d.v.s. efter 1867) blevet omsat til grundmur. Den glatpudsede, lysegule facade har hovedgesims, vindues- og dørindfatninger og gennemgående sålbænke, som er hvidmalede. Blåmalet sokkel. Dobbelt fyldingsdør med vinduer. Heltag med tegl. Pænt og velholdt hus. Dørfløje og vinduesrammer bør males, sådan som der er tradition for i Ærøskøbing. Den smukke skorstenspipe bør overfladebehandles.

NØRREGADE 21 og 23,
matr.nr. 304a og 304b

Forhuset på 6 fag er opført 1909 af murermester Hans Chr. Nielsen. Bygningen, der er et 2-familiehus, er opført i røde mursten. Under vinduerne er en hvid profileret og gennemgående sålbænk. Mellem sålbænken og soklen er en gulkalket kvaderdekoration. Ellers svarer facadedekorationen til Nørregade 19's. Horisontale bånd i savsnit og en kraftig hovedgesims. Der er 2 yderplacerede fyldingsdøre med fast vindue. Bagsiden står i rød blank mur. Mod havesiden til nr. 21 en tagkvist. Nr. 23 har i

1967 fået tilføjet en 2. etage af mørkbejset træ. Velholdt bygning.

NØRREGADE 22, matr.nr. 145

Det grundmurede *forhus* er opført i to omgange, idet de 3 østre fag er ældst. De blev opført i 1843, formentlig for kvaseskipper Andreas Sørensen Lauritzen. I 1879 lod han de 2 vestre fag opføre, hvorved huset fik sit nuværende omfang. Facaden er kvaderpudset og malet lys grå, sort sokkel. Hvidmalet, profileret hovedgesims. Gennemgående bånd under vinduerne med sorttjæret overflade. Yderplaceret fyldingsdør med ruder. Bagsiden er gulkalket. Heltag beklædt med tegl til gaden og eternit mod gården. Velholdt *forhus*, men den nye dør bør males.

NØRREGADE 24, matr.nr. 144

I begyndelsen af 1800-tallet opførtes på dette sted et *beboelseshus* i bindingsværk. Huset, der formentlig blev bygget for skipper Ivar Lund, var i 6 fag, 1 etage højt med 2 kviste. Denne bygning er imidlertid blevet kraftigt ombygget i årene 1917-19 for og af murermester Niels Hansen. Både bagside og facade blev således skalmuret; for facadens vedkommende med sten fra den gamle toldbod i Brogade, som Niels Hansen forestod

nedrivningen af. Ligeledes er den nuværende gavlkvist til gaden opsat i forbindelse med facadeombygningen. Bygningens facade er stadig opdelt i 6 fag »bindingsværk«, men »tømmeret«, som er rødmalet, er næsten overalt erstattet af cementpiller, gule murstenstavle sat i forskellige mønstre, sorttjæret sokkel. De småsprossede vinduer er ligesom døren grønmalet. Bagsiden er grundmuret og malet rosa. I de 2 østre yderfag er henholdsvis en åben portgennemgang og en dobbelt fyldingsdør med faste vinduer over og en 2-trins granittrappe foran. Teglkældt heltag med hvid skorsten. Huset er velholdt og tidstypisk.

NØRREGADE 25, matr.nr. 305

Arkivalske undersøgelser har ikke kunnet give en fyldestgørende redegørelse for det grundmurede, 6-fags *forhus*' bygningshistorie. Facadedekorationen, med profilerede, hvidmalede dør- og vinduesindramninger og kvaderpudsning under den gennemgående, profilerede sålbænk, bærer præg af tiden omkring århundredskiftet. Bygningen er formentlig opstået som følge af ombygninger af et ældre, grundmuret hus på 7½ fag. Dette hus bestod omkring år 1800 af et 5-fags grundmuret *forhus* og et bindingsværkshus på 2½ fag. I be-

gyndelsen af 1800-tallet fungerede bygningerne som skole, men omkring 1830 overgik ejendommen til privat eje, og de 2½ fag blev omsat til grundmur. Den uregelmæssige faginddeling og »knækket« i tagryggen i det nuværende hus kan være mindelser om, at der har stået 2 bygninger på stedet. Facaden er pudset og malet beige, og har en hvidmalet, profileret hovedgesims. Den gulkalkede bagside har profileret hovedgesims. I taget en 3-fags, træbeklædt kvist. Velholdt bygning.

NØRREGADE 26, matr.nr. 141

Bygningen er kraftigt ombygget i begyndelsen af dette århundrede, idet det tidligere 3½ fag store bindingsværksforhus fra 1840'rne er blevet grundmuret til gaden og mod gården. Facaden er inddelt i 2 vinduesfag og 1 dørfag med 1 dobbelt fyldingsdør med fast vindue over. Sprutpudset, umalet sokkel, glatpudset, lys gråmalet facade. Den hvidmalede facadedekoration består af en profileret hovedgesims, profilerede dør- og vinduesindfatninger samt sålbænke med sort overside. Dannebrogsvinduerne og døren er røde. Nordre gavl i bindingsværk, gule tavler og sort tømmer. Bagsiden består af røde mursten. Teglkædet heltag med 1 tagkvist mod gården. Huset er velholdt.

NØRREGADE 27, matr.nr. 306

Forhuset er opført i 1838 for Peder Andreas Pedersen som en 1-etages, grundmuret bygning på 3½ fag, med døren placeret i det halve fag. Facaden er pudset og malet turkisgrøn. Der er sålbænke og dør- og vinduesindramninger med ørelisener. Hovedgesimsen er profileret og hvidmalet. Døren er tilbagetrukket i en niche, i hvilken der også er dør til nabo-huset Nørregade 29. Bagsiden er pudset og malet lyseblå. Bygningen har heltag, der til gaden er teglkædet og mod gården er dækket med eternit. Lille tagkvist i eternittagfladen. Huset er velholdt.

NØRREGADE 28, matr.nr. 140

I sidste halvdel af 1840'rne opførte

skipper Niels Hansen Drejøre et bindingsværkshus på 3½ fag i 1 etage. Der er dog næppe mere bindingsværk tilbage, idet *huset* er blevet omsat til grundmur – formentlig omkring århundredskiftet. Facaden er opdelt i 4 fag og malet gul, sorttjæret sokkel, hvidmalet, profileret hovedgesims samt et gennemgående bånd under vinduerne. Yderplaceret, enkelt fyldingsdør med to trappetrin foran. Dør og vinduer er blå. Bagsiden er rødmalet. Heltag beklædt med tegl til gaden og med bølgeeternit mod gården. Huset er velholdt.

NØRREGADE 29, matr.nr. 307

I slutningen af 1700-tallet stod på grunden et 3-fags *bindingsværksforhus* på 1 etage med tegltag. 1883 lod vægter M. P. Mortensen bygningen undergå en hovedreparation og lod forsiden omsætte til grundmur. Bagsiden omsattes til grundmur omkring århundredskiftet. Facaden er pudset og malet dueblå. Mørkegrå sokkel og hvid, profileret hovedgesims. Under de hvidmalede vinduer er klinkesålbænke. Indgangen, der findes i nr. 27's dørniche, blev oprettet i 1932, efter en uoverensstemmelse mellem ejerne om rettighederne til den fælles gavl. Bagsiden er gulkalket. Bindingsværkskvisten over 2 fag omtales ikke i arkivalierne. *Baghuset* bestående af 3 fag bindingsværk og 1 etage opførtes i 1785 for Christen Piil. Tavlene er pudsede og gulkalkede, træværket tjæret. Gavlsplidserne er træbeklædte, og der er en dobbelt fyldingsdør. På forsiden er et fag skjult af en grundmuret sidebygning. Velholdte bygninger.

NØRREGADE 30, matr.nr. 139

Forhuset er opført sidst i 1840'rne for glarmester Niels Mikkelsen Schytt, som overtog ejendommen omkring 1845. Det er dog muligt, at huset indeholder enkelte bygningselementer fra stedets tidligere bebyggelse, der bestod af 10 fag bindingsværk med 2 kviste og var indrettet til stald. Husets bagside er formentlig blevet omsat til grundmur i dette århundrede. Bindingsværksfacaden, der er inddelt i 3 fag, har gulmalede tavler, brunmalet tømmer samt hvid hovedgesims.

Nørregade 30. Fot. 1934 (D. kgl. B.).

Kampestenssoklen og den brede granittrappe er tjæret. Bygningen er 1 etage høj og har en gavlkvist over vestre yderfag, hvori der er 1 dobbelt fyldingsdør med fast vindue i og over. Den blåmalede dør har karmindfatning med pilastre og konsoller, der bærer en trekantsfronon med inskriptionen: »Nørrehus«. Heltag med tegl. Velholdt forhus med pænt indgangsparti. Fin skorsten.

NØRREGADE 32, matr.nr. 136

Den lille grundmurede 3-fagsbygning er opført mellem 1862 og 1867 – formentlig for skipper Niels Rasmussen Kochs enke, som beboede og ejede huset i 1867. Det daværende hus var i grundmur til gaden og i bindingsværk mod gården. I nyeste tid har huset gennemgået en betydelig ombygning, og det fremtræder nu i grundmur overalt. Den glatpudsede, rødmaledede facade har sorttjæret sokkel, grå sålbænke og hvid hovedgesims. Gavle og bagside i røde mursten. Yderplaceret indgang med fyldingsdør. Heltag beklædt med tegl til gaden og rød eternit mod gården. Huset er velholdt.

NØRREGADE 33, matr.nr. 308, 309

Omkring århundredskiftet blev 2 bindingsværksbygninger fra 1700-

tallet ombygget således, at de kom til at fremtræde som ét *forhus* på 5 fag. Hvornår dette er sket, er ikke præciseret i arkivalierne. Såvel facade som bagside er nu omsat til grundmur, men det fremgår ikke, om dette er sket samtidigt. Facaden er vandskuret og malet lys lilla. Der er profilerede sålbænke med skiferstenoverflade. Den moderne dør er midtplaceret, og hovedgesimsen er hvid og profileret. Bagsiden, der er i rød blank mur, fremstår som 2 huse. Bygningen har teglklædt vinkeltag, hvori er 2 kviste i tagfladen mod gården.

NØRREGADE 35, matr.nr. 310

Det grundmurede 3-fags *forhus* i 1 etage er opført 1909 for F. S. C. Svendsen, senere Hylsebeck. Formentlig er huset bygget af samme murermester, der opførte Nørregade 17, 19 og 21. Bygningen står i rød, blank mur og har vinkeltag. Facaden har udsmykket hovedgesims, mellem dør og vinduer er savsnit og over vinduerne murstik. Vinduerne er hvide og forsynet med skifersålbænke. Tilbagetrukken, dobbelt fyldingsdør med ruder og fast overvindue. Bygningen har teglhængt heltag med 1 kvist i tagfladen mod gården. Velholdt hus.

NØRREGADE 37, matr.nr. 311

Det grundmurede *forhus* på 5 fag og 1

etage er formentlig opført i 1884 for maskinmester C. Nielsen. Facaden er kvaderpudset og gulkalket. Under vinduernes gennemgående og profilerede sålbænk er kvaderene forsynede med gråkalkede pudsprydelse. Profileret, hvid hovedgesims med tandsnit. Bagsiden er gulkalket. *Baghuset* er opført i 4 fag bindingsværk og 1 etage i 1799 for skipper Jens Petersen. Tavlene er pudsede og kalkede røde; tømmeret er tjæret. Forsiden på baghuset er omsat til grundmur inden for de sidste 40 år. Velholdte bygninger. Den nye dør, der ikke passer særlig godt til forhuset, burde males.

NØRREGADE 39, matr.nr. 312

Det grundmurede *forhus* på 4 fag og 1 etage er opført i 1910. Facaden er pudset og malet gul, al dekoration er hvidmalet. Imellem fagene er pilastre, der bærer et gennemgående, profileret bånd og en hovedgesims, der er udsmykket med konsoller og tandsnit. Under vinduerne blændinger med planteornamentik. Over de 2 midterfag en segmentfronon med en stiliseret muslingeskal og en opsats med en kugle. Småsprossede vinduer og en lakeret dør. Mod bagsiden er en gavlkvist og en veranda. Velholdt bygning. Det nye dørparti passer dårligt til huset. I øvrigt en morsom og tidstypisk bygning.

Nørregade 45-49. Fot. 1921 (N.M.).

NØRREGADE 41-43,
matr.nr. 313 og 314

I 1795 blev for Mogens Jensen opført et 9-fags *forhus* på 1 etage, med grundmur til gaden og bindingsværk mod gården. Bygningen blev forsynet med en kvist til gaden. Der knytter sig det ejendommelige forhold til det 9-fags *forhus*' bygningshistorie, at nabohuset mod nord, Nørregade nr. 39, der før 1795 bestod af 4 fag bindingsværk, samtidig fik det ene fag til gaden grundmuret. Dette ene fag kom til at flugte med 9-fagshuset og fik den samme facadedekoration, så det så ud til, at der var tale om én bygning på 10 fag. Da nabohuset mellem 1821 og 1852 fik den øvrige facade grundmuret, blev den tilbagetrukne gadelinie bibeholdt. I 1845 blev Nørregade 41-43 delt i 2 mindre huse på 4 og 5 fag. I 1910, da Nørregade 39 nyopførtes, måtte nr. 41 have opmuret en brandgavl. Bagsiderne blev, formentlig i slutningen af forrige århundrede, omsat til grundmur. Facadedekorationen, med flade bånd og ørelisener, synes at stamme fra opførelsen. Hovedgesimsen og gesimsen, der indrammer frontispicen, er profileret og hvidmalet. I bygningen er 2 dobbelte fyldingsdøre med faste vinduer. Døren til nr. 43 er indrammet af pilastre, bærende en overligger. *Baghuset* til nr. 43 er opført i 1850'erne for skipper Hans Nielsen Drejøe. Bygningen består af 3 fag og

en etage og er kalket gul. Velholdte bygninger. Forhusene er fredet i klasse B.

NØRREGADE 43a, matr.nr. 315

Det 2-etages grundmurede *gavlhus* er opført 1963 for ingeniør Jørgen Sværer. Facaden står i blank mur af gule maskinsten. Frontispicen er indrammet af en hvidmalet gesims og har et rundt vindue. Den enkelte fyldingsdør med fast vindue er lavet i samme stil som ældre døre i Ærøskøbing. Døren og dannebrogsvinduerne er lake-rede og har hvide karme. Pæn bygning.

NØRREGADE 45, matr.nr. 316

I 1828 overtog Peder Pedersen Thurøe, der i forvejen ejede et 3-fags bindingsværkshus fra 1700-tallet, halvdelen af et 5-fags nabohus (se Nørregade 47). Peder Pedersen Thurøe lod derefter bygningerne ombygge til ét *forhus* og nyopføre en grundmuret facade. Bagsiden forblev i bindingsværk, men er senere omsat til grundmur, formentlig omkring århundredskiftet. Facaden er pudset og rødkalket. Der er hvide, profilerede vinduesindfatninger og en gennemgående, hvidmalet sålbænk. Den dobbelte, grønne fyldingsdør med fast vindue har karme dekoreret med pilastre. Bagsiden er rød. Bygningen, der har teglhængt vinkeltag, er vel-

holdt. Dog trænger facade og skorsten til at kalkes eller males.

NØRREGADE 47, matr.nr. 317

I 1828 overtog Jens Jensen Koch, der i forvejen ejede et 3-fags bindingsværkshus med kvist, opført i 1802, halvdelen af det umiddelbart nord herfor beliggende 5-fags bindingsværksforhus. Han lod derefter bygningerne underkaste en gennemgribende ombygning, hvorefter de fremstod som én *bygning* med grundmuret facade inddelt i 6 fag og forsynet med en kvist, medens bagsiden fortsat stod i bindingsværk. Facaden er pudset og malet dueblå, og mellem etagerne er jernankre. Hovedgesimsen er profileret og hvidmalet. Den dobbelte fyldingsdør i midterfaget har overvindue. Gavlkvisten er over 3 fag. Bagsiden står i bindingsværk med gule tavler og sort træværk. Bygningen har teglklædt heltag med hvid skorsten. *Baghuset* er opført 1837 for Jens Jensen Kochs enke, som en grundmuret 1-etages pakhusbygning på 6 fag. Omkring 1920 blev 4 fag nedrevet, så huset nu fremtræder i 2 fag. Facaden er pudset og kalket gul, og der er hvidmalet, profileret hovedgesims. Pæne og velholdte bygninger. Forhuset er fredet i klasse B.

NØRREGADE 49, matr.nr. 318

Forhuset er opført 1810 for skibskaptajn Christopher Elias Gottlob som en 5-fags grundmuret bygning i 1 etage med kvist. Den pudsede facade er malet lys gul og afsluttes af en hvid, profileret hovedgesims. Under vinduerne sålbænke af mørke klinker. Den mørkegrønne, dobbelte fyldingsdør har fast overvindue. 3-fags kvisten er forsynet med jernankre og har hvidmalede gavlprofiler og cirkelrundt vindue. Det teglklædte heltag bærer en hvidkalket skorsten. Velholdt hus.

NØRREGADE 51, matr.nr. 319

Forhuset er opført 1857 for styrmand Jørgen Jørgensen Birkholm som en 1-etages grundmuret bygning på 4 fag. Facaden er pudset og malet bleg-rød. Der er småsprossede vinduer med klinkesålbænke og profileret,

hvid hovedgesims prydet med konsoller. Til gaden en enkelt fyldingsdør. Bagsiden er gulkalket. Bygningen har teglklædt vinkeltag med en lille kvist mod gården. Velholdt bygning.

NØRREGADE 53, matr.nr. 320

Forhuset er opført omkring århundredskiftet som en grundmuret bygning på 5 fag og 1 etage. Facaden er pudset og malet grå. Hvidmalet, profileret hovedgesims. Under vinduerne er en hvid, gennemgående sålbænk. Hvidmalede dør- og vinduesindfatninger, der har små volutsving forneden. En enkelt fyldingsdør med glas og fast overvindue. Bagsiden står i rød, blank mur. Bygningen har teglklædt heltag, som har 2 velxrunder til gaden og 1 taskekvist mod gården. Velholdt hus. De store velxrunder klæder ikke huset. Skorstenspipecapen bør males.

NØRREGADE 55, matr.nr. 321

Forhuset er opført 1831 for Andreas Hansen Pedersen som en grundmuret, 1-etages bygning på 5 fag. Facaden er pudset og malet lys gul. Hvid, profileret hovedgesims. Vinduerne er forsynet med sålbænke, der har grønmalet skiferstenoverflade. Den dobbelte fyldingsdør med fast overvindue er malet i grønne nuancer. Bagsiden er pudset og kalket hvid. Det teglklædte heltag har mod gården en tagkvist med buet tag.

PILEBÆKSVEJ 1, matr.nr. 89

I 1852 blev en grundmuret *bygning* i 4 fag og 1 etage beliggende ved Pilebækken, men henhørende under en matrikel med forhus mod Søndergade (nuværende nr. 12), indrettet til beboelse for daværende ejer, værts-husholder Jens Madsen Bødker. Fem år tidligere havde samme ejer opført en smedie og vognport på stedet, og sandsynligvis indgår der elementer af denne bebyggelse i det nuværende forhus. Grunden blev udskilt til selvstændig matrikel, da arbejdsmand H. Matzen i slutningen af 1860'erne overtog ejendommen. Facadens nuværende fremtræden med dørfag, vestligst, og 2 fag 3-rammede vinduer

stammer fra en ombygning foretaget for gæstgiver M. R. Hansen i 1930, udført af murermester Christen Hansen. I indgangsfaget sidder en dobbelt fyldingsdør med fast vindue over; over dørfaget ses en udskåret træfordakning. Facaden, der afsluttes ved en muret, aftrappet hovedgesims, står pudset og gråmalet, soklen er tjæret. Teglhængt heltag med hvidkalket skorsten. Velholdt bygning.

PILEBÆKSVEJ 2/ VESTERBRO 1, matr.nr. 72a

Den 2-etages *hjørneejendom* er opført 1895 for købmand Carl Olsen. Bygningen står i 5 fag grundmur til Pilebæksvej og i 6 fag grundmur til Vesterbro og med 1 fag i det afskårne hjørne. Facaderne er pudset og malet gule, dør- og vinduesindfatninger er hvide ligesom kordon- og hovedgesimsen. Hjørnefaget er træbeklædt i 1. etage. Bagsiden står i blank mur. Teglklædt vinkeltag. Det oprindelige forhus blev nedrevet i 1894 og genopført i haven, hvor det nu står som en grundmuret, 7-fags bygning. Der er en dobbelt fyldingsdør i den gulkalkede facade, som afsluttes af en profileret hovedgesims. Velholdte bygninger. Træbeklædningen i forhusets hjørnefag bør fjernes.

PILEBÆKSVEJ 3, matr.nr. 90

Bindingsværks*forhuset* i 5 fag og 1 etage er opført for tømmermand Hans Christian Rasmussen i 1848. Siden opførelsesåret er ingen væsentlige ændringer foretaget. I det midt-placerede indgangsfag med rigt dekoreret karmindfatning sidder en dobbelt fyldingsdør, i vinduesfagene er indsat 2-rammede sprossvinduer. Tavlene i facade og gavle står gulkalkede med hvide kantlinier, tømmeret og soklen er tjæret. Bygningen har teglhængt heltag med halvvalm over begge gavle; under halvvalmen i begge gavle en sammenstemt lem. Bagsidens tavler er malet gammelrosa. Også fra denne side er indgang i midterfaget, her med en enkelt revledør. Bygningen er velholdt.

Søndergades baghaver set fra Pilebæksvej. Fot. 1919 (D. kgl. B.).

PILEBÆKSVEJ 4, matr.nr. 73

Forhuset, der egentlig består af et beboelseshus og en staldbygning, er antagelig opført kort før århundredskiftet. Facaden er pudset og gulkalket; dør- og vinduesindramninger er profilerede og hvide ligesom hovedgesimsen. Forsiden havde indtil begyndelsen af 1970'erne 2 indgangsdøre, af hvilke kun den ene, en dobbelt fyldingsdør med fast vindue, er bevaret. Bagsiden er glatpudset og kalket gul. I staldafdelingen 2 staldvinduer af støbejern. I gavlen ses en stalddør, et staldvindue og en luge. Heltaget er teglhængt og let opskalket. Bygningen er velholdt og har fine skorstenspiber.

PILEBÆKSVEJ 5, matr.nr. 95 og 96

Det 8 fag lange *forhus* i 1 etage er opført for smed Hans Iver Jensen Bødker i, eller umiddelbart før, 1852. Bygningen, der blev rejst i bindingsværk, har fra opførelsen været indrettet til såvel beboelse som smedie, således som det stadig er tilfældet. Efter arkivalierne at dømme er taskekvissten over 3 fag opført i løbet af det følgende tiår for samme ejer. Facaden er omsat til grundmur omkring århundredskiftet, formentlig for smed L. R. Hansen, der overtog ejendommen i 1893. Der er indgang i kvistpartiets østfag gennem en dob-

belt fyldingsdør med fast vindue over. Til smedeværkstedet, i de 3 østlige fag, er adgang gennem en dobbelt revleport med fast vindue over. Facaden står berappet og gulmalet med kraftig profileret, hvid hovedgesims, brudt ved kvisten. Gavlgavl og bagside ved smedeværkstedet står i grundmur. I den øvrige del af bagsiden, i vestgavlen og under halvvalmen i begge gavltrekanter er bindingsværket bevaret; tavlene står pudsede og gulkalkede, tømmeret tjæret. Spærrene er rettet op og taget nylagt – med brugte sten erhvervet gennem Ærøskøbing-Fonden – i indværende år (1974). Bygningen er velholdt. Det sydøst for forhuset beliggende *sidehus* er opført som en stald- og ladebygning i 4 grundmurede fag og 1 etage for ovennævnte smed Bødker mellem 1862 og 1865. Facaden, der står gulmalet, afsluttes af en aftrappet hovedgesims. I nord-siden ses spor efter en tidligere portåbning; i en portåbning i sydsiden sidder i dag en sammenstemt skydeport. Teglhængt heltag.

PILEBÆKSVEJ 6, matr.nr. 74

Forhuset opførtes mellem 1852 og 1856 for smed Andreas Hansen Nielsen som et 5-fags, grundmuret hus i 1 etage, indrettet til beboelse og smedeværksted. I 1883 lod A. H. Nielsen en vognport på bygningens sydøstside opføre. En senere ejer,

gartner J. C. Olsen indrettede butik i bygningen, og dette ses stadig i de 2 søndre fag, hvor vinduerne er forlænget til soklen. Karnappen på husets sydside er fra 1938. Den pudsede, lysegult malede facade har hvid, profileret hovedgesims. Omkring fagene er dobbelte, smalle bånd og et rhombemønster. I midterfaget en dobbelt, beige fyldingsdør med 2 ruder. Over gavlvinduet ses en halvcirkulær dekoration. Bagsiden er gulkalket. Bygningen har teglhængt vinkeltag med halvvalm. Vognporten har samme facadebehandling som forhuset. Husene er velholdte, men butiksvinduerne burde ændres til almindelige dannebrogsvinduer.

PILEBÆKSVEJ 10,
matr.nr. mj. 4a

Det grundmurede *forhus* på 10 fag med 1 yderstillet portfag opførtes 1876 for rebslager Jørgen Jensen Thørring. Facaden er vandskuret, oliemalet grå. Til gaden er 2 indgangsdøre, af hvilke den ene er en dobbelt fyldingsdør med fast overvindue, den anden er enkel. I dag er der indrettet malerværksted i portfaget. Bagsiden er pudset og malet gul. Til Pilebæksvej er taget teglhængt og mod øst halvvalmet, tagfladen mod gården har bølgeeternit.

PILEBÆKSVEJ 12,
matr.nr. mj. 5b

Det grundmurede *forhus* på 6 fag og 1 etage er opført 1896 for skibsreder J. G. Binas. Facaden er vandskuret og malet rød. Hovedgesimsen, den gennemgående sålbænk og vindues- og dørindfatninger er alle profilerede og hvidmalede. Til gaden er en dobbelt fyldingsdør, hvori 2 af fyldingerne er udskiftet med glas. Bygningen har heltag beklædt med skifer.

PILEBÆKSVEJ 18,
matr.nr. mj. 7 »Mamrelund«

Forhuset opførtes 1885 for Indre Mission. Bygningen stod efter opførelsen i 5 fag og 1 etage og over gadedøren var en segmentfronton, der kronedes af et kors. Denne er nu fjernet og bygningen fremtræder lidt skæmmet

i 4 fag, med tydelige spor i facaden af ombygningen. Forsiden står i rød, blank mur, der er udsmykket med savsnit og afsluttes af en hvid, profileret hovedgesims. Hvide, profilerede dør- og vinduesindfatninger. Over døren står inskriptionen »Mamrelund« ved siden af indgangen en plade med årstallet 1885, oprindelig placeret i den nu fjernede segmentfronton. På nordvestgavlen et hvidt kors, i sydøstgavlen 3 blændinger, den midterste med kors i røde mursten. Bagsiden, der synes forsømt, står i rød, blank mur, undtagen hvor murværket pletvis er overpudset. Bygningen har heltag, som er beklædt med cementtagsten og bærer en hvidkalket skorsten.

SLUTTERGYDEN 1,
matr.nr. 42

Det grundmurede 4-fags *forhus* er opført omkring 1920 for snedkersvend H. Chr. Petersen. Bygningen var i 1 etage og havde teglhængt heltag. Facaden er pudset og gulmalet; hvid, aftrappet hovedgesims og sort sokkel. Den oprindelige forside var inddelt i 4 vinduesfag og 1 dørfag, men i 1964 blev de tre 2-fags vinduer udskiftet med to 3-fags vinduer. I det vestlige, yderstillede fag var tidligere butiksvindue i forbindelse med en rullestue; butiksvinduet er i de seneste år erstattet med det nuværende 2-fags vindue. Huset har gulmalet bagside og til samme side er tagfladens tegl udskiftet med bølgeeternit.

SLUTTERGYDEN 3,
matr.nr. 41

Det smalle *forhus* er opført i to omgange i perioden 1854 til 1857. Et 5-fags hus i 1 etage opførtes 1854 for værtshusholder Hans Nielsen. Bygningen var grundmuret til gaden og i bindingsværk mod gården. I sommeren 1856 købte skipper Erik Hansen Stokkeby forhuset og lod 1 fag tilbygge inden udgangen af 1857. Bygningen var herefter i 6 grundmurede fag til gaden; bagsiden stod fortsat i bindingsværk. Den glatpudsede facade er malet gul, soklen er sort, og den hvidmalede, aftrappede hovedgesims er forsynet med konsolagtigt tand-

snit. Vinduerne har skifersålbænke. Grøn- og hvidmalet, dobbelt fyldingsdør med fast overvindue. Heltaget, der har fået ny belægning i 1973, har teglklædt tagflade (med to veluxruder til gaden); tagfladen mod gården har bølgeeternit. Den pudsede og lillamalede bagside må være grundmuret omkring århundredskiftet. Bygningen er velholdt, men skorstenen skal vandskures og males.

SLUTTERGYDEN 4,
matr.nr. 35

Det grundmurede 1-etages *forhus*, der er inddelt i 7 fag og forsynet med en smukt udskåret, dobbelt fyldingsdør med fast vindue over, er opført i 1862 for snedkermester Frederik Andresen. Bygningen, der ikke er ændret væsentligt siden opførelsen, fremtræder i dag med kvaderpudset, gulkalket facade, hvid hovedgesims med sparrehoveder og gennemgående, profileret sålbænk, som også er hvid. Bygningen har teglklædt vinkeltag. Forhuset er velholdt og velbevaret, skorstenen bør vandskures og males. *Sidehuset* øst for forhuset er sandsynligvis tildels identisk med det grundmurede snedkerværksted, som Frederik Andresen lod opføre til møbelfabrikation i 1876. Bygningen er dog ændret flere gange siden. *Sidehuset*, der er velholdt, er gulkalket og har teglklædt heltag.

SLUTTERGYDEN 5,
matr.nr. 40

Det grundmurede *forhus* i 1 etage og 3½ uregelmæssige fag er antagelig opført omkring 1900 for Johanne Frederikke Olsen. På matriklen lå i perioden 1852 til 1900 en grundmuret bygning i 1 etage. Facaden, der er refendfuget og gråmalet, afsluttes af en hvid, profileret hovedgesims. En slutsten over begge 3-fags vinduer og indgangsdøren. De hvide, profilerede sålbænke er grønmalede på oversiden. Gadedøren er grønmalet og forsynet med rude. Det vestlige yderfag har en mindre døråbning med buet afslutning og grøn revledør. Det teglklædte heltag har brandkam i den østlige gav. Bygningen er velholdt.

SLUTTERGYDEN 6,
matr.nr. 36

Det grundmurede 6-fags *forhus* i 1 etage er opført i 1852 eller kort efter for træskomager Lauritz Hansen. Bagsiden, der oprindeligt var i bindingsværk, blev omsat i grundmur i begyndelsen af dette århundrede; i østgavlen ses stadig bindingsværk. Facaden er i dag glatpudset og gulmalet, soklen sort, den profilerede hovedgesims er hvid. Dobbelt fyldingsdør med fast overvindue i lyse- og mørkegrønne nuancer. Det teglklædte heltag er opskalket. I forlængelse af forhuset mod øst ligger en *garagebygning*, der opførtes samtidig med forhuset. Bygningen var fra opførelsen ligeledes i grundmur til gaden og bindingsværk mod gården, inddelt i 2 fag. Oprindeligt indrettet til stald og lo. Bagsiden er omsat til grundmur i begyndelsen af dette århundrede, hvor bygningen også omdannedes til vognport. Østgavlen står stadig i bindingsværk. Under det opskalkede, teglklædte heltag en hvidmalet sugfjæl, bygningen er i øvrigt gulkalket. Bygningerne er velholdte, skorstenspiben bør vandskures og males.

SLUTTERGYDEN 7,
matr.nr. 39

Det 1 etage høje og 6 fag brede, grundmurede *forhus* er opført omkring 1920 for postekspedient Vilhelm Mikkelsen. På grunden lå imellem 1852 og 1919 en grundmuret bygning af tilsvarende dimensioner. Den gulmalede, refendfugede facade afsluttes af en profileret hovedgesims med konsolagtigt tandsnit. De 5 vinduer har konsolbårne sålbænke med bladudsmykning. I det østlige yderfag er en dobbelt, grøn indgangsdør med fast rude over. Vinkeltaget er teglklædt og bærer en vandskuret, hvid skorsten. Den grundmurede bagside står vandskuret og malet lilla.

SLUTTERGYDEN 8,
matr.nr. 37

Det grundmurede 1-etages *forhus* i 6 fag er opført kort før 1852, hvor det omtales første gang; sandsynligvis er det bygget for snedker Frederik An-

dresen. Bygningen fremtræder i dag med en glatpudset, lysegrå facade og hvid, profileret hovedgesims. Moderne dør med siderude og dannebrogsvinduer af moderne konstruktion med tophængte overvinduer og røde klinkesålbænke. I taget en nyere tagkvist med fladt tag. Det lille, grundmurede *baghus* længst mod øst er opført som vaskehus, antagelig mellem 1857 og 1862. Bygningen, der er i 2 fag med teglklædt heltag, er malet gul på stenene. Det større *baghus* i forlængelse heraf mod vest er opført i 1955 for murermester R. L. Rasmussen som værksted og lagerrum. Bygningen, der er grundmuret, er malet rød og har heltag med bølgeeternit. Bygningerne er velholdte, forhusets skorstenspiber bør vandskures og males.

SLUTTERGYDEN 9/
BAGGAVLE, matr.nr. 38

Det nuværende *forhus* er næppe identisk med den grundmurede, 5-fags bygning i 1 etage, der i 1867 lå på grunden. Huset er antagelig nyopført – eventuelt ombygget – omkring århundredskiftet. Den pudsede, lysegrå facade afsluttes af en hvid, profileret hovedgesims med konsolagtigt tandsnit. Vinduerne har konsolbårne sålbænke med bladudsmykning og den dobbelte fyldingsdør med fast overvindue er malet brun. Vestgavlen står pudset i 1. etage og er malet som hovedfacaden. Bygningen har teglklædt vinkeltag med afvalmet vestgavl. Forhuset er velholdt. *Sidehuset* (forhus til Baggavle) var i 1852 en fritliggende bygning i 4 fag grundmur og 1 etage. Huset er omkring 1920 sammenbygget med forhuset og står i 5 uregelmæssige, grundmurede fag. Der har været indrettet værksted i bygningen fra 1860'erne. Facaden står berappet og gulmalet og afsluttes af en simpel, hvidmalet hovedgesims. En tredelt port med fyldinger og sprossevinduer, er anbragt nærmest forhuset. Huset, der har teglklædt vinkeltag, istandsættes i øjeblikket.

SLUTTERGYDEN 11,
matr.nr. 45a

Hjørnehuset er opført 1879 for orga-

nist og lærer N. V. Schøsler. Bygningen havde ydermure af »1½-stens« tykkelse og var i 7 fag og 1 etage. Forsiden har rødmalet murværk og hvid, profileret hovedgesims med konsolagtigt tandsnit. Mørkeblå vinduer med hvide, profilerede indramninger og sålbænke. Den dobbelte fyldingsdør med fast overvindue, der oprindeligt sad i den vestlige gavl, blev i begyndelsen af dette århundrede flyttet til facadens vestligste yderfag. Dørfaget har profileret indramning og granittrappe med smedjernsgelændere. Teglkædt heltag med halvvalmede gavle og 1 vandskuret, hvidkalket skorsten. Den nuværende ejer, kunstmaler Rasmus Karlin, lod omkring 1950 det store, 3-delte ateliervindue indsætte i gavlen til Baggavle og i begyndelsen af 1960'erne blev 2 1-fags kviste opsat i tagfladen mod baghaven. Den grundmurede *tilbygning* i vest, der ligger noget tilbagetrukket fra Sluttergyden, er opført omkring århundredskiftet. Bygningen står i samme røde farve som hovedhuset. Det teglkædte heltag har høj rejsning. Bygningerne er velholdte.

SMEDEGADE 1, matr.nr. 265

Det grundmurede *forhus* i 4 fag og 1 etage opførtes 1805 for Christian Christensen Viborg (Wiborg). Huset var fra opførelsen forsynet med en gavlkvist. Den pudsede, lysegrå facade har hvid, profileret hovedgesims og hvide sålbænke under vinduerne. I det vestligste fag en smukt udskåren fyldingsdør, der er malet brun. Gavlkvisten afsluttes af en hvid, profileret trekantsfronton. Bagsiden er gul og bygningen har teglkædt heltag med hvid skorsten og en 1-fags kvist mod gården. *Sidehuset* er opført 1867 for bogholder Henrik August Kehlet. Forsiden og gavlen er pudsede og gulmalede, hovedgesimsen er aftrappet. Velholdte bygninger.

SMEDEGADE 2, matr.nr. 246

Det grundmurede *forhus* på 5 fag og 1 etage er opført omkring århundredskiftet. Facaden er pudset og malet grå. Der er en gennemgående, profileret gesims under vinduerne og aftrappet, profileret hovedgesims. Bygnin-

gen har teglhængt heltag. Velholdt forhus, men det skæmmes af moderne vinduer uden sprosser og en ny dør med sideglas.

SMEDEGADE 3, matr.nr. 266

Det 1-etages *forhus* er opført 1915 for Ane Marie Christine Birkholm. Facaden er glatpudset og malet gul og fremtræder i 2 brede vindues- og 1 dørfag. Der er hvide dør- og vinduesindfatninger og aftrappet, profileret hovedgesims. Dobbeltfyldingsdøren med ruder i de øverste fyldinger er ligesom vinduerne malet brun. Heltaget er belagt med skifer. I bagsiden en gavlkvist med et rundt vindue og en inskription: »California 1915«. Velholdt hus.

SMEDEGADE 5, matr.nr. 267

Forhuset er formentlig opført omkring århundredskiftet. Facaden, der er pudset og malet grå, fremtræder i 3 vinduesfag og 1 bredt dørfag. Hovedgesimsen er aftrappet og med tandsnit. Dobbelt fyldingsdør med fast vindue og grønne sålbænke under de 2-rammede sprossvinduer. Bagsiden er gul og det teglkædte heltag har 1 hvid skorsten, samt 1 tagkvist i tagfladen mod gården.

SMEDEGADE 4-6, matr.nr. 247

Forhuset er opført i 1874 for skibsreder Peter Wilhelm Brandt, som en 22 alen lang bygning i 8 fag og 1 etage. De 5 nordre fag er dybere end de 3 søndre, men der gøres ikke rede i arkivalierne for denne forskel på fage-nes dybde. Facaden er berappet og kalket gul og har hvid hovedgesims med konsolagtigt tandsnit. Den dobbelte fyldingsdør er rødmalet ligesom vinduerne. Gul bagside og teglhængt heltag, som er opskalket og har 2 hvide skorstene. Velholdt og velbevaret forhus af stor betydning for gadebille- ledet. Smuk hovedgesims.

SMEDEGADE 7, matr.nr. 268

Forhuset er opført i 1915 for skipper P. M. Nielsen. Bygningen er i 1 etage, grundmuret og inddelt i 5 fag. Teglkædt heltag. Facaden er pudset og

malet grå og har profileret hovedgesims. Hvidt, gennemgående og profileret bånd under vinduerne og over soklen. Vinduerne har profilerede indramninger og den dobbelte fyldingsdør er forsynet med konsolbåren overligger. Bagsiden står i 6 fag, hvoraf 1 fag er skjult af en sidebygning. En 2-fags gavlkvist til samme side. Huset er velholdt.

SMEDEGADE 9, matr.nr. 269

Det grundmurede *forhus* på 3 fag og 1 etage er formentlig opført i 1904 af murer H. Chr. Nielsen. Facaden, der er glatpudset og malet rosa, afsluttes af en hvid, profileret hovedgesims. Der er hvide vindues- og dørindfatninger og sålbænke af gule klinker under vinduerne. Dobbelt dør med fast vindue malet i to blå farver. Bagsiden har samme farver som forsiden. I det teglkædte heltag ses i tagfladen mod gården 1 tagkvist med vindske- der.

SMEDEGADE 8-10, matr.nr. 248

I 1883 opførtes for snedker C. A. Andersen et grundmuret *forhus* i 9 fag og 1 etage. Facaden er kalket gul, vinduer og døre er malet rødbrune og under vinduerne er sålbænke i samme farve. Indgangsdøren til nr. 8 er en enkelt fyldingsdør og til nr. 10 en dobbelt med små ruder foroven. Hvid, profileret hovedgesims. Det teglkædte heltag er let opskalket. Bagsiden har samme farver som forsiden. Huset opførtes på en grund, der oprindeligt var opdelt i 2 matrikler. Ved opførelsen har man været bundet af de tidligere bygningers gadelinie, således at forhuset har et »knæk« i facade og tag. *Baghuset* er opført 1865-67 for Mogens Lauritzen Koch som en 1-etages, grundmuret bygning på 6 fag. Huset benyttedes til vaskerum. Bygningen står i dag med aftrappet hovedgesims og har ellers samme facadebehandling som forhuset. Velholdt og velbevaret forhus, dog bør de pæne skorstenspiber vandskures, males eller kalkes.

SMEDEGADE 11, matr.nr. 270

Det lille, grundmurede *forhus* i 3 fag

og 1 etage har fået den nuværende udformning efter ombygninger af et ældre bindingsværkshus i 2 fag foretaget i perioden 1893-1915. Den gråmalede facade afsluttes af en hvid, profileret hovedgesims. Det teglklædte heltag er let opskalket. Bagsiden er gul. *Baghuset* er opført mellem 1865 og 1867 for fisker Carl Hansen Riising som en 1-etages bindingsværksbygning på 2 fag. Gavlene er grundmurede. Bygningen er gul med sort tømmer. Velholdte bygninger, pænt lille forhus. En i forhold til husets størrelse imponerende skorsten.

SMEDEGADE 12,
matr.nr. 249, 250a

Det grundmurede *forhus* opførtes i begyndelsen af dette århundrede som en 1-etages bygning. I 1938 blev bygningen forhøjet fra 1 til 2 etager; i 1949 blev der mod syd opført en 2-etages tilbygning. 1. etagen er i 4½ fag, 2. etagen er i 3 brede vinduesfag. Facaden står i røde mursten og er dekoreret med bånd mellem vinduerne. Dobbeltfyldingsdøren er malet grøn. Bygningen har heltag.

SMEDEGADE 13,
matr.nr. 271, 272

I 1910 købte kaptajn Søren Gudme Birkholm Groth 2 mindre huse i Smedegade, som han lod nedrive. Derefter blev opført ét grundmuret, 1-etages *forhus* inddelt i 5 store fag. Facaden er glatpudset og malet lys gul og har en iøjnefaldende udsmykning, som består af profilerede dør- og vinduesindfatninger med indlagte strandsten. Dobbelt gadedør med glas. Bagsiden, med gavlkvist og karnap, i hvilken der er indrettet en veranda, har samme naturstensdekorationer som forsiden. Bygningen har heltag belagt med skifer. Velholdt forhus.

SMEDEGADE 14, matr.nr. 251b

I 1850 lod Magdalene Kristine Bang et 3-fags *forhus* på 1 etage opføre. Bygningen havde grundmur til gaden og bindingsværk mod gården. Samtidig opførte M. K. Bangs fader Smedegade 16, og de 2 huse fik en

homogen fremtræden til gaden. Bagsiden blev omsat til grundmur omkring århundredskiftet, senest 1923. Den pudsede, lysegrøn kalkede facade har hvid, aftrappet hovedgesims med tandsnit. Den dobbelte fyldingsdør er malet grøn og har fast vindue. Under de 2-rammede, sprossedelte vinduer er sålbænke. Bygningen er velholdt.

SMEDEGADE 15, matr.nr. 273

I 1772 opførte Philip Neander et 1-etages *forhus* på 3 fag i bindingsværk. Huset havde en kvist. I 1838 nyopførte Peder Lauritz Jensen facaden, således at den kom til at bestå af 2 etager i grundmur. Bagsiden forblev i 1 etage i bindingsværk. Bygningen har opskalket, teglhængt vinkeltag. Facaden er berappet og malet rød og har hvid, aftrappet hovedgesims. En enkelt, flammeret dør, som er malet blå og indsat i en dekoreret karm. Et fotografi fra 1939 viser, at den tidligere dør var glat og dobbelt. Bagsiden er stadig i bindingsværk, men er i nyere tid blevet forhøjet med 1 fabriks- etage. Tavlene er rosa og tømmeret sort. Velholdt forhus.

SMEDEGADE 16, matr.nr. 251a

I 1850 lod Johan Christian Bang et 3-fags *forhus* opføre, således at facaden bestod af grundmur og bagsiden af bindingsværk. Smedegade 14 blev opført samtidig for J. C. Bangs datter, og husene kom til at fremtræde som ét hus. Bagsiden er nu omsat til grundmur. Den pudsede, rosakalkede facade har samme dekorationer som nr. 14. I det teglklædte heltag er anbragt et stort tagvindue til gaden. Mellem tagene på de to forhuse er en brandkam. Velholdt forhus.

SMEDEGADE 17, matr.nr. 274

Forhuset er formentlig opført omkring århundredskiftet for skibsfører L. Ph. Lauritsen. Facaden er glatpudset og malet lysegul. Hvidmalet facadedekoration, der består af profileret hovedgesims, profilerede dør- og vinduesindfatninger, gennemgående, profileret sålbænk. Dobbelt fyldingsdør med fast overvindue.

Sydlig del af Smedegade. Fot. 1921 (N.M.).

SMEDEGADE 18, matr.nr. 252

Det 4-fags grundmurede *forhus* på 1 etage og med kvist over de 2 midterfag, opførtes i 1850 for skipper Hans Pedersen Svinding. Facaden er pudset og kalket gul. Hvid, aftrappet hovedgesims med tandsnit. Hvide vinduesindramninger og omkring den dobbelte fyldingsdør med fast vindue er en hvid indgangsportal. Under 1. etages vinduer er en gennemgående sålbænk. Bygningen har gulmalet bagside og teglhængt vinkeltag med hvidkalket skorsten. Velholdt forhus.

SMEDEGADE 19, matr.nr. 275

Mellem 1862 og 1865 lod søfarende Hans Nielsen Koch forsiden på sit 3-fags bindingsværkshus fra 1798 nedrive og i stedet en ny, grundmuret facade opføre. Denne er pudset og rødmalet og har en enkel, grøn fyldingsdør med rude. Hovedgesimsen er profileret. Bagsiden, der nu er i grundmur, blev under krigen forhøjet med en bred, 2-fags tagkvist dækket med tagpap. Bygningen har teglklædt vinkeltag, som er opskalket. Velholdt forhus.

SMEDEGADE 20, matr.nr. 253

I 1848 lod styrmand Jens Andreas Martinus Johansen Troest forsiden på sit 1-etages bindingsværkshus i 5 fag fra 1700-tallet nedrive, i stedet lod

han en grundmuret facade opføre. Denne står i dag pudset og kalket gul og afsluttes af en hvid, profileret hovedgesims. Den dobbelte fyldingsdør med fast overvindue og forsidens 4 vinduer er grønmaledede. Under vinduerne er sålbænke. Kælder med lyskasse. Bagsiden er nu omsat i grundmur og bygningen har teglhængt heltag med skorsten. Velholdt forhus.

SMEDEGADE 21, matr.nr. 276

Forhuset er opført mellem 1818 og 1821 formentlig for skibstømrer Andreas Clausen. Bygningen bestod af 4 fag og 1 etage og havde 1 kvist, der nu er fjernet. Huset stod opført i grundmur til gaden og bindingsværk mod gården. Den pudsede, gulmalede facade afsluttes af en hovedgesims med rulskifte. I indgangsfaget en dobbelt fyldingsdør med ruder i de øverste fyldinger. Bagsiden, der i dag er omsat i grundmur, står gul og har aftrappet hovedgesims. Bygningen har teglhængt vinkeltag, som har hvid skorsten samt 1 taskekvist mod gården. Om *sidehusets* opførelse nævnes intet i arkivalierne, men det er formentlig opført i slutningen af forrige århundrede. Velholdt og velbevaret forhus med en nydelig skorstenspipe.

SMEDEGADE 22, matr.nr. 254

I 1700-tallet lå på denne matrikel to

8-fags bindingsværkshuse i 1 etage; det søndre med 1 kvist. I 1786 blev de 4 nordligste fag af det nordre forhus nedrevet og for Christen Josephsen Steen opførtes i stedet et 2-etages *forhus* i 4 fag, med grundmur til gaden og bindingsværk mod gården. I 1807 lod Christen Josephsen Pedersen de resterende bindingsværksbygninger nedrive og i stedet et 12-fags, grundmuret *forhus* med karnap og kvist opføre. I 1833 overtog byen Ærøskøbing bygningerne og i 1835 blev de istandsat og indrettet til fattigstiftelse. Dette skete takket være Rasmus Knudsen Clausens Legat. I 1875 blev 2. etagen på det nordligste forhus nedtaget og bagsiden blev omsat i grundmur. Bygningerne regnedes nu for ét hus på 16 fag. Porten nævnes først i 1875, men har formentlig været i bygningen før dette tidspunkt. I 1942 blev den da forfaldne bygning istandsat under murermester Chr. Hansens ledelse med arkitekt Andreas Jensen som rådgiver. En tilbygning på husets bagside blev nedrevet, og i de 10 sydligste fag indrettedes en skibsmodelsamling og beboelse. De 4 fag nord for porten blev indrettet til bibliotek. Desuden blev der sat vinduer i 2 blændede fag. Facaden er gulkalket og har en hovedgesims med rulskifte. Karnapudbygningen har hvide, profilerede gesimser over vinduerne og gavltrekanten er udsmykket med gesimsbånd. Over porten en »portik«-opbygning med trekants-

fronton. En plade bærer inskriptionen: Rasmus Knudsen Clausens Fatigtstiftelse M.D.C.C.X.X.V. Bygningen har teglhængt heltag med 2 rødstensskorstene. *Baghuset* er opført i 1875 for Ærøskøbing Købstad som en 10-fags, grundmuret bygning i 1 etage. Huset er gulkalket og har en aftrappet hovedgesims. Bygningerne er velholdte og velbevarede. Forhuset er fredet i klasse B.

SMEDEGADE 23, matr.nr. 277

I 1805 ombyggede Daniel Christensen Deye to 5-fags forhuse så gennemgribende, at der i virkeligheden var tale om en nyopførelse af ét 10-fags *forhus* i 1 etage. De gamle forhuse blev ifølge arkivalierne »dels forbedret, formedelst en Brandmur ved den søndre Side, dels opbyggt af nye«. I 1817 frasolgte Daniel Christensen Deye de 5 fag, der i dag udgør Smedegade 25 (se denne). Smedegade 23 har en gulmalet facade med en kraftig, hvid hovedgesims. Der er et sprossedelt butiksvindue på 1 normalt vinduesfags bredde. Vinduerne og dobbeltfyldingsdøren med ruder i de øverste fyldinger er grønmaledede. Tegltaget er let opskalket. Bagsiden er nu grundmuret og har en gavlkvist og en veranda. *Sidehuset* er muligvis identisk med en bygning opført 1829 for Peder Hansen Erichsen i 4½ fag, dels i grundmur og dels i bindingsværk. Hele huset er nu i grundmur og har fået tilføjet en høj skorsten. Velholdte og velbevarede huse.

SMEDEGADE 24, matr.nr. 255

I 1837 ombyggede Christen Nielsen Jennelund en 5-fags teglhængt staldbygning i bindingsværk til beboelse. En senere ejer lod i 1852 forsiden omsætte i grundmur. Facaden er pudset og malet lyseblå og har hvid hovedgesims med tandsnit. Under de sprosseløse vinduer er sålbænke af gule klinker. Den nordre gavl er stadig i bindingsværk, mens den søndre formentlig er skalmuret. Bagsiden er dækket af en udbygning med altan ovenpå. Bygningen har teglklædt vinkeltag. Som det fremgår af det gamle fotografi, side 39, hvor huset skimtes yderst til venstre, har ejen-

dommen tidligere været langt bedre tilpasset gadebilledet. De moderne vinduer og døre skæmmer huset.

SMEDEGADE 25, matr.nr. 278

Forhuset har fået sin nuværende udformning efter en såkaldt »forbedring« af to 5-fags bindingsværksforhuse foretaget 1805 for Daniel Christensen Deye. I virkeligheden blev ét grundmuret forhus på 1 etage og 10 fag nyopført (se Smedegade 23). I 1817 deltes bygningen atter i to huse på 5 fag. Smedegade 25 står i dag med rød, pudset facade, som afsluttes af en hvid hovedgesims med rulskifte. Dobbeltfyldingsdøren og vinduerne er malet grønne. Bagsiden står i røde mursten, i den frie gavl ses stadig bindingsværk. Forhuset er velbevaret.

SMEDEGADE 26, matr.nr. 256

Det grundmurede *forhus*, der står i gul, blank mur, er opført 1973.

SMEDEGADE 27, matr.nr. 279

Forhuset er opført 1875 for købmand Peder Eriksen Jensen som en 1-etages, grundmuret bygning i 6 fag. Huset havde kælder og mod gården 1 kvist. I 1929 blev tagfladen til gaden ligeledes forsynet med 1 kvist. Facaden er malet grå, og vinduerne har profilerede, hvide indramninger og sålbænke. Hovedgesims med konsolagtigt tandsnit. Tilbagetrukken, dobbelt fyldingsdør med fast overvindue med navnet »Hamilton«. Over kvisten en trekantsfronton med rundt vindue. Bygningen har teglhængt vinkeltag med 2 hvidmalede skorstene. Velholdt forhus.

SMEDEGADE 29, matr.nr. 280, 281

Forhuset opførtes i 1837 for Joseph Jensen Erboe. Bygningen opførtes i 2 etager bindingsværk til gaden og 1 etage mod gården og var inddelt i 5 fag. Mellem 1852 og 1862 deltes bygningen i 2 matrikler. Omkring århundredskiftet blev de 2 søndre fag i 1. etage omsat til grundmur. Facaden har røde tavl og sort tømmer, og den grundmurede del af facaden er malet i bindingsværksmønster. Hvid, af-

Smedegade 39. Fot. 1930 (D. kgl. B.).

trappet hovedgesims og kraftig kordongesims, der afbrydes af dørfaget. I midterfaget en dobbelt dør med rundemønster og fast vindue. Dørkarmene er udformede som pilastre, og over døren er et konsolbåret, teglklædt halvtag. I bagsiden en stor taskekvist og en inskription: »Casa Alta«. Huset er velholdt.

SMEDEGADE 31, matr.nr. 282

Mellem 1862 og 1865 lod Christen Albert Pedersen forsiden på sit 1-etages, 3-fags bindingsværkshus omsætte til grundmur. I 1877 forhøjede ejeren, Laurits Clausen Petersen, bygningen med en fabriksetage til gaden. Facaden er pudset og kalket gul og har påmalet bindingsværk. Hovedgesimsen er udsmykket med tandsnit og fyldingsdøren har fast vindue. Bagsiden er nyopført i 1972 i gule mursten. Velholdt forhus.

SMEDEGADE 33, matr.nr. 283, 284

Ejendommen består af 2 forhuse. Det søndre, grundmurede forhus på 7 fag og 2 etager blev opført i 1845 for Carl Anton Monrad Nissen. I 1876 overtog branddirektør H. H. Paaren ejendommen og 2 år efter, i 1878 lod han på nabogrunden mod nord opføre et grundmuret forhus i 4 fag og 1 etage. De lysegule facader er kvader-

fugede i 1. etage og har gennemgående gesimsbånd under vinduerne og over soklen. Hovedgesimserne er profilerede, med konsolagtigt tandsnit. Det nordre forhus har i 2. etage kannelerede pilastre, der hviler på en profileret kordongesims. Hovedgesimsen i samme forhus har en midtstillet segmentfronton, der bærer en opsats med en kugle. Begge huse har teglklædte heltage. Bagsiderne er malet gule. Velholdte og velbevarede forhuse. Den nye skorsten bør males.

SMEDEGADE 35, matr.nr. 285

Det grundmurede *forhus* på 3 brede fag og 1 etage er opført omkring år 1900 for P. H. Axelsen. Facaden, der er pudset og malet lyseblå, har hvid, profileret hovedgesims. Omkring vinduer og døre er hvide, profilerede karme. I yderfaget en dobbelt fyldingsdør. Det teglklædte heltag har en træbeklædt kvist til gaden. Bagsiden står gul, med undtagelse af det nordre fag, som har gasbetonmur. Huset er velholdt.

SMEDEGADE 37, matr.nr. 286

Det lille 4-fags *forhus* er opført før 1778. Huset var i bindingsværk i 1 etage. I 1800-tallet beskrives bygningen med 1 kvist, men denne er nu fjernet. Facaden har pudsede, rød-malede tavler med hvide kanter og sort

tømmer. Den enkelte fyldingsdør prydet med en roset er indsat i en karm dekoreret med pilastre og trekantfronton. Tidligere sad en almindelig glat dør i facaden. Bygningen har teglhængt heltag og hvidkalket skorsten. Tagkvisten er opsat i dette århundrede. Bagsiden, der er grundmuret i nyere tid, er malet hvid. Velbevaret forhus. Huset er fredet i klasse B.

SMEDEGADE 39/BROGADE, matr.nr. 287a

Forhusets nuværende udseende skyldes ombygninger foretaget i begyndelsen af dette århundrede. I 1853 lod Christen Pedersen Schmidt et forhus på 1 etage og 6 fag opføre; bygningen var i bindingsværk. I begyndelsen af 1900-tallet blev facaden omsat til grundmur. 2. etagen til gaden, der er i bindingsværk og påsat mellem 1916 og 1922, omfatter ikke de 2 nordligste fag til Smedegade. Facaden er malet lyseblå og tømmeret i 2. etage er sorttjæret. Huset har 2 døre til Smedegade; den nordre er en enkel, glat dør, og den søndre er en dobbelt fyldingsdør med fast vindue. I bagsiden er 2 fag synlige med lyseblå tavler og sort tømmer. Den velholdte bygning har teglklædte tagflader.

Vestlige del af Søndergade. Fot. 1919 (D. kgl. B.).

SØNDERGADE 1/ VESTERGADE, matr.nr. 196

Den store *hjørnebygning* på grunden ud til Søndergade 1 og Vestergade er opført i to omgange. Omkring 1890 blev to 3-fags bygninger nedrevet og et grundmuret hjørnehus i 6 fag og 1 etage opført i stedet. Det nyopførte hus stod, efter ældre fotografier at dømme, i blank mur. I facaden til Søndergade var vinduesfag og indgangsparti forsynet med buestik. Den 2. 7. 1924 fik manufakturhandler Hans Pedersen indenrigsministeriets tilladelse til at forhøje hjørnehuset til 2 grundmurede etager og byggeriet synes allerede afsluttet i november samme år. I forbindelse med den nuværende butikssindretning fra omkring 1930 er butikken til Søndergade trukket tilbage og en del af facaden udhulet til en slags arkade. Butiksfacaden er malet lysegul og har aftrappet hovedgesims og sålbænke under 2. etages vinduer. I den lysegult malede gavl til Vestergade er i 1. etage 3 blændede, rundbuede vinduer med buestik og sålbænke, 2. etagen og gavltrekanten har hver 2 vinduer med sålbænke. Bygningen har heltag med tegl.

SØNDERGADE 2, matr.nr. 82a

Forhuset, der står i 5 fag og 1 etage samt med kvist- og karnapparti i 2 fag, blev i det væsentligste nyopført i

grundmur omkring århundredskiftet. Efter værdistigningerne i brandforsikringen at dømme kan byggeriet have fundet sted for garver Gustav Lund i 1884 eller for garver A. T. Bjerk i 1902. Det kan ikke udelukkes at facade og bagside i det tidligere bindingsværksforhus, der stod i en tilsvarende udformning, er blevet grundmuret med nogle års mellemrum. Facaden står kvaderpudset og gråmalet, en profileret tandsnitshovedgesims gentages i gavlkvisten og dennes trekantsfronton. Under vinduerne i kvist og karnap, østligst, løber gennemgående gesimsbånd. Fra tiden omkring århundredskiftet har der været indrettet butik i forhuset. Butikken, der i dag omfatter de 3 vestre fag, er sidst ombygget for slagtermester Sigurd Hansen i 1972 og fremtræder med en stor spejlglasrude og en enkelt fyldingsdør med rude. Bagsiden blev i 1930'erne forhøjet til 2 etager, formentlig for slagtermester Marius Hansen, der i 1954 desuden lod underetagen udvide mod gårdsiden. Taget er teglhængt, skorstenen nedtaget. Det velholdte forhus er fredet i klasse B.

SØNDERGADE 3, matr.nr. 195

Forhuset er opført omkring 1850. I 1852, hvor grunden ejedes af skipper Niels Daniel Erichsen, var bygningen i 5 fag og 1 etage, med grundmuret forside og østgavl og bagside i bin-

Søndergade 2, 4 og 6. Fot. 1921 (N.M.).

dingsværk. På matriklen lå i begyndelsen af 1800-årene en bindingsværksbygning på 4 fag og 1 etage. Den pudsede, gulkalkede facade har sort sokkel og hvid hovedgesims. I den vestlige side 2 vinduesfag med hvide sålbænke, i midterfaget en tofløjet indgangsdør og i de 2 østlige fag store butiksruder. I tagfladen til gaden er i nyere tid opsat en 1-fags kvist med hvælvet tag. Det teglhængte heltag bærer en slank, hvidkalket skorsten med rør. Bagsiden er i bindingsværk, som er pudset og gulkalket; de vestlige fag skjules af en halvtagsbygning i bindingsværk. I tagfladen mod gården er opsat en atelierkvist. Huset er velholdt og skorstenen er pæn.

SØNDERGADE 4, matr.nr. 83

Det 10 fag lange *forhus* i 1 etage og med karnapudbygning i 2 fag har stået grundmuret til gaden siden begyndelsen af 1800-tallet. Den tidligere bindingsværksbebyggelse, der kan føres tilbage til tiden før 1766 – ifølge tradition til 1720'erne – stod i 1816 med et ca. 9 m langt karnapparti. Antagelig blev facaden grundmuret og det nuværende, halverede karnaparti opført for postmester og branddirektør Christian Anton Wilhelm Honemann i 1818. Gavlkvistens skillevægge er opmurede af tørt. Bagsiden blev efter arkivalierne at dømme grundmuret i 1850 for bager Andreas August Funderlye Røhling. I byg-

ningens vestligste ende er placeret en gennemkørsel i 2 fags bredde med kurvehanksbuet åbning. Den nuværende butiksendretning, omfattende karnappen og bygningens østre ende, er indrettet i 1955 for daværende ejer, isenkræmmer Carl V. Jensen. Fagene er her forlænget ned til soklen og forsynet med store vinduer, der foroven er inddelt med sprosser. Tidligere har butikken været indrettet i de 2 fag nærmest porten. I forbindelse med ombygningen udformedes de rundbuede, indfattede dørpartier i fagene op til karnappen. En Louis Seize-dør med karm blev fra sidehuset flyttet til facaden og placeret i indgangen til beboelsen (vestligst), og en kopi – med rude – blev fremstillet til butiksdør; over begge sidder et halvrundt, fast vindue. Facaden står glatpudset og rødmalet, den profilerede hovedgesims og karnapudbygningens gavlindfatning er hvidmalet. I gavltrekanten er et rundt vindue med sprosser, der danner en roset. Soklen er tjæret. Mod gårdsiden er vinduesfordelingen uregelmæssig, og fra samme side fører en udvendig nedgang til kælderen, der i arkivalierne omtales fra slutningen af forrige århundrede. Teglhængt heltag. Bygningen er velholdt. *Sidehuset*, sammenbygget med forhuset, i 9 fag og 1 etage er opført i to omgange. De 5 fag nærmest forhuset kan følges i arkivalierne tilbage til 1766, hvor bygningen stod i bindingsværk og var indret-

tet til bryghus. I 1770 lod Philip Mortensen Hay de 4 søndre fag opføre, ligeledes i bindingsværk og 1 etage med styrtrum; denne del indrettedes til »Speicher« (pakhus). Mellem 1850 og 1852 lod bager Røhling »halvdelen« af 9-fags bygningen grundmure. Af bygningens nuværende fremtræden fremgår det, at grundmuringen fandt sted i bagsiden af det gamle, 5-fags bryghus; de 4 søndre fag i bagsiden står i dag i synligt bindingsværk. Mod gårdsiden var ombygningen tilsyneladende knap så gennemgribende. Her er tagremmen bevaret over hele længden og bag skalmur eller pudslag står endnu en del bindingsværk. Der er – navnlig i bagsiden – en ret høj syldstenssokkel under bygningen. På et foto fra 1921 ses mod gårdsiden den dobbelte Louis Seize-dør, der nu sidder i forhuset, omgivet af 2 sprossede butiksudstillingsvinduer. Fra 1955 har den tidligere gadedør, en dobbelt fyldingsdør med farvet rudeglas, siddet her. Teglkældt heltag med helvalm over den fritliggende bindingsværksdygavl. Taget er rettet op og nylagt omkring 1970, efter stormskade. Fra 1766, hvor vi i arkivalierne kan følge *baghuset*, stod det i 10 bindingsværksfag og 1 etage. Bygningen var indrettet til stald. Porten i 2 fags bredde omtales fra 1867. Gårdsiden og den østre gavl er blevet grundmuret omkring århundredskiftet. Teglkældt heltag med helvalm over østgavlen. Mod gårdsiden er op-

sat en taskekvist over 1 fag med sammenstemte lemme og mod samme side gennembyrdes tagfladen af en skorstenspipe, der – efter sigende – stammer fra et tidligere kaffebrænderi. Mod gården står murværket berappet og hvidmalet, i bagsiden er tavlene tilsvarende behandlet, tømmeret er tjæret. Forhuset er fredet i klasse B.

SØNDERGADE 5, matr.nr. 194

Det nuværende *gavlhus* i 4 fag er stort set uændret fra dets opførelse mellem 1798 og 1821. I sidstnævnte år lå på matriklen en bygning i 4 fag med grundmur til gaden og bindingsværk mod gården. Huset, der var 1 etage højt og havde teglhængt heltag, ejedes af tømmersmand Jørgen Christensen Møller. Den halvvalmede gavl til gaden er formentlig oprindelig. Ved århundredskiftet blev resten af husets bindingsværk omsat i grundmur. Den glatpudsede gavlfacade havde indtil begyndelsen af dette århundrede en profileret kordongesims, mens hovedgesimsen endnu er bevaret. 1. etage har i den vestlige side 2 vinduesfag, i den østlige 1 butiksfag og 1 dørfag. Der har været bageri i huset fra slutningen af forrige århundrede, hvilket endnu i 1927 omtales som »bageri uden mekanisk drivkraft«; ophængt til det tidligere butiksskilt er bevaret. Huset trænger til istandsættelse.

SØNDERGADE 6, matr.nr. 84

Efter arkivalierne at dømme er det grundmurede *forhus* i 5 fag og 2 etager med gavlkvist over det midterste fag opført i 1904 for købmand Th. K. Hansen. Fra opførelsen har der været indrettet butik i en del af forhuset, mens der har været en portgennemkørsel i den vestre del. Denne kan spores på bygningens bagside og i gadenfacadens vestlige del, hvor det kombinerede vindues- og dørfag er et selvstændigt afsnit. Fra 1930'erne har butiksendretningen med store spejlglasruder tegnet hele underetagens fremtræden til gaden. Overfacaden står i rød, blank mur, dannebrogsvinduerne med svagt buede overkanter er indfattede og under samme løber et gennemgående gesimsbånd.

Profileret kordon- og hovedgesims, teglhængt heltag. Bagsiden er dækket af en nyere tilbygning (butiksudvidelse) og østligst af et sidehus i 2 etager, opført samtidig med forhuset. Mod denne side er 3 tagkviste. Bygningen er velholdt.

SØNDERGADE 8, matr.nr. 85

Det grundmurede *forhus* i 3 fag, kælder og 2 etager med teglklædt heltag er opført for sadelmager Hans Christian Jensen i 1866. Bygningen blev indrettet til beboelse og værksted. Omkring århundredskiftet indrettedes tillige en butik. Butikkens nuværende fremtræden med en stor spejlglasrude i 2 fags bredde og med et udstillingsvindue af tilsvarende dimensioner i kældretagen ses også på et foto fra 1921, og det er muligt, at butikkens udformning til gaden kan føres tilbage til dens tidligste indretning. I det vestligt placerede indgangsfag sidder en dobbelt fyldingsdør med diamantfyldinger; et fast vindue ovenover følger åbningens runding. Samtlige fag er indfattede og under dannebrogsvinduerne i 2. etage er opsat murede, konsolbårne sålbænke. Facaden står berappet og gulmalet med profileret kordon- og hovedgesims, sidstnævnte med konsoller. I 1967 blev bagsiden i 1. etage nedbrudt og gårdhaven overdækket og inddraget i butiklokalet. Bygningen er velholdt.

SØNDERGADE 9, matr.nr. 193a

Forhuset indeholder antagelig rester af et bindingsværkshus, som kan føres tilbage til tiden før 1778. I dette år udgjorde bygningen de 6 østlige fag af et 8-fags bindingsværkshus, der ejedes af skrædder Johan Andreas. Bygningen blev før 1821 udvidet til i alt 11 fag i bindingsværk, da nabomatriklen i vest blev købt af Berthel Erichsen Brandt. Den 2 etager høje karnapudbygning, som omtales første gang 1821 som en »kvist«, er formentlig fra husets opførelse. Pietro Krohns radering fra 1860 af Søndergade viser, at den omtalte karnapudbygning var opført i bindingsværk med 2 vinduesfag i 1. og 2. etage. Forhuset blev 1874 delt i to selvstændige beboelser, af hvilke den østlige

(nu Søndergade 9) bestod af 6 fag bindingsværk. Begge huse lå fortsat under samme matrikel. En radering af Tom Petersen fra 1916 af Søndergade viser bygningen med uændrede dimensioner, men med pudset facade. Antagelig har en skalmuring af facaden fundet sted mellem 1874 og 1916. Ved en brandtaksation i 1920 omtales huset som værende af »grundmur og bindingsværk«. Forsiden står i dag pudset og rødmalet og har hvid, profileret hovedgesims. Alle vinduer er blåmalede, forsynede med tværsprosser og har klinkesålbænke. I det vestlige yderfag et dybt indgangsparti. Den fremstående karnap krones af en hvidmalet, aftrappet trekantsfronton med et lille hul i topvinklen. Tagkvisten til gaden er nyere. Huset er velholdt, men hårdt restaureret. Det oprindelige indgangsparti burde reableres, d.v.s. med fyldingsdør i flugt med facaden. Forhuset er fredet i klasse B.

SØNDERGADE 10, matr.nr. 86

Det grundmurede *forhus* i 1 etage og med bred, helvalmet kvistopbygning er efter arkivalierne at dømme opført omkring 1920 for frk. Sophie Caroline Christensen. Murværket i det ny forhus blev gennembrudt i 3 fag. I midterfaget blev indsat et karnapvindue til den indrettede hatteforretningens udstilling. Vestligst var fælles indgang til beboelse og butik. Facadens nuværende fremtræden med stor midtplaceret spejlglasrude omgivet af indgangsniche – østligst til butik og vestligst til beboelse – stammer fra en ombygning i 1963. I forsiden murværk, der er berappet og gulmalet, er indsat murankre som dekoration. Over de 2 vinduesfag i kvisten løber et smalt gennemgående bånd. Både kvist og etage har aftrappet hovedgesims. Mod gården er bygningen overalt forsynet med en 2. etage, østligst gavlkvisten og vestligst et fag med halvtag. Taget er teglhængt. Bygningen er velholdt. Det grundmurede *baghus* i 5 fag og 1 etage blev opført for skipper Niels Hansen Mogensens i 1832 og indrettet til stald og lade. I nordsiden ses spor efter en tilmuret, kurvehanksbuget portåbning. I dag er port i sydsiden. Mur-

værket står berappet og gulmalet. Over begge langsider muret og profileret hovedgesims, der gentages som indfatning om de smukke gavlparker. Bygningen har teglklædt heltag.

SØNDERGADE 11, matr.nr. 192

Forhuset er opført i to omgange for bødkermester Carl Vilhelm Berg. Ejeren lod 1853-54 et 6-fags bindingsværkshus, der lå ud til gaden, nedbryde og en ny 4-fags bygning opføre i »brandmur« (grundmur). Huset var i 1 etage med teglhængt heltag. Mellem 1857 og 1862 blev 2 grundmurede fag (formentlig mod øst) tilføjet og bygningen var herefter på i alt 6 grundmurede fag. Den gulkalkede facade afsluttes af en hvid, aftrappet hovedgesims med konsolagtigt tandsnit. I det vestlige yderfag indgangsparti med lameldør og råglasrude i siden, i de 2 tilstødende fag sad indtil sommeren 1974 to butiksruder, som ejeren Ph. Rising lod udskifte med vinduer i samme udformning som facadens øvrige. Den 1 fag brede tagkvist til gaden er formentlig opsat ved århundredskiftet. Forhuset er velholdt, dog bør den nye lameldør males. *Baghuset* er opført efter 1867, antagelig ved århundredskiftet. I 1906 omtales en baghusbygning indrettet til »værksted og polererum«. Bygningen står i dag i 6 uregelmæssige, grundmurede fag, i 1 etage, med teglhængt vinkeltag.

SØNDERGADE 12, matr.nr. 87, 88

Grunden omfatter 2 matrikler, som begge blev erhvervet af købmand J. J. Christensen omkring 1870. I løbet af årene 1873-75 lod købmand Christensen den eksisterende, overvejende grundmurede forhusbebyggelse – fra øst mod vest en 6-fags og en 4-fags beboelse, førstnævnte med kvist – nedrive og det nuværende 9-fags *forhus* opføre i 1½-stens mur. Over de 3 midterfag rejstes en gavlkvist og bygningens vestre ende blev gennembrudt og en port i 2 fags bredde med kurvehanksbuget åbning etableret. I de 3 østligste fag indrettedes butik med midtplaceret indgang og store vinduer, der fulgte faginddelingen.

Senere – efter 1921 – fik butikken en mere dominerende fremtræden, idet murpillerne blev nedbrudt og spejlglasruder indsat. Ved bygningens indretning til restaurant i indeværende år (1974) for restauratør Hans Christensen er butikspartiet blevet sløjfet og erstattet med 3 fag nye dannebrogsvinduer med sprosser, svarende til de øvrige vinduer. Fagene til gaden har svagt buede lysninger, og under vinduerne er opsat murede sålbænke. I indgangsfaget sidder en dobbelt fyldingsdør. Facadens murværk står berappet og gulmalet. Overgangen til gavlkvisten er markeret ved en hvid, profileret blanding, over de øvrige fag er opsat profileret hovedgesims med sparrehoveder. Teglhængt heltag med hvidmalet skorsten. Gavlkvisten over 3 fag mod gården er placeret lidt østligere end kvisten til gaden. Forhuset er istandsat. Det fritliggende, grundmurede *baghus* langs det østre matrikelskel har i det væsentligste stået uændret siden 1877, hvor købmand J. J. Christensens baghus – 17 alen fra forhuset – i forsikringsprotokollen er registreret som en 28½ alen lang grundmuret bygning i 1 etage. Baghuset var indrettet til vaskehus med skorsten – nu fjernet – og kælder i 2 fag, pakrum i 3 fag og stald og lo i 5 fag. Efter alt at dømme blev nyvurderingen i 1877 foretaget, fordi købmand Christensen havde udvidet og ombygget et 6-fags baghus, der var rejst i grundmur for foregående ejer, værtshusholder Laurits Christensen Lauritsen, i 1868 få måneder efter, at et bindingsværksbaghus i samme dimensioner var »afbrændt«. Syldstenssoklen i den nordre del af det nuværende baghus tyder på, at vi her har den ældste del af bygningen. Murværket mod gården står berappet og gulmalet med murankre og aftrappet hovedgesims. I det teglklædte heltag er opsat en kvist over 1 fag.

SØNDERGADE 13, matr.nr. 190, 191

Forhuset i Søndergade 13 udgjorde før dette århundredes begyndelse to selvstændige beboelser med tilhørende matrikler, nr. 190 og 191. Skellet mellem husene går umiddelbart til

venstre for indgangen. De 3 østlige fag (matr.nr. 190) er opført før 1821, i hvilket år matriklen ejedes af Hans Jørgen Lauritzen. Bygningen var i bindingsværk til alle sider, i 1 etage og havde teglhængt heltag. Kvisten, som nævnes samme år, må være identisk med den nuværende 2 fag brede kar-napudbygning i 2 etager. Facaden blev, bortset fra en del af kvistopbygningen, omsat i grundmur mellem 1821 og 1852. Bagsiden blev grundmuret efter 1867. De 2 vestlige fag (matr.nr. 191) er nyopført – eller ombygget – efter 1867. I perioden 1821–1867 lå på matriklen et bindingsværkshus i 2 fag og 1 etage. I 1972 blev en butiksendretning i de 2 vestlige fag sløjfet og småsprossede vinduer indsat i stedet. Facadens murværk er gulmalet og har hvidmalet, profileret hovedgesims over de 3 vestlige fag. I midterfaget indgangsparti med ny fyldingsdør og fast vindue. Taget er klædt med tegl til gaden, mod gården blev der lagt eternit i 1963. Bagsidens vestlige fag skjules af en tilbygning opført 1963 for frisør Folmer Jensen. Huset er velholdt, dog bør døren males.

SØNDERGADE 14,
matr.nr. 91, 92

Det grundmurede *forhus* i 5 fag og 1 etage med gavlkvist over 2 fag til gaden er opført af nuværende ejer, tømrer- og snedkermester, senere branddirektør Lauritz Ziefeldt i løbet af årene 1936-37. Grunden var tidligere bebygget med to 3-fags beboelser, der fra værtshusholder P. A. Groths overtagelse i 1896 havde været sammenlagt under én ejer. Det nuværende forhus står glatpudset og gråmalet med hvidmalet, aftrappet hovedgesims – brudt ved gavlkvisten – og tjæret sokkel. Gavlkvisten er forsynet med en ligeledes hvidmalet, markant og aftrappet indfatning som en trekantsfronton. Indgangsfaget er midtplaceret, og i bygningens østre ende er indsat en stor sprossedelt rude. I det teglhængte heltag er opsat 2 tagkviste. Mod gården fortsætter de 3 midterste fag i en bred gavlkvist. Forhuset er velholdt. Den store rude bør udskiftes med 2 fag dannebrogsvinduer, svarende til fagene vest for indgangen.

SØNDERGADE 15, matr.nr. 189

Ejendommen i Søndergade 15 udgjorde før 1880 to selvstændige beboelser med tilhørende matrikler (188 og 189). *Forhusets* vestlige 3½ fag var opført i bindingsværk i 1 etage før 1778 og de 2½ østlige fag stod opført i bindingsværk og i 1 etage før 1766. I 1880, da begge forhuse kom under samme ejer, guldsmed Hans Heinrich Stammer, meddeler arkivalierne om det vestre forhus, at det »er undergivet en hovedreparation og delvis ombygning af nyt«. Formentlig er der tale om en nedrivning af huset, hvorefter det nuværende er opført. Om det østre hus står samtidig noteret: »Huset er i 1880 undergivet en hovedreparation og er nu fortrinlig vedligeholdt«. Da landmand A. I. Groth 1897 købte de to ejendomme, blev de lagt sammen under samme matrikel, den nuværende nr. 189. I de følgende år blev i huset indrettet bageri »uden mekanisk Drivkraft«, som dog atter nedlagdes omkring 1910, hvorefter Michael Mikkelsen indrettede restauration. Et fotografi fra 1913 viser husets facade med et midtstillet indgangsparti med skilt over og et butiksvindue i faget umiddelbart til venstre for indgangspartiet. Den nuværende butiksendretning i de 2 østre fag er foretaget omkring 1930. Forsiden står i dag vand-skuret og gulmalet, de vestre vinduer med hvide, profilerede indramninger og sålbænke. Facaden afsluttes af en hvidmalet, profileret hovedgesims med konsolagtigt tandsnit. Tilbagetrukket indgangsparti med døre til henholdsvis beboelsen og butikken. Det frie parti af østgavlens bindingsværk har sortmalet tømmer og gulmalede tavler. I det teglklædte vinkeltag er to hvidkalkede skorstenene. Huset er velholdt, skorstenspiberne er fine.

SØNDERGADE 16a, matr.nr. 93
Dommergården

Skråt over for det gamle rådhus rejstes i 1785 det statelige, 2-etages *forhus* i 11 fag, grundmuret til alle sider og med teglklædt heltag. Bygherre var landfoged Johann Georg Tilemann. Grunden var tidligere bebygget med et bindingsværksforhus i 10

fag og 1 etage. Ved sammenligning med bygningen Brogade 3-5 (nuværende Ærø Museum) får man indtryk af, hvordan det nye forhus oprindeligt må have taget sig ud med blankt eller berappet murværk gennembrudt af smalle, småsprossede fag i begge etager. Facadens nuværende fremtræden bærer præg af en ombygning i slutningen af forrige århundrede, muligvis foretaget for borgmester Egge i 1883, hvor forsikringssummen blev forhøjet. Den mest markante ændring blev foretaget i overfacaden, hvor den oprindelige faginddeling blev sløjft og erstattet med 7 fag dannebrogsvinduer. Den øvrige ændring i facadens karakter skyldes den righoldige pudning. I 1. etage ses kvaderpudsning og i 2. etage en glat pudning som baggrund for vinduesindfatninger med fordakning. Indfatningerne er ført ned til og langs med kordongesimsen og indrammer tillige blændinger under fagene. Kordon- og hovedgesims er profileret og langs soklen løber et smalt gesimsbånd. Udsmykningen står hvidmalet, det øvrige murværk gulmalet. Østligst er placeret en gennemkørsel i 2 fags bredde med rundbuet portåbning og dobbelt fyldingsport. Mod gården er bygningens oprindelige karakter bevaret, murværket afsluttes her ved en hovedgesims med affaset rulskefte. Adgang til bygningen finder sted fra gennemkørslen og via en indgang fra gården; mod gårdsiden ses tillige et rundbuet murstik fra en tidligere indgang. I 1. etage er indrettet dommerkantor, i 2. etage retssal. Bygningen er velholdt. De 2 fag *sidehus* i 1 etage med teglklædt heltag, nærmest forhuset, udgør den bevarede del af et ældre, 5-fags bryghus, der blev grundmuret i 1863 for justitsråd og landfoged Johan Ernst August Carstens. De 3 fag nærmest forhuset er nedrevet i slutningen af samme århundrede. Bygningen har muret, aftrappet hovedgesims. Der er indgang i den fritliggende nordgavl. *Sidehuset* i forlængelse heraf opførtes i 1863 for justitsråd Carstens i 4 grundmurede fag og 1 etage med teglklædt heltag. Bygningen tjente da som vognremise og brændehus; indretningen er tilsyneladende uændret. Ved den søndre gavl tilbyggedes, lige-

ledes i 1863, 2 grundmurede fag med teglhængt heltag, indrettet til havestue. Sydgavlen udformedes med midtstillet indgangsparti med dæklade hvilende på pilastre og dobbelt rudefyldingsdør. Under vinduerne sammesteds er opsat murede, konsolbårne sålbænke. Også de 2 sidstnævnte bygninger har muret, aftrappet hovedgesims mod havesiden. I 1949 blev bebyggelsen istandsat. Omkring 1915 afhændede borgmester Iver Krabbe ejendommen til »Embedet som Byfoged og Skriver i Ærøskøbing Købstad og Herredsfoged og Skriver i Ærø Herred«, og i 1957 blev der tinglyst skøde til Staten (Justitsministeriet).

SØNDERGADE 16b, matr.nr. 94a *Rådhuset*

Med tanke på opførelsen af et nyt *rådhus* erhvervede »Staden Ærøskøbing og de Ærøske Landdistrikter« i begyndelsen af 1860'erne 2 grunde på Søndergades sydside ud for Torvet. Byens tidligere rådhus havde ligget på selve Torvet. Det nye rådhus blev opført efter tegning af arkitekt og bygningsinspektør, prof. L. A. Winstrup, og det stod færdigt i 1863. Bygningen blev rejst i grundmur, 13 fag (spærfag) og 2 etager med skiferbeklædt heltag. Facaden står i rød blank mur med enkelte dekorative islæt af gule sten. I begge etager er ved stensætninger udformet en arkade med 5 buer, hvori vindues- og indgangsfag er placeret. Efter det oprindelige projekt var indrettet en kolonnade langs 1. etage, men i 1942 blev buerne tilmuret og arealet inddraget til kontorer. Ombygningen blev foretaget ved arkitekt Andreas Jensen, Svendborg. Det midtstillede indgangsfag ligger dog stadig trukket, det er forsynet med en dobbelt, rundbuet fyldingsdør med ruder. I nichen er en 4-trins granittrappe. Der er trukket profilerede bånd langs buernes overkant, og under 2. etages vinduer er opsat en kraftig, gennemgående gesims. Hovedgesimsen er udformet som en buefrise. På facaden ses inskriptionen: »1863. Med lov skal man land bygge«. På de yderste led i murkronen ved tagets fod er opsat våbenskjolde med hen-

holdsvis Fr. VII's og Chr. IX's navnechiffer. Over indgangen sidder yderligere 2 våbenskjolde med henholdsvis byens våben (lindetræ) og et anker/delfinmotiv. Bagsiden står i gul, blank mur med bånd og røde sten. Midt for er opført et trappetårn med spir. Et lille klokkeværk er placeret på tagryggen. Bygningens funktion som rådhus er ophørt i indeværende år (1974). I 1. etage er indrettet turistbureau, i 2. etage bibliotek. Syd for rådhuset opførtes en *korridorbygning*, regnet i 6 fag, med skiferklædt halvtag. Bygningen blev afkortet i 1906 for at give plads for en udvidelse af den syd for liggende arrestforvarerbolig (se matr. nr. 94b).

SØNDERGADE 16b, matr.nr. 94b

Bag rådhuset opførtes samtidig med dette et bygningskompleks bestående af arrestforvarerbolig, arrest og vaskehus. I 1945 blev denne bebyggelse udskilt til selvstændig matrikel, henhørende under Staten (Fængselsdirektoratet), der i 1973 atter afhændede matriklen til Kommunen. I forlængelse af korridorbygningen syd for rådhuset opførtes en grundmuret *arrestforvarerbolig* i 10 fag (spærfag) og 1 etage med skiferklædt heltag. En mindre udvidelse mod nord – på korridorens bekostning – aftegner sig i hovedgesimsen på husets bagside. Udvidelsen fandt, efter arkivalierne at dømme, sted i 1906. I 1921 opførtes en ny arrestforvarerbolig (se nedenfor) og lokalerne blev frigjort til andre formål. Vinkelret på arrestforvarerboligens sydligste del opførtes et grundmuret *tværhus* i 5 fag og 1 etage med teglklædt heltag. Bygningen blev indrettet til vaskehus og port og står formodentlig i det væsentligste uændret siden opførelsen. Selve *arresthuset* blev opført i forlængelse af arrestforvarerboligen i 7 fag (spærfag) og 2 grundmurede etager med skiferklædt helvalmtag. Bygningen står i det væsentligste uændret. Syd for arresthuset – lidt inde på grunden – opførtes i 1921 en ny *arrestforvarerbolig* efter tegning af arkitekt K. Lehn-Petersen. Bygningen blev rejst i 5 fag og 1 etage med teglklædt heltag. I den østvendte facade er midtplace-

ret indgangsfag og 2-rammede vinduer med småsprossede ruder og klinkebelagte sålbænke. Murværket står gulmalet og har hvid, aftrappet hovedgesims, der er ført om på gavlen. Soklen er sortmalet.

SØNDERGADE 17, matr.nr. 187

Det lille 3-fags *forhus* i 1 etage har fået den nuværende udformning efter flere ombygninger af et bindingsværkshus. På grunden lå i 1778 en 3-fags bindingsværksbygning, der ejedes af Jens Rasmussens enke. I perioden 1800 til 1821 lod ejeren, Wilhelm Ferdinand Behrmann, forsiden omsætte i grundmur og en tilsvarende grundmuring af bagsiden må være foretaget før 1926, hvor bygningen stod helt i grundmur. Den upudsede facade er gråmalet og har hvid, aftrappet hovedgesims og sort sokkel. I det vestlige yderfag en blå- og hvidmalet fyldingsdør, under de 2 vinduer sålbænke. Vinkeltaget har tegl til gaden og bølgeeternit mod gården.

SØNDERGADE 18, matr.nr. 97a

Her ved Torvet anlagde hertug Philip af Glücksborg henimod midten af 1600-tallet herregården »Kjøbinghof«, der er registreret på Resens atlas fra o. 1670. Bygningerne blev solgt fra jorden i 1706, og ejendommen fandt senere anvendelse som købmandsgård. I 1857 lod købmand Peder Knudsen Lauritsen en 13 fag lang bindingsværkshovedbygning nedrive og erstatte af et nyt forhus, opført i 1½-stens mur, ligeledes i 13 fag og 1 etage. Over 3 fag blev opsat en gavlkvist, og i de 2 østligste fag indrettedes en gennemkørsel. I løbet af det følgende 10-år blev en del af bygningen indrettet til »handel«, antagelig som i beskrivelsen fra 1877, de 4 fag (vestligst). Ved en ombygning for købmand Jens Hansen foretaget i 1927 efter tegning af arkitekt Alexis J. Prior ændrede forhuset fuldstændig karakter, idet kvisten blev udbygget til endnu en etage, inddelt i 10 fag (brede yderfag). Desuden blev indgangsfagene, de næstyderste i hver side, placeret i svagt fremspringende, frontonprydede 1-fags risalitter. Over den østligste indgang er opsat

en inskriptionstavle til påmindelse om stedets forhistorie. Hele underetagen blev inddraget til butikken, der siden har stået med 4 store spejlglasruder til gaden. Bortset fra yderfagene er alle fag i overetagen smykket med profilerede indfatninger, der hviler på konsolbårne sålbænke. Derudover er den pudsede og gulmalede facade forsynet med profileret kordongesims, der i risalitterne modsvares af en aftrappet udkræning, og med en enkel hovedgesims, der forkrøpper omkring de fremspringende fag. Mod gården står murværket berappet og gulmalet med muret kordon- og hovedgesims. I 1. etage er indsat råglasruder af varierende størrelse og fra samme side er en udvendig nedgang til kælderen, der omtales i arkivalierne fra 1867. Teglhængt heltag med halvvalm over østgavlen. Bygningen er velholdt. *Siddehuset*, sammenbygget med forhuset, er ligeledes opført i 1857, hvor det afløste en ældre bindingsværkslænge. Bygningen i 8 fag og 1 etage blev rejst i 1-stens mur, og den blev indrettet til kontor, pak- og vaskehus. Taskekvissten over 1 fag omtales første gang i en taksation fra 1877. Murværket, der afsluttes med en aftrappet hovedgesims, står berappet og gulkalket. Et oprindeligt smigfag mod forhuset er blevet »udmuret« for manufakturhandler Roar Hansen i forbindelse med en butiksudvidelse i 1955. Det lille 2-fags *sidehus* i forlængelse af sydgavlen er opført i grundmur samtidig med det øvrige. Begge sidehuse har teglklædt heltag. Det 14 fag lange *bindingsværksbaghus* i 1 etage er opført som stald og lade i 1770 for Erich Mortensen Hay. Bygningen er rejst i svært egetømmer, der står tjæret, de murede tavler er pudsede og hvidkalkede, sylden tjæret. Bygningens 3 østligste fag er skilt fra det øvrige ved en 2 fag bred gennemkørsel, der omtales i arkivalierne fra midten af forrige århundrede; i den østre del sidder endnu staldvinduer. Mod gårdsiden er bygningens midterparti opfyldt af 3 tjærede portfag. Vestligst er indrettet beboelse med rødmalet fyldingsdør og 2 fag 3-rammede sprossvinduer. Bygningen har høj tagrejsning, og heltaget, med halvvalm over begge gavle, er beklædt med røde tegl; den

Udsigt over Søndergades tage set mod Gåsetorvet.
Fot. 1930 (D. kgl. B.).

søndre tagflade blev understrøget i 1948. Mod gårdsiden er opsat 2 taskekviste, de omtales første gang i 1862. Halvtagsudbygningen midt for bagsiden er formentlig tilføjet i 1780 for Johann Groth Clausen; tavlene mod syd er udskiftet i 1940'erne. Øst for gennemkørslen er bagsiden dækket af et grundmuret *sidehus* i 2 etager med teglhængt heltag, opført i 1877.

SØNDERGADE 20, matr.nr. 98

Det gavlvendte bindingsværksforhus i 7 fag og 1 etage formodes at være opført som en længe til »Kjøbinghof« (se Søndergade 18) mellem 1690 og 1730. Formodningen kan ikke underbygges gennem de anvendte arkivalier, der først fra 1766 kaster lys over bygningshistorien. På dette tidspunkt var ejendommen udskilt til selvstændig matrikel, tilhørende Christen Michelsen, hvis sædehus ifølge beskrivelsen stod øst-vestvendt i 4 bindingsværksfag og 1 etage. Syd for lå et nord-sydvendt bryghus i 3 bindingsværksfag og 1 etage. Angivelsen af sædehusets geografiske orientering skyldes formentlig en fejlskrivning. I taksationen fra 1821 er alle 7 fag for første gang regnet som én bygning, da tilhørende bager Nicolay Harding og indrettet til beboelse og bageri. Samtidig omtales for første gang en kvist, der tilsyneladende atter

er nedtaget mellem 1857 og 1862. Mellem 1850 og 1852 lod bager Christian Weibye Kaster en del af bygningen grundmure. Det fremgår ikke af arkivalierne, hvor ombygningen blev foretaget, men der kan have været tale om både de 4 søndre fag af den østre langside og den nederste del af gavlen mod gaden; begge steder ses i dag grundmuring. Bager B. Jensen, der overtog ejendommen i 1867, lod bageriet flytte til nedennævnte sidehus og hele 7-fags bygningen indrette til beboelse. Muligvis lod samme ejer senere den lille butik indrette i den østligste del af gavlen til gaden. Butikken fremtræder i dag med en spejlglasrude og indgang. Murværket står berappet, lyst malet i gavlfacaden og hvidkalket i det øvrige; i gavltrekanten er tømmeret tjæret. Det teglklædte heltag går i syd ud i ét med sidehusets tag, under halvvalmen mod Søndergade er opsat en profileret trægesims. Pudset og kalket skorstenspipe med sokkel og udkrøgning. Bygningen er velholdt. *Sidehuset* i forlængelse af forhusets sydgavl er opført som en grundmuret 6-fags bygning i 1 etage for ovennævnte bager Kaster, formentlig i 1850. En 4-fags bindingsværksstald, der måtte vige pladsen for nybygningen, kan som forhusbebyggelsen følges i arkivalierne tilbage til 1766. Stalden udgjorde antagelig den søndre del af den omtalte længe til Kjøbinghof. Det

nye sidehus blev indrettet til pak- og brændehus, og fra 1867 til begyndelsen af dette århundrede var heri indrettet bageri (jævnfør ovenfor). Den grundmurede taskekvist over 1 fag omtales i arkivalierne fra 1862. Murværket er behandlet som forhusets langsider. Teglhængt heltag med halvvalm over sydgavlen, skorsten med sokkel og udkrøgning.

SØNDERGADE 21, matr.nr. 185a

Det 2 etager høje *forhus* i 3 grundmurede fag er opført 1867 for skomager Jens Christensen. Facaden er vandskuret og gulmalet og har bred, profileret kordongesims og profileret hovedgesims med konsolagtigt tandsnit. Alle vinduer i 1. og 2. etage er forsynede med hvidmalede sålbænke båret af konsoller med bladudsmykninger. I 1. etages vestre yderfag er indgangsdør med rude. Huset har teglklædt vinkeltag med nyere tagkvist med fladt tag til gaden. Vinduerne og døren er malet lyseblå. Bagsiden er gulkalket og har grønmalede vinduer og dør. Bygningen er velholdt og velbevaret.

SØNDERGADE 22, matr.nr. 99

Omkring midten af forrige århundrede blev facaden i et 4-fags bindingsværksforhus i 1 etage opført for 1766, omsat til grundmur. Ombyg-

ningen blev antagelig foretaget for farver Martinus Frederik Decker, der overtog ejendommen i 1856. Bagsiden blev grundmuret omkring århundredskiftet, muligvis i 1887 for handelsmand T. K. Hansen. Nuværende ejer, Viggo Dreyer, der overtog ejendommen i 1949 har i de forløbne 25 år ved gradvise ombygninger og forbedringer udskiftet en stor del af murværket og opført 2 brede, sammenbyggede kviste mod havesiden. Fotos fra 1930'erne og en facadetegning fra o. 1940 viser facaden med butiksvinduer i de 2 midterste fag, allerede i 1949 blev de forlængede lysninger tilmuret og almindelige sprossevinduer genindsat. I nyeste tid er indsat nye 2-rammede sprossevinduer med buede ruder og en ny fyldingsdør med fast siderude. Under vinduerne er hvide, murede sålbænke. Murværket står berappet og gulkalket med kraftig, profileret hovedgesims og tjæret sokkel. I den fritliggende vestgavl ses endnu bindingsværk. Teglhængt heltag uden skorsten. Forhuset er velholdt. Den nye dør og vinduerne bør males.

SØNDERGADE 23/Torvet,
matr.nr. 184b

Hjørnehuset med facade til Torvet har fælles bygningshistorie med nabohuset Torvet 1 (se under dette) indtil vort århundrede. Den glatpudsede, gulkalkede facade er præget af 1. etages butikssindretning med en stærk udhuling til følge. 2. etage har samme faginddeling og facadebehandling som nabohuset. Den glatpudsede, gulkalkede gavl har i 1. etage i vestsiden et enkelt butiksfag og i 2. etage ovenover 1 vindue. På overgangen mellem 1. og 2. etage er indsat murankre. Bygningen har teglhængt heltag med lav rejsning og skorsten. Bagsiden er præget af sammenbygningen med sidehuset. *Sidehuset* ud til Søndergade er resultatet af en fuldstændig ombygning af et bindingsværkshus opført før 1766, i hvilket år matriklen ejedes af Iver Pedersen. Bygningen var da i 4 fag og indrettet til stald. Mellem 1821 og 1852 blev huset gennembrudt til portrum og en grundmuring af forsiden må være foretaget i samme tidsrum. Sidebyg-

ningen var ved århundredskiftet indrettet til køkken og lagerrum. Gadesidens ydermur er pudset og gulkalket. I bredt portfag i vest og 1 vinduesfag i øst. Det teglklædte vinkeltag har i tagfladen mod gården opsat en 1-fags taskekvist. Bagsiden er pudset og gulkalket. I portrummets vestmur ses bindingsværksrester.

SØNDERGADE 24, matr.nr. 100a

Et 1700-tals *forhus* i 4 fag og 1 etage med teglklædt heltag stod indtil slutningen af forrige århundrede i bindingsværk med bræddegavle. Formentlig blev facaden grundmuret i forbindelse med en hovedreparation foretaget for styrmand E. A. Hansen i 1882. Bagsiden er nyopført i grundmur for nuværende ejer, vognmand Marius Adolf Dreyer, i midten af 1930'erne. Efter ejerens udsagn stod den da nedbrudte bagside ligeledes grundmuret; den må være opført omkring århundredskiftet (efter 1882). Facaden står gråmalet med hvidmalet, afrappet hovedgesims og tjæret sokkel med tilhugne syldsten af uensartet højde. Dørfaget – vestligst – er forsynet med en enkelt fyldingsdør med rude. Under de hvide sprossevinduer er grønne, murede sålbænke. Mod havesiden en tagkvist. Skorstenen er fjernet. Velholdt forhus.

SØNDERGADE 25,
matr.nr. 155

Den 2 etager høje, grundmurede *hjørnebygning* på Torvet er opført i 1939 for Ærøskøbing Spare- og Lånekasse, som allerede i 1820 var blevet oprettet her i byen. Arkitekt Alexis Prior forestod byggeriet. Facaden, der er glatpudset og malet okkergul, er ud til Søndergade opdelt i 6 fag og mod Torvet i 5 fag samt 1 skråt hjørnefag. Sorttjæret sokkel og hvidmalet, profileret hovedgesims. Den øvrige udsmykning består af en gennemgående sålbænk under 2. etages vinduer samt dør- og vinduesindfatninger, i 1. etage med konsolbårne fordakninger og sålbænke. Indgangen til banken i 1. etage er placeret i hjørnefaget, mens indgangsdøren til beboelserne er i det østligste fag i Søndergade. Helvalmet, opskalket heltag med tegl. Bygningen er velholdt.

SØNDERGADE 26, matr.nr. 101

Det grundmurede *forhus* er opført i 1872 for snedker Jørgen Møller. Bygningen blev rejst i 6 fag (antagelig spærfag), kælder og 1 etage med teglklædt heltag. Facaden er inddelt i 5 fag med midtplaceret indgang. Udstillingsvinduerne med smal, lodret sprøse i de 2 vestre fag er indsat af stenhugger H. C. Pedersen, formentlig i begyndelsen af dette århundrede. I 1957 blev en dobbelt fyldingsdør udskiftet med en enkelt, hjemmegjort dør med udskåret velkomstinskription, forarbejdet af stenhugger Pedersens søn, Jens Pedersen. Et sprosedelt, fast vindue ovenover er et levn fra den tidligere dør. 2-trins granittrappen er flankeret af 2 natursten. Facaden er gråmalet og forsynet med muret, aftrappet hovedgesims og sålbænke under de 2 østre vinduesfag. Skorsten med sokkel og udkrægning. Forhuset er nogenlunde vedligeholdet.

SØNDERGADE 27, matr.nr. 154

På dette sted lå i 1766 et 4-fags bindingsværks*forhus* i 1 etage. I 1806 lod den daværende ejer, matros Niels Rasmussen Drejø, sit »våningshus« forbedre, og det er muligt, at den i 1821 første gang omtalte kvist eller karnap er opført allerede ved denne lejlighed. Der er herefter ikke foretaget ydre ændringer af det gamle bindingsværkshus før i begyndelsen af dette århundrede, muligvis 1921, hvor bygningen omtales som værende i grundmur. Hvor vidt der er tale om en nyopførelse eller en grundig ombygning, oplyses ikke. Facaden er inddelt i 4 fag, hvor det østligste har et bredt, trefløjet vindue. Murværket er glatpudset og gulmalet, sorttjæret sokkel og hvidmalet hovedgesims og sålbænke. Fyldingsdøren har vinduer og 1 granittrin foran. Heltag med tegl, hvori der mod gården er 1 tagkvist. Forhuset er velholdt, men skorstenspiben bør vandskures, males eller kalkes.

SØNDERGADE 28, matr.nr. 103b

Det 8 fag lange *forhus* i 1 etage med teglhængt heltag er formentlig opført i grundmur for landfoged, kammer-

herre, dr.jur. Chr. Ludvig Ernst von Stemann i 1845. I 1871 lod købmand Hans Pedersen Drejø en del af forhuset indrette til butik, og siden har kravene fra en stadig ekspanderende forretning slettet de fleste spor af den fornemme embedsmandsbolig. Gengivelsen af 2 fag bibeholdte dannebrogsvinduer – vestligst – på en facadetegning fra omkring 1940 giver et fingerpeg om bygningens tidligere fremtræden. Det samme gælder den stadig eksisterende dobbeltløbstrappe med smedejernsgelænder. Facaden er sidst ændret i 1970 for nuværende ejer, købmand Niels Lauritsen jun., og fremtræder tilmuret bortset fra butikspartiet med en enkelt fyldingsdør, med rude og smalt fast vindue, omgivet af 2 store spejlglasrunder. Murværket står pudset og gulmalet med muret og profileret hovedgesims med sparrehoveder; soklen er tjæret. Den vestre del af forhusets gårdside er dækket af et sidehus, den øvrige bagside er nedbrudt i indeværende år (1974) i forbindelse med en udbygning af butikken. Forhuset blev opført med 2 skorstene, de er nedtaget henholdsvis før og efter udfærdigelsen af ovennævnte facadetegning. I vestgavlen, der formentlig først blev frilagt ved nyopførelsen af nabohuset i 1872, ses endnu bindingsværk i den nederste del. *Portbygningen* i forlængelse af forhusets østre gavl beskrives endnu omkring århundredskiftet som en 2-fags bindingsværksbygning, og det er muligt, at der i tagkonstruktionen er bevaret elementer af forhusbebyggelsen før 1845. I dag står det sparsomme murværk i denne del grundmuret, og portåbningens nuværende dimensioner stammer fra en ombygning foretaget for »Fyens Andels-Foderstofforretning« i 1929. Matriklens omfang blev fastlagt, da samme firma i 1957 solgte købmandsgården til købmand Niels Lauritsen sen. Begge bygninger er velholdte.

SØNDERGADE 28a, matr.nr. 103a *Andelen*

Det grundmurede *pakhus* i hele matriklens bredde (ca. 20 m) er formentlig opført for købmand Hans Christensen i 1897. Bygningen blev rejst i

2 etager med høj kælder og skiferklædt heltag. Murværket blev gennembrudt i 7 fag, hvoraf midterfaget i 1. og 2. etage – i hvert fald mod syd – forsynedes med en dobbelt revledør. Østligst blev indrettet en gennemkørsel i 2 fags bredde med kurvehanksbuet åbning. En elektrisk motor (6 HK) blev installeret til knusning af foderstofferne. I 1929 solgte Hans Christensen hele sin ejendom (inklusive nuværende Søndergade 28) til »Fyens Andels-Foderstofforretning«, der ved videresalg af den nord for liggende bebyggelse i 1957 skilte pakhuset fra købmandsgården. For og bagsiden står berappet og gulmalet og gavlene i blank mur; over begge langsider er muret hovedgesims. Bygningen er velholdt, den anvendes i dag til fritidsaktiviteter.

SØNDERGADE 29, matr.nr. 153

I 1922 lod postbud Jens Clausen Christensen sit nyerhvervede 1700-talshus i bindingsværk så kraftigt ombygge, at der næsten er tale om nyopførelse, idet alle ydervægge er blevet grundmurede og nu står i gule mursten. Endvidere er bagsiden blevet forhøjet med 1 etage. Facaden, der er dækket med beplantning, er inddelt i 3 fag, hvoraf det østre er indgang. Dobbeltfyldingsdøren med fast vindue og de småsprossede vinduer er malet brune. Aftrappet hovedgesims og teglklædt heltag med en taskekvist til gaden. Husets proportioner falder godt ind i gadebilledet, men det ubehandlede murværk virker fremmedartet i Ærøskøbing. Virkningen er dog afdæmpet af beplantningen.

SØNDERGADE 30, matr.nr. 104a

Forhuset i 6 fag og 1 etage er i det væsentligste nyopført i grundmur omkring århundredskiftet, formentlig i 1902 for handelsmand Peder Clausen. Der er kampestenskælder under bygningen. Ved hjælp af en opmåling fra 1816 kan det fastslås, at det tidligere bindingsværksforhus stod med et fremspringende parti i 4 fag, svarende til udformningen af det nuværende forhus. Der har været butik på stedet fra 1860'erne; den nu-

værende sprossedelte butiksrude i det tilbagetrukne parti (vestligst) og fyldingsdøren med ruder sammesteds ses også på en facadetegning fra omkring 1940. Omkring de nævnte fag er murværket bræddebeklædt. I det fremspringende parti er vinduesfordelingen lettere uregelmæssig; under dannebrogsvinduerne er opsat profilerede, skiferbeklædte sålbænke. Kvaderpudsningen i denne del er antagelig påført i 1919. Facaden står gulmalet med tjæret sokkel. Over de fremspringende fag er opsat en hvid, profileret hovedgesims. Bygningen har teglhængt heltag; foran butikspartiet er loftets bjælkelag synligt. De 2 skorstene med sokkel og udkræning står pudsede og kalkede. Velholdt forhus. Pæne skorstenspiber.

SØNDERGADE 31, matr.nr. 152

Forhuset er opført i 1807 for Claus Philip Goldman. Den daværende bygning var ligesom i dag inddelt i 4 fag og 2 etager høj til gaden og 1 etage mod gården. Derimod var bagsiden opført af fyrretræsbindingsværk, som i dette århundrede er blevet omsat til grundmur. Butiksindretningen omtales første gang i 1905, men det er dog tænkeligt, at den er ældre, idet huset allerede fra 1848 ejedes af en handelsmand ved navn Peder Jepsen Mortensen. Facaden er glatpudset og malet gul, sorttjæret sokkel, hvidmalet og profileret hovedgesims. De 2 midterste fag i 1. etage optages af en stor spejlglasrude med klinkesålbænk. Heltag med tegl. Forhuset er velholdt, men facaden virker »kølig« og lidt fremmedartet i gadebilledet. Større harmoni kunne muligvis opnås ved at forsyne facaden med et bredt, hvidmalet bånd mellem 1. og 2. etage.

SØNDERGADE 32, matr.nr. 105

Priors hus

Opførelsesåret for det gavlvendte *bindingsværksforhus* i 5 fag og 1 etage er fastlagt til 1690 – årstallet er indridset i dørhammeren. Året efter købte bygherren, borgmester og rådmand Joseph Ibsen et stykke af gaden for 3 Mark og lod »hovedstuen« udvide med den stadig eksiste-

rende karnap. Husets udsmykning og særpræg er koncentreret i gavlfacaden, hvor gavltrekanten er opbygget med 3 successive fremspring, kronet med en »brand«. Hvert fremspring understøttes af udskårne konsoller – udformningen er typisk for samtidig nordtysk byggeri. Den røde egetræshalvdør med smedejernsbeslag er oprindelig. Over døren ses inskriptionen: GUD BEVARE DETTE STED FRA ILDEBRAND OG AL FORTRÆD VELSIGNE DEM SOM HER SKAL BO MED SUNDHED NÆRING FRED OG RO LAD HUSET STAA TIL RAADNELSE VOR VEN TIL LYST UVEN TIL SPE. Efter overtagelsen af ejendommen i 1917 iværksatte arkitekt Alexis J. Prior en gennemgribende istandsættelse af den forfaldne bebyggelse, der på daværende tidspunkt ikke var blevet vurderet siden 1867. I 1934 lod han med Det særlige Bygningssyns tilladelse det øverste gavlfremspring rekonstruere. Året før havde arkitekt Prior fremdraget en kampestensskælder. Bygningen står i dag med pudsede og gulkalkede tavler, tømmeret er brunmalet og sylden er tjæret. Taget er teglhængt og gavltrekanten mod haven er bræddeklædt. *Sidehuset*, delvis sammenbygget med forhuset, er opført for skomager Knud Christensen i 1777. Det blev opført i 4 fag bindingsværk og 1 etage, indrettet til stald og lo. I dag indgår sidehuset i beboelsen. Farveholdning som forhuset. Teglhængt heltag. Bebyggelsen er istandsat 1973-74 for Danske arkitekters Landsforbund ved arkitekt Alan Havsteen-Mikkelsen. Forhuset er fredet i klasse A.

SØNDERGADE 33, matr.nr. 151

I 1811 lod Hans Poulsen Thomsen sit 1700-tals *våningshus* i bindingsværk forbedre med grundmur til gaden. Mellem 1821 og 1852 blev også bagsiden omsat til grundmur. Den nuværende facadeudsmykning stammer formentligt fra en ombygning i perioden 1870-80. Facaden, der er inddelt i 3 fag, er glatpudset og malet lysegrå. Rødmalet, sprutpudset sokkel og hvidmalede dør- og vinduesindfatninger samt hovedgesims og et gennemgående bånd under vindu-

Søndergade 32, »Priors hus«. Fot. 1957 (N.M.).

erne med rød overflade. Indgangen har en dobbelt fyldingsdør med fast vindue over. Dannebrogsvinduerne er hvide. Bygningen, der har hvidmalet bagside, er forsynet med teglhængt vinkeltag. Pænt og velholdt hus.

SØNDERGADE 34,
matr.nr. 106a og e

I 1789 overtog skipper Peter Hansen ejendommen, og han må formodes at være bygherre til et nyt 7-fags *bindingsværksforhus*, rejst på grunden samme år. Den tidligere bindingsværksbeboelse stod i 4 fag og 1 etage. Der angives ingen højde for den ny bebyggelse før 10 år senere, hvor huset er beskrevet som værende i 2 etager til gaden og 1 etage mod gården, svarende til den nuværende udformning, der således kan være oprindelig. Ellers er forhøjelsen til gadesiden foretaget for samme ejer i det forløbne tidsrum. Bygningen blev grundmuret omkring midten af forrige århundrede, efter forsikringssummerne at dømme i 1840, i forbindelse med at Hans Christian Pedersens enke udstykkede halvdelen af hus og matrikel til skipper Gottfr(i)ed Hansen Kock – sandsynligvis en søn. Dørfaget, der er placeret vestligst, er forsynet med en dobbelt fyldingsdør og et sprossedelt, fast vindue med inskriptionen: A. og E. Simonsen, Søndergade 34, matr.nr. 106a + e. På fotos fra begyndelsen af århundredskiftet ses en træfordakning over døren. Den har været fjernet i en periode, men blev i 1973 erstattet med en ny træindfatning. Samme fotos viser uensartethed i vinduer, sålbænke og facadebehandling i husets 2 halvdele. Tillige ses i 2. etage en dør, der blev anvendt til indhaling af sejl. Efter matriklernes henføring under samme ejer i nyere tid (1947) er facaden blevet harmoniseret. I samtlige vinduesfag (2 fag i overfacaden er tilmuret – i det vestligste sad ovennævnte dør) sidder 2-rammede sprossvinduer, og under 1. etages vinduer er opsat profilerede, skiferbeklædte sålbænke. Murværket står berappet og gråmalet med kraftig, profileret og hvidmalet hovedgesims og tjæret sokkel. I vestgavlen ses endnu bindingsværk. I østgavlen er en indgang

med enkelt fyldingsdør. Teglhængt heltag, der på bagsiden er forsynet med to 1-fags taskekviste. Bygningen er velbevaret og velholdt.

SØNDERGADE 35, matr.nr. 150

Før 1766 lå der på dette sted et 6-fags *bindingsværkshus* i 1 etage, som på daværende tidspunkt ejedes af Hans Pedersen Kloster. Dette hus, som stod uforandret indtil begyndelsen af 1900-tallet, er nu blevet omsat til grundmur, sandsynligvis omkring 1920. Den nuværende butiksendretning er ligeledes af nyere dato, idet huset i det meste af det 19. århundrede har været beboet af vævere. Facaden har 1 indgangsfag med fyldingsdør i blå nuancer, 3 almindelige vinduesfag, samt 1 dobbelt butiksfag. Kvaderpudset, lys gråmalet facade og sprutpudset sokkel. Hvidmalet hovedgesims med savsnitlignende dekoration. Heltag med tegl. Pænt og velholdt hus med en nydelig butiksendretning og fin skiltning.

SØNDERGADE 36, matr.nr. 107a

*Kjøbinghus eller
Philip Kocks hus*

Det gavlvendte *forhus* i 7 bindingsværksfag må antages i det væsentligste at have haft sin nuværende udformning fra opførelsesåret, 1645. Årstallet er udskåret i dørhammeren sammen med initialerne B E S, der antages at stå for skipper Bertel Erichsen, husets formodede bygherre. I dørhammeren er tillige indridset et vers fra Davids salmer, gendigtet af præsten, senere biskop Anders Christensen Arrebo. Gavlfacaden med et enkelt konsolbåret fremspring og »brand« er som gavlen i Priors hus præget af nordtysk byggeskik. Karnappen i 2 fag er oprindelig. Egetræshalvdør med smedejernbeslag. I de anvendte arkivalier kan vi følge bygningen tilbage til 1766, hvor den tilhørte Albert Groth. På dette tidspunkt henregnedes den forreste del af gavlhuset til et øst-vestvendt bindingsværkssædehus i 13 fag, mens de 3 søndre fag indgik i et 8 fag langt, nord-sydvendt bryghus. Gavlhusets østre hjørne mod gaden er antagelig blevet ødelagt, da man ved opførelsen af den lange østre beboelsesfløj lod et

Søndergade 36, »Philip Kocks hus« eller »Kjøbhus«. Fot. 1957 (N.M.).

Søndergade 36, dørparti. Fot. 1937 (D. kgl. B.).

tidligere 1-fags kammer udvide til en stue i 2 fag. Bebyggelsen blev »forbedret« for skipper Niels Lauritzen Kock i 1799, hvor forsikringssummen blev væsentligt forhøjet. I 1844 solgte Niels Kocks enke de 8 østligste fag af beboelsen til kontrollør Cornils Bøge (se Søndergade 38 og 40). Den følgende ejer, skipper Philipp Mortensen Kock, lod i 1856 4 fag bryghus »afbrække«, formentlig den søndre del af ovennævnte bryghus i 8 fag. Fra 1850'erne regnedes det eksisterende gavlhus skiftevis i 8½ og 9½ fag (det halve fag antagelig karnappen), og endnu 1 eller 2 fag mod havesiden synes således nedbrudt; det er sket efter 1867 – hvor bygningen endnu havde bræddegavl – og før 1938.

1952/53 blev bygningens tag og gavle restaureret for nuværende ejer, Ulla Kiilsgaard. Arbejdet blev forestået af arkitekt H. H. Engqvist og gennemført med støtte fra Det særlige Bygningssyn. Tavlene står pudsede og rødkalkede med hvide kantlinier, tømmeret og sylden er tjæret. Vinduerne er hvidmalede, den tilbageliggende halvdør er blå. Teglhængt heltag og 2 skorstene med sokkel og udkrægning. I dag er bygningen indrettet som »kaffestue« med almueinteriører. Forhuset er fredet i klasse A.

SØNDERGADE 37, matr.nr. 149

Forhuset er formentlig opført i begyndelsen af dette århundrede, men ude-

lukkes kan det ikke, at huset fremstår som resultat af en del omfattende ændringer og ombygninger af et 1700-tals bindingsværkshus i 6 fag. I 1878 lod skipper Laurits Phillip Lauritsens enke 1 fag af det gamle bindingsværksforhus nedrive for at skaffe plads til at opføre et nyt grundmuret sidehus sammenbygget med forhuset, og det beskrives at være 3 fag stort i 1 etage til gaden, men i 2 etager mod gården. Bygningen indrettedes dels til beboelse og dels til butik. Såfremt den nuværende bygning indeholder elementer fra disse gamle huse, må forhuset siden dels være blevet grundmuret og dels udvidet mod gården, således at det fremtræder i samme dybde som sidehusbygningen og dermed som ét hus. Facaden er inddelt i 5 brede fag, hvoraf de 2 vestlige har 3-fløjede vinduer. Murværket er kalket lysegult, sorttjæret, groft pudset sokkel, hvidmalet, profileret hovedgesims. Dør- og vinduesindfatninger er ligeledes hvidmalede. Sålbænke med sorttjæret overflade. En dobbelt fyldingsdør med fast overvindue. Mod gården 1 gavlkvist. Heltag med tegl. Huset er velholdt, den pæne skorstenspipe bør dog istandsættes.

SØNDERGADE 38, matr.nr. 108a

I 1844 blev de 8 østligste fag af *forhus*-bebyggelsen på den daværende ma-

trikel udskilt fra gavlhuset, Søndergade 36 (se dette). Allerede i 1851 videresolgte ejeren, kontrollør Cornelis Bøge de 4 østligste fag, nuværende Søndergade 40, til styrmand Hans Iver Jensen. De 4 fag, der udgør det nuværende forhus, kan føres tilbage til tiden før 1766 og har i det væsentligste stået uændret siden opførelsen. Indgangsfaget er placeret vestligst og forsynet med en dobbelt fyldingsdør med fast vindue over, i de øvrige fag sidder 2-rammede sprossevinduer. Tavlene står pudsede og gulkalkede med hvide kantlinier, tømmeret er malet rødbrunt og syldstenene tjæret. Spærrene er rettet op, og det teglhængte heltag er omlagt i nyere tid. Skorstenen er fjernet. Forhuset er velholdt og velbevaret.

SØNDERGADE 39, matr.nr. 148

Forhusene til Søndergade 39 og 41 var ved opførelsen i slutningen af 1700-tallet ét hus bestående af 6 fag bindingsværk i 1 etage med kvist eller karnap. Efter Jens Thunboes enkes død i 1863 blev ejendommen delt i to matrikler, og Anders Rasmussen Olsen overtog Søndergade 39. I forbindelse med dette ejerskifte blev bindingsværkshusets facade omsat til grundmur. Siden da ingen væsentlige ændringer i bygningens ydre. *Bygningen* er 1 etage høj, og facaden, der er

opdelt i 3 fag, er malet lys gul. Sorttjæret kampestenssokkel, blåmalede sålbænke og hvidmalet, profileret hovedgesims. Blåmalet fyldingsdør med sprossevindue. Heltag med tegl. Forhuset er velholdt. Skorstenspipe bør dog vandskures, males eller kalkes.

SØNDERGADE 40, matr.nr. 109

I forbindelse med overtagelsen af de 4 østligste fag af et 1700-tals bindingsværksforhus (se Søndergade 36 og 38) lod styrmand Hans Iver Jensen i 1851 facaden i denne del grundmure. Bygningens nuværende fremtræden bærer dog præg af en senere ombygning, formentlig en nyopførelse i grundmur foretaget for krydstoldassistent P. M. Albertsen i 1887. Det er dog muligt, at gentagne forhøjelser af forsikringssummen for samme ejer i begyndelsen af dette århundrede skal tages som udtryk for, at der har været tale om en gradvis ombygning. Gadefacaden er inddelt i 3 fag, østligst dør-faget med dobbelt fyldingsdør og fast overvindue, vestligst 2 fag dannebrogsvinduer. Samtlige fag er indfattede, under vinduerne er en gennemgående sålbænk og over soklen et profileret bånd. Facaden står glatpudset og gråmalet med muret, aftrappet hovedgesims, soklen er tjæret. Fyldingsdøren står i to grønne nuancer. I det teglklædte heltag er opsat en tagkvist mod havesiden.

Søndergade set mod Torvet. Fot. 1930 (D. kgl. B.).

Forhuset i 3 fag og 1 etage er opført i slutningen af 1700-tallet, som en del af et 6-fags bindingsværkshus (se Søndergade 39). Bygningen har formentlig stået uforandret indtil dette århundrede, hvor den er blevet omsat til grundmur. Den pudsede og gråmalede facade har sprutpudset og tjæret sokkel. En fyldingsdør med småsprosede ruder. Teglkædet heltag. Forhuset er velholdt.

SØNDERGADE 42, matr.nr. 110

I 1799 blev 2 bindingsværksboliger på henholdsvis – fra øst mod vest – 3 og 6 fag sammenlagt til ét *forhus* for Peter Jensen Brandt, der umiddelbart efter lod 9-fags huset nyopføre med grundmuret facade. Gavlkvisten over de 3 midterste fag omtales først i 1821, men må formodes at stamme fra opførelsen. Forhuset stod herefter i det væsentligste uændret indtil skibsreder Peter Wilhelm Brandt, formentlig i 1873, lod bagsiden grundmure, som det øvrige i 1½-stens mur. Fra samme tidspunkt omtales gennemkørslen i 2 fags bredde med rundbuet portåbning, der ses i bygningens østre ende på ældre fotos. I 1950 lod snedkermester Sigvard Hansen porten sløjfe og den nuværende butik med stor spejlglasrude og enkelt rudedør indrette i stedet. Indgangen til beboelsen er midtplaceret i forhold til de resterende 7 fag, heri sidder en blåmalet, dobbelt Louis Seize-dør med et 3-delt, fast overvindue. I vinduesfagene med murede sålbænke er indsat 2-rammede sprosservinduer med en del buede ruder, der også ses på ældre fotos. Murværket er berappet og holdt i en gammelrosa farvetone, soklen er tjæret. Hvidmalet, gennemgående hovedgesims med rulskifte og hvide sålbænke. Gavlkvisten har en spinklere, muret og profileret trekantsfronton. Heltaget er teglhængt. Mod gårdsiden er i nyere tid opsat en dobbelt tagkvist. Velholdt og velbevaret bygning. Skorstenen skal vandskures og kalkes eller males. Bindingsværks*sidehuset* i 6 fag og 1 etage er sandsynligvis opført for ovennævnte skibsreder Brandt i 1873. Bygningen blev indrettet til beboelse og vaskehus. Mod gården er

midterpartiet – med indgang – blevet udmuret i nyere tid, fodremmen er her fjernet, men tagremmen er ubrudt. Den søndre gavl blev – efter sigende – grundmuret i 1950 og står i rød, blank mur. Til de øvrige sider står tavlene vandskurede og rødkalkede, træværket og den høje syld er tjæret. Bygningen har teglkædet heltag og 2 skorstene med sokkel og udkragning. Forhuset er fredet i klasse B.

SØNDERGADE 43, matr.nr. 146

Til afløsning af et tidligere 7-fags bindingsværkshus lod provst Klein i begyndelsen af 1850'erne den nuværende grundmurede 11-fags *bygning* med 2 fag åben port opføre. Siden da er der ingen væsentlige ændringer sket med bygningens ydre. Den 1 etage høje bygning har gulkalket facade og rødmalet bagside. Sorttjæret kampestenssokkel og hvidmalet hovedgesims med konsolagtigt tandsnit. Konsolbårne sålbænke. Den dobbelte fyldingsdør er – ligesom vinduerne – malet grøn med hvide kanter ved fyldingerne. Foran døren en tjæret granittrappe med 3 trin og et simpelt gelænder. Teglkædet heltag med halvvalm. Velholdt forhus. Den lange facade og de to portgennemkørsler er af stor betydning for gadebilledet. Skorstenspiberne bør vandskures og males eller kalkes.

SØNDERGADE 44, matr.nr. 111

Forhuset i 5 fag og 1 etage er opført i 1-stens mur for skipper M. H. Christensen i 1877. Facaden står glatpudset og lyseblåmalet med hvid, profileret og konsolbåret hovedgesims og tjæret sokkel. Nederst i soklen ligger en række syldsten – et levn fra den tidligere bindingsværksbebyggelse, der stod i 5 fag og 2 etager. Indgangsfaget er midtplaceret og fremtræder som en niche med rundbuet åbning, hvor en cementtrappe fører op til en dobbelt, blå- og hvidmalet revledør med fast vindue. I de øvrige fag er indsat dannebrogsvinduer uden sprossedeling. En tidligere facadedekoration, bestående af lodrette, trukne indfatninger langs vinduerne og en gennemgående vinduesgesims, brudt ved dørfaget, er nedtaget efter

1946 og erstattet af sålbænke opmuret af klinker. Heltaget er teglklædt, og til gaden er i nyere tid (efter 1946) opsat en tagkvist med fladt tag. Skorstenen er fjernet. Velholdt forhus. Sålbænkene i klinker bør udskiftes med trukne eller murede sålbænke.

SØNDERGADE 45, matr.nr. 143

Indtil 1837 hørte Søndergade 45 og 47 til samme matrikelnummer, og på daværende tidspunkt lå der et 1700-tals bindingsværkshus på 9 fag, hvoraf de 4 vestre var i 2 etager til gaden og 1 etage mod gården, de resterende 5 fag var i 1 etage. Udmatrikuleringen i 1837 medførte, at de 4 vestre fag kom til at høre under denne *ejendom*, og det er tænkeligt, at den i 1852 første gang omtalte grundmuring (evt. nyopførelse) har fundet sted allerede i forbindelse med ejendomsdelingen 15 år tidligere. Facaden er malet rosa, har sorttjæret sokkel og hvidmalet hovedgesims. Under de hvidmalede vinduer sålbænke beklædt med klinker. 1 dobbelt fyldingsdør med vindue over. Bygningen har teglklædt heltaget. Forhuset er velholdt.

SØNDERGADE 46, matr.nr. 112, 113

Grunden omfatter 2 matrikler, der først ind i dette århundrede (omkring 1960) blev underlagt samme ejer. Det *vestre forhus* i 3 fag og 1 etage stod i bindingsværk til gaden indtil omkring 1860, hvor matros Laurits Clausen Steen lod etagen grundmure, mens en kvist i bindingsværk blev bibeholdt. Kvisten – formentlig en gavlkvist – må være nedtaget omkring århundredskiftet. Facaden står gulmalet, kvaderpudsningen er påført før 1921. Den profilerede hovedgesims er hvidmalet, soklen sprutpudset og gråmalet. Der er indgang i det østre fag med enkelt fyldingsdør og fast vindue over, en utilhugget granitsten tjener som trappetrin. Under de 2-rammede sprossevinduer er opsat kraftige, profilerede sålbænke. Bagsiden har stået grundmuret siden begyndelsen af 1800-tallet, den er dog formentlig nyopført i grundmur på et senere tidspunkt. Bygningen

har teglklædt heltaget. *Østre forhus*: Facaden i 2-fags forhuset blev grundmuret inden for perioden 1821-52 for matros Johan Andreas Pedersen, tilsyneladende uden at husets dimensioner blev ændret. Facaden står med profileret hovedgesims, pudset og gulmalet. Vinduerne er 2-rammede og sprossede. Bagsiden blev nedbrudt for nuværende ejer, Kurt Svare, i 1972 i forbindelse med en udvidelse af beboelsen mod havesiden. En tidligere kvist på denne del af bebyggelsen er formentlig nedtaget omkring århundredskiftet. Skorstenene er fjernet fra begge forhuse. Bygningerne er velholdte.

SØNDERGADE 47, matr.nr. 142

Forhuset er opført i 1700-tallet som en del af et 9-fags bindingsværkshus (se Søndergade 45). I 1837 blev de 5 fag af dette bindingsværkshus skilt fra som selvstændig ejendom, tilhørende daglejer Christen Jensen. I 1873 lod skipper N. Chr. Dreijøns enke sit bindingsværksforhus grundmure til gaden, mens bagsiden forblev i bindingsværk. Den nuværende facadeudformning i 3 brede fag med dør- og vinduesindfatninger er muligvis fra dette århundrede, men udelukkes kan det ikke, at det stammer fra ombygningen i 1873. Gulmalet murværk og hvidmalet facadeudsmykning. Den blåmalede fyldingsdør med fast overvindue ligger lidt tilbagetrukket i en niche med buet åbning. Sokkel og bagsidens tømmer er sorttjæret. Bygningen er i 1 etage med teglklædt heltaget og 1 tagkvist mod gården. Forhuset er velholdt, skorstenen bør dog vandskures, males eller kalkes.

SØNDERGADE 48, matr.nr. 114

Det grundmurede *forhus* er i det væsentligste nyopført for taxachauffør Aage Rasmussen i 1952; byggeriet forestodes af murermester Christen Hansen. Bygningen fremtræder med 2 fag 3-rammede vinduer og et indgangsfag (vestligst), der har en tilbagetrukket, lakeret dør med fast siderude. Bagsiden blev opført i 2 etager. I forbindelse med byggeriet frilagdes følgende indskrift, indhugget i kampestenssoklen: »... GEFÜGET, DAS

MIRS GENÜGET... IHM DANCK MEIN LEBEN... LAN... ICH SAGE«. Endnu et ord af indskriften ses på den yderste (østre) sokkelsten i Søndergade 50. Ifølge traditionen skal hertug Christian af Ærø's hus have ligget her. I de anvendte arkivalier kan et 8-fags bindingsværksforhus på grunden følges tilbage til 1766. I 1804 blev matrikel og forhus delt, da Hans Iver Jensen solgte de 3 østre fag (nuværende Søndergade 50) til Hans Rasmussen. De resterende 5 fag blev grundmuret før 1852. Facaden på det nuværende forhus står glatpudset og gråmalet, den aftrappede hovedgesims er hvidmalet. Teglklædt heltaget. Velholdt forhus, dog burde skorstenen, som står i røde sten, pudses og males.

SØNDERGADE 49, matr.nr. 138a

Begge *forhuse* er opført i 1872 for skibsreder Hans Nielsen Brandt, som erstatning for 3 tidligere bindingsværkshuse fra slutningen af 1700-tallet og begyndelsen af 1800-tallet. De to vestre og ældste huse, beliggende hvor det nuværende 6-fags hus ligger, var dog blevet grundmuret til gaden inden 1821. Siden opførelsen i 1872 er der ingen væsentlige ændringer sket med bygningernes ydre. Facaderne, der er gulkalkede og har sorttjæret sokkel, har hvidmalet hovedgesims. Det vestlige hus' facade er opdelt i 6 regelmæssige vinduesfag forbundet af en gennemgående sålbænk. Det østlige hus' facade, der er tilbagetrukket, står i 3 fag. De 2 vinduesfag har hvide sålbænke og dør-faget en dobbelt fyldingsdør med fast overvindue. Heltaget er teglhængt og tagfladen er brudt, hvor de to huse mødes. Hvert hus har en hvidkalket skorsten. Velholdt og velbevaret forhus.

SØNDERGADE 50, matr.nr. 115

Forhuset blev udskilt til selvstændig matrikel i 1804, hvor Hans Rasmussen overtog de 3 østre fag af en 8-fags bindingsværksbeboelse i 1 etage (se Søndergade 48). Facaden blev omsat til grundmur inden for perioden 1821-52, formentlig lige ved midten af forrige århundrede for værtshusholder Morten Jørgensen Christen-

Søndergade 45-55. Fot. ca. 1930 (D. kgl. B.).

sen. Murværket står berappet og gulmalet, profileret hovedgesims og tjæret sokkel. I det vestre yderfag er indsat en dobbelt fyldingsdør, i de øvrige fag sidder 2-rammede sprossevinduer uden sålbænke. På den yderste sten (mod øst) i kampestenssoklen er indhugget ordet »GOTT«, der skal ses i forbindelse med indskriften på soklen under Søndergade 48 (se dette). Bagsiden er blevet grundmuret omkring århundredskiftet, muligvis for sømand P. Hvalsøe Svinding i 1892. Heltaget er dækket med røde tegl til gaden og med rødmalet eternit mod havesiden. I arkivalierne omtales fra 1821 en kvist på forhuset; i dag ses en taskekvist til gaden. Skorstenen er fjernet. Velholdt forhus.

SØNDERGADE 51a,
matr.nr. 138b

Forhuset er opført i midten af 1860'erne for skibsreder Carl Hansen Brandt, idet grunden, der dengang synes ubebygget, kort efter 1862 er blevet udstykket fra Søndergade 49, som ejedes af skibsreder Hans Nielsen Brandt. Huset var i grundmur til gaden og i bindingsværk mod gården. Bagsidens senere grundmuring og gavlkvistens opførelse omtales ikke i arkivalierne, men det må formodes, at dette samt facadens nuværende fremtræden skyldes senere ændringer, muligvis foranlediget af

murer N. Hansen, der ejede huset fra 1892 til 1908. Bygningen er i 3 fag, 1 etage med midtplaceret gavlkvist til gaden. Facaden er glatpudset og malet grå, sort sokkel. Mellem sokkel og vinduer kvaderpudsning. Hvidmalet facadeudsmykning bestående af hovedgesims, gennemgående gesims under 1. etages vinduer, dørindfatning med konsolbåren overligger, vinduesindfatninger og sålbænke. Gavlkvistens vinduesindramning er en efterligning af italienske renaissancevinduer med en halvcirkelbue hvilende på pilastre. Gavlkvisten afsluttes af en trekantsfronton. Heltag med tegl. Forhuset er velholdt og et typisk eksempel på byggeriet omkring århundredskiftet. Skorstenen bør vandskures, males eller kalkes.

SØNDERGADE 51, matr.nr. 135

Forhuset er opført i slutningen af 1700-tallet som et 5-fags bindingsværkshus. Imellem 1821 og 1852 er bygningen blevet omsat til grundmur til gaden og efter 1867 er også 2 af bagsidens fag blevet grundmuret. Facaden er kalket i en smuk okker farve og har hvid, profileret hovedgesims. Midtplaceret, dobbelt fyldingsdør med fast overvindue. Til dørfaget hører en 2-trins granittrappe. Teglhængt heltag med skorsten. Bagsidens murværk står hvidt med sorttjæret tømmer og sokkel. Velholdt og velbevaret forhus.

Søndergade 55-57, Gåsetorvet. Fot. 1921 (N.M.).

SØNDERGADE 52, matr.nr. 116, 117

Bebyggelsen under Søndergade 52 omfatter 2 matrikler, der fra omkring 1870 har henhørt under samme ejer. Det *vestre forhus* blev opført i 2 grundmurede etager og 7 fag (antagelig spærfag) i 1853 for brændevinsbrænder Niels Jensen Brandt. Bygningens nuværende fremtræden i 5 lettere uregelmæssigt placerede fag, alle med profilerede indfatninger, kan dog være endelig udformet ved en »forandring ved ombygning« foretaget for distriktslæge E. Biering i 1868. Ombygningen indebar nedlæggelsen af en nyligt indrettet butik og muligvis – i forbindelse med opførelsen af et nyt sidehus – sløjfningen af en østligt beliggende port, der ikke er omtalt i arkivalierne, men hvoraf der synes at være enkelte spor i bagsidens murværk. Under begge etagers vinduesfag – med dannebrogsvinduer – løber gennemgående gesimsbånd. I dørfaget er indsat en dobbelt fyldingsdør og et stort sprossedelt, fast vindue. Murværket står glatpudset og gråmalet med en kraftig, profileret kordongesims, hovedgesimsen er smykket med konsoller. Bygningen har teglklædt heltag. *Østre forhus*: Efter udskillelsen af naboejendommen (Søndergade 54) i 1836 var grunden bebygget med et 7-fags bindingsværksforhus (muligvis gavlvendt)

indtil omkring 1870, hvor daværende ejer af det vestre forhus, distriktslæge Biering, erhvervede ejendommen. I 1871 lod samme ejer den nuværende bygning opføre i 1 grundmuret etage og 5 fag (som ovenfor antagelig spærfag). Til gaden er det glatpudsede murværk gennembrudt af 3 vinduesfag. Vinduerne har indfatninger og gennemgående vinduesgesims af samme udformning som på »hovedhuset«. De 2 vestre fag har i en periode været sløjfet til fordel for et stort ateliervindue, men er i indeværende år (1974) genetableret i de gamle åbninger for nuværende ejer, fuldmægtig Jørgen Svarer. Hovedgesimsen er profileret. Ved opførelsen blev rejst en kvist mod gården, sandsynligvis den nuværende gavlkvist over 3 fag. Fra slutningen af forrige århundrede til omkring 1930 var – efter sigende – opsat en udsigtsplatform på tagryggen. Teglkædt heltag. Begge bygninger er velholdte.

SØNDERGADE 53, matr.nr. 134a og b

Den grundmurede *bygning* er opført i 1874, som to selvstændige, men sammenbyggede bindingsværksforhuse på hver 2½ fag. De to bygherrer og daværende ejere var Anton og Jens Hansen, formentlig arvinger efter matros Hans Christian Hansen, som ejede det tidligere, på dette sted be-

liggende, 4 fag store bindingsværksforhus fra 1825. Det er tænkeligt, at der ved opførelsen i 1874 har indgået bygningselementer fra det tidligere hus. Først langt op i dette århundrede er husene blevet lagt sammen. Ligeledes er grundmuring noget, der er sket i dette århundrede, for matr.nr. 134a's vedkommende er bagsiden først efter 1933 blevet omsat til grundmur, og endnu i dag ses enkelte spor af bindingsværket i bagsiden. Facaden, som er malet rosa, har sorttjæret kampestenssokkel og hvidmalet, profileret hovedgesims. De 5 fag er uens placerede, under 4 vinduesfag er klinkesålbænke. Ny, umalet fyldingsdør med rude i. Heltag med tegl. Forhuset er velholdt, men indgangsdøren bør males og de nuværende sålbænke af klinker erstattes med trukne bånd eller gesimssten.

SØNDERGADE 54, matr.nr. 118

I 1836 blev grunden udskilt til selvstændig matrikel fra naboejendommen Søndergade 52 (matr.nr. 117) og overtaget af tømmermand Niels Nielsen Kock. Den ældre bebyggelse – muligvis såvel beboelse som port og værksted ud til gaden – blev mellem 1850 og 1852 erstattet af et nyt bindingsværksforhus, opført for samme ejer, i 7 fag og 1 etage. Fra 1862 omtales tillige 2 kviste. Et ældre foto, formentlig fra 1871, viser facaden over-

puddset og forsynet med konsolbårne sålbænke og hovedgesims, og bag pudslaget står murværket i den østre del af bygningen (beboelsen) stadig i bindingsværk. I den vestre del (tidligere butiksendretning) står pillerne mellem vinduerne i grundmur. De 2 forlængede fag nærmest dørfaget er formentlig udformet for købmand L. P. Hansen, der i 1886 lod en butik indrette. Til gaden står murværket gulmalet, den enkle hovedgesims er trukket lidt ned over facaden, soklen er tjæret. Omkring det midtplacerede dørfag er opsat en udskåret træportal bestående af pilastre og trekantsfron-ton, i fyldingsdøren er indsat sprosseruder. Østligst 3 fag 2-rammede sprossvinduer med sålbænke – konsollerne er fjernet. Vestligst er indsat 2 store og 1 lille spejlglasrude. Vinduer og døre er malet lyseblå, portalens stafferinger lysegrå. Den vestre del af bagsiden og gavlkvisten over 2 fag er antagelig grundmuret omkring århundredskiftet, den østre del var da dækket af et sidehus og er først blevet grundmuret i nyere tid. Det er ikke muligt at placere de 2 kviste, der omtales i 1862, men det er rimeligt at antage at den ene er ombygget til den nuværende kvist mod gården. Heltaget er teglklædt, skorstenen er fjernet. Velholdt bygning.

SØNDERGADE 55, matr.nr. 133

Den *bygning*, der i dag – med sine 4 fag langhus og 3 fag karnaptilbygning – præger gadebilledet omkring det lille Gåsetorv, er resultatet af en række ombygninger og ændringer af et 1700-tals, 9 fag langt »våningshus« i bindingsværk. For det første opførte skipper Mogens Lauritzen Brandt i 1811 den 2 etager høje karnapudbygning til Søndergade, og ved Mogens L. Brandts død i 1824 delte hans arvinger ejendommen, som dengang også omfattede Søndergade 53. Det blev således Mogens Jensen Brandt, som overtog bindingsværksforhuset, der med sine 9 fag gik noget længere ud på torvet end tilfældet er i dag. På et tidspunkt mellem 1825 og 1852 er huset blevet formindsket med 5 fag, og det tilbageværende hus er blevet delvis omsat til grundmur. Facaden til Søndergade er inddelt i 4 fag, hvoraf karnapudbygningen går over de 3.

Kvisten afsluttes af en hvidkalket frontispice med indfattet, ovalt vindue. Tømmer og sokkel er sorttjæret og murværket er gulkalket. Gavltrekanten ud mod torvet er fjællebeklædt. For indgangen i den frie gavl er en dobbelt fyldingsdør med fast vindue over, og foran er en 1-trins granittrappe. Heltaget med tegl. Kalket skorsten. Velholdt forhus, der trods de mange ombygninger endnu bærer præg af de for Ærøskøbing så typiske karnaphuse. Bygningen er fredet i klasse B.

SØNDERGADE 56, matr.nr. 119a

Det statelige, 7-fags *forhus* i 1 etage er opført i 1877 for jordbruger og bager Peder Pedersen Olsen efter nedrivning af en 9-fags bindingsværksbygning med kælder, karnap og kvist. Det nye forhus blev rejst i 1½-stens grundmur i 11 fag (antagelig spærfag). Facaden står i dag kvaderfuget og gråmalet med hvidmalet, profileret og konsolbåret hovedgesims og lyseblåmalet sokkel. I dørfaget, der er placeret umiddelbart vest for midterfaget, sidder en dobbelt, lyseblå fyldingsdør; på fastvinduet ses inskriptionen: »N° 337 P. P. Olsen 1877«. De 6 vinduesfag er forsynet med dannebrogsvinduer. Samtlige fag krones af en sprutpuddset slutsten, og en gennemgående, gråmalet vinduesgesims forbinder vinduesfagene. Bagsiden står gulmalet. Forhuset blev opført med 2 skorstene, der begge er fjernet fra det teglklædte heltaget. Fra omkring 1940 til 1955 har der været indrettet bibliotek på stedet. Velholdt og velbevaret forhus. Den lange bygnings fremtræden er forringet ved nedtagelsen af de 2 skorstenspiber.

SØNDERGADE 57/Gåsetorvet, matr.nr. 132

Det lille 1-etages bindingsværks*forhus* ud til Gåsetorvet er opført i 1825 for Poul Jespersen Koch. Siden opførelsen er ingen væsentlige ændringer sket med bygningens ydre. Facaden, der er opdelt i 4 uens store fag, har hvidkalkede tavl og sorttjæret træværk. Småsprossede, grønmalede vinduer og en flammeret fyldingsdør med fast overvindue. Den frie gavl, der er 3 stolpefag bred, har sprosse-

delte vinduer. Gavltrekanen, som er fjællebeklædt og tjæret, har et højt, sprossedelt vindue og en lem. Det teglklædte heltag har hvidkalket skorsten. Huset er både velholdt og velbevaret og har en fin bræddegavl. Bygningen er fredet i klasse B.

SØNDERGADE 58, matr.nr. 120

Det grundmurede *forhus* i 4 fag og 1 etage er »nyt opført i 1878« for skomager Hans Iver Hulsebeck. Den relativt lave etagehøjde (3½ alen) og de tætsiddende fag tyder dog på, at man har taget hensyn til den tidligere bindingsværksbebyggelses dimensioner. Til gaden står murværket berappet og lysegrønmalet, den profilerede hovedgesims er hvidmalet, soklen er pudset og tjæret. Dørfaget er placeret i det østre yderfag og forsynet med en nyere, flammeret dør med fast siderude. I vinduesfagene sidder 2-rammede sprossevinduer med murede sålbænke. Bygningen har teglklædt heltag. Skorstenen er fjernet. Velholdt forhus. Virkningen af det lidt uheldigt udformede indgangsparti er afbødet ved, at dør og ramme er malet.

SØNDERGADE 59, matr.nr. 322

Forhuset er opført 1876 for bådfører Jens Thomsen Jensen i 5 fag grundmur og 1 etage. Den frie gavl opførtes dog i bindingsværk. Bygningens fremtræden med et fremskudt parti i 3 fag kan skyldes, at det tidligere forhus var forsynet med karnap. Facaden, der dækkes af klippet ildtorn, er pudset og gulkalket. Hovedgesimsen er hvidmalet, profileret. Der er en yderplaceret, enkel fyldingsdør. Bagsiden er gulkalket og den frie gavl har tjæret træværk og gulkalkede tavl. Bygningen har teglhængt vinkeltag, der til gaden brydes ved overgangen til det fremskudte parti. *Baghuset* er ligeledes opført 1876 som et bindingsværkshus på 3 fag og 1 etage. For- og bagside er nu omsat til grundmur, men gavlene er stadig i bindingsværk. Huset er gulkalket og træværket sort. Velholdte bygninger.

SØNDERGADE 60, matr.nr. 122

Hjørnehuset, der er opført i grundmur

og står gavlvendt mod Søndergade, stammer fra tiden omkring århundredskiftet. Formentlig er bygningen rejst i 1888, hvor forsikringssummen blev væsentligt forhøjet, umiddelbart efter at sømand L. I. Carslund havde overtaget ejendommen. Tidligere var hjørnegrunden bebygget med et 5-fags bindingsværksforhus. Til Østergade står huset opdelt i 3 fag (heraf 1 fag tilmuret), og det samme fagantal ses i gavlen til Søndergade, hvoraf det ene sidder i det skråt afskårne hjørne. Til begge gader står bygningen gulmalet og soklen er tjæret; til Østergade er opsat en kraftig, profileret hovedgesims. Dørfaget er placeret midt for gavlen til Søndergade, og den dobbelte fyldingsdør med fast vindue over er indlagt i en niche med rundbuet åbning. I vinduesfagene er indsat sprossedelte, 2-rammede vinduer uden sålbænke. Heltaget med halvvalm over gavlen mod Søndergade er teglklædt. Mod gårdsiden en taskekvist. Bygningen er velholdt.

SØNDERGADE 61, matr.nr. 323

Forhuset er opført for skibsfører P. Hansen Svare og stod færdigt i 1920. Bygningen bestod da af 3 fag grundmur i 1 etage og havde kvist over det midterste fag. I 1949 blev kvisten udbygget til en etage, således at huset fremtræder som et gavlhus. Facaden er vandskuret og gulkalket og udsmykket med hvide bånd og ørelisener. Denne dekoration er kopieret efter Vestergade 22 og Nørregade 41-43. Der er hvidmalet gesims og i frontispicen et lille, rundt vindue. Yderplaceret, dobbelt fyldingsdør med fast overvindue. Bagsiden er som forsiden, dog uden udsmykning. Mod haven er kvisten kun udvidet mod øst. Bygningen har teglklædt heltag med hvidkalket skorsten. Huset er velholdt.

SØNDERGADE 63, matr.nr. 324

Forhuset er opført 1851 eller -52 for kvaseskipper Christopher Jørgensen som en grundmuret bygning på 4 fag og 1 etage. Facaden er pudset og malet grå. Hvid, profileret hovedgesims, hvide sålbænke og sort sokkel. Dob-

belt fyldingsdør med ruder; til dørfaget hører cementtrappe med 2 trin. Bygningen har teglklædt vinkeltag og bagsiden er dækket af en betonudbygning. Huset er velholdt.

SØNDERGADE 65, matr.nr. 325

Forhuset er opført 1834 for Rasmus Andersen Pedersen som et grundmuret hus i 4 fag og 1 etage. Facaden er vandskuret og kalket lys gul. Der er hvidmalede sålbænke og hvidmalet, profileret hovedgesims. Døren er enkelt, blåmalet fyldingsdør med glas i øverste fyldning. Vinduerne har blå karme og hvide rammer. Bagsiden er pudset og gulkalket. 2. etagen mod gården er en udbygget kvist fra 1969. Heltaget er beklædt med nye vingetegl og har til gadesiden 2 små tagvinduer. Huset er velholdt.

SØNDERGADE 67, matr.nr. 326

Forhuset er opført mellem 1862 og 1865 for søfarende Hans Christian Pedersen i 4 fag grundmur og 1 etage. Facaden er nu pudset og kalket rød, og der er konsolbårne sålbænke. Hvidmalet, profileret hovedgesims. Enkelt fyldingsdør med små ruder. Døren og vinduerne er holdt i røde og blå farver. Bygningen har teglhængt vinkeltag, som bærer en hvidkalket skorsten. Bagsiden er rødkalket. Velholdt forhus.

SØNDERGADE 69, matr.nr. 327

Forhuset er opført 1877 som en 1-etages, grundmuret bygning på 4 fag, for søfarende J. A. Petersen. Facaden er pudset og malet i en lys, gul farve. Der er en enkelt dør med rudemønster. Aftrappet, hvidmalet hovedgesims. I taget en nyere taskekvist, som er beklædt med brædder. I bagsiden en 2. etage i bindingsværk, påsat 1967. Sorttjæret tømmer og rødpuddset murværk. Heltaget er teglhængt med hvid skorsten. Huset er velholdt, men kvisten til gaden pryder – i sin nuværende udformning – ikke huset.

SØNDERGADE 71, matr.nr. 328

I 1830 lod Hans Christopher Carlsund sit 3-fags bindingsværksforhus

udvide og ombygge til en bygning i 4½ fag, grundmuret til gaden og i bindingsværk mod gården. Bagsiden er formentlig omsat til grundmur i begyndelsen af dette århundrede. Facaden er pudset og kalket gul. Der er en muret, gennemgående sålbænk. Enkel fyldingsdør; hvidmalet, profileret hovedgesims. Bagsiden er pudset og kalket hvid. Teglkædt heltag med et lille tagvindue til gaden. Bygningen er velholdt og velbevaret, men det er beklageligt, at skorstenen er fjernet.

SØNDERGADE 73, matr.nr. 329a

For matros Hans Peder Rasmussen Brandt blev i 1874 opført et *forhus* på 1 etage og 3 fag, grundmuret til gaden og bindingsværk til de øvrige sider. Førhen lå på matriklen en lille, grundmuret bygning fra begyndelsen af 1800-tallet. Gavlkvisten er (ifølge fotos) rejst 1920. Facaden er pudset og malet lys gul. Dør- og vinduesindfatninger er kannelerede og profilerede. Døroverliggeren hviler på konsoller. I kvisten 2 rundbuede, smalle vinduer med indfatninger. Kvisten har profilerede gesimsbånd samt en medaljon i gavltrekanten. Bindingsværket i gavl og bagside har gule tavl og sorttjæret træværk. Den halvvalmede gavl mod øst er forsynet med en karnapudbygning. Hele bagsiden har en overdækket veranda. Velholdt hus. Skorstenspipen bør males.

TORVET 1, matr.nr. 184a

Det 4 fag brede *forhus* har indtil dette århundredes begyndelse fælles bygningshistorie med det tilstødende hjørnehus, Søndergade 23. I 1766 lå på hjørnegrunden en 8-fags bygning i 1 etage med langsiden til Torvet og gavlen til Søndergade. Huset ejedes af Iver Pedersen. I slutningen af 1700-årene blev den sydvendte, frie gavl omsat i grundmur, men i øvrigt stod huset uændret til midten af 1800-årene. I arkivalierne står det i 1852 omtalt som værende i grundmur til gaden og i bindingsværk mod gården. Købmand F. A. Jørgensen lod forhuset istandsætte i 1875 og bagsiden stod herefter i 1-stens grundmur. Den samme ejer lod 1878

ejendommen forhøje til 2 etager til gaden, begge etager i grundmur. Butiksindretning nævnes fra 1867. Forhøjelsen af bagsiden til 2 etager må være foretaget omkring århundredskiftet og samtidig er de 4 nordlige fag blevet udskilt som selvstændig beboelse. Facaden står i dag glatpudset og gulmalet og har en gennemgående, smal kordongesims og rundet hovedgesims. 1. etage domineres af butiksindretning med to store ruder omkring et indgangsfag. I 2. etage er 4 indfattede vinduesfag. Forhuset har teglhængt heltag med lav rejsning. Bygningen er velholdt.

TORVET 3, matr.nr. 183

Gæstgiver Laurits Hansen lod i midten af 1860'erne et 7-fags bindingsværkshus, der førhen lå på matriklen, nedtage og det nuværende *forhus* opføre. Bygningen var ved opførelsen i 1 etage og på 7 fag (talt som spærfag), samt en port. Arkivalierne meddeler ikke, hvor mange fag portrummet spændte over. På et fotografi, der gengiver forhuset i begyndelsen af dette århundrede, er porten sløjfet og en butik indrettet i den nordlige del af bygningen. I det teglkædte heltag er opsat tre kviste ud til Torvet. I 1936 blev facaden ombygget til 5 fag efter tegning af arkitekt A. Prior, idet de tre tagkviste blev erstattet af den nuværende 3-fags gavlkvist med gesimsbånd, rundt vindue i topvinklen og tre vinduer forneden. Ved en ombygning i 1964 blev det nuværende indgangsparti i det sydlige yderfag etableret i forbindelse med indretning af banklokaler. Facaden er sprutpudset og rødmalet og har skiltning over 1. etages vinduer i midterpartiet.

TORVET 5, matr.nr. 182

Efter en matrikelsammenlægning i 1848 (daværende matr.nr. 22 og 23) lod købmand Lauritz Pedersen Hansen et 6-fags og et 9-fags bindingsværksforhus nedbryde. I stedet opførtes det nuværende, grundmurede *forhus*. Bygningen var på 15 fag (talt som spærfag), i 2 etager og med portrum i de 2 sydligste fag. Heltaget var teglkædt. I 1860'erne omtales butik i

»Visdommens Kilde« på Torvet. Fot. 1919
(D. kgl. B.).

de 4 nordligste fag. Bygningen har ikke gennemgået væsentlige ændringer i det ydre siden opførelsen. Facaden er pudset og grå med hvide dekorationer. Hovedgesims med konsolagtigt tandsnit, profileret kordongesims, profilerede indfatninger om vinduerne med gennemgående sålbænke i 2. etage. Herunder blændinger kantet af lisener. Sålbænkene i 1. etage, der bæres af konsoller, er grønmaledede ligesom alt træværk. Bagsiden er grå, med grønne vinduer og sålbænke i begge etager. Kældernedgang. Sidehuset nærmest forhuset er opført 1852 for købmand Lauritz Pedersen Hansen. Bygningen stod i 1 etage og 7 fag grundmur fra opførelsen. Vinkeltaget var forsynet med tegl og havde en kvist. Sidehuset var fra begyndelsen indrettet til pakhus, fra omkring 1860 tillige anvendt som »kontoir«. Facaden, der mod gårdspladsen står gulmalet, afsluttes af en hvid hovedgesims med tandsnit. I forsiden er 5½ fag vinduer, samt 1

midterfag med dør og faste ruder over. Gavlkvisten, der omtales i 1852, er anbragt over dørfaget og er forsynet med tjæret luge. Det bageste sidehus er opført i 1920'erne. På grunden lå tidligere en 11-fags bindingsværkslænge, der var indrettet til kulrum og pakhus. Det nuværende sidehus er i grundmur og 1 etage, med teglhængt heltag. I den røde blankstens facade mod gården er 3 staldvinduer og 2 porte, af hvilke den ene er placeret i midterfagene. Over den brede port med overvindue en nyere gavlkvist med lemme og hejseværk. Den lille halvtagsbygning i modsatte side af gårdspladsen er opført i midten af 1800-årene. I 1852 omtales den som værende i 5 fag bindingsværk, indrettet til »vadskehuus«. Fra omkring 1860 og op til århundredskiftet anvendtes bygningen som køkken og lokum. Halvtaget, der er teglhængt, er opskalket og har knægtbåret tagudhæng. Forsiden mod gårdsrummet har 2 døre og 3 småsprossede

vinduer. Kærnen i det anselige 17-fags bindingsværksbaghus i 1 etage er to bygninger på henholdsvis 9 og 5 fag, der før 1848 lå på to sammenstødende matrikler. De 9 nordlige fag blev opført før 1766, i hvilket år den nordlige matrikel ejedes af Erich Berthelsen Brandt. 5-fags bygningen på den sydlige matrikel blev antagelig opført 1795 for Ernst Wilhelm Martensen. Skellet mellem de to bygninger ses tydeligt i de to tagremmes sammenføjning. Begge baghuse havde tagkvist og blev fra opførelsen anvendt som stald- og ladebygninger. I 1843 købte Lauritz Pedersen Hansen den nordlige ejendom (daværende matr.nr. 22) og i 1848 overgik også den sydlige grund (daværende matr.nr. 23) til købmand Hansen. Arkivalierne nævner i 1852, at baghuset nu er på 17 fag bindingsværk. De sidste 3 fag (formentlig de nordligste) må være tilbyggede i forbindelse med sammenlægningen. Baghuset står i dag med sort tømmer og gulkal-

kede murstenstavl med hvid kantlinie. De 3 sydligste fag er udskiftet med grundmur omkring 1950, da denne del af bygningen var meget forfalden. I det teglklædte heltag er mod gården en gavlkvist med hejseværk. Bygningen har 5 porte og småsprossede, rødmaledede vinduer. Gårdsanlægget er storslået, særdeles velholdt og velbevaret.

TORVET 7/BROGADE 23,
matr.nr. 159

I 1847 købte »Staden Ærøskøbing« Rasmus Hansen Clausens *hjørneejendom* og opførte her en 2 etages grundmuret bygning i »21 fag«. Bygningen skulle afløse den gamle skolebygning (se Torvet 9) og indrettedes derfor dels til skole og dels til lærerbolig. Da Byen i 1889 atter påbegyndte et nyt skolebyggeri, denne gang i Vestergade, overgik hjørnebygningen til privat eje, nemlig til blikkenslager Aug. Rixen, som allerede i 1870 var blevet ejer af Kirkestræde 3. Butiksindretningen ud til Torvet er først omtalt fra 1920. Bygningen står med 6 fag mod Torvet, med 1 fag i det skråt afskårne hjørne og 5 fag langs Brogade. Facaden er glatpudset og gulmalet, bossagelisener, gesimser samt vindues- og dørindfatninger med konsolbårne fordakninger er dog hvidmalede. Heltag med tegl. Nogenlunde velholdt forhus. Den nye indgangsdør til Brogade er mindre heldigt udformet, den burde i det mindste males. Det grundmurede *baghus* er ligesom hjørnebygningen opført omkring 1847, men den daværende bygning var kun 1 etage høj. 2. etage er føjet til i 1890, da blikkenslager Aug. Rixen kort forinden havde overtaget ejendommen. Siden da ingen væsentlige ændringer. Facaden er glatpudset og malet gul, grå kampestenssokkel. Heltag med tegl.

TORVET 9, matr.nr. 156b

På pladsen mellem kirken og torvet lå allerede fra 1631 en lille latinskole i bindingsværk. Den blev dog nedlagt i 1744, men fortsatte som almindelig »kristendomsskole« indtil 1789, hvor den blev nedrevet. I stedet for opførte Byen en ny 2-etages, grundmuret bygning i 7 fag. Denne enkle, men

smukke og harmoniske bygning, kaldet »Visdomskilden«, vedblev at fungere som skole indtil den i 1847-48 blev afløst af den da nyopførte hjørnebygning, ligeledes beliggende ved Torvet (se Torvet 7). Den gulkalkede, regelmæssige facade har en midtstillet dobbelt fyldingsdør med vindue over, og mellem 1. og 2. etages vinduer danner jernankre årstallet 1782, som dog ikke kan henvises til opførelsesåret. Jernankrene er formentlig opsat senere. Bygningen har teglhængt heltag med halvvalmede gavle og 2 hvidkalkede skorstene. Det lille 3 fags *bindingsværkssidehus* i 1 etage er opført før 1778. Gavl og langside mod Kirkestræde er stadig i bindingsværk, mens gårdsiden er blevet omsat til grundmur – formentlig i slutningen af forrige århundrede. Gulkalket murværk og sorttjæret sokkel, hvor syldstenene træder tydeligt frem. Tømmeret, der er noget udfyldt med cement, er tjæret. Heltag med tegl. Velholdt og velbevaret bygning af helt afgørende betydning for Torvet, ligesom stammehækken foran facaden giver både bygning og torv et kvalitetspræg. Forhuset er fredet i klasse B.

VESTERBRO 2, matr.nr. 57

Hjørnebygningen er opført omkring 1910 for købmand I. I. Groth, som netop på det tidspunkt overtog grunden, der tidligere var bebygget med et 4 fag stort, grundmuret hus i 1 etage. Det nye hus indrettedes dels til beboelse og dels til butik. Butikken er senere nedlagt. Bygningen har kælder og er i 2 etager; facaden er inddelt i 2 fag til hver gade, hvorimellem der er 1 skråt hjørnefag, som afsluttes af et tårn med zinkbeklædt løgkuppel. Facaden, der er gråmalet, er i 1. etage kvaderpudset og i 2. etage glatpudset. Hjørnefagets kvadre er tillige sprutpudsede ligesom soklen. Hvidmalet, profileret hoved- og kordongesims. Vinduesindfatninger omkring 2. etages vinduer. Over hjørnefagets 1. etage altan med smedejernsgitter. Skiferbeklædt heltag med 2 tagkviste.

VESTERBRO 3, matr.nr. 1f, mj.

Det grundmurede, 1-etages forhus er

opført omkring 1890 for købmand H. C. Oldau. Bygningen, der er inddelt i 8 fag, har fra opførelsen rummet en butik. Der er ikke foretaget væsentlige ændringer i husets ydre siden opførelsen. Facaden er kvaderpudset og malet citrongul, og har glatpudset sort sokkel. Samtlige vindues- og døråbninger har buede overkanter, de 2 midterste med indfatninger. Butiksvinduerne går helt ned til soklen, medens der er blændinger i muren under de 2 sydligste fag. Butiksdøren, som er en dobbelt fyldingsdør med vindue, må anses for at være af samme alder som selve huset. Indgangsdøren til beboelsen er en moderne dør med fast sidevindue og overvindue. Under det teglklædte heltag er en hvidmalet hovedgesims. Bagsiden, der er inddelt i 6 fag, er malet lysegul. Det 1 etage høje *baghus* i 4 grundmurede fager opført i 1893 for købmand Oldau som pakhus og stald, men er senere også anvendt som vaskehus. Bygningen er malet gul med hvid hovedgesims, 2 rundbuede vinduer og 2 glatte døre, heltaget er teglklædt.

VESTERBRO 4, matr.nr. 58 og 60

Det grundmurede *forhus* i 5 fag er formentlig opført i 1892 for snedker Niels Pedersen, som allerede omkring 1857 ejede matr.nr. 60 ud til Vråvejen, hvor han hidtil havde boet og havde haft værksted. Bygningen står i rød, blank mur i 1 etage, med gavlkvist over de 3 midterste fag. Sort, glatpudset sokkel. Hvidmalet facadeudsmykning, som består af en profileret hovedgesims samt dør- og vinduesindfatninger, der går helt ned til soklen. Under vinduerne i 1. etage rektangulære, hvide blændinger. En dobbelt, umalet savsnitgesims markerer kvistens begyndelse. Tilbagetrukket indgang med 1 dobbelt fyldingsdør for. Gavlkvisten har hvidmalede gesimsbånd og rundt vindue i topvinklen. Heltag med tegl. Mod gården 1 tagkvist. Bygningen er velholdt. *Baghuset* ud til Vråvejen er opført omkring 1857 for Niels Pedersen. Den daværende bygning var i 5 fag bindingsværk i 1 etage, men i begyndelsen af dette århundrede lod snedker N. Rasmussen Pedersen bygning

gen delvis omsætte til grundmur, således at den i dag fremtræder i grundmur til de 3 sider og i bindingsværk mod øst. Facaden er gulkalket, sort sokkel, hvidmalet, profileret hovedgesims og sålbænke. Heltag med tegl.

VESTERBRO 5, matr.nr. 1g, mj.

Det 7 fag lange, grundmurede *forhus* er opført i 1884 for sadelmager Jensen. I 1908 blev der indrettet en restaurations i bygningen. Huset er 1 etage højt og har en gavlkvist i risalit over de 3 midterfag. Den gråmalede facade har hvid, profileret hovedgesims og sort, sprutpudset sokkel. Den dobbelte fyldingsdør med fast overvindue er malet i to blå nuancer. Vinduerne og sålbænkene er blå. Gavlkvisten afsluttes af en hvidmalet trekantfronton med rundt vindue. Heltag med tegl.

VESTERBRO 6, matr.nr. 59

Det 5½ fag store *forhus* i 1 etage er opført i 1881 for snedker L. A. Stage i stedet for en tidligere bindingsværksbygning, der ligeledes stod i 5 fag. Siden opførelsen ingen væsentlige ændringer i bygningens ydre. Facaden, der er kvaderpudset og malet lys grå, har sortmalet sokkel og hvidmalet, profileret hovedgesims med små konsolagtige tandsnit. En blåmalet, dobbelt fyldingsdør med ruder. Cementtrappe med 3 trin foran. Bygningen har teglhængt heltag. Velholdt forhus, men skorstenen bør vandskures, males eller kalkes.

VESTERBRO 7, matr.nr. 1d, mj.

Det 1-etages *forhus* i 5 grundmurede fag er opført i 1882 af murermester H. Rasmussen og indrettet til beboelse. En oprindelig portgennemkørsel i 2 fag er senere inddraget til beboelse. Den glatpudsede facade er i dag malet beige, har hvid hovedgesims og hvide dør- og vinduesindfatninger. De rektangulære blændinger under vinduerne står i facadefarven. 1 dobbelt fyldingsdør med ruder og overvindue. Bagsiden er glatpudset og

malet gul. Teglklædt heltag, hvor der på bagsiden er opsat en nyere taskeskivst over 2 fag. Velholdt bygning. Skorstenen bør overfladebehandles.

VESTERBRO 8, matr.nr. 54c

Det søndre *forhus* i 3 fag grundmur er opført i 1883 for farver N. N. Kock. Oprindeligt var bygningen 1 etage høj og fungerede som vaskehus og tørrestue, men i 1898 overtog restauratør M. O. Christensen ejendommen, som han dels lod forhøje med 1 etage og dels lod indrette til gæstgiveri. Den lille tagtilbygning på nordre forhus opførtes som trappeopgang til den i 2. etage indrettede dansesal. I begyndelsen af dette århundrede (ca. 1910-15) ophørte gæstgiverivirksomheden og der indrettedes en butik i 1. etage; den nuværende butik som ganske udhuler underetagen er dog af nyere dato. Bygningen blev lettere brandskadet i 1926. Facaden i 1. etage optages for størstedelen af en stor butiksrude, men er i øvrigt beklædt med lysegrå fliser, i 2. etage er facaden pudset glat og malet gul. Hvidmalet facadeudsmykning som består af vinduesindfatninger, kordongesims, gennemgående bånd under 2. etages vinduer og hovedgesims. Heltaget er teglklædt. Det 7 fag lange grundmurede *forhus* i 1 etage nord herfor er opført i midten af 1850'erne til beboelse for rebslager og handlende Jens Julius Storm. I 1883 udbrød der brand i bygningen, som led betydelig skade, dog blev såvel ydermure som skillevægge samt en del af taget stående, men søndre gavlnyopførtes. Der har været handel i bygningen helt fra rebslager Storms tid, og den nordre del af bygningen bærer stadig præg deraf. Facaden er kvaderpudset og malet lysegrå. Under det teglklædte heltag en hvidmalet hovedgesims med tandsnit. Mod nord en dobbelt fyldingsdør med ruder i og fast vindue over. I sydfaget en moderne glasdør og i brøstningerne under de 2 søndre vinduesfag er blændinger med grå sprutpudsede rhombefelter. Foruden en nyere tagkvist findes en ejendommelig lille bindingsværksbygning i 1 fag på tagryggens søndre ende.

VESTERBRO 9, matr.nr. 1e

Det grundmurede, 1-etages *forhus* er opført i 1883 som beboelse for malmester A. B. Troest. Bygningen var ved opførelsen i 10 fag og indrettet til beboelse og værksted. I 1907 blev bygningen beskadiget ved en brand, men istandsattes atter, og står i dag i 5 fag foruden 1 stort butiksfag. Facaden er pudset og malet rosa, brun sokkel og hvid, profileret hovedgesims. Der er indgang ad en dobbelt fyldingsdør med fast vindue. Døren er ligesom vinduerne malet i mørkebrunt og beige. Under vinduerne brune klinkesålbænke. Teglkædt heltag med hvid skorsten.

VESTERBRO 10, matr.nr. 54a

Det grundmurede 5-fagshus er opført i midten af 1850'erne for rebslager Jens Julius Storm som en stald og port, idet den indgik som en del af en større bebyggelse, der også omfattede nabohuset mod nord. I 1891 blev forhuset sammen med den bagvedliggende sidebygning udskilt fra denne ejendom og derefter indrettet til beboelse for farver N. N. Kock. Facadens nuværende udseende stammer formodentlig fra tiden heromkring. Facaden er kvaderpudset og malet gul, har hvid hovedgesims og sort sokkel. Grønmalet, dobbelt fyldingsdør med fast vindue og sproseløse dannebrogsvinduer. Under vinduerne sålbænke i facadefarven og blændinger. Heltaget var oprindeligt belagt med tegl, men er udskiftet med skifer i dette århundrede. Huset er velholdt.

VESTERBRO 11,

matr.nr. 1h, 1i

Forhuset på 5 grundmurede fag i 1 etage er opført i 1886 for maler R. E. Svinding. Bortset fra sløjfning af en butiksendretning fra forrige århundrede er bygningen ikke ændret væsentligt siden opførelsen. Den glatpudsede, gulmalede facade har hvid hovedgesims med tandsnit og profileret gesims over den sorte sokkel. Den dobbelte fyldingsdør og dannebrogsvinduerne er grønmalede. Under vinduerne sålbænke og blændinger. Bygningen har teglhængt heltag.

VESTERBRO 12,
matr.nr. 62, 63b

I 1877 lod jordbruger Hans Peder Simonsen sit bindingsværksforhus på 5 fag og et sidehus på 7 fag gennemgå en hovedreparation af så gennemgribende art, at *huset* derefter fremstod som en grundmuret bygning i 12 fag. Heraf er den søndre del dog nedrevet i dette århundrede, og bygningen står nu som en 6-fags, 1-etages bygning med teglkædt heltag. Facaden er malet rosa og har hvid, aftrappet hovedgesims. Indgang i forsiden gennem en dobbelt, klassicistisk fyldingsdør og i gavlen mod syd gennem en dobbelt fyldingsdør i Louis-Seizestil med overvindue i segmentbuet lysning. Inskription over døren, der har en bred granittrappe. Det grundmurede *sidehus* i 3 fag og 1 etage er opført i dette århundrede.

Matr.nr. 63a og c

Det grundmurede *baghus* i 1 etage er opført i 1875 for jordbruger Hans Pedersen Simonsen som 2 bygninger i forlængelse af hinanden, adskilt af en brandgavl. Bygningerne indrettedes til stald, lo og lade. Den søndre bygning er hvidkalket og den nordre gulkalket. 1 gavlkvist med hejsebom. Teglkædt heltag på begge bygninger.

VESTERBRO 14,
matr.nr. 64, 65

Det grundmurede 1-etages *forhus* er opført i 1863 for brygger og brændevinsbrænder Erik Rasmussen Mikkelsen. Huset var i 7 fag og indrettedes til beboelse og handel. I 1876 overtog brygger I. P. Rasmussen ejendommen, og året efter lod han i husets søndre ende opføre en maltkølle med skorsten. Bygningen blev i 1903 ret kraftigt beskadiget ved en brand, men straks efter istandsat. I 1915 blev bygningen atter udsat for en mindre brandskade, men er i øvrigt ikke ændret væsentligt. Den glatpudsede lysegrå facade er udsmykket med hvidmalede, gennemgående profilerede bånd over den mørkegrå sokkel og under vinduerne, hvidmalede profilerede indfatninger om dør og vinduer samt hvidmalet, profileret

hovedgesims. Der er indgang ad en dobbelt fyldingsdør med fast vindue over. Det opskalkede heltag er teglklædt, medens maltekøllens tag er beklædt med skifer. Bagsiden samt den frie nordgavl er hvidkalket og har sorttjæret kampestenssokkel. Det grundmurede *sidehus* er formentlig fremkommet ved ombygninger af 2 bygninger opført i 1863 som henholdsvis et pakhuis på 3 fag og en stald og lo på 5 fag. I 1876-77 blev bygningerne omsat til grundmur og pakhuset omdannedes til »maltgøreri«. 2. etage er sandsynligvis påbygget i 1896. Teglhængt heltag med kvist med hejseværk. Pænt og velholdt hus. Skorstenspipen bør males. Det var ønskeligt om opbygningen til maltekøllen kunne istandsættes og bevares.

VESTERBRO 16, matr.nr. 66

I 1857 lod daglejer Rasmus Rasmussen opføre et grundmuret *beboelseshus* på 5 fag, 1 etage med teglklædt heltag. Denne bygning lod han i 1863 forlænge med yderligere 3 fag, hvori et bageri indrettedes. Dette bageri omtales dog ikke siden i arkivalierne. Bygningen blev lettere beskadiget ved en brand opstået i nabobygningen i 1903. Taget er nu blevet beklædt med rød bølgeeternit, men derudover er huset ikke ændret væsentligt i det ydre. Den glatpudsede, gulmalede facade er forsynet med profilerede hvidmalede sålbænke og hvidmalet hovedgesims, soklen sort. I sydfaget er indgang ad en nyere lameldør. Velholdt forhus. Det ville være ønskeligt, om gadedøren i det mindste blev malet og om taget ved lejlighed blev udskiftet med tegl.

VESTERBRO 18, matr.nr. 68

I 1856-57 lod snedker Frederik Andersen opføre et *beboelseshus* på 7 bindingsværksfag i 1 etage. Ved omsætningen til grundmur, der formentlig fandt sted i 1907, bibeholdtes faginddelingen, og bygningen fremtræder i dag med rødmalet facade, sort sokkel, og hvidmalede, murede sålbænke. Bygningen har teglklædt, opskalket heltag med halvvalm i syd, herunder er en hvidmalet, profileret hovedgesims. Indgang gennem en dobbelt fyldingsdør. Huset er velholdt.

VESTERBRO 20, matr.nr. 70

1862-63 lod slagtermester Christen Terkelsen, der ejede grunden hvorpå nu Vesterbro 18 og 20 ligger, opføre en 1-etages *bygning* på 4 grundmurede fag som slagterhus, lo og stald. I 1868 blev grunden delt, således at den lille bygning, der allerede på dette tidspunkt var indrettet til beboelse, udskiltes som en selvstændig ejendom. I 1873 lod ejeren, jordbruger E. P. Clausen, i tilknytning hertil opføre en mindre grundmuret bygning, der udgør den sydlige del af forhuset i dag. Tilbygningen anvendtes i forbindelse med en rebslagervirksomhed i ejendommen, ophørt i 1917. Bygningens facade er nu glatpudset og gulmalet, og har sort sokkel, hvidmalede sålbænke og hovedgesims. Der er adgang til huset gennem en fyldingsdør. Det opskalkede heltag er teglklædt og uden skorsten. Huset er velholdt.

VESTERGADE 1a og b, matr.nr. 264

De 2 *forhuse*, der udgør »Hotel Phoenix«, opførtes omkring 1850 for vognmand Paul Jespersen Koch. Begge bygninger blev opført i 2 grundmurede etager. Det lidt lavere 5-fagshus mod syd i 1849 og 6-fagshuset noget efter, men inden den generelle vurdering for brandforsikringen i 1852. De to bygninger fremtræder med gulmalede facader, der har hvidmalet, aftrappet hovedgesims. Hvidmalede vinduer og sålbænke. Begge huse har teglhængte heltage, dog har 6-fagshuset halvvalm mod havnen. I gavlen 4 fag, i nederste etage 2 store ruder, der afviger fra de øvrige sprosseinddelte vinduer. I yderfaget en enkel, blåmalet dør med rude af farvet glas. Bagsiderne er gulkalkede. Velholdte bygninger.

VESTERGADE 2, matr.nr. 5d

Det grundmurede 3-fags *forhus* er opført i 1866 for møllebygger Christian Pedersen Schmidt. 2. etage mod gaden er påbygget i 1943 for mekaniker Johs. Petersen. Huset har i dag glatpudset, gul facade og hvid hovedgesims. I begge etager er 3 fag vinduer

med hvidmalede rammer og skifer-sålbænke i facadefarven. Teglkædt heltag med kvist i tagfladen mod havnen. Indgangen findes i en tilbygning mod nord, opført i 1943. Bygningen er velholdt, men skorstenen bør males.

VESTERGADE 3, matr.nr. 263

Det 1-etages grundmurede *forhus* på 5 fag er opført 1884-85 af murer P. L. Hansen. Facaden står i rød, blank mur med afrundet hjørne mod Smedegade. Den dobbelte fyldingsdør med fast overvindue er grønmalet. Dannebrogsvinduerne, der er anbragt i buede lysninger, er hvide og har klinkesålbænke. Teglkædt heltag med skorsten.

VESTERGADE 4, matr.nr. 5a

Den lille grundmurede 1½-fags *bygning* mod nord er opført i 1871 for møllebygger Christian Pedersen Schmidt, og udgjorde da, sammen med det nuværende Vestergade 2, et 5-fags forhus i 1 etage. Bygningen fremtræder med en glatpudset, gulkalket facade, hvid hovedgesims med sparrehoveder. Der er opgang fra gaden ad 3 trin til en dobbelt udskåret dør med fast vindue over. Huset har teglklædt heltag med en skorsten. I forlængelse heraf mod syd lod møllebygger Schmidt samme år opføre en grundmuret *bygning* i 2 etager til gaden, 1 etage mod gården. Bygningen står i 2 meget brede vinduesfag. Facaden deles af 4 lisener, hvoraf de 2 midterste er koblede. I hvert fag er mellem 1. og 2. etage en blænding med en stukfrise med bladornamentik. De nuværende vinduer er af nyere dato, medens selve vinduesåbningernes buede lysninger er bibeholdt; oprindeligt var der indfatninger om vinduerne, der var forsynede med sprosser. Facaden er gulkalket over den høje, sorte sokkel, lisenerne og den profilerede hovedgesims er hvide. Teglkædt heltag. Bygningerne er velholdte; i den søndre bygning bør vinduerne føres tilbage til deres oprindelige udseende.

VESTERGADE 5, matr.nr. 244, 245

Forhuset er opført før 1778 som en

bindingsværksbygning på 6 fag og 1 etage. Fra 1857 deltes huset i to 3-fagshuse, hvilket i dag afspejles i facaden, hvor løsholterne under vinduerne i hjørneafdelingen er sænket. Huset havde for ikke så mange år siden stadig 2 indgangsdøre til Vestergade, én i det nuværende dørfag og én i det yderste, vestre fag. Sidstnævnte indgang er nu sløjfet, og døren herfra er flyttet til den bibeholdt indgangs plads. Bjælkehovederne i de 3 søndre fag til Vestergade er afsavede, men er bevarede i de 3 sidste fag. Huset har rødkalkede tavl med hvide kanter, tjæret tømmer og sokkel med syldsten. Den synlige del af bagsiden er nu grundmuret, pudset og kalket rød. Det lille *sidehus* mod Smedegade på 2 fag og 1 etage er opført før 1778. Oprindeligt var det en 3-fags bygning, men i 1805 bortsolgte ejeren, Jens Madsen Brandt junior 1 fag. Bygningen er med røde tavl og sort tømmer. Bygningen er velbevaret og velholdt. Forhuset er fredet i klasse B.

VESTERGADE 6, matr.nr. 8

Det grundmurede 5-fags *forhus* er opført i 1866 for matros Isaak Knudsen Rise eller dennes enke. Bygningen var ved opførelsen i 1 etage med kvist over 3 fag, samt kælder under. Det dominerende indgangsparti med en snoet trappe, der fører op til en lake-ret lameldør, er af nyere dato; endnu i 1941 førte et lige trappeløb op til en dobbelt fyldingsdør med fast vindue over. Den pudsede facade er i dag malet lysebrun, og har hvid hovedgesims med sparrehoveder og lysegrå sokkel. Heltaget er beklædt med tegl til gaden, bølgeeternit mod gården, hvor huset er malet lyserødt. Bygningen mangler skorsten. Det lille grundmurede *baghus* er opført i 1879 for skipper K. I. Rise. Bygningen, der er inddelt i 4 fag og forsynet med teglklædt heltag, er malet lyserød, hovedgesimsen hvid. Bygningerne er velholdte. Indgangsdøren i forhuset bør males. Det etablerede trappeløb foran bygningen står dårligt til huset og passer ikke ind i gadebilledet.

VESTERGADE 7, matr.nr. 242, 243

Det grundmurede *forhus* på 5 fag og 1

etage er opført 1932 for Anton Hansen. Facaden står i gul, blank mur og har hvid, aftrappet hovedgesims og grå, pudset sokkel. Der er grønmaledesålbænke under vinduerne og i det nordre fag er en enkelt, rødbrun fyldingsdør med ruder. Til dørfaget hører en trappe. Teglklædt heltag og skorsten. Bygningen blev opført i stedet for et lille, 2-fags hus og et bindingsværkshus på 3 fag og 2 etager. Velholdt forhus.

VESTERGADE 8, matr.nr. 9b

Vestergade 8 udgør sammen med nabohuset nr. 10 en enkel, velproportioneret bygning, der er opstået ved en række ombygninger i perioden 1791-1821 af 3 ældre bygninger. I 1778 lå nordligst på grunden et 3-fags bindingsværkshus med tegltag, i forlængelse heraf et samme år opført 2-fags hus og umiddelbart syd herfor endnu en bindingsværksbygning i 4½ fag. Sidstnævnte bygning blev i 1791 ombygget, hvorefter den tillige med den ovennævnte 2-fags bygning fremstod som en 1-etages bygning i 6 grundmurede fag til gaden, men i øvrigt i bindingsværk; huset var forsynet med en kvist. I begyndelsen af 1800-tallet fik denne bygning og den nordlige bindingsværksbygning samme ejer og blev derefter slået sammen til én bygning i 9 fag. Huset var i sin helhed omsat til grundmur før 1821. I 1876 blev huset atter delt således at de 5 nordligste fag kom til at udgøre Vestergade 8, de 4 søndre nr. 10. Nr. 8 står i dag som den bedste repræsentant for bygningens udseende i forrige århundrede med et smukt indgangsparti med stentrappe, dobbelt fyldingsdør med fast vindue samt en meget fin skorstenspibe. Kvisten er formodentlig fjernet i forbindelse med en hovedreparation i 1876. Facaden er i dag gulkalket og har sort sokkel og hvid hovedgesims. Det teglklædte heltag er let opskalket. Bygningen er velholdt og velbevaret.

VESTERGADE 9, matr.nr. 241

Forhuset opførtes 1869 for skipper Jens Lauritsen Rise som en 1-etages grundmuret bygning på 4½ fag. Oprindeligt var døren midtstillet, men er nu flyttet til det nordligste af de 5 fag.

Vestergade set mod havnen. Fot. 1910 (N.M.).

VESTERGADE

Den vandskurede, lysegrønt malede facade har hvid, profileret hovedgesims og sort sokkel. Den enkelte fyldingsdør er ligesom vinduerne malet mørkegrøn. I det teglhængte heltag er opsat 1 kvist til gaden. Bagsiden er pudset og kalket hvid. Velholdt hus.

VESTERGADE 10, matr.nr. 9c

I 1876 lod brygger Peter Hansen de 5 nordre fag af sit grundmurede *forhus* sælge fra til skibsbygmester R. Mortensen. Disse 5 fag udgør det nuværende Vestergade 8; brygger Hansen beholdt selv de resterende 4 fag, der nu udgør Vestergade 10. Bygningens tilblivelseshistorie er udførligt omtalt under Vestergade 8. Sandsynligvis er gadedøren indsat i 1876. Bygningen fremtræder stadig som en tydelig enhed, facaden er gulkalket, soklen sort, hvid hovedgesims med rulskifte. Den dobbelte fyldingsdør og vinduerne er malet brune. Det teglklædte heltag er let opskalket, ganske som i nr. 8. Til Vestergade 10 hører også den lille *bindingsværksbygning*, der ligger på den anden side af Toften. Den 1-etages bygning, der ud mod Toften er inddelt i 7 stolpefag, 4 spærfag, kan formentlig føres tilbage til den 3-fags bygning, som Niels Michelsen Schytt lod opføre i 1776. I midten af 1850'erne lod brygger Peter Hansen bygningen ombygge og indrette til svalehus i forbindelse med bryggeriet, samtidig tilbyggedes 1 fag mod øst. Ved ejendommens deling i 1876 blev også denne bygning delt mellem Vestergade 8 og 10, således at den østlige del kom til at tilhøre nr. 8, den vestlige nr. 10. I denne periode blev bagsiden af den til nr. 10 hørende del omsat i grundmur. I dette århundrede er bygningen atter blevet samlet under én ejer. Bygningen har teglklædt vinkeltag med helvalm, rødkalkede tavler og sorttjæret tømmer. Begge bygninger er velholdte. Forhusets skorstenspipe bør vandskures og males eller kalkes.

VESTERGADE 11, matr.nr. 240

Forhuset er opført 1892-93 for snedker H. P. Hansen som en grundmuret bygning på 6 fag og 1 etage. Facaden er malet grå og har hvid, profileret hovedgesims og sort sokkel. Dør- og

vinduesindfatninger er hvide og afrundede foroven. Forsiden har en blåmalet, dobbelt fyldingsdør med fast overvindue. Dannebrogsvinduerne er forsynede med sålbænke. Bagsiden står i røde mursten på nær 1 fag, der er gulmalet. Den velholdte bygning har teglklædt heltag.

VESTERGADE 12, matr.nr. 9a

Den grundmurede *hovedbygning* til Håndværkerhjemmet, der ligger med gavlen ud til Toften, kan føres tilbage til 2 grundmurede bygninger på hver 5 spærfag, i 1 etage og med teglklædte heltage. Bygningerne, der lå sammenbyggede i forlængelse af hinanden, er formentlig opført i 1870'erne for brygger Peter Hansen, den ene som beboelse, den anden som bryggeri og malteri, (bygningerne rummede muligvis elementer af bindingsværk fra tidligere bebyggelse på stedet). I 1890'erne blev bygningerne overtaget af Ærøskøbing Borger- og Haandværkerforenings Stiftelse og fik formentlig da deres nuværende udseende og indretning. Hovedbygningen, der er inddelt i 9 vinduesfag, har gavlkvist i 3 fag. Den glatpudsede facade er gulkalket over den sorte sokkel, under vinduerne er murede sålbænke. Den hvide, profilerede hovedgesims brydes af gavlkvisten, ved hvis fod er en fordybning med indskriften: »Haandværkerhiem«. Gavlkvisten har brudt trekantsfronton med indfattet rundt vindue. I facaden er 2 indgange med dobbelte fyldingsdøre. Bygningen, der har teglklædt heltag, er velholdt.

VESTERGADE 13-15, matr.nr. 239a og b

Det grundmurede 1-etages *forhus*, der er opdelt i 2 boliger, opførtes i foråret 1912 for murermester Hans Christensen Nielsen. Begge boliger består af 3 fag med gavlkvist over det midterste fag. Den fælles facadeudsmykning består af hvide, kannelerede vinduesindfatninger og brøstninger med hvide dekorationer samt en hvid, profileret hovedgesims. Nr. 13's facade er pudset og malet blå, nr. 15's er pudset og malet brun. I hvert yderfag er anbragt en dobbelt fyldingsdør med fast overvindue. Gavlkvistene er

VESTERGADE

forsynet med vindskeder. Bygningen, der har teglhængt vinkeltag, er velholdt.

VESTERGADE 16, matr.nr. 10a

På den grund, der udgør det nuværende Vestergade 16 og 18, lå år 1800 ud til gaden 2 bebyggelser: et 12-fags bindingsværkshus i 1 etage med karnapkvist og nord herfor et 2-fags bindingsværkspakhus i 1 etage. I 1826 blev pakhuset samt de 3 tilstødende fag af 12-fagsbygningen udskilt som en selvstændig ejendom. Det er disse 5 sammenlagte fag, der i dag udgør *forhuset* Vestergade 16. Bygningen ombyggedes og indrettedes til beboelse 1829 for Niels Hansen Jensen, huset var dengang forsynet med en kvist. I 1931 blev bagsiden omsat til grundmur og samtidig hermed flyttedes den dekorerede, dobbelte fyldingsdør fra midterfaget, hvor spor efter indgangen stadig ses i soklen, til det søndre fag; i det faste vindue over døren findes indskriften: »N. H. Jensen, 1. Qvart. No. 126 1829«. Facaden står i dag med lysegrå tavl og blåmalet tømmer samt hvid, profileret hovedgesims. Bygningen har teglklædt heltag, kvisten er fjernet og skorstenen mangler ligeledes. Bagsiden står i røde sten. Den lille, 1-etages *bindingsværksbygning* mod syd i gården, ind delt i 8 stolpefag og 4 spærfag, er muligvis rester af en bygning opført i midten af 1700-tallet. Bygningen har glatpudsede, rødkalkede tavl og sorttjæret tømmer, halvtag med tagpap. Bygningerne er velholdte og velbevarede. Forhuset er fredet i klasse B.

VESTERGADE 17-19, matr.nr. 238a og c

Forhuset er opført 1908 af murermeister Hans Christensen Nielsen. Bygningen, der er opdelt i 2 beboelseslejligheder, fremtræder i 6 fag og 1 etage. De 2 nordlige vinduesfag er brede og de 2 sydlige er smalle. Facaden står i røde mursten. Mellem vinduerne er bånd med savsnitsdekorationer og under vinduerne er konsolbårne sålbænke. I yderfagene er placeret dobbelte fyldingsdøre med faste overvinduer. Dør- og vinduesoverliggerer er pyntede med »slutsten«. Hovedge-

simsen er aftrappet og har savsnit. I det teglhængte vinkeltag er til gaden 2 tagkviste. Bagsiden står, som forsiden, i røde mursten, men er for en stor del dækket af sidebygninger. Huset er velholdt.

VESTERGADE 18, matr.nr. 11a

I 1880 lod konsul N. U. Goldmann en ældre forhusbebyggelse underkaste en så gennemgribende ombygning, at der faktisk er tale om en nyopførelse. Den nye *bygning* opførtes i 1 grundmuret etage med en 3-fags karnapudbygning bibeholdt som en reminiscens af grundplanen fra det gamle hus. Facaden er pudset og står gulmalet med mørkebrun sokkel. Hvid hovedgesims med sparrehoveder og gennemgående, brun sålbænk under vinduerne. Kraftige, hvide indfatninger af vinduerne og dørpartiet. Karnappen afsluttes af en hvidmalet trekantsfronton, der har profilerede gesimsbånd med tandsnit. Indgang ad dobbelt fyldingsdør med overvindue, dørkarmen kanneleret. Der har til midten af dette århundrede været en gennemkørsel med dobbelte porte for i det brede sydfag, hvor der nu er indsat butiksvindue. Det teglklædte heltag er opskalket. *Bindingsværkssidehuset* mod syd i gården er opført som pakhus i 1769 for Niels Michelsen Schytt. Bygningen, der har rødkalkede tavl og sort træværk, er ind delt i 5 spærfag. Teglkædt heltag. Det grundmurede 6-fags *sidehus* mod nord i gården er opført i 1880 for konsul Goldmann. Bygningerne er velholdte. Forhuset er fredet i klasse B.

VESTERGADE 20, matr.nr. 12

Det grundmurede 4-fags *forhus* i 1 etage er opført i 1895 for snedker A. Andkjær's enke. Facaden står i rød blank mur og har hvid, profileret hovedgesims; hvide, profilerede sålbænke, tjæret sokkel og cementtrappe. Indgang med en enkelt fyldingsdør med fast vindue. Det teglklædte heltag er opskalket. Huset er velholdt.

VESTERGADE 21, matr.nr. 238b

Mellem 1798 og 1821 blev for Maren

Erichsen opført et *gavlhus* på 7 fag bindingsværk og 1 etage. Bygningen beskrives 1821 med en kvist, men det fremgår ikke, om man her har tænkt på gavlens 2. etage. I 1826 overtog købmand Hans Otto Heinrichsen gavlhuset. I forvejen ejede han en nord herfor beliggende ejendom på 2 etager med grundmur til gaden og bindingsværk til gården. Hans Otto Heinrichsen lod nu gavlen mod gaden harmonisere med den 2-etages ejendom, ved at omsætte den til grundmur. For omkring 15 år siden blev 6 meter af det oprindelige, 18 meter lange hus nedrevet, således at 4-5 fag blev stående, og en ny gavl i grundmur blev opført mod haven. Omtrent 5 år senere blev en 3,2 meter lang *tilbygning* opført i forlængelse af gavlhuset. Tilbygningen er i gule mursten og har altan foroven. Gavlen mod gaden er pudset og malet gul. Hovedgesimsen er aftrappet. Den dobbelte fyldingsdør er pyntet med kanneleringer, rosetter og guirlander. Bindingsværket på husets langside har gule tavl og sort træværk. Den lille butik mod gaden i »bindingsværk« er opført for omkring 10 år siden. Velholdt gavlhus.

VESTERGADE 22, matr.nr. 13

Det 10 fag lange, 1-etages *forhus* med karnapkvist i 3 fag er opført i 1796 for Rasmus Lauritzen Kock, i grundmur til gaden, bindingsværk til de øvrige sider. I 1963 lod advokat Mogens Kristensen en port i de 2 nordligste fag fjerne og erstatte af 2 vinduer til gaden; en del af portrummet var dog allerede da udnyttet til beboelse, og i forbindelse hermed var de 2 nordligste fag i bagsiden blevet omsat i grundmur. Bygningen, der er stuehuset til en gammel landbrugsejendom, er i øvrigt ikke ændret væsentligt siden opførelsen. Facaden er glatpudset og opdelt af ørelisener og bånd, der indrammer hvert vinduesfag. Udsmykningen er mellemgrøn, lysningerne lysegrønne. Under de hvide, småsprossede vinduer findes hvide, profilerede sålbænke med skiferoverside. Hovedgesimsen er hvid og profileret, karnapudbygningen afsluttes af en hvid trekantsfronton med indfattet, rundt vindue. Smukt

VESTERGADE

udskåret, dobbelt fyldingsdør holdt i brune nuancer og med messingdørhammer. Huset har teglklædt heltag, men mangler skorsten. Bagsiden står med hvide tavle og sort træværk, også her er vinduerne småsprossede. Bygningen er velholdt og velbevaret. Forhuset er fredet i klasse B.

VESTERGADE 23, matr.nr. 237

Forhuset er opført før 1766 som et 1-etages, 9-fags bindingsværksforhus med tegltag og kvist med karnap på 2 fag mod gaden. Bygningen stod i det væsentligste uændret til slutningen af forrige århundrede (efter 1867), hvor kvisten blev taget ned. I 1913 overtog stiftelsen »Ærø Musæum« bygningen, men senere er huset atter kommet i privat eje. I 1954 opsatte ejeren, Leif Rasmussen, en halvetape i bindingsværk mod gården. I 1960 søgte samme ejer Det særlige Bygningssyns tilladelse til at sætte en kvist op mod gaden, der så vidt muligt skulle svare til den oprindelige. Ejeren fik tilladelsen, men planen blev ikke bragt til udførelse. Mod gaden har huset hvidkalkede tavle og sort tømmer. I de 2 nordligste fag en tjæret træport. Den dobbelte fyldingsdør med udskæringer og fast vindue er grønmalet. Bagsiden har røde tavle og sort tømmer. I porten er tavlene hvide. Mellem 1. og 2. etage mod gården ses oversavede bjælkehoveder. Bygningen har teglklædt heltag med hvidkalket skorsten. *Baghuset* er opført før 1766 som et 6-fags bindingsværkshus i 1 etage. Efter 1867 er forsiden omsat i grundmur, pudset og kalket rød. Bagsiden er som forhusets bagside, og tegltaget er let opskalket. Bygningerne er velholdte. Forhuset er fredet i klasse B.

VESTERGADE 24, matr.nr. 14

Det grundmurede 3-fags *forhus* i 1 etage er opført i 1878 for blokkedrejer H. C. Enghoff. Påbygningen af en 2. etage i bindingsværk mod gården fandt formentlig sted i 1930'erne, hvor taskekvisten mod gaden rimeligvis også blev opsat. Den glatpudsede, gulkalkede facade afsluttes af en hvid, aftrappet hovedgesims. Grønmalet, dobbelt fyldingsdør med fast vindue. Bygningen har teglhængt

vinkeltag, som mangler en skorsten. Huset er velholdt.

VESTERGADE 25, matr.nr. 236

Forhuset opførtes 1841 for Josef Pedersen som en 1-etages bygning på 4 fag. Huset blev opført i grundmur til gaden og bindingsværk mod gården, og benyttedes som svinesti. I 1845 ombyggede en ny ejer, Niels Jørgensen Birkholm, huset til beboelse. Oprindeligt havde bygningen bræddegavle, men disse er, formentlig i slutningen af forrige århundrede, udskiftet med bindingsværk. Ældre fotografier viser en bindingsværkskvist over døren, men den er nu fjernet. Den pudsede, rødkalkede facade har hvid, profileret hovedgesims. Vinduesrammer og dør er blåmalede. Den dobbelte fyldingsdør har fast overvindue, og har en karmindfatning med kanelerede pilastre. Det teglklædte vinkeltag er let opskalket. Bagsiden er nu grundmuret, pudset og kalket rød. Der foreligger ikke præcise oplysninger om *sidehuset* nærmest forhuset. Delvis i forlængelse heraf et *sidehus* med halvtag og bindingsværksgavl, der eventuelt kan være identisk med en grundmuret halvtagsbygning opført 1857 for Niels Jørgensen Birkholm.

VESTERGADE 26, matr.nr. 15

Indtil 1928 lå på dette sted et grundmuret *forhus* i 3 fag på 2 etager opført i midten af forrige århundrede for skipper Hans Nielsen Skaarup, muligvis med bibeholdelse af elementer af en bindingsværksbygning fra 1700-tallet. Der var indgang til bygningen i det søndre fag med indfatning og fordakning, ligesom der var indfatninger om alle vinduer samt en gennemgående sålbænk i begge etager, profileret kordongesims, hovedgesims med konsoller og opskalket teglklædt heltag. I 1928 lod fyrskibsfører Hans Skaarup Jensen imidlertid denne bygning ændre så kraftigt, at i al fald gadesiden må betegnes som fuldstændig ny. Huset fremtrådte herefter, som det stadig gør i dag, i 1 etage til gaden, medens de 2 etager er bibeholdt mod gården. Midterfaget springer let frem og krones af en gavlkvist med trekantsfronton. Ind-

VESTERGADE

Vestergade 23. Fot. 1921 (N.M.).

gangen er flyttet til nordfaget, hvor den dobbelte, udskårne fyldingsdør med fast vindue over ikke er identisk med den tidligere dør, der af udseende svarede til døren i nabohuset nr. 24. På samme måde er også vinduerne ændrede, idet de tidligere var noget højere; de nuværende konsolbårne vinduesindfatninger er således også nye. Facaden er glatpudset og gul med hvide vinduesindfatninger, hvid indfatning og fordakning ved døren, hvid hovedgesims, der brydes af gavlkvisten. Teglkædt heltag uden skorsten. Bygningen er velholdt.

VESTERGADE 27, matr.nr. 235

Det lille grundmurede *forhus* på 4½ fag er formentlig opført i slutningen af forrige århundrede. Facaden er berappet og malet grå. Den hvide hovedgesims er aftrappet og profileret. Den dobbelte, grønne fyldingsdør er med glastruder. Bagsiden, der er gul, har for få år siden fået nyopmuret 2 fag. Bygningen har teglhængt vinkeltag og er velholdt.

VESTERGADE 28, matr.nr. 16

Det lille, 1-etages, grundmurede *forhus* er formentlig opført i 1893 og ikke ændret væsentligt siden; dog er der i midten af århundredet opsat en taskekvist i det teglkædte heltag til gaden, samt i nyeste tid også en tag-

kvist mod gården. Facadedekorationen, bestående af murede sålbænke og en profileret hovedgesims, er oprindelig. Forsiden er i dag malet grå, udsmykningen hvid. Indgangen i det søndre fag er forsynet med en dobbelt fyldingsdør med ruder. Teglkædt heltag. Bygningen er velholdt. Forhuset er fredet i klasse B.

VESTERGADE 29, matr.nr. 234

Ifølge murankrene på den gamle *postbygning* opførtes bygningen i 1749 for postmester Hans Kehlet og dennes hustru. Bygningshistorien er dog noget mere kompliceret. Hans Kehlets hus bestod af 10 fag bindingsværk på en etage. I 1791 købte hans søn, Friederich Kehlet, der havde arvet faderens hus og embede, et nabohus mod syd på 7 fag bindingsværk. Dette hus blev nedrevet og i stedet opførtes et hus på 5 fag. Der er grund til at antage, at Friederich Kehlet ved samme lejlighed har ladet sit 10-fags hus grundmure, i hvert fald beskrives hans ejendom i 1798 således: »von Brandmauer an 3 Seiten, an der Süterseite aber von Tafelwerk..... 14 Fächer«. Endelig beskrives bygningen i 1821 som helt grundmuret og på 15 (spær) fag. I årene 1857-62 lod en senere ejer, assessor og prokurator, senere folketingsmand og overretssagfører Birger Nicolai Eeg Steenstrup foretage nogle reparati-

oner på huset. Desværre er der ikke gjort rede for, hvori disse reparationer bestod. 1890 købte postmester S. Mikkelsen bygningen, der indrettedes til postkontor og bolig for postmesteren. I 1918 overtog staten ejendommen. I 1926-27 undergik bygningen en gennemgribende ind- og udvendig restaurering og ombygning ved kgl. Bygningsinspektør, arkitekt J. Vilhelm Petersen. Porten blev til dels inddraget til forstue og pakrum, og mod haven flyttedes nogle vinduer og en dør under hensyn til den indre ombygning. Bygningen fremtræder mod gaden i 9 vinduesfag og et portfag. Karnapudbygningen er på 3 vinduesfag. Facaden er gulkalket. Den grønmaledede dør, der ligger tilbage trukket i en niche i karnappen, har smukke messinghåndtag. På gavlkvisten er murankre udformet som årstallet 1749 og initialerne HK og MCK indsat. Hovedgesimsen er aftrappet. Bagsiden er gulkalket som forsiden. Bygningen er velholdt. Forhuset er fredet i klasse A.

VESTERGADE 30, matr.nr. 17a

Det nuværende *forhus* er opstået ved en række til- og ombygninger af en bindingsværksbygning, der lå på grunden i 1766. Denne bygning bestod af 8 fag og var forsynet med tegltag. I 1804 lod skipper Jens Josephsen Erreboe, der også havde overta-

Vestergade 30-22. Fot. 1921 (N.M.).

get nabohuset mod nord, foretage en ombygning. Det søndre fag i nabohuset blev nedrevet og 2 grundmurede fag blev tilbygget de 8 fag mod nord; herudover blev 4 fag i facaden omsat i grundmur, medens de sidste 4 fag til gaden blev omsat i 1845 for skipper og jordbruger Christian Jensen Erboe. Den kvistprydede, brede karnap over 3 fag omtales første gang i 1816, men er formentlig samtidig med ombygningen i 1804 eller ældre. Bagsiden omsattes i 1870'erne for Chr. J. Erboes enke, bygningen havde da stadig bræddegavle. Da bager N. Harding overtog ejendommen i 1887, blev der indrettet bageri, der atter nedlagdes i 1898. De mange ombygninger afspejles stadig i bygningens facade, således er den hvidkalkede hovedgesims syd for karnappen profileret, nord for med rulskifte. Spor efter de i 1804 tilbyggede fag ses i soklen. Bygningen er i dag gulkalket, soklen sort, det opskalkede heltag er teglklædt og uden skorsten. I nordfaget en gennemkørsel indrettet i begyndelsen af dette århundrede for malermester Fabricius, der lukkes af en lille spidsbuet port med revledør. I det store sydfag er dobbelte døre med store ruder, ligeledes fra begyndelsen af dette århundrede. I kvistudbygningens søndre fag en tilbagetrukken indgang med dobbelte, glatte døre med fast vindue. Huset er fredet i klasse B.

VESTERGADE 31/GYDEN, matr.nr. 233

Det grundmurede *hjørnehus* i 6 fag og 1 etage er antagelig nyopført omkring 1900. På hjørnegrunden lå tidligere et 6-fags bindingsværkshus i 1 etage. Facaden, der er behandlet med lysegrå oliemaling, afsluttes foroven af en hvidmalet, rigt profileret hovedgesims. I indgangsfaget til Vestergade er indsat en todelt fyldingsdør med faste ruder over. I den frie gavl til Gyden er det vestlige vindue i 1. etage blændet, murværket har samme behandling som facaden. Forhusets teglklædte vinkeltag krones af 2 skorstene. Bygningen er velholdt.

VESTERGADE 32, matr.nr. 18b

Det grundmurede 1-etages *forhus* har i det store og hele fået sit nuværende udseende kort før midten af forrige århundrede, men rummer muligvis elementer af den 8-fags bindingsværksbygning, der lå på stedet i 1816; i al fald havde denne en karnapudbygning, hvis mål er i overensstemmelse med den nuværende. Bindingsværket er sandsynligvis blevet omsat til grundmur i flere omgange, idet brandforsikringsarkivalierne udviser gradvise stigninger i vurderingssummerne i 1829, 1840 og 1852. Bygningerne ejedes i denne periode

Vestergade 22–30. Fot. 1921 (N.M.).

af Hans Jensen Brandt, der var handlende og skibsreder. Bygningen er, ligesom mange af de andre større forhuse her i Vestergade, en tidligere hovedbygning til et landbrug, hvis avlsbygninger nu er nedrevet. Efter at postbefordrer Dauer i 1912 havde overtaget ejendommen, lod han en portgennemkørsel indrette i de 2 nordligste fag, porten gik et stykke op over 1. etage, men ombyggedes i 1966, så den fik samme højde som etagen. I 1974 er porten blevet sløjfet og 1½ fag vinduer indsat i stedet, i bagsiden var portrummet dog lukket tidligere. Bygningen fremtræder med en midtplaceret, 2-fags karnapudbygning. Indgangsdøren er anbragt umiddelbart nord herfor. Facaden står grå med sorte skifersålbænke. Hvid, profileret hovedgesims og brudt trekantsfronton med indfattet, rundt vindue i topvinklen. Forhuset er fredet i klasse B.

VESTERGADE 33/GYDEN, matr.nr. 202

Hjørnehuset er ligesom nabohuset, Vestergade 35, nyopført – eventuelt ombygget – i 1860'erne for Frederik Christian Laudt Momberg. Ejeren frasolgte de 4 sydlige fag efter byggeriets afslutning. På grunden lå tidligere et 8-fags grundmuret hus i 1 etage, der var opført i 1805. Bygningen har kælder og hviler på en høj, sort-

tjæret sokkel af kampesten. Det glatpudsede, gulmalede murværk til Vestergade afsluttes af en profileret, hvidmalet hovedgesims. Facadens vinduer har sålbænke båret af bladudsmykkede konsoller. Dybt indgangsparti med høj, tjæret granittrappe. I det sydligste fag er indsat et halvt vindue. Den opsatte kvist i taget til Vestergade er af nyere dato. Gavlen til Gyden er vandskuret og malet lysegul, i gavlvinklens top er en hvidmalet cirkelblænding. Bygningen er velholdt.

VESTERGADE 34, matr.nr. 19a

Det grundmurede 5-fags *forhus* er opført i 1846 for skipper Claus Philipp Goldman. Huset er stort set opført som det står i dag i 1 etage med en let fremspringende karnap over 2 fag med gavlkvist med trekantsfronton. De høje butiksvinduer i karnappen stammer fra begyndelsen af dette århundrede, hvor skræddermester Christen Christensen lod en butik indrette. Facaden, der er pudset og malet lyseblå, er smykket med hvide, konsolbårne vinduesindfatninger og hvid profileret hovedgesims, der fortsætter omkring kvistens fod. Der er indgang til både beboelsen og butikken i det brede sydfag, hvor den yderste dør, en dobbelt fyldingsdør, dog er fjernet. For indgangen til be-

boelsen er anbragt en udskåret dør, med et fast overvindue. Huset har teglklædt heltag, uden skorsten. Det lille grundmurede halvtags*sidehus* mod syd i gården er antagelig opført i 1919 for skræddermester Christensen som svinesti og hønsehus. Bygningen, der har staldvinduer, er rødmalet og har tagpap på taget. Det grundmurede 1-etages *baghus* er opført i 1876 for mægler og konsul C. Ph. Goldmann. Bygningen er inddelt i 5 fag med småsprogede vinduer, facaden er malet rød på stenene, den savtakkede hovedgesims hvid; i det teglklædte heltag er tagkviste til begge sider. Bygningerne er velholdte.

VESTERGADE 35, matr.nr. 201b

Det 1-etages *forhus* i 4 fag har fælles bygningshistorie med nabohuset, Vestergade 33 (se under dette). Forsiden er stort set uændret siden bygningens opførelse eller ombygning i midten af 1860'erne. Den fremtræder i dag med vandskuret, gråmalet murværk og har høj, tjæret sokkel med store syldesten. Facadens 3 vinduer er forsynet med sålbænke hvilende på hvide konsoller med bladdekoration. I det sydlige yderfag er en dobbelt fyldingsdør med fast overvindue, indgangen har en høj cementtrappe. Huset har teglhængt vinkeltag med hvid skorsten, tagfladen mod haven

er delvis erstattet af en kvistopbygning. Bygningen er velholdt.

VESTERGADE 36, matr.nr. 20

Det lille, grundmurede 1-etages *forhus* er opført omkring 1900, dengang inddelt i 5 fag med indgang i midten med dobbelt fyldingsdør. Allerede i århundredets begyndelse indrettedes en butik, der dog ændredes adskillige gange. Ved århundredets midte foretoges en ombygning, i hvert fald af facaden, og bygningen fik et stort butiksvindue. Facaden har fået sit nuværende udseende med 4 småsprossede vinduesfag, da fru Marie Hansen, Ærøhus, overtog ejendommen i begyndelsen af 1960'erne. Facaden er glatpudset og rødmalet, den aftrapede hovedgesims hvid. Det grundmurede *baghus* er opført i 1915, muligvis på fundamenter af en bindingsværksbygning, der tidligere lå på dette sted. Bygningen fremtræder i dag i 2 brede vinduesfag, i bagsiden ses tydelige spor af en tidligere dør. Bygningen er rødmalet, under det teglklædte heltag en hvid hovedgesims. Huset, der tidligere benyttedes som værksted, er nu indrettet til beboelse. Bygningerne er velholdte.

VESTERGADE 37, matr.nr. 201a

Det lille 3-fags *forhus* i 1 grundmuret etage er opført omkring 1910 af murermester Hans Christensen Nielsen. På grunden lå forhen en 3-fags bindingsværksbygning opført i 1820'erne. Huset har fra opførelsen bevaret den karakteristiske »murermesterfacade«, som kendes fra Hans Chr. Nielsens øvrige bygninger fra denne periode, for eksempel Nørregade 17, 19 og 21. Bygningen, der hviler på en høj, sprutpudset, gråmalet sokkel, står i rød blank mur til gaden. Savsnitsdekorationen på vinduespillerne er gentaget over de to dannebrogsvinduer og indgangspartiet. Forsiden afsluttes af en hovedgesims med tandsnit. Indgangsfaget har en grønmalet, dobbelt fyldingsdør med fast rude over, samt en trappe med 4 cementtrin. I det teglhængte vinkeltag er opsat en 1-fags gavlkvist til gaden. Bagsiden er næsten skjult af en *bindingsværkssidebygning*, der ligger i

det sydlige skel. Bygningen, der er i 1 etage og 2 uregelmæssige fag, er antagelig opført i 1827. Ejerne af Vestergade 37 og 39 har fra opførelsesåret haft halvpert i sidehuset. Bindingsværket har i dag sortmalet tømmer og rosamalede tavler.

VESTERGADE 38, matr.nr. 21b

Hotel Ærøhus

Mellem 1852 og 1857 lod blokkedrejler og gæstgiver Johan Phillip Bonsack opføre en grundmuret *bygning* i 1 etage i forsiden, 2 etager i bagsiden, inddelt i 10 fag. Denne bygning, der snart indrettedes til gæstgiveri, har fået sit nuværende udseende i 1953-54, hvor snedkermester Sivard Bang Hansen lod østsiden forhøje med en 2. etage i bindingsværk samtidig med at underetagens vinduer ændredes. Den dobbelte, udskårne fyldingsdør med fast vindue over og udskåren karm med indskriften: »Anno 1836. Johan Phillip Bonsack« indsattes ved samme lejlighed. Døren var købt i Gråsten (på Ærø). Facaden er pudset glat og kalket lyserød over den sorte sokkel, træværket sort, vinduerne småsprossede; bagsiden er ligeledes glatpudset, men gulkalket og med hvide profilerede vinduesindfatninger og sålbænke, der er gennemgående i 2. etage, hvid profileret kordongesims og hvid hovedgesims med konsoller. I det teglklædte heltag, der er afvalmet i begge ender, er opsat 3 taskekviste på hver side. Den lille grundmurede *tilbygning* mod nord er opført i 1956. De øvrige *bygninger* på grunden er alle opført i dette århundrede, størstedelen i 1950'erne og 60'erne. Bygningerne er velholdte.

VESTERGADE 39, matr.nr. 200

I 1840 købte skipper Søren Madsen Svinding junior ejendommen, men først i 1852 lod han et 1-etages bindingsværkshus nedbryde, og det nuværende *forhus* opføre. Det nybyggede hus stod i 5 fag og var i 2 grundmurede etager til gaden og 1 bindingsværksetage mod gården, sidstnævnte blev først omsat i grundmur omkring 1900. Bygningen hviler på en høj sokkel, der er sprutpudset og

Vestergade 46, apoteket. Fot. 1910 (N.M.).

gråmalet. Den glatpudsede, lysegrå facade har kordongesims og afsluttes af en hvid hovedgesims prydet med konsolagtigt tandsnit. Vinduerne i begge etager har sålbænke, der hviler på bladdekorede konsoller. Indgangsdøren er tilbagerykket. Vinkeltaget har skiferklædt tagflade til gaden og teglklædt tagflade mod gården. Bagsiden skjules delvis af en sidebygning (se under Vestergade 37). Bygningen er velholdt.

VESTERGADE 40, matr.nr. 23

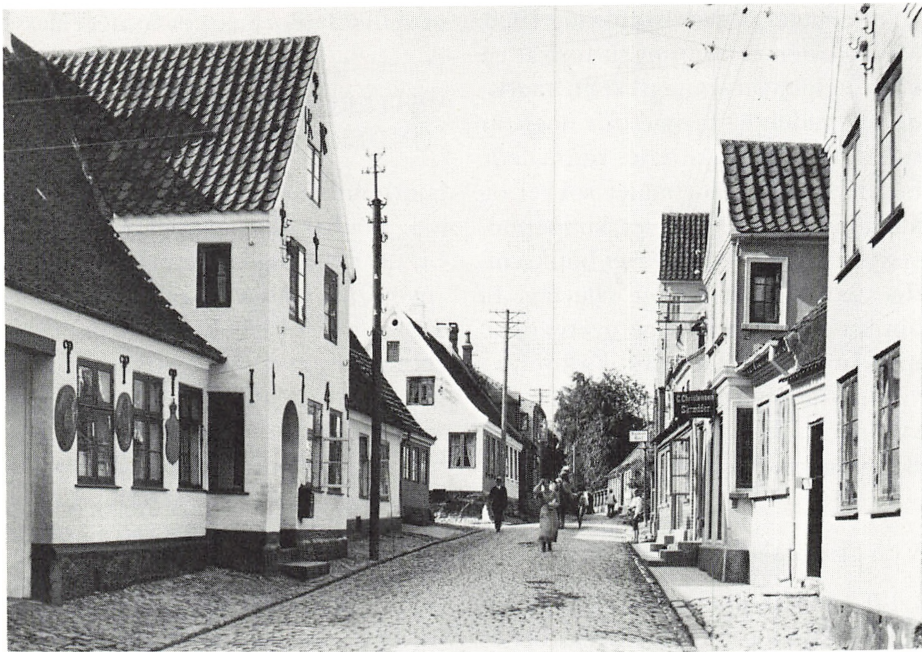
I 1781 lod Niels Jørgensen Birkholm en ældre bindingsværksbygning nedrive og i dens sted opføre et bindingsværksforhus på 6 fag i 2 etager til gaden, 1 etage mod gården. I 1819 solgte Birkholms enke de nordre 2½ fag fra og disse kom således til at udgøre det nuværende forhus Vestergade 40. Bygningen, der stod i bindingsværk med bræddegavle, blev i 1882 omsat til grundmur for enkefru Jensine Chr. Stokkeby. Siden er der ikke foretaget væsentlige ændringer. Facaden er malet gul og afsluttes af en hvid hovedgesims med tandsnit; i det sydligste fag er en lakeret lameldør med tilhørende trappe. Heltaget er beklædt med tegl til gaden, rødt bølgeeternit mod gården. Det lille sidehus, der ligger halvt inde på naboegrunden, har sandsynligvis sin oprindelse i det 3-fags bryggers, der lå på grunden allerede i 1766, bygningen var da helt i bindingsværk med bræddegavle. Ved delingen af forhuset i 1819 blev også sidehuset delt, således at hver af de nu opståede nye ejendomme fik 3 halve fag. Den nordlige halvdel, der tilhører nr. 40, blev delvis omsat i grundmur i 1882 for enkefru Stokkeby; gavltrekannten står vedblivende i bindingsværk, der i dag er sorttjæret, medens bygningen i øvrigt er glatpudset og gulkalket. Taget er beklædt med rødt bølgeeternit. Bygningerne er velholdte, gadedøren i forhuset bør males.

VESTERGADE 41,
matr.nr. 199, 31b

Forhuset, matr.nr. 199, har fået den nuværende udformning efter flere ombygninger af et bindingsværkshus, der i 1770'erne lå på matriklen. Byg-

ningen var i 1778 på 11 fag og 1 etage, med teglhængt heltag. Huset blev 1783 »forbedret med brandmur (grundmur) til gaden« for Iver Pedersen, og samme ejer lod i 1801 bygningen forlænge med 3 fag til i alt 14 fag. Den 3 fag brede karnapudbygning til gaden, der er rejst i 2 etager, må være opført samtidig med facadens grundmuring i 1783. Den tilsvarende 4-fags udbygning i 2 etager mod gården er en senere tilføjelse, dog før 1821, i hvilket år begge karnapper omtales som »kviste«. I de følgende år, senest i 1852, blev en del af fagene mod gården omsat i grundmur for skibskaptajn, senere svensk-norsk vicekonsul, Joseph Petersen. Fra midten af 1860'erne omtales en butik i forhuset. Gadefacadens 6 intakte midterfag domineres af den høje karnapudbygning i 3 fag. Både nord og syd herfor har facaden butikssindretning med store spejlglasruder. Forsiden er malet lysegrå og har hvid hovedgesims, der over de sydlige fag og det nordlige nærmest karnappen har bevaret sit rulskifte. Indgangsdøren er anbragt i en niche i karnapudbygningens nordlige fag. Døren er en dobbelt fyldingsdør med buet overvindue. Husets bagside er vandskuret og gulmalet. Bygningen er velholdt, men butikken klæder ikke forhuset. Den grundmurede staldbygning på den tilstødende matrikel, matr.nr. 31b, med tilhørende portrum, er antagelig nyopført i 1871 for købmand Peter Eriksen Jensen. På grunden lå tidligere en bygning af samme dimensioner, dels i grundmur dels i bindingsværk. Staldbygningen er i 5 uregelmæssige fag og 1 etage og har teglhængt heltag, der er videreført over portrummet. En række til-murede vinduesåbninger i facaden viser, at forsiden tidligere har haft en anden faginddeling. Den lille 1-etages sidebygning på gårdspladsen er antagelig opført omkring århundredskiftet. Bygningen har 2 porte og 3 staldvinduer. Teglkædt halvtag. Den anselige ladebygning, der ligger på grundens østlige afsnit, matr.nr. 199, er opført 1790-91 for Iver Pedersen. Bygningen var på 16 grundmurede fag og i 2 etager, med teglhængt heltag. Før 1800 blev den forlænget med 2 fag til i alt 18 fag. Bygningen var

Vestergade 29, t.v. posthuset. Fot. 1919 (D. kgl. B.).

oprindelig indrettet til stald, men anvendtes senere til lade, pakhus og »kornhus«. Kvisten med hejseværk, der er opsat i taget lige over det store, midterste portfag, er en tilføjelse fra nyere tid. Ladebygningen står i dag med gulkalket gårdfacade. Vinkeltaget har i nordgavlen halvvalm. I gavlmuren spores endnu aftegningen af et lavere baghus, der nedbrændte for omtrent 25 år siden. Forhuset er fredet i klasse B.

VESTERGADE 42, matr.nr. 24a

Det grundmurede 3-fags *forhus* i 2 etager til gaden, 1 etage mod gården, er fremkommet i 1819 ved en deling af det 6-fags bindingsværkshus, der er omtalt under nabohuset, Vestergade 40. De 3 søndre fag, der kom til at udgøre Vestergade 42, blev i 1842 omsat til grundmur for skrædder Johan Gottlieb Bienas. Siden er bygningen ikke ændret væsentligt. Facaden er i dag malet lysegrå og har hvid, profileret hovedgesims og sort sokkel. De 2 sydligste fag i 1. etage, med sprosseløst vindue umiddelbart ved siden af en dør med stor rude, vidner stadig om den butik, der indrettedes her omkring århundredskiftet. Det grundmurede *sidehus*, der er sammenbygget med forhuset mod nord i gården, men ligger halvt inde på nabogrunden, blev ligeledes delt i 1819. Om husets historie før dette år er fortalt under Vestergade 40. Den til nr. 42 hørende del blev omsat i grund-

mur i 1844 for skrædder Johan Gottlieb Bienas. Bygningen er nu gulkalket, taget teglklædt. Bygningerne er velholdte, skorstenspipen på forhuset bør istandsættes, males eller kalkes.

VESTERGADE 43, matr.nr. 198

Det 2 etager høje *forhus* i 7 grundmurede fag er opført 1879 for I. P. Errboe. Bygningen var ved opførelsen kun i 1 etage mod gården, og stod først omkring århundredskiftet i fulde 2 etager. Gennemkørslen i det sydlige fag står ikke omtalt i arkivalierne. Facaden, der er pudset og gulmalet, afsluttes af en hvid hovedgesims med konsolagtigt tandsnit. De høje butiksvinduer i 1. etage, samt portfaget, har hvide, profilerede indramninger. Over midterfagets indgangsdør er en lav, konsolbåren trekantfronton. Vinduerne i 2. etage har profilerede, hvide indramninger og konsolbårne sålbænke. I portrummet er til gaden en brunmalet, dobbelt plankeport. Bygningen har teglklædt vinkeltag med 3 nyere 1-fags kviste til gaden. Bagsiden, der er vandskuret og gulkalket, har vinduer med brunmalede rammer og cementsålbænke. Bygningen er nogenlunde velholdt.

VESTERGADE 44, matr.nr. 25a

Forhuset i Vestergade 44 er opført 1784-86 for Lauritz Nielsen Kock,

hvis initialer ses i frontispicen over karnapudbygningen. Bygningen er således opført samtidig med nr. 46 og af samme udseende som denne symmetrisk omkring den hvide lisen, der deler de 2 huse. I det nordre fag ses stadig spor af en forlængst sløjfet portgennemkørsel. Bygningen blev restaureret i begyndelsen af 1940'erne, da billedhuggeren Gunnar Hammerich overtog ejendommen. Bygningen står i dag som ved opførelsen i 2 etager, grundmur til gaden, bindingsværk i gavl og bagside. Facaden, der er inddelt i 7 vinduesfag, hvoraf størstedelen er småsprossede, er malet lyserød over den høje sorte sokkel, medens hovedgesimsen, der brydes af gavlkvisten, er hvidmalet. Over 2 fag en karnap med kvist. Facaden er forsynet med murankre i lighed med nr. 46, ligesom indgangspartiet svarer hertil med høj stentrappe med 5 trin, smedejernsgelænder og dobbelte fyldingsdøre med halvrundt fast vindue over. Teglklædt heltag. Bygningen er velholdt og velbevaret. Forhuset er fredet i klasse A.

VESTERGADE 45, matr.nr. 197a

Forhusets bygningshistorie er meget usikker, men bygningen er formentlig nyopført mellem 1890 og 1920, muligvis i to omgange. På grunden lå førhen en 6-fags bindingsværksbygning på 1 etage. Huset, der er i 4 grundmurede fag, er muligvis forhø-

VESTERGADE

jet til 2 etager til gaden omkring 1920. Mod gården er bygningen fortsat i 1 etage. Heltaget er teglklædt, tagfladen til gaden er fornyet for nogle år siden. Den vandskurede, rødmaledede facade har høj, sortmalet sokkel og afsluttes af en hvidmalet, simpel hovedgesims. I 1. etage er et butiksvindue indsat i det sydlige yderfag. Et butiksskilt er anbragt på overgangen mellem 1. og 2. etage. Butiksdøren og vinduesrammerne er blåmalede, alle vinduer er forsynede med sålbænke. Bygningen er velholdt.

VESTERGADE 46, matr.nr. 26

I 1784 lod skipper Albert Isaachsen Riise sit gamle bindingsværksforhus nedrive og opførte i stedet den nuværende *bygning*, der stod færdig i 1786. Bygningen opførtes i 2 etager, 9 fag med grundmur til gaden, bindingsværk mod gården og teglklædt heltag ganske som i dag. Bygningen har tjent som apotek fra begyndelsen af 1800-tallet. En portgennemkørsel i det søndre fag er sløjfet i forrige århundrede, men i øvrigt er bygningen ikke ændret væsentligt siden opførelsen. Der har sandsynligvis oprindeligt været småsprossede vinduer overalt, ligesom i nabobygningen, men disse er næsten alle udskiftet i tidens løb. Facaden er malet lyserød, soklen sort og hovedgesimsen hvid, mellem 1. og 2. etage er anbragt murankre. I karnapudbygningen danner murankre ved kvistens fod årstallet 1784, i kvistens gavltrekant bygherrens initialer. Bygningen er symmetrisk med nr. 44 omkring en hvid, muret lisen. Bagsiden står stadig i bindingsværk inddelt i 9 fag. Bygningen er velholdt og velbevaret. Sammenbygget med denne bygning mod syd et lille grundmuret *forhus*, i 1 etage og 3 fag, mod gården dog i 2 etager. Denne bygning har fået sit nuværende udseende ved en ombygning foretaget 1967-68 ved arkitekt Alan Havsten-Mikkelsen. Den hvidmalede bygning, der tjener som apotek i forbindelse med nabohuset, er nu udstyret med store vinduesruder uden sprosser og poste. I bygningen indgår elementer af en ældre bindingsværksbygning, der i tidens løb delvis var blevet omsat i grundmur. Bygningen

er velholdt. Forhuset er fredet i klasse A.

VESTERGADE 47-49/ SØNDERGADE, matr.nr. 80

Hjørnehus (Vestergade 47): I 1866 lod boghandler Thomas Clausen Creutz det 8 fag lange *forhus* i 1 etage »nyopføre med undtagelse af bagsiden«, der blev bibeholdt fra det tidligere bindingsværksforhus, opført for Jørgen Jensen i 1768. Til Vestergade og Søndergade blev bygningen opført i grundmur, mens den søndre gavl efter arkivalierne at dømme først blev grundmuret i 1868 i forbindelse med nedrivningen af et tilstødende pakhús. På et ældre foto – formentlig fra 1880 – ses butiksvinduer forlængede ned mod soklen i de 2 nordre fag mod Vestergade og i gavlen mod Søndergade; denne udformning kan meget vel stamme fra opførelsen. Ved hjælp af samme foto kan det fastslås, at kvisten over de 4 midterste fag mod Vestergade først er tilføjet senere, formentlig for ovennævnte boghandler Creutz i 1884, hvor forsikringssummen blev forhøjet. Siden er ikke foretaget væsentlige ændringer mod gaderne. Dog har den stadig ekspanderende boghandlervirksomhed med tiden sat sig lidt mere markante spor i form af let udvidede butiksvinduer i den nordre del af bygningen og ændringen af de 2 søndre fag mod Vestergade til butiksvinduer. Hele underetagen er inddraget til butik, men i midterpartiet mod Vestergade – 4 fag med kvist – er beboelsespræget bevaret. Her er samtlige fag indfattede, og under de 2-rammede vinduer (i kvisten uden sprosser) er opsat konsolbårne sålbænke. Indgangen er placeret i samme parti og forsynet med dobbelt fyldingsdør med ruder. Mod Vestergade står murværket berappet og mod Søndergade glatpudset, overalt gråmalet med tjæret sokkel. Hovedgesimsen med konsoller er brudt ved kvisten, men gentaget i samme og under halvvalmen mod Søndergade. Heltaget er teglhængt. I bagsiden afspejles bygningens forskelligartede dybde. I den dybeste – nordlige – del af bygningen står på syldstenssokkel endnu enkelte bindingsværksfag, der kan stamme fra 1768 (jævnfør ovenfor). Nordligst er

VESTERGADE

bagsiden nedbrudt o. 1950 ved indretningen af en korridor til forhuset mod Søndergade. Såvel spærrenes fremtræden og enkeltheder i tagkonstruktionen som arkivalier og kortmateriale peger på, at denne del af bagsiden er ældst. Dybden i den søndre del – dels i bindingsværk dels i grundmur – er muligvis blevet reduceret i forbindelse med ovennævnte ombygning i 1884 for at få frilagt lidt mere råderum på den dengang sparsomt udmålte hjørnematrikel. Velholdt bygning. Vestergade 49: Det grundmurede *forhus* i 8 lettere uregelmæssige fag er opført i 3 etaper. De 3 nordligste fag blev opført i 1895 for boghandler Carl Th. Creutz. Grunden var blevet frilagt ved nedrivningen af et pakhus i 1868, men havde fra 1880 været delvis bebygget med et grundmuret halvtags udhus. Lige i begyndelsen af dette århundrede erhvervede Carl Th. Creutz den syd for liggende matrikel (selvstændig siden 1868) bebygget med de 6 nordligste fag af et 14-fags forhus (se Vestergade 51). Umiddelbart efter lod han de 3 nordre fag nedbryde og 2 nye fag (midterste i nuværende forhus) opføre i stedet. Endelig blev de 3 sydlige fag nedrevet og genopført i stil med det øvrige for boghandler Niels Thøger Creutz, nuværende ejer, i 1943. Samme år ophævedes matrikelskellet tværs gennem forhuset. Facaden står berappet og gulmalet, soklen er tjæret. I begge yderfag er indgang med dobbelt fyldingsdør og fast vindue. Samtlige fag er indfattede, og under dannebrogsvinduerne er opsat sålbænke. Kraftig, profileret hovedgesims og teglklædt heltag. Mod gården blev de 3 søndre fag udbygget og forhøjet ved opførelsen i 1943. I den øvrige del afspejles opførelsen i 2 omgange. Velholdt bygning. Forhus mod Søndergade: Ifølge arkivalierne lod skipper Niels Lauritzen Bødker i 1810 7 fag »af nye« opføre på grunden, der tidligere var bebygget med et bindingsværksforhus i 6½ fag. Nybygningen er ikke nærmere beskrevet, men ved den følgende generelle vurdering (1821) for brandforsikringen er forhusbebyggelsen beskrevet som 2 forhuse: østligst en grundmuret 3-fags bygning og vestligst et gavlvendt forhus i 4 fag

med grundmuret gavlvendt til gaden. Begge i 1 etage. Tagkonstruktionens udformning bekræfter beskrivelsen. Det er muligt, at gavlkvisten over 2 fag først er tilføjet omkring midten af forrige århundrede – hvor forsikringssummen blev væsentlig forhøjet – i forbindelse med en harmonisering af ovennævnte forhuses facader for baker Johan Peter Ludvig Røhling, der overtog ejendommen i 1844. Skillevejene i gavlkvisten er opmuret af tørv. Til gaden står murværket berappet og rødmalet med tjæret sokkel. Hovedgesimsen med rulskifte er hvidmalet ligesom gavlkvistens indfatning. I de 4 vestre fag og i gavlkvisten er indsat 2-rammede sprossevinduer. I bygningens østre ende var i slutningen af forrige århundrede 2 indgangsfag. Yderst en beskeden revledør og vestligere hovedindgangen i en rundbuet åbning med enkelt dør og fast vindue over. Senere indrettedes en mindre butik i denne del, og hvor hovedindgangen tidligere var placeret sidder i dag en 3-delt butiksrude. Ejendommen blev omkring 1910 overtaget af hjørnehusets ejer, Carl Th. Creutz; matrikelskellet sløjfede i 1943. Fra 1950'erne har hele underetagen været indrettet til et stort butikslokale, der gennem en korridor står i forbindelse med boghandelen i hjørnehuset. Bagsiden står østligst med rulskiftegesims, vestligst er den dækket af sidehuset. Bygningen er nogenlunde vedligeholdt. Sidehuset kan følges i de anvendte arkivalier tilbage til 1766. Bygningen stod da i 6 bindingsværksfag og 1 etage, indrettet til bryghus. Ved midten af forrige århundrede lod baker Røhling en del af bygningen indrette til bageri, og i begyndelsen af 1870'erne lod samme ejer den østre langside grundmure. Bageriet blev nedlagt omkring 1910, hvorefter bygningen blev anvendt som pakhus. I en periode har der været indrettet havestue i den søndre ende; i dag anvendes en del af bygningen som udstillingslokale. Forhuset til Søndergade er fredet i klasse B.

VESTERGADE 48, matr.nr. 27

Det grundmurede 5-fags *forhus* er opført i 1851 for styrmænd Philipp Fre-

derik August Heger. Bygningen har fra opførelsen fremtrådt i 2 etager til gaden, medens bagsiden, der oprindeligt stod i bindingsværk, kun er i 1 etage; bagsidens omsætning til grundmur fandt sted i begyndelsen af dette århundrede. I underetagen har i dette århundrede været butikker af vekslende omfang og placering, den nuværende indretning med den store butiksrude er af nyere dato. Endnu i 1921 afsluttedes facaden af en profileret hovedgesims med sparrehoveder, inden 1940 var denne afløst af den nuværende hvide, profilerede hovedgesims. Bygningen, der i dag er gulkalket og forsynet med hvide sålbænke, har teglklædt heltag. Bygningen er velholdt. Den uharmoniske skorsten bør vandskures, males eller kalkes.

VESTERGADE 50, matr.nr. 28

I 1837 blev en ældre forhusbebyggelse på dette sted nedrevet. Den nuværende, grundmurede 1-etages bygning i 3 fag er dog næppe opført før 1845, hvor den ejedes af Joseph Christensen Steen junior. Bygningen har teglklædt heltag med store tagvinduer. Indgangspartiet i det sydlige fag med dobbelt fyldingsdør med fast vindue er indfattet af en kanneleret og udskåret karm. Dannebrogsvinduerne er med sprosser. Facaden, der er malet gammelrosa, afsluttes af en hvid hovedgesims. Bygningen, der mangler skorsten, er velholdt.

VESTERGADE 51, matr.nr. 78

I 1849 opførtes for Niels Lauritzen Bødker, et 14 fag langt forhus i 1 etage med kvist, grundmuret til gaden og i bindingsværk mod gården. Omkring 1860 tilføjedes for samme ejer (eller en søn) en grundmuret halvtagsbygning i 2 fag, hvorved det sidste stykke ned mod naboejendommen (Vestergade 53) blev bebygget. 14-fags bygningen blev delt i 1868, hvor de 6 nordre fag blev udskilt til selvstændig matrikel (se Vestergade 47-49/Søndergade). På et foto – formentlig fra begyndelsen af dette århundrede – ser man, at de 2 søndre fag ved en ombygning (formentlig i 1887, se nedenfor) af ovennævnte

Vestergade 56. Fot. 1925 (D. kgl. B.).

halvtagsbygning var blevet inddraget i det nu 10 fag lange forhus med butik i de 4 søndre fag. Ved en ombygning foretaget for blikkenslager J. Sørensen i 1931 fik de 5 søndre fag karakter af et selvstændigt *forhus*, hvor der i den nyopførte, tilbagetrukne facade blev indsat en dobbelt fyldingsdør, med ruder og fast vindue, og i det øvrige udformedes et butiksparti med 2 store spejlglasruder omkring en indgang. Murværket står her pudset og lysegrønmalet foroven, forenden beklædt med rødbrune fliser. Det *nordre forhus* ligeledes i 5 fag, hvoraf de 3 (nordligst) fortsætter i en gavlkvist, har i det væsentligste stået uændret til gaden siden opførelsen i 1849. Murværket står her glatpudset og gråmalet. Samtlige fag er indfattede, og over de 3 fag under kvisten er tillige trukket fordakninger; murede sålbænke. Den kraftige hovedgesims med sparrehoveder gentages i gavlkvistens gesims og trekantsfronton. I alle fag sidder 2-rammede vinduer, i kvisten med sprosser. Mod havesiden har bygningen i det væsentligste stået uændret fra tiden omkring århundredskiftet. Udbygningen af bagsiden i de 4 søndre fag er formentlig foretaget for snedker A. Th. Friis i 1887 i forbindelse med indretningen af et værksted. De 6 nordre fag kan være blevet grundmuret samtidig. Begge forhuse har teglklædt heltag. Bygningerne er nogenlunde vedligeholdte.

VESTERGADE 52,
matr.nr. 29, 30

Det grundmurede 5-fags *forhus* i 1

etage er opført i 1897 for bådfører H. J. Andersen. Bygningen, der i dag er malet lysegrå, har hvide, murede sålbænke, hvid profileret hovedgesims og sort, sprutpudset sokkel. Dobbeltfyldingsdøren med råglasruder og fast overvindue er tilbagetrukket. Heltaget er beklædt med tegl. Det lille, grundmurede 1-etages *sidehus*, der er tilbygget forhusets søndre ende, er sandsynligvis opført i 1916 for skipper Albert Andersen Jørgensen. Huset har teglklædt heltag og er malet gult mod gården, den fritliggende sydside er lysegrå. Bygningerne er velholdte, forhusets skorsten bør males eller kalkes.

VESTERGADE 53, matr.nr. 77a

Det grundmurede forhus i 2 etager er formentlig opført for manufakturhandler P. A. Schneekloth i 1908, således som det også anføres på frontonen over karnappen i 2. etage. Grunden var tidligere bebygget med et 10 fag langt forhus i 1 etage med gavlkvist til gaden. En væsentlig forhøjelse af forsikringssummen i 1921 lader dog formode, at en bygningsændring fandt sted på dette tidspunkt. En port i den søndre ende af bygningen blev formentlig erstattet af det nuværende indgangsfag til beboelsen ved en ombygning foretaget for forretningsfører Alf Jensen i 1938, hvor kommunens tilladelse til forandringen blev indhentet. Siden opførelsen har der været indrettet skiftende butikker i 1. etage; den nuværende butik, der fremtræder med store spejlglasruder,

træbeklædning og skiltning er indrettet i midten af 1960'erne. Overfacaden står i rød blank mur, samtlige fag er indfattede. Profileret kordon- og hovedgesims. Teglkældt heltag. Bygningen er velholdt. Træbeklædningen skæmmende.

VESTERGADE 54, matr.nr. 33e

Det grundmurede *forhus* med karnapudbygning over 3 fag er opstået ved en del ombygninger af et ældre bindingsværkshus på 9 fag, ligeledes med karnap. Gavlene, der oprindeligt bestod af brædder, blev i 1866 grundmurede, facaden omsattes i 1879 for købmand S. P. Rasmussen, bagsiden omsattes senere. Bygningen fremtræder i dag i 6 fag, med karnapkvist over 3 fag, og har teglhængt heltag. Forhusets sydlige afsnit, over 2 fag, er smallere. Facaden er vandskuret og rødkalket og afsluttes af en hvid hovedgesims med tandsnit, der brydes af karnapudbygningen. Mellem karnappens 1. og 2. etage en hvid blanding med navnet »Landbogården«. I det nordre fag en fyldingsdør med ruder i og halvrundt vindue over, hvid indfatning omkring. I tagfladen til gaden en taskekvist. Det grundmurede 1-etages *baghus* med midtstillet gavlkvist af træ er opført i 1920 for restauratør Michael Mikkelsen. Bygningen er opført som stald og vognport, hvilket den stadig bærer præg af med de store, glatte porte og staldvinduerne. Bygningen er gulkalket og udsmykket med hvid hovedgesims, samt, et stykke under denne, endnu et hvidt, muret bånd forbundet med hovedgesimsen med små, hvide »pilastre«. Teglkældt heltag. Bygningerne er velholdte, forhusets skorsten bør males eller kalkes.

VESTERGADE 55/PILEBÆKSVEJEN, matr.nr. 75, 76

Forhusbebyggelsen på de 2 matrikler har i det væsentligste stået uændret fra tiden omkring århundredskiftet. Det søndre forhus er formentlig nyopført i grundmur for købmand J. J. Groth i 1888, året efter at han havde overtaget et 7-fags bindingsværksforhus på stedet. Den nordre del af

den nuværende forhusbebyggelse – en 3-fags beboelse – var blevet grundmuret i 1816 for Albert Groth eller dennes enke. I 1894 overtog købmand J. J. Groth også denne bygning. Forhusenes nuværende fremtræden med fælles facade ses også på fotos fra begyndelsen af dette århundrede. Det er muligt, at facadens udformning stammer fra en ombygning for samme ejer foretaget i 1907, hvor forsikringssummen atter er forhøjet; imidlertid markeres overgangen mellem bygningerne i soklen, og den mulighed foreligger, at en nyvurdering af den nordre bygning i 1900 fandt sted i forbindelse med en harmonisering af facaderne. Butiksindretningen i den søndre del af bebyggelsen ses også i sin nuværende skikkelse på ovennævnte fotos; i dag benyttes lokalerne til restaurant. Vinduerne er her forlængede ned til soklen, hjørnefaget følger det afrundede murværk. Indgangen – fra Vestergade – er placeret i en niche og forsynet med en dobbelt fyldingsdør med ruder. Samtlige fag har svagt buede overkanter og krones med en pudset slutsten. Mod Vestergade skiller en gennemgående vinduesgesims den grove kvaderpudsning under vinduerne fra den glatte kvaderpudsning ovenover; sidstnævnte pudsning ses også i gavlen mod Pilebæksvejen. Den profilerede hovedgesims fortsætter hen over sydgavlen. Bygningerne har teglkældte heltage. Begge forhuse er velholdte. I tilknytning til ovennævnte 7-fagsforhus rejstes i 1805 et bindingsværkssidehus i 3½ fag og 1 etage, indrettet til stald og lo, for skipper Laurits Jensen Thomsen. Sidehuset er sammenbygget med forhuset og beliggende ud til Pilebæksvejen. En udvidelse – øst for faget med skråstiver – er tilføjet efter 1867; antagelig for købmand Groth omkring århundredskiftet. Tavlene står pudsede og gulkalkede, tømmeret tjæret. Bygningen har teglkældt heltag med udhæng over de skråt afskårne hjørner i østgavlen.

VESTERGADE 56, matr.nr. 34a

Den grundmurede, 7-fags *bygning* på hjørnet af Vestergade og Sluttergy-

den er opført i 1920 for Handels- og Landbrugsbanken i Ærøskøbing. Hjørnehuset, der er i 1 etage, ligger med facaden til Sluttergyden og gavlen til Vestergade. Den gulkalkede facade med sort sokkel afsluttes af en hvid, profileret hovedgesims, der løber rundt om gavlene. Forsiden til Sluttergyden har en 5-fags midtrisalit med en 3-fags kvistopbygning. Omkring kvistopbygningen, der har vandret afslutning, er der anbragt 2 små tagkviste i det teglhængte tag. Ejendommen har høje, småsprossede vinduer, i kvistopbygningen med halvrund afslutning. Der er indgang på hjørnet gennem en rundbuet åbning fra hver gade. Gavltrekanter, der har hvide gesimsbånd, er yderligere udsmykket med hvide lisener omkring vinduerne. Til Vestergade en *tilbygning* i 2 etager og 1 fag. Nordfor endnu en *tilbygning* i 1 etage og 2 fag, begge grundmurede og opført samtidig med hovedbygningen. Bygningerne er velholdte. Grunden indhegnes mod Sluttergyde af en *mur*.

VESTERGADE 58, matr.nr. 43

Endnu i 1896 lå der på matriklen ud til Sluttergyden en 7-fags bindingsværksbygning i 1 etage. Huset havde ud til Vestergade en let tilbagetrukket tilbygning i 2 etager og 2 fag, ligeledes opført i bindingsværk. Det kan ikke belyses arkivalisk, hvornår denne bebyggelse er nedrevet og det nuværende, grundmurede *gavlhus* til Vestergade er opført, men det er antagelig sket i perioden 1900 til 1920. Der har været indrettet telefonstation i huset indtil 1966. Bygningen, der ligger noget tilbagetrukket fra Vestergade, er i 2 brede fag til Sluttergyden. Gavlen til Vestergade har 4 fag i 1. etagen og 2 vinduesfag i gavltrekanter. Indgangsdøren er placeret i denne side af huset. Den vandskurede, gulmalede facade til Sluttergyden har kvaderstenshjørner og afsluttes foroven af en profileret hovedgesims. Alle vinduerne er forsynede med sølbænke. Bygningen, der har teglkældt sadeltag, er velholdt.

VESTERGADE 60, matr.nr. 44

Trods forbedringer af et 8-fags bin-

dingsværkshus i 1872 lod købmand Rasmus Lauritsen Mikkelsen 1874 dette nedrive og i stedet opføre et 10 fag langt (talt som spærfag), grundmuret *forhus* i 1 etage. Ydermurene var af 1½-stens tykkelse og i det teglklædte heltag var en 3-fags gavlkvist til gaden. Bygningen er i sit ydre stort set uændret siden opførelsen i forrige århundrede. Den vandskurede facade er lysegul og har tjæret sokkel. Samtlige vinduer i 1. etage og gavlkvisten har profilerede indramninger. Forsiden afsluttes i yderfagene af en hovedgesims med fladt, konsolagtigt tandsnit, over de 3 midterste vinduesfag på overgangen til gavlkvisten en frise med palmettemotiv. I det sydlige yderstillede fag gennemkørsel med buet portåbning og grønmalet port i to fløje med dør i denne. Butiksindretning i de 5 nordlige fag. Den frie nordgavl, der har 2 vinduesfag i gavltrekkanten, er vandskuret og malet gul. Bagsiden er delvis dækket af en tilbygning i nord, i øvrigt samme facadebehandling som forsiden. Velholdt bygning, men formentlig er båndgesimsen på gavlkvisten blevet fjernet, hvilket er beklageligt. *Sidehuset* er opført 1875 for købmand Rasmus Lauritsen Mikkelsen; bygningen var i 6 fag grundmur og 1 etage. Bygningen var indrettet til »værksted og pakhus, samt spisekammer«. Sidehusets ydermure står i dag vandskurede og gulmalede. Facaden mod gården afsluttes af en hvid, simpel hovedgesims. Huset har teglklædt vinkeltag. Til erstatning for et 1 etages baghus i 8 fag bindingsværk, som i perioden 1772 til 1875 lå på matriklen, lod købmand Rasmus Lauritsen Mikkelsen i 1875 et nyt opføre i grundmur. Det nuværende *baghus* var i 1 etage og på 7 fag, indrettet til stald og pakhus. Baghuset har portgennemkørsel. Bygningen står med vandskurede, gulmalede ydermure og har hvidmalet hovedgesims med tandsnit.

VESTERGADE 62, matr.nr. 45b

Det 4-fags *forhus* i 2 etager med gavlkvist er opført omkring 1910. Bygningen er, bortset fra butiksindretningen, stort set uændret fra opførelsen. Facaden står i dag vandskuret og gulmalet. Butiksindretningen, der er

af nyere dato, har 2 brede ruder og 1 butiksdør i det nordlige, yderstillede fag. Murværket er op til 2. etage beklædt med lyse naturstensplader. De 4 vinduer i 2. etage er forsynede med sålbænke, under vinduesfagene ses 5 murankre. På overgangen mellem 2. etage og den 3 fag brede kvist er et smedejernsudhæng med forgyldt bagerkringle. Bygningen har teglhængt heltag. Det grundmurede *sidehus* er opført omkring århundredskiftet. Bygningen er i 1 etage og har teglhængt heltag med halvvalm. Bygningen var fra opførelsen indrettet til lagerrum og bageri.

VESTERGADE 64, matr.nr. 45a

Forhuset i Vestergade 64 er opført 1882 for handelsmand L. P. Lauridsen. Bygningen stod efter byggeriets afslutning i 7 fag grundmur af »1½ sten i siderne og 1 sten i gavlene«. Huset, der var i 1 etage, havde teglklædt heltag. Facaden er i dag vandskuret og gråmalet og afsluttes af en hovedgesims med konsolagtigt tandsnit. Døre og vinduer har hvide, profilerede indramninger. I det sydlige, yderstillede fag en gennemkørsel med buet portåbning, i de 2 nordligste fag butiksruder med midtersprosse. De 2 dannebrogsvinduer til beboelsen har sålbænke. Indgangsdøren til butikken er en enkelt fyldingsdør med ruder. *Baghuset* er opført omkring århundredskiftet. Bygningen er i 5 grundmurede spærfag og i 1 etage. I de 2 sydligste fag er portrum. Huset har teglklædt heltag. Bygningerne er velholdte, dog bør forhusets skorsten vandskures og males eller kalkes.

VESTERGADE 66, matr.nr. 46

Det nuværende *forhus* er formentlig nyopført i perioden 1900 til 1920. Bygningen, der er i 2 etager til gaden og 1 etage mod gården, står i 3 grundmurede fag. Facadeudsmykningen er den samme som Vestergade 68 og består af hvide hoved- og kordongesimser. 2. etagen står grå med grønne vinduer og sålbænke. 1. etagen er malet lyserød, og et 2½ fag bredt butiksvindue er indsat i 1953. Butiksdøren er blåmalet. Huset har

teglklædt heltag. Den grundmurede bagside er malet gul og i taget mod gården er opsat en taskekvist. Bygningen er velholdt.

VESTERGADE 68,
matr.nr. 47a og b

Det 8 fag lange, grundmurede *forhus* er opført omkring 1890, formentlig for jordbruger H. J. Hansen. Bygningen stod i 2 etager til gaden og 1 etage mod gården. Det sydligste fag, hvor der tidligere har været port med buet åbning, er i nyere tid blevet til muret. Den pudsede og rosamalede facade smykkes af en hvid, profileret kordongesims og en konsolprydet hovedgesims. Sålbenke under alle vinduer i 1. og 2. etage. I de nordligste fag i 1. etage har der i begyndelsen af dette århundrede været gæstgiveri, der senere er afløst af butiksinretning. I en fælles indgangsniche findes dørene til frisørbutikken og arbejdsformidlingen. Det grundmurede 6-fags *baghus* på grundens bageste del er formentlig opført i 1860'erne for Nisse Christian Jensen.

VESTERGADE 70,
matr.nr. 49, 50a

Forhuset er opført mellem 1910 og 1920 for glarmester Wulff. Bygningen står i 5 grundmurede fag i 2 etager. Huset har teglklædt heltag med 2 1-fags gavlkviste til gaden og 1 kvist mod gården, alle kviste med tag og sider beklædt med skifer. Begge gavle har brandkamme. Facadens 2. etage står i rød, blank mur og afsluttes af en hvidmalet, stærkt profileret hovedgesims, der i forsidsens hjørner afsluttes af plinte bærende guirlandeprydede vaser. Tagudhænget brydes i midten af en hvidmalet segmentfronton, der krones af en vase med guirlande. De 4 vinduer i 2. etage er parvis samlede og indrammede af hvidmalede, profilerede bånd. I midterfaget en medaljon, hvorfra et smedejernsophæng bærer et skilt. Facadens 1. etage fremtræder med 4 uens fag med indgang til de 2 butikker i midterfaget. Butiksfagene har store spejlglasruder. De frie gavlparterier står i rød, blank mur. Bagsidens 1. etage er malet, 2. etage står i blank mur. Forhuset er velholdt. *Sidebygningen*, der delvis skjuler bag-

siden, er opført omkring 1940 for farvehandler H. Wulff. *Baghuset*, der står i 5 grundmurede, uregelmæssige fag i 1 etage, er opført 1853 for glarmester Ferdinand Wulff. Bygningen var ved opførelsen indrettet til værksted. Huset har vinkeltag belagt med røde tegl.

VESTERGADE 72, matr.nr. 51a

Forhuset, der er i 2 etager, er formentlig opført i perioden 1900 til 1920. På matriklen lå førhen en grundmuret 5-fags bygning i 1 etage. Bygningen er, bortset fra butiksinretningen i 1. etage, uændret siden opførelsen. Facaden er pudset og malet lyseblå; hvidmalet, profileret kordon- og hovedgesims. 2. etages vinduer har hvide, profilerede indramninger og blændede felter under sålbænkene. Soklen er beklædt med røde klinker, og butiksinretningen er udformet som en bred butiksrude over 2 fag med et tilhørende indgangsparti i det nordlige yderfag. Butiksdøren er tilbagetrukket ligesom gadedøren i det sydlige yderfag. Tegklædt heltag. Bagsiden står i gul blankstensmur. Bygningen er velholdt.

VESTERGADE 74/VRAAVEJEN,
matr.nr. 52

Hjørnehuset er opført år 1900 for snedker Søren Rasmussen. Bortset fra butiksinretningen er bygningen i det ydre stort set uændret fra opførelsen. Huset er i 2 grundmurede etager, i 2 fag til Vestergade og 3 fag til Vraavejen, samt et »brækket hjørne« på 1 fag. Det meste af 1. etage er indrettet til butik med 4 store ruder. Udformningen af butiksfagene blev foretaget omkring 1940 for snedkermester M. J. Rasmussen. Ydermuren er grovpudset op til den gennemgående kordongesims. I det yderstillede fag til Vestergade en butiksdør og i det vestligste fag til Vraavejen indgang til beboelse. I 2. etage er murværket glatpudset og gulmalet og har omkring dannebrogsvinduerne hvide, profilerede indramninger, der er ført ned på kordongesimsen. Facaden afsluttes af en hvidmalet, profileret hovedgesims. Hjørnefaget krones af en gavlkvist med et vindue, der flankeres af pilastre med vaser. Under

kvistvinduet sålbænk ses på en plade årstallet »1900«, over vinduet bygherrens monogram. Bygningen har skiferklædt vinkeltag med brandkam i vestgavlen. Bagsiden er pudset og gulmalet.

VRAAVEJEN, matr.nr. 52

Det 4 fag brede, grundmurede *forhus* til Vraavejen, nærmest hjørnehuset Vestergade 74, er opført omkring århundredskiftet. Bygningen var fra opførelsen i 2 etager og indrettet til sadelmagerværksted. Tegklædt heltag med lav rejsning. Den pudsede, gulmalede forside har hvid, profileret hovedgesims. De 3 vinduer i 2. etage har gennemgående sålbænk under. Den 8 fag lange *værkstedsbygning* ud til Vraavejen er opført i 2 omgange. De 6 østlige fag er fra århundredskiftet, oprindeligt i 2 etager mod gården og 1 etage til gaden. En brandmur adskilte de to værkstedsbygninger, men en gennemgang var dog mulig ved hjælp af en »selvlukkende jerndør i messingindfatning«. Bygningen var indrettet til snedkerværksted. Omkring 1940 blev den forhøjet til 2 hele etager og samtidig forlænget 5 meter. Forsiden står i dag pudset og gulmalet, ydermuren afsluttes af en simpel, hvid hovedgesims. Under alle vinduer i 1. og 2. etage er der sålbænke, på overgangen mellem 1. og 2. etage er der skiltning. Bygningen havde fra opførelsen teglklædt heltag.

VRAAVEJEN 2/BAGGAVLE,
matr.nr. 54b

Hjørnehuset blev opført 1880 for glarmester F. F. Wulff. Bygningen var af 1-stens grundmur, i 6 fag og 1 etage, med teglhængt vinkeltag og 1 skorsten. Facaden til Vraavejen, der er upudset og gulmalet, har 6 vinduer forsynede med hvidmalede indramninger og sålbænke. Soklen er sortmalet, og murværket afsluttes af en profileret hovedgesims med konsolagtigt tandsnit. I gavlen til Baggavle er 1 vindue i 1. etagen og 2 vinduer i gavltrekanten. De 2 røde blankmurskorstene bør vandskures og males hvide.

ØSTERBRO 4, matr.nr. 347

Det grundmurede *forhus*' bygningsshi-

storie er, grundet ufuldstændige arkivalske oplysninger, ikke ganske klarlagt. Det er sandsynligt, at bygningen, der er på 10 fag og 1 etage, blev opført i forrige århundrede for jordbruger Hans Albertsen eller dennes enke. Facaden er pudset og gulkalket, og kampestenssoklen er delvist pudset. 7 af fagene har sprosseløse vinduer. Bagsiden er gulkalket og der er heltag med nye tegl. Huset er velholdt. Det lille vindue i facaden burde udskiftes med et almindeligt vindue, og alle vinduer burde forsynes med sprosser. Gavlen mod Pilebæksvej er ødelagt ved isætning af store ruder.

ØSTERBRO 6, matr.nr. 346

Forhuset opførtes omkring 1860 for rebslager Peder Pedersen som et grundmuret forhus på 5 fag og en lo og stald på 3 fag, ligeledes i grundmur og 1 etage. Omkring århundredskiftet er stalden ombygget til beboelse. Facaden er i dag kvaderfuget og glatpudset i en lys gul farve. Under vinduerne er en gennemgående, profileret sålbænk. Ved den ene gavl en nyere grundmuret tilbygning. Det teglhængte heltag har halvvalm i den frie gavl. Bygningen er velholdt, men skorstenen bør berappes og males.

ØSTERGADE 1, matr.nr. 330

Det grundmurede, 5-fags *forhus* i 1 etage er opført for skipper Niels Rasmussen Kock inden for perioden 1852-56. Grunden har formentlig været ubebygget fra omkring år 1800, indtil det nuværende hus blev bygget. Facaden står groft pudset og rødmalet med tjæret sokkel. Indgangen i det søndre yderfag er forsynet med en dobbelt fyldingsdør og 3-delt fast vindue med påmalet navn og matrikelnummer, i de øvrige fag er 2-rammede sprossvinduer. Efter 1921 (jævnfør ældre foto) er en gennemgående vinduesgesims blevet erstattet af simple betonsålbænke. Den hvidmalede, aftrappede hovedgesims er smykket med konsoller. Heltaget er teglklædt og let afvalmet over den nordre, delvis fritliggende, gavl. Velholdt og velbevaret forhus. Trist at huset har mistet sin oprindelige vinduesgesims. Skorstenspipen

burde males eller kalkes. Ved nordgavlen pænt plankeværk, der markerer gadeforløbet. Det grundmurede, 3-fags *sidehus*, beliggende ved nordgavlen af forhuset, er formentlig opført i 1896 for krydstoldassistent S. C. Fabricius. Bygningen blev indrettet som malerværksted og vaskehus. Under den bageste del er kælder. Heltaget er dækket med skiferplader. På vestsiden er opført en udvendig skorsten.

ØSTERGADE 2, matr.nr. 123

Det grundmurede, 3-fags *forhus* i 1 etage er resultatet af en gradvis ombygning af en 1700-tals bindingsværksbygning. Facaden blev omsat til grundmur omkring 1850 for matros Christopher Hanefeldt. Bagsiden blev formentlig grundmuret inden for perioden 1888 og 1904, enten for ovennævnte ejer eller for matros Albert Clausen Rasmussen, der overtog ejendommen i 1901. Bygningen har fælles gavl med det søndre nabohus. Den glatpudsede facade er malet lyseblå; hvid, profileret hovedgesims magen til nabohusenes. Det tilbagetrukne indgangsfag er hævet 3 trin over det skrånende gadeniveau og forsynet med en dobbelt fyldingsdør med ruder og smalt, fast vindue. Under de 2-rammede vinduer uden sprosser er opsat profilerede, skiferklædte sålbænke. Teglkædt heltag og skorsten med sokkel og udkrægning. Velholdt forhus, dog burde vinduerne forsynes med sprosser (2 i hver ramme).

ØSTERGADE 3, matr.nr. 331

Det grundmurede *forhus* i 3 fag og 1 etage er opført 1890-91, antagelig af murermester Niels Hansen for sømand, senere toldbetjent C. S. Svinning. Til gaden står murværket lyseblåmalet og har hvide, profilerede indfatninger om fagene samt kraftig, profileret hovedgesims med tandsnit. Dørfaget er placeret nordligst og forsynet med en dobbelt fyldingsdør med fast vindue over. Dørens farver er holdt i blå og hvidt. I de øvrige fag sidder dannebrogsvinduer, herunder mørkeblå sålbænke. Mod havesiden er opsat en gavlkvist over 2 fag, over-

Østergade 1–11. Fot. 1921 (N.M.).

gangen fra etagen er markeret ved en blanding. Bygningen har teglklædt heltag og hvid skorsten med sokkel og udkrægning. Pænt og velbevaret hus med smukt indgangsparti. Den tidligere forhusbygning stod i 3 bindingsværksfag og 1 etage.

ØSTERGADE 4, matr.nr. 124

Forhuset, der fremtræder i 3½ fag til gaden (i arkivalierne regnet i 3 fag), har stået med grundmuret facade siden midten af forrige århundrede, muligvis helt tilbage fra 1822, hvor der i arkivalierne er noteret en forhøjelse af forsikringssummen. Huset tilhørte da matros Andreas Hansen Pedersen. Murværket står berappet og malet lysegråt med profileret hovedgesims i samme farve (sammenlign Østergade 2), soklen er tjæret. I indgangsfaget sidder en nyere lakeret dør, som er flammeret i rudemønster. Mørkeblå sprossevinduer, der har sålbænke opmuret af tynde, brune klinker. Bygningen har fælles gavnl med nabohuset, Østergade 2. Bagsiden af den tidligere 1700-tals bindingsværksbeboelse blev efter sigende først nedrevet 1969/70, da nuværende ejer, Kent Olsen, lod en ny bagside i gasbetonsten opføre i 2 etager. Til gaden er taget teglklædt, mod haven er det dækket med bølgeeternit. Skorstenen er fjernet. Nogenlunde

velbevaret forhus. Indgangsdøren mindre heldig, den burde males.

ØSTERGADE 5, matr.nr. 332

Efter arkivalierne at dømme er *forhuset* opført i 1899 for møllersvend C. Hansen. Bygningen ligner til forveksling nabohuset (Østergade 3) og der kan ikke være tvivl om, at samme murermester, formentlig Niels Hansen, har forestået begge byggeforetagerne. Den tidligere bebyggelse, en 4-fags beboelse med kvist, grundmuret til gaden og med bindingsværksbagside, var blevet nedbrudt allerede i 1895. Facaden står lys gul og har hvid, profileret hovedgesims uden tandsnit. Bygningen har teglhængt heltag. Hvad den øvrige beskrivelse angår henvises til Østergade 3. Mod havesiden er opsat en kvist. Velholdt og velbevaret forhus.

ØSTERGADE 6, matr.nr. 125

Forhuset har stået i sin nuværende skikkelse – 5 fag og 1 etage – siden 1863, hvor skipper Peder Bogislaus Goldmann lod bygningen nyopføre i grundmur. Det nedbrudte forhus stod i 6 fag, grundmuret til gaden og i bindingsværk i det øvrige. Fagene til gaden, med buede overkanter, er smykket med trukne, profilerede indfatninger, under vinduesfagene –

med dannebrogsvinduer – er opsat konsolbårne sålbænke. Bygningen har høj, sortmalet sokkel, og en 4-trins granittrappe med smedjærngelænder fører til den dobbelte fyldingsdør med fast vindue over, indlagt i en niche i det nordligste fag. Murværket står berappet og beige, den profilerede, hvide hovedgesims er smykket med konsoller. Bygningens teglklædte heltag er afvalmet over den delvis fritliggende sydgavl, mønningen er hvidt. Skorsten med sokkel og udkrægning. *Udhuset* i forlængelse af forhusets søndre gavnl blev opført samtidig med dette som vaske- og brændehus. Bygningen blev opført i 3 fag, grundmuret til gaden og i bindingsværk mod gården samt, antagelig, i sydgavlen, hvor grundmuringen synes at være af nyere dato. Murværket til gaden står uden åbninger, facaden med aftrappet hovedgesims er behandlet og malet som forhuset. Bygningen står i en ret lav etagehøjde. Tegklædt heltag og skorsten med sokkel og udkrægning. Bygningerne er velholdte og velbevarede. Godt vedligeholdte skorstenspiber.

ØSTERGADE 7, matr.nr. 333

Forhuset er formentlig opført i 1925 af murermester Tollesen for Ellen Marie Jensen, født Olsen. Den grundmurede bygning er rejst i en høj eta-

ge i 3 fag. Sydligst en indgangsniche med enkelt dør og 4-delt fast vindue, derudover 2 fag palævinduer med sålbænke opmuret af klinker. Den pudsede og gråmalede facade afsluttes af en hvidmalet, profileret hovedgesims. Bagsiden blev opført i 2 etager. Taget er teglklædt, og mod gaden er opsat en bred, lav taskekvist, der også ses på et foto fra 1946. Velholdt forhus. Grunden blev udskilt til selvstændig matrikel i 1835, hvor søfarende Christopher Eriksen Stokkebye overtog de 4 nordligste fag af et 9-fags bindingsværksforhus (se Østergade 9). I 1876 blev 4-fags beboelsen »underkastet en hovedreparation og skalmurombygning«. På et foto fra 1921 kan man se, at facaden herefter fremtrådte som en beskeden kopi af facaden på skipper Goldmanns bolig overfor (Østergade 6), indtil bygningen måtte vige pladsen for det nuværende forhus.

ØSTERGADE 8, matr.nr. 127

Det grundmurede *forhus* i 4 fag og 1 etage er formentlig opført mellem 1867 og 1901. Bygningens fremtræden kunne tyde på, at den er opført i slutningen af forrige århundrede, i så fald for skomager M. P. Lauritsen, ejeren efter 1867. En forhøjelse af forsikringssummen indtræder imidlertid først i 1901 samtidig med overgangen til de nye ejere, skomagermestrene J. Hass og H. J. Lauritzen, og det kan ikke udelukkes, at det tidligere bindingsværksforhus indtil da stod på grunden. Først i 1925 beskrives forhusbebyggelsen utvetydigt som grundmuret. Facaden står pudset og gulmalet med hvidmalet, aftrappet hovedgesims og tjæret sokkel. I det sydligt placerede indgangsfag sidder en dobbelt fyldingsdør med aflange ruder i dørfløjene og et smalt, fast vindue. Under de 2-rammede sprossevinduer er opsat en gennemgående, profileret gesims. Skorstenen er fjernet fra det teglklædte heltag. Til gaden er opsat en tagkvist med fladt tag. Velholdt forhus.

ØSTERGADE 9, matr.nr. 334

Østerlide

Bindingsværksfacaden i 5-fags *forhuset* er den eneste bevarede i sin art i

gaden. I de anvendte arkivalier kan bygningen følges tilbage til 1766, hvor Christen Lauritzen ejede et 7-fags sædehus, gadens største beboelse. I 1786 erhvervede samme ejer en syd for liggende bindingsværksbolig på 2 fag, som han det følgende år nedrev og genopførte. Fagene, der udgør den tilbagetrukne del, blev indrettet til beboelse; den nuværende port må stamme fra en senere ombygning. I 1835 solgte Niels Pedersen de 4 nordligste fag til søfarende Christopher Eriksen Stokkebye, hvorved forhusets nuværende omfang blev fastlagt. Tavlene står berappede og er kalkede rosa. Tømmeret og sylden er tjæret. I indgangsfaget – nordligst i det tilbagetrukne parti – er indsat en dobbelt fyldingsdør med udvendig trækarm og 3-delt fast vindue, hvorpå ses inskriptionen: H.T.I.T., Østerlide, 1730. Denne datering fører huset godt 30 år længere tilbage end vi kan følge det i arkivalierne. Ved dørfaget en trætrappe med smedjernsgelænder. Bagsiden er grundmuret så sent som i 1949. Ombygningen blev foretaget for havearkitekt Johannes Tholle og udført af murermester Christen Hansen. Der blev støbt nyt fundament. Teglklædt heltag med udhæng over de søndre fag; skorsten. Den søndre – delvis fritliggende – gavltrekanter er bræddeklædt. Pænt og male- risk forhus. Bygningen er nogenlunde velbevaret; facadens tømmer er spækket med cement. Skorstenen burde kalkes eller males.

ØSTERGADE 10, matr.nr. 128

Efter arkivalierne at dømme blev facaden i et 1700-tals bindingsværksforhus omsat i grundmur for matros Peder Madsen Stokkebye mellem 1850 og 1852. Bygningen beskrives både før og efter ombygningen som værende i 5 fag og 1 etage. Til gaden er murværket i dag gennembrudt i 4 fag; 1 fag i midterpartiet synes at være sløjft for at give plads for en udvidelse eller flytning af dørfaget, der udgør et uregelmæssigt indslag i fagfordelingen. Facaden står pudset og lyseblåmalet med muret, aftrappet hovedgesims. Den dobbelte fyldingsdør har en aflang rude i hver dørfløj, under de 2-rammede vinduer, med en

Østergade–Pilebæksvej. Fot. ca. 1930 (D. hgl. B.).

enkelt kraftig sprosse i hver ramme, er opsat murede sålbænke. Bagsiden er formentlig blevet grundmuret omkring århundredskiftet, muligvis for skibsfører Christen Mikkelsen i 1903, hvor forsikringssummen blev forhøjet; tagremmen fra bindingsværksbebyggelsen blev bibeholdt. Heltagets røde tegl blev nylagt for frøken Marie Mikkelsen i 1942. Skorstenen er fjernet. Velholdt forhus.

ØSTERGADE 11, matr.nr. 335

Webers hus

Forhuset har stået i en længde af 7 fag siden 1786/87, hvor Hugo Hartvig Bostholm, ejeren af et 5-fags bindingsværksforhus, erhvervede og nyopførte 2 nord for liggende fag. Tilbygningen blev rejst som porthus, men indretningen er senere ændret. I 1806 lod Hinrich Thomsen bygnings facade skalmure. En forhøjelse af forsikringssummen for broforstander Christen Josephsen Weber i 1852 kan skyldes ombygninger, men murværkets karakter forblev uændret, og det er således mere sandsynligt, at der blot var tale om en justering på grund af istandsættelse; dog kan porten være blevet inddraget til beboelse på dette tidspunkt. På hver side af det tilmurede midterfag ses i dag 2 fag 2-rammede sprossvinduer og et yderstillet dørfag. Det søndre indgangsparti er fornemt udstyret med dobbelt Louis Seize-dør og

sprossedelt, fast vindue. Nordligst, hvor der oprindeligt var port, er indsat en ny dobbelt fyldingsdør med diamantfyldinger – i de øverste felter erstattet med ruder. Denne dør er en pietetsfuld kopi af en ældre fyldingsdør, gengivet på et foto fra 1921. Ifølge et andet foto – fra 1946 – har det nordligste fag i en periode været delvis tilmuret og forsynet med et vindue. Facaden står berappet og gulkalket med hvidmalet, profileret hovedgesims og lav, tjæret sokkel. Mod havesiden står bygningen endnu i bindingsværk. Det er muligt, at de 5 søndre fag er nyopført for Hans Jacobsen i 1768, men de kan stamme fra tiden før 1766; muligvis er der foretaget forbedringer i 1852 – jævnfør ovenfor. Teglkædt heltag. Begge husets skorstene har sokkel, udkrængerne er smykket med en savsnitsensætning. Velholdt og velbevaret forhus. Pænt indgangsparti mod syd og fine skorstenspiber.

ØSTERGADE 12, matr.nr. 129

Ifølge arkivalerne stod det lille 3-fags *forhus* helt i bindingsværk endnu i 1915. Bygningen blev formentlig nyopført for glarmester Philip Poulsen i 1773 i den nuværende længde og 1 etage. Lige omkring år 1800 opførtes til gadesiden endnu en bindingsværksetage, der må formodes atter at være nedtaget i slutningen af forrige århundrede, efter 1867.

Den nuværende, grundmurede facade kan – efter sigende – stamme fra en ombygning foretaget for Peter Mikkelsen i 1920'erne eller 30'erne. Murværket står pudset og gråmalet med muret, aftrappet hovedgesims. I det nordligste fag sidder en enkelt fyldingsdør med 3 små ruder foroven. De 2-rammede vinduer er småsprossede; murede sålbænke. Bindingsværksbagsiden er kalket. Til gaden, hvor heltaget er beklædt med tegl, er opsat en tagkvist; mod gården er taget beklædt med rødmalet bølgeeternit. Skorstenen er fjernet. Velholdt forhus. Taget burde foroven afdækkes med tegl i stedet for eternit.

ØSTERGADE 13, matr.nr. 336

Ved en gennemgribende ombygning foretaget for bager Thomas Pedersen i 1863 blev 2. etagen af den daværende bindingsværks *bebyggelse* nedtaget og facaden omsat i grundmur. I de 6 nordre fag havde tidligere været beboelse, i de 2 søndre fag stald og lo. Ved ombygningen blev sidstnævnte nedlagt. I stedet indrettedes et bageri – efter sigende – i den nordlige ende af 8-fags bygningen; bageriet var i brug til begyndelsen af dette århundrede. Facaden står i dag pudset og hvidkalket med en kraftig, profileret hovedgesims og tjæret sokkel. I dørfaget sidder en dobbelt fyldingsdør med fast vindue over. De 2-rammede vinduer er småsprossede, der er ingen sålbænke. Bagsiden er efter arkivalierne at dømme først blevet grundmuret i dette århundrede. Formentlig blev en mindre del af 2. etagen i 1863 bibeholdt som en bindingsværkskvist mod havesiden. Kvisten blev nedtaget i 1972, og det teglkædte heltag nylagt i 1973. Velholdt forhus.

ØSTERGADE 14, matr.nr. 130

Det grundmurede 3-fags *forhus* i 1 etage er formentlig opført lige omkring århundredskiftet. Den tidligere bindingsværksbebyggelse – ligeledes i 3 fag – var allerede i 1867 relativt lavt vurderet, hvorfor 4-doblingen af forsikringssummen i 1901 lader formode, at daværende ejer, arbejdsmand J. Pedersen, samme år lod den nuvæ-

rende bygning opføre. Der er dog ingen præcise oplysninger desangående i arkivalierne. Det røde murværk står ubehandlet med aftrappet, hvidmalet hovedgesims. I indgangsnichen i det sydligste fag sidder en dobbelt fyldingsdør med fast vindue over. De 2-rammede sprossevinduer er forsynet med nye, buede rudere, sålbænkene er opmuret af klinker. Bagsiden står gulmalet. Bygningen har teglklædt heltag og skorsten med sokkel og udkræning. Velholdt forhus.

ØSTERGADE 15, matr.nr. 337

Det grundmurede *forhus* i 5 fag og 1 etage blev opført i 1872 af ejeren, arbejdsmand Rasmus Rasmussen. Facaden står vandskuret og gråmalet med en hvid, profileret og konsolbåren hovedgesims. Indgangsfaget er midtplaceret; en mørkebrun, dobbelt fyldingsdør sidder tilbagetrukket i en niche med rundbuet åbning til gaden. 2-rammede, lyseblå sprossevinduer uden sålbænke. Tegklædt heltag uden skorsten. Over bagsiden, der er delvis dækket af et bindingsværkssidehus, er opført en gavlkvist i 2 fag. Velholdt forhus.

ØSTERGADE 16/PILEBÆKSVEJEN, matr.nr. 131

Såvel arkivalier som mundtlige udsagn peger på, at det grundmurede *hjørnehus* i 4 fag (heraf 1 fag blændet) mod Østergade og med gavl mod Pilebæksvejen er nyopført for værts-husholder N. A. Christensen i 1906. Bygningen står i rød blank mur, overgangen til gavltrekanten er markeret ved en stensætning i »sildebensmønster«, murstikkene er svagt buede. Indgangen er placeret i gavlen og forsynet med en nyere dør. Under vinduesfagene – til Østergade 2-rammede med en enkelt kraftig sprosse i hver ramme – er opsat kraftige, profilerede og skiferbeklædte sålbænke. En ligeledes kraftig, muret og profileret hovedgesims mod Østergade gentages – uden pudning – som indfatning i gavlspidsen mod Pilebæksvejen; over soklen er til begges gadesider lagt et profileret bånd. Bagsiden er delvis dækket af en til-

bygning, det synlige murværk står pudset og rosafarvet. I det teglklædte heltag er opsat en tagkvist mod Østergade; skorstenen er fjernet. Velholdt forhus.

ØSTERGADE 17/BØSSEHAGE, matr.nr. 338

Mellem 1865 og 1867 lod jomfru Caroline Svane facaden i et på hjørnegrunden beliggende 4-fags *forhus*, opført i bindingsværk omkring år 1800, omsætte i grundmur. Det fremgår ikke af arkivalierne om gavlen til Bøsse-hage blev grundmuret samtidigt, men muligheden foreligger. I modsat fald må gavlen, ligesom bagsiden, være blevet grundmuret omkring århundredskiftet. Facaden står glatpudset og gavlen vandskuret, til begge sider er murværket holdt i en stærk gul farve. Den aftrappede hovedgesims er hvidmalet. Indgangsfaget, sydligst, er forsynet med en tilbagetrukket, nyere dør med fast vindue over, i de øvrige fag til Østergade er indsat 2-rammede vinduer uden sprosser. Skorstenen er fjernet fra det teglklædte heltag. Forhuset er velholdt. Vinduerne bør males.

KAPELLET, det tidligere Materialhus, på Kirkepladsen

Kirkens *Materialhus* er opført i 1842 på den nordre side af kirkegården og har siden da ikke gennemgået væsentlige ændringer i det ydre. Bygningen er i 3 fag og 1 etage og opført i grundmur. Kamtakker og blændinger tilkendegiver det kirkelige tilhørsforhold. I den søndre gavl er en stor dobbelt fyldingsdør med træornamentet halvrunderet vindue over. Murfladerne er hvidkalkede og vinkeltaget beklædt med tegl. Bygningen er velholdt.

REGISTRANT
over bevaringsværdig beplantning i
ÆRØSKØBING

BEPLANTNINGEN I BYBILLEDET

Det første indtryk man får af Ærøskøbing enten man kommer fra søsiden eller landsiden er byens fortættethed. Husenes røde tegltage kædes visuelt sammen af de grønne trækrøner i en karakterfuld profil. De åbne marker strækker sig helt ind til den gamle bydel, og kontrasten mellem byen og det åbne land er bevaret intakt. På nærmere hold finder man bestandig det grønne indslag i bybilledet, når man færdes rundt i byens gader, i gårdene og haverne og langs stranden. Få købstæder kan fremvise et lignende intimt samspil mellem bebyggelse og beplantning.

Det har derfor været nærliggende i forlængelse af bygningsregistranten at give en oversigt over den beplantning, der har betydning for bybilledet. For ligesom man kan se på en bygningsarkitektur, kan »det grønne« betragtes arkitektonisk. Emnet for denne registrering er den beplantning, som kan tillægges arkitektonisk værdi, enten »i sig selv« eller i samspillet med byens huse, pladser og gaderum.

Det er i særlig grad træerne, der påkalder sig opmærksomhed. Ved deres størrelse, form, struktur og farve markerer de sig stærkt i bybilledet. Dette havde allerede Hübertz øje for, da han i 1830'erne besøgte byen. I sin »Beskrivelse over Ærø« beretter han, at gaderne hist og her »ere beplantede med valnøddetræer og lindetræer«. Endnu i dag er lind og valnød i overtal ligesom robinie (akacie) og elm forekommer hyppigt.

Prøver man at forestille sig, hvilke træer Hübertz kan have haft i tankerne, da han skrev sin beretning, kan det blandt andet have været de klippede linde foran »Viisdommens Kilde«, som i dag ses i forynget udgave. Også den nu kæmpemæssige lind i apotekets have kan han have set. Træet menes at være ældre end selve huset, der blev opført i 1784. Måske er dette snart tohundredårige træ – en stammediameter på 150 cm sandsynliggør træets alder – byens ældste.

Har Hübertz tillige besøgt postmesteren, er det muligt, at han i dennes have har set det unge morbærtræ, der senere skulle vokse til og opnå ry som landets største. Det fortælles, at morbær blev betragtet som et statussymbol for de større skippere og velhavende købmænd. En teori går ud på, at morbær tillige med figen, kaffe og andre sjældne vækster er bragt hjem af byens søfolk, som sejlede på fjerne have. Når væksterne kan trives på vore breddegrader, skyldes det »sydhavsøens« særegne, milde klima.

Den tilrejsende i dag vil uden tvivl lægge mærke til lindetræet midt på Torvet. Træet er plantet som en del af genforeningsmindesmærket. Når netop lind er foretrukket, skyldes det antagelig, at det er et robust og karakterfuldt træ, men også at netop dette træ i mere end een forstand er byens træ. I stærkt stiliseret form er lindetræet benyttet som heraldisk motiv i byens segl siden 1600-tallet.

Et karakteristisk træk for gadebilledet i Ærøskøbing er beplantningen langs med og op ad husenes facader. Oprindeligt har der været tale om selvsåede urter, buske og småtræer, hvoraf hylden ved Søndergade 18 måske er den sidste rest. Facadeplanterne er i dag udsøgte og velplejede. Roser foretrækkes og ofte opnås et smukt samspil mellem blomsternes og husenes farver. Ved Østerlide, Østergade 7, breder en let og fin rose sig elegant op over det store tag. Et modstykke hertil er den massivt klippede ildtorn, der helt skjuler facaden på Søndergade 59. Det fortælles, at den blev plantet for at holde børn borte fra vinduerne. Begge eksempler er overordentligt vellykkede i arkitektonisk henseende.

I gårdene har det gamle beplantningsbillede med selvsåede vækster holdt sig længst. Hyld, hassel og mange andre velkendte buske og træer vokser frem i hegn og i gårdspladsernes hjørner; og gedeblad vandrer over plankeværket

Et kig fra Anlægget ud mod havnebassinet før foderstofforretningens bygninger blev opført. I dag, hvor Anlægget er lukket inde af bebyggelsen på havnen, fremtræder det stadig som en hyggelig lille bypark (D. kgl. B.).

fra naboen. Fra tid til anden beskæres de med hård hånd, når de bliver for store eller på anden måde til gene. Enkelte steder breder et valnøddetræ sin skyggefulde krone ud over gårdspladsens strandstensbelægning og fastholder et »historisk kig« gennem gadehusets port.

Ærøskøbing har tre egentlige grønne anlæg, som hver på sin måde er såvel historisk som arkitektonisk interessante. Det er kirkepladsen, kirkegården, der ligger umiddelbart vest for den gamle bydel, og Anlægget på havnen.

Kirkepladsen – den tidligere kirkegård – ligger midt i karreen, der begrænses af Nørregade, Søndergade og Brogade. På næsten alle sider er den omgivet af haver og gårde, heriblandt nogle af byens mindste. Syd og øst for kirkebygningen domineres pladsen helt af nogle store kastanie- og lindetræer, der tilfører pladsen en udtryksfuld ro. Trækronerne indgår sammen med kirketårnet og kirkeskibets tag som et vigtigt led i byens profil.

Fra Sluttergyden fører kirkegårdsalléen ud til kirkegården, som blev anlagt i 1809 udenfor det egentlige byområde. Engang har dette anlæg haft en monumental karakter, da det til alle sider lå omgivet af åbne marker. Kirkegårdsalléens dobbelt række linde fortsætter i kirkegårdens randplantning. På een gang skabes en markant ydre form og en række smukke indre rum i den smalle allé og i rundgangen omkring den store åbne begravelsesplads. Herinde samler rotunden de diagonale gange, der afgrænser kirkegårdens kvarterer. Det arkitektonisk stramme anlæg danner en meningsfuld ramme om kirkegårdens funktion.

Anlægget på havnen er resultat af den tidligere forskønnelsesforenings virke i slutningen af 1880'erne. Under de tilbagevendende opmudringer af havnebassinet var det overskydende materiale blevet brugt som opfyld tillige med byens øvrige affald. Igennem generationer var der på denne måde skabt et uskønt og ofte ildelugtende areal på havnen. Ved forskønnelsesforeningens mellemkomst blev arealet planeret, tilplantet og udstyret med gangstier og bænke. Den tidligere Mudderdam, der ses på de gamle kort, blev med rør forbundet med havnebassinet og forvandlet til en svanedam. Fugleøen fik navnet St. Creutz efter foreningens formand. Med de senere tilkomne monumenter fremtræder Anlægget i dag som en bypark en miniature. Udadtil markerer de store træer en karakterfuld profil og danner tillige et i arkitektonisk henseende uundværligt bindeled mellem bebyggelsen på havnen og byens huse.

Ændringer i levevilkårene, der følger af den almindelige samfundsudvikling, afspejler sig i byens haver. De små lodder langs Molestien og Jomfruvejnen er en kavalkade over havetyper fra forskellige perioder.

Mange beboere har ladet fantasien råde, når det gjaldt havens udformning. Det nære samspil mellem hus og have, ude og inde, er stadig karakteristisk for mange af byens små gårdhaver. Fotografiet viser arkitekt A. Priors have (D. kgl. B.):

Køkken- eller urtehaven havde tidligere en væsentlig økonomisk betydning for den enkelte husholdning. I tilknytning til vaskehusene lå grisestier og hønsehuse, der gav deres bidrag til husstandens selvforsyning. Lidt fiskeri ved kysten udgjorde desuden et nyttigt supplement. Endnu idag flokkes småbådene på det lave vand ud for Molen, og Molestiens popler tjener stadig som stejler for garn og ruser, og som fortøjningspæle for ophalede både.

Nyttehaven er gradvist blevet fortrængt af prydhaven; men enkelte steder ser man endnu sammenstødet mellem de to havetyper. Her står grønkålstokke og salathoveder i rækker side om side med stauder og roser, medens persillen kanter bedenes blomsterflor. Til prydhaven fra århundredets begyndelse hører lysthuset, hvorfra herlighederne kan betragtes, og flagstangen, der er havens samlende midtpunkt.

En ny og mere enkel havetype vinder frem i disse år. Den består af en flisebelagt terrasse og en græsplæne, der er omgivet af en – ofte stedsegrøn – skærmende beplantning. Denne havetype stiller færre krav til vedligeholdelse og er et tydeligt udtryk for det stigende antal sommerboliger i byen.

Mange haver rummer et righoldigt udvalg af frugttræer med mange forskellige arter af æble og pære. På et luftfotografi fra 1950'erne ser man endnu tydeligt de lange rækker af frugttræer. Op over Møllebakken strækker sig de egentlige frugtplantager, hvoraf kun en enkelt er i drift i dag.

Kun enkelte haver er formet efter en bestemt arkitektonisk ide eller rummer særlige arkitektoniske kvaliteter. Til de bemærkelsesværdige store haver hører billedhugger Hammerichs og apoteker Friedrichsens haver, der strækker sig fra det majestætiske hus i Vestergade til Baggårde. Den nylige omlægning af Friedrichsens have – blandt andet i forbindelse med udvidelsen af apoteket – har åbnet den sydlige side af arealet, medens Hammerichs have fortsat domineres af store skyggefulde træer.

Hammerichs have er opdelt i tre afsnit. Terrassen og opholdspladserne ligger i umiddelbar forbindelse med huset, som venligt åbner sig mod det grønne. Et skovagtigt parti optager det svagt skrånende terræn midt på grunden og glider jævnt over i den mere åbne frugt- og køkkenhave i den fjerneste ende. Haven er arkitektonisk bemærkelsesværdig ved sit dybe perspektiv og variationen mellem belyste og skyggefulde partier.

Østerlides have, der vender ned mod Molen, er en af de mindre byhaver. På den fem meter brede og femogfyrre meter lange grund har havearkitekt Johannes Tholle leget med de arkitektoniske virkemidler. Haven fremtræder som et havearkitektonisk laboratorium med planteforsøg, prøver på mure og befæstede og overdækkede arealer. Desværre er haven i dag i forfald.

Morbærttræet i postmesterens have fotograferet omkring 1907, da det endnu var et af de største i landet. Stamme og grene måtte allerede da understøttes og afstives. I dag er der ikke stort mere end den fordums berømmelse tilbage af det eksotiske træ (D. kgl. B.).

Det er bemærkelsesværdigt, at haverne har kunnet modstå bilismens voksende krav om arealer til parkeringspladser. I mange andre byer er rige havemiljøer gået tabt. Ærøskøbing er måske en af de få købstæder, hvor »bagsiden« endnu har bevaret sin charme og attraktion.

BEVARING OG FORNYELSE

Ligesom årstiderne skifter, vil beplantningsbilledet ændre sig, idet det bestandig vil afspejle forskellige tiders idealer og behov. Det vil imidlertid være beklageligt, om de kvaliteter, der i dag findes i bybilledet, sættes overstyr. Spørgsmålet melder sig: hvordan sikres den værdifulde beplantning?

Naturfredningsloven åbner mulighed for ved fredningsservitutter at bevare et område i sin nuværende tilstand, således at indgreb af enhver art fremtidig forbydes. Fredningsservitutter indeholder ofte forskrifter om, hvordan de ting, der omfattes, skal behandles. I Ærøskøbing er der gennemført fredning af flere træer og trægrupper: den kanadiske poppel på havnen, fem bøge og en elm i skellet ved Ærøshus m.fl. Der er 1974 rejst fredningssag på Molestien, og ær'en i Gyden.

Som et eksempel på en fredningsservitut skal der her gengives et uddrag af »Ærøhus-fredningen« fra 1955: »Træerne må ingensinde fældes, topskæres, grenkappes eller udsættes for en behandling, der kan føre til deres ødelæggelse. Måtte det på grund af træernes sygdom eller ælde være nødvendigt at foretage grenkapning eller fældning, skal dette kun kunne finde sted efter forud indhentet tilladelse fra en sagkyndig. Ligeledes skal en rimelig grenkapning på samme betingelse kunne finde sted på de træer, der står nærmest bebyggelsen«.

Fredningsservituten illustrerer, hvad en fredning betyder i praksis. Det er i første række et værn mod menneskers overgreb og dernæst et pålæg til ejeren om vedligeholdelse. Hvor der er tale om træer, som er blevet tildannet ved beskæring, betyder en fredning, at vedligeholdelsen skal fortsættes efter de hidtidige anvendte principper.

Men før eller siden kan det blive nødvendigt at fælde; og i et byområde må fældning foretrækkes fremfor stormfald. Er der tale om et fredet eller betydningsfuldt træ, bør det erstattes ved en genplantning med et eksemplar af samme art. Har forgængeren været tildannet eller beskåret på kunstfærdig vis med et særligt formål for øje, bør behandlingen gentages på det ny eksemplar. Et godt eksempel på fornyelse af træer er Molestiens pyramidepopler. De blev plantet i 1925 til erstatning for en ældre række. En lignende fornyelse vil antagelig blive aktuel i løbet af de næste ti år.

Med hensyn til beskyttelse af specielt kirkernes omgivelser findes der bestemmelser i kirkelovgivningen om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde. Kirkepladsen er af to omgange blevet fredet efter bestemmelserne i naturfredningsloven.

En anordning om kirkegårde gør detaljeret rede for kirkegårdens forhold til omgivelserne og de hensyn, der må tages til de landskabelige værdier. Desuden omtales de arkitektoniske bestanddele, som kirkegården består af: stengærder og mure, porte og indgangspartier samt beplantningen. Om beplantningen siges, at træer kun må beskæres eller fjernes efter tilladelse, og der kan forlanges nyplantning langs hegn og hovedgange. Det er forbudt den enkelte gravstedsejer at plante træer eller træagtige buske på gravstedet uden tilladelse. Omvendt må beplantning på gravsteder af skønhedsværdi for helheden ikke fjernes af gravstedsejeren uden tilladelse. Det er menighedsrådet som fører det daglige tilsyn, medens provstiudvalget tager sig af de mere principielle spørgsmål. Afgørelser kan indankes for kirkeministeriet.

Men lovgivning er eet, et andet praksis. Ved daglig vedligeholdelse og pleje bevares værdierne, og ved en velovervejet fornyelse skabes nye kvaliteter. Mange af de eksempler, som omtales ovenfor viser, hvordan beplantningen kan bruges som et byggemateriale. At plante et træ svarer nøje til det at opføre et hus.

Fejldispositioner og misforståelser kan ikke undgås. Der må advares mod de mørke stedsegrønne nåltræer, der slet ikke harmonerer med de ærøske landskabs- og bybilleder. Det samme gælder de lyse karakterløse birketræer, der endog har fundet vej ud i Smedegade. Det kan være en god tommelfingerregel at vælge almindelige løvfældende træer og buske, der med hensyn til størrelse og karakter vil harmonere med bebyggelsen. Man må dog være opmærksom på, at visse træer for eksempel er mere skyggegivende end andre.

Det grundlæggende for alt arbejde med planter er erkendelsen af planter som et levende materiale. Det kræver derfor forudseenhed og forestillingsevne at plante et træ, der, når det vokser til, vil berige bybilledet. Det siges mand og mand imellem, at man ikke kan forvente af en ærøbo i dag, at han planter et træ af egen fri vilje. Man kan håbe, at denne registrering af den arkitektonisk værdifulde beplantning kan danne grundlag for nytænkning i så henseende. Ærøskøbing uden træer er en absurd tanke.

TEORI OG ARBEJDSMETODE

I det følgende skal gives en kort oversigt over det teoretiske grundlag for registreringen samt en uddybning af den anvendte arbejdsmetode.

Som nævnt er det den arkitektonisk værdifulde beplantning, som er emnet for registreringen. Hvad indeholder begrebet arkitektonisk kvalitet, og hvilke kriterier ligger til grund for udvælgelsen?

Enhver arkitektonisk vurdering bygger på en oplevelse af omverdenen. I oplevelsen sammenfattes vore sanseindtryk. Oplevelsen af omgivelserne vil være forskellig fra person til person, afhængig af temperament og forudsætninger. Den professionelle – i dette tilfælde arkitekten – vil interessere sig for det udtryksfulde og det meningsfulde i omgivelserne.

Det udtryksfulde knytter sig til den umiddelbare oplevelse. Udtryksfuld er for eksempel den gamle robinie (akacie), der står ved Toften i Baggårde. Kronens forrevne form, den karakteristiske stamme og det smukke lette løvhang gør netop dette træ forskelligt fra alle de omgivende. Det udtryksfulde omfatter således også det æstetiske, som defineres som det skønne og harmoniske.

Meningsfuld bliver en genstand først, når den bringes ind i en sammenhæng, og derigennem tillægges en specifik værdi. Dette kan bedst belyses med tre eksempler på »værdier« som alene eller tilsammen vil bevirke, at genstanden betragtes som meningsfuld.

Elmen i præstegårdshaven, der læner sin krone ud i Nørregade, ligesom tilhører dette gadebillede. Træet får derved orienteringsværdi, for den der

Molestien. Pyramidepoplerne, der blev plantet i 1925, danner en vældig skærm mellem havet og byen. Efter flere stormfald i de senere år er en fornyelse af trærækken blevet aktuel (D. kgl. B.).

færdes rundt i byen. Den kanadiske poppel på havnen har i mere end en menneskealder beslaglagt et økonomisk værdifuldt areal og været til gene for de ordinære havnefunktioner. Men netop dette træ omtales med særlig veneration blandt byens borgere, som tilsyneladende tillægger det en affektionsværdi. Og så er der lindetræet på Torvet, der indgår som en del af genforeningsmindesmærket. Træet er plantet med henblik på dets symbolværdi.

Denne skematiske fremstilling af teorien bag registreringer kan måske lette forståelsen af, hvorfor nogle beplantninger er fremhævet og andre forbigået.

Den anvendte arbejdsmetode er naturligvis specielt lagt til rette med henblik på beskrivelsen af de arkitektoniske forhold.

Da registreringen alene omfatter den beplantning, som har betydning for bybilledet, følger katalogiseringen navnet på det sted, hvor beplantningen kan iagttages, hvilket ikke altid er identisk med postadressen. Derfor er voksestedets matrikelnummer tillige anført. Når stedsnavnet er angivet alene betyder det, at beplantningen er placeret på gade- og vejareal eller andre umatrikulerede arealer. Den registrerede beplantning vises på kortbilaget side 125.

Registreringen omfatter nogle få haveanlæg og gårdspladser. Haverne er opført samlet og kodet fortløbende efter matrikelnummer. Med rette kunne man hævde, at flere haver og gårde inde i karreeerne indeholder arkitektoniske kvaliteter, der er fuldt på højde med de registrerede. Når de alligevel ikke er kommet i betragtning skyldes det, som tidligere nævnt, at emnet for denne registrering er beplantningen i bybilledet, således som den kan opleves af enhver, der færdes i byen. De omtalte haver vender alle ud til offentlig vej eller sti. Endelig afsluttes listen med fire arkitektonisk interessante eksempler på facadebeplantning.

Fortegnelsen er opbygget efter en fortløbende nummerering, der korresponderer med kortbilaget. Beskrivelsen af enkelt-træerne m.v. indledes med angivelse af voksestedet: gade/matrikelnummer. Dernæst følger oplysninger om træets art og mægtighed, samt eventuelle kommentarer til den biologiske tilstand. I fortegnelsen er der alene anvendt beplantningens danske navn, ligesom der ikke er skelnet mellem forskellige typer indenfor samme art. Træernes højde er skønnet, medens deres stammediameter er målt i brysthøjde – ca. 1,5 m over terræn. De arkitektoniske kvaliteter beskrives herefter, og der tilføjes eventuelle bemærkninger om pleje og fornyelse. For de større beplantningsmiljøers vedkommende – haver og anlæg – er der gennemført en generel beskrivelse med vægten lagt på de arkitektoniske kvaliteter og bemærkninger som knytter sig hertil.

REGISTRANT

1. ANLÆGGET

Anlægget begrænses af Jomfruvejen, politistationen og forpladsen foran denne, samt af havnevejene. Langs disse er opført nogle mindre bygninger, der alle vender ryggen ind mod arealet.

Anlægget består af to afsnit. Det nordlige omfatter en plæne med lave bevoksninger, trægrupper og mindesmærker, medens det sydlige afsnit er udformet omkring svanedammen.

Den nordlige og især den østlige side af Anlægget er rigt på store, gamle træer, blandt andet pil (std. 60 cm, højde 14-16 m), to landevejspopler (std. 90 cm, højde 22-24 m), medens den side, der vender ind mod byen, har en mere åben karakter. De store træer danner udadtil en markant profil. I arkitektonisk henseende udgør Anlægget et uundværligt bindeled mellem bebyggelsen på havnen og byens huse.

Alle de almindeligt forekomne træarter er repræsenteret: poppel, pil, kastanie, bøg, elm, rødell, hvid tjørn m.fl. Beplantningen er løbende blevet udtyndet og enkelte partier er nyplantet i begyndelsen af 1950'erne. En fortsat udtynding er påkrævet, og så blandt de unge træer, hvis de skal vokse til på en smuk måde. Nogle enkelte unge lærketræer, der virker fremmede i det øvrige plantesamfund, burde ved lejlighed tages bort.

Svanedammen med andehusene og fugleøen er et charmerende indslag i byparken. Omkring dammen løber de romantisk slyngede stier, der snart forsvinder mellem de store træer, snart når helt ned til dammens bred. Stierne forbinder bænkepladserne, hvorfra der er udsyn til fuglelivet i dammen. Også Anlæggets indre rum indeholder mange arkitektoniske kvaliteter.

2. BAGGÅRDE, matr.nr. 6a

Lind, std. 70 cm, højde 9 m.

Det store træ, der står ved indkørslen, og det store mørke hus klæder hinanden. Uden træet vil huset virke meget voldsomt. Værdifuldt træ.

3. BAGGÅRDE, matr.nr. 9f

Robinie (akacie), i vejskel, std. 50 cm, højde 9 m.

Det karakterfulde træ markerer det trafikale knudepunkt, hvor Toften og Sygehusvejen mødes i Baggårde. Værdifuldt træ.

4. BAGGÅRDE, matr.nr. 14, 15, 17a, 17b, 18a, 19b, 20, 21b og 21c

Tarmurid røn, 15 eksemplarer i vejskel, std. 35-40 cm, højde 6-7 m.

Træerne kædes på en del af strækningen sammen af høj hækplantning. Trærækken danner en god afgrænsning af de dybe haver, der strækker sig fra gadehusene i Vestergade til Baggårde. Det kraftige og robuste træ er valgt som »baggade-træ«. Et stort kirsebærtræ (std. 60 cm, højde 8 m) forbinder mod syd rønnetræerne med nabohuset, hvorved der dannes en ubrudt facade langs vejens svage krumning. Værdifuld træ række. En fortsættelse af træ rækken og hækplantningen mod nord, forbi det ny motel, til gartneriet kunne ønskes.

5. BRANDSTATIONEN, matr.nr. 339a

Robinie (akacie), 3 eksemplarer, std. 25 cm, højde 9 m.

De tæt plantede træer står i det nordøstre hjørne af den græsklædte plads, der omgiver bygningerne. Trækroernes kuplede form modsvarer det høje, slanke slangetårn. Tårnet harmonerer smukt med Molestiens pyramidepopler. Robiniernes lette, spinkle løv er valgt i forbindelse med bygningernes, især slangetårnets, fint detaljerede murværk. Brandstationen er et arkitektonisk vellykket anlæg. Bevaringsværdige træer. Eventuelt fremtidigt byggeri på arealet bør underordne sig de bestående forhold.

6. BØSSEHAGE

Hestekastanie, 15 eksemplarer i rabatten og langs vejlinien, std. 70 cm, højde 13 m.

De store træer er placeret i een række, der forskydes ud for brandstationen.

Trærækken harmonerer smukt med de ensartede facader langs vejens sydside. Sammen danner de et karakterfuldt vejbillede. Bevaringsværdige træer.

7. GILLEBALLETOFTE, matr.nr. 7b

Lind, i vejsiden, std. 60 cm, højde 11 m.

Træet angiver, hvor Gilleballetofte og Baggårde mødes. Det høje træ med den store, brede krone afslutter vejbilledet, der i øvrigt er bemærkelsesværdigt med hensyn til sine klippede hække. Bevaringsværdigt træ.

8. GYDEN, matr.nr. 211

Ær, i vejsiden, std. 43 cm, højde 10 m.

Træet er sammen med gærdet og plankeværket retableret i 1916 ved Gunnar Hammerich. Kronen kommer markant frem i gaderummet og dominerer de små købstadshuse. Der er skabt et smukt samspil mellem træet, det lille hus og hegnet. Bevaringsværdigt træ; fredningssag rejst 1974.

9. HAVEN, matr.nr. 3a

Den del af haven, der vender mod nord, rummer en ældre beplantning med blandt andet nogle store aske-træer. Beplantningen danner en tæt afgrænsning mod havneområdet, og dækker fjernvarmecentralens høje skorsten.

10. HAVEN, matr.nr. 25a og 22b

Haven er opdelt i tre afsnit. Terrassen og opholdspladserne ligger i umiddelbar forbindelse med huset. Et skovagtigt parti optager det svagt skrånende terræn midt på grunden; medens havens fjerneste afsnit består af en mere åben frugt- og køkkenhave, der ved en indkørsel er forbundet med Baggårde.

Hovedparten af de store, gamle træer, som i hele grundens dybde giver haven dens særlige karakter, står på naboejendommene. Af bemærkelsesværdige træer i selve haven kan nævnes: robinie (std. 55 cm, højde 14 m) ved terrassen, bøg (std. 50 cm, højde 14 m) midt i skovpartiet, to bøge ved frugthaven samt flere, gamle pære- og blommetræer. Havens guld-

dannes af en græsplæne, hvori der er udsparrt ovale bede til løgvækster, blomster og krydderurter. Særlig i forårsmånederne viser haven sig fra sin bedste side. Haven er arkitektonisk bemærkelsesværdig ved sit dybe perspektiv og variationen mellem belyste og skyggefulde partier.

11. HAVEN, matr.nr. 26 og 32a

Haven har i 1974 gennemgået en omfattende istandsættelse. I forbindelse med en udvidelse af apoteket, er et valnøddetræ blevet integreret i bebyggelsen. Bemærkelsesværdige træer i denne side af haven er desuden en lærk (std. 45 cm, højde 12 m) og et kirsebærtræ (hovedgrend. 50 cm, højde 8 m). Hegnet består hovedsagelig af hassel. I den tætte gamle beplantning langs nordskellet indgår blandt andet en lind (std. 150 cm, højde 16 m), to ær (std. 60 cm, højde 14 m), robinie, ask, birk med flere. En forsænkning i plænen, der er omplantet med roser, danner en opholdsplads midt i haven.

Det dybe perspektiv op mod husets store friholdte facade er bemærkelsesværdig. Sammen med nabohaven dannes der et stort sammenhængende havemiljø bag det fælles gadehus.

12. HAVEN, matr.nr. 83

Haven består af en rektangulær plæne omgivet af en lav klippet hæk på de tre sider og en lade på den fjerde. Arealet er bemærkelsesværdigt på grund af sine velformede fritstående træer: kristtorn (std. 25 cm, højde 8 m), ene (højde 6,5 m), samt rødtjørn (std. 40 cm, højde 8 m). Træerne harmonerer med den kalkede staldbygning med det store tag. Ud for vestgavlen står fire 9 m høje linde og i skellet mod naboen og ved Pilebækken en lind (std. 50 cm, højde 12 m), som indgår på udtryksfuld måde i vejbilledet.

13. HAVEN, matr.nr. 97a

Haven er på tre sider omgivet af høje klippede hække, medens den på den fjerde side lukkes af en stald- og ladebygning. I ladens vestende er der ind-

rettet en lille havestue, hvorfra der er adgang til en hævet overdækket terrasse. Midt i den store plæne, som dækker hovedparten af arealet, står en stor rødbøg (std. 60 cm, højde 8 m). Træet giver haven karakter og tjener samtidig som visuel adskillelse mellem servicestationen ved Pilebækken og de ældre huses tegltage. Der findes flere udsøgte mindre træer i haven.

14. HAVEN, matr.nr. 333

Haven er anlagt i 1940'erne af havearkitekt Johannes Tholle. Haven fremtræder som et havearkitektonisk laboratorium, der desværre i dag er i forfald. Den lange, smalle grund opdeles i en række mindre afsnit, hvert med sin hovedkarakter. Nærmest huset findes en gårdsplads, der delvis er overdækket med et halvtag fra gadehuset til et lille udhus. Mod haven begrænses gårdspladsen af en lav mur. I klinkebelægningen markeres ganglinierne ved indlagte natursten, en detalje, som er karakteristisk for Tholle. Havens mest iøjnefaldende plantning er den figurklippede buksbom. Desuden findes mange sjældnere vækster som pyramideeg, ginkgo, morbær, figen og abrikosblomme. Også 1950- og 60'ernes nye populære haveplanter vedbend og bambus er repræsenteret tillige med gamle kendinger som valnød, blåregn, bregner, vin med flere.

Af arbejder Tholle har udført på Ærø kendes gårdhaven matr.nr. 173 i Ærøskøbing, en have i Tranderup samt kirkepladsen i Marstal. Tholle er især kendt for sine artikler og bøger om have- og landskabsarkitektoniske emner.

15. HAVNEN

Kanadisk poppel, std. 150 cm, højde 18 m.

Det velformede træ står på et græsklædt areal mellem havnevejen og kajen. Træet kæder politibygningen, Anlægget og FAF's siloer og magasiner visuelt sammen til en slags bastion. Derved opstår en spændende kontrast til skibene i havnen, molerne og havet. Træet har også visuel betydning langt op i byen, hvor det læner sig ind i Brogades profil og formidler udsynet fra byen over havnen

til havet. Også fra havet bemærkes træets markante silhouet. Bevaringsværdigt træ. Fredet 1949. Ved lejlighed bør de nærmeste omgivelser reableres. Både oliedepotet og lystsejernes hus, der er anbragt under træets krone, virker skæmmende.

16. KIRKEGÅRDEN

Kirkegården begrænses mod nord af Statenevej og mod syd af Vråvejen, medens den mod øst og vest er lukket inde af bebyggede områder. Arealet er omgivet af en tjørnehæk, der mod vest når op i 7 meters højde. Indenfor denne løber en gangsti, som mod begravelsespladsen følges af en næsten ubrudt række lindetræer (mod vest std. 23 cm, højde 9 m, på de øvrige sider std. 55 cm, højde 16 m). Træerne er delvis forbundet af hække til dannet af træernes vandris. Mod Vråvejen indgår to bemærkelsesværdige ege (std. 80–90 cm, højde 16–18 m). Fra kirkegårdens hjørner udgår de svagt slyngede gange, der fører frem til rotunden midt på begravelsespladsen. Gangene kantes af beskårne syrener. Rotunden består af et græsklædt areal med otte lindetræer plantet i kreds. Kirkegårdens kvarterer udfyldes af gravstedernes beplantning, hvoraf nogle gamle ener, der står parvis på flere gravsteder, er bemærkelsesværdige.

Den store randplantning skaber på een gang en markant ydre form og nogle smukke indre rum i rundgangen og den store begravelsesplads. Herinde er rotunden det samlende midtpunkt i et i øvrigt meget uensartet beplantningsbillede. Anlægget omfattes af anordning om kirkegårde, som omtales i den generelle tekst.

17. KIRKEGÅRDSALLÉEN

Lind, 65 eksemplarer std. 35–60 cm, højde 15 m.

Den dobbelte allé med 33 træer i den nordlige og 32 i den sydlige række består af ældre og yngre eksemplarer. Der er enkelte huller i rækkerne, som dog ikke er synlige på afstand. De tre træer nærmest byen er stærkt beskåret. Alléen skaber en fornem forbindelse mellem byen og kirkegården. Sammen med kirkegårdens store træer danner alléen en markant af-

grænsning af rådhusområdet. Kirkegårdsalléen indgår tillige som en vigtig del af byens profil. Bevaringsværdige træer.

18. KIRKEPLADSEN

Kirkepladsen er mod nord og syd begrænset af private haver, mod øst af præstegårdshaven og mod vest af huse og gader. Pladsen er tilsået med græs, og ganglinierne armeret med brosten. Afgrænsningen mod haverne består mod øst og syd af en hvidkalket mur med et lavt busket foran og mod nord af klippede hække. Pladsen er syd og øst for kirken bevokset med 7 hestekastanier (std. 55–85–100 cm, højde 18 m) og to lind (st 70–80 cm, højde 18 m), som står på linie efter to hovedretninger. Den tidligere omfangsrige beplantning ind mod haverne ved Nørregade er delvis fældet i 1974. Tilbage er dog flere anseelige træer: ær (std. 60 cm, højde 18 m), lind (std. 70 cm, højde 18 m) og kastanie foran kapellet, tre ær i nordskellet ind mod haverne og midt på pladsen. Op ad nabohuset ved indgangen til kirkepladsen er plantet en ær (std. 30 cm, højde 12 m).

Træerne syd og øst for kirken danner en smuk helhed i samspil med kirkebygningen. Træernes kroner indgår sammen med kirketårnet og kirkeskibets tag som et vigtigt led i byens profil. Derimod virker den nordlige del af pladsen meget åben og karakterløs. En genplantning med nye træer af de samme arter som tidligere, ær og ask, er ønskelig, således at kredsen af træer omkring kirken kan reableres. Der bør udarbejdes en beplantningsplan af en sagkyndig havearkitekt.

Den brolagte forplads foran kirken er adskilt fra selve kirkepladsen af en lav, uskøn mur. På de øvrige sider omgives pladsen af huse og mure, hvoraf den, der ligger overfor kirkens indgang, dækkes af et 5 m højt busket. Det nordlige stræde, der fører fra Torvet til forpladsen, har en tæt sluttet karakter, medens den sydlige adgangsvej er mere åben. Den store tjørn i haven matr.nr. 156b formilder dog gadebilledet. Med fordel kunne der plantes et eller flere træer omkring garagebygningen på matr.nr. 155. Trækronerne ville da række ind

over det flade built-up-tag og sløre bygningens hårde kontur.

Træerne på kirkepladsen er fredet 1949 medens selve pladsen, hegningen og forpladsen foran kirken omfattes af en fredning fra 1952.

19. MOLEN

Pyramidepoppe, 68 gamle eksemplarer, std. 55 cm, højde 14 m, og 12 unge eksemplarer, std. 10 cm, højde 5 m.

Træerne står i en 380 meter lang række langs Molestien fra Bøssehage til Brogade. De gamle træer blev plantet i 1925, de ny i 1971 til erstatning for dem, der blev fældet af stormen i 1967. Gamle og unge træer står blandet mellem hinanden. Flere unge træer har været udsat for hårdhændet overlaster.

Trærækken danner en vældig halvgennemsigtig skærm mellem byen og havet. Fra havsiden opleves træerne overvejende i modlys som en karakteristisk silhouet, medens de fra højdedraget syd for byen fremtræder rigt facetteret. På grund af den »solrigtige« orientering virker træerne på ingen måde påtrængende for haverne langs Molestien.

Trærækken er i arkitektonisk henseende enestående og et af bybilledets mest karakterfulde træk. Bevaringsværdig trærække. Fredningssag rejst 1974. En fornyelse af trærækken vil antagelig blive aktuel indenfor de næste ti år. Den bør da, af hensyn til helhedsindtrykket, omfatte alle træerne på een gang.

20. MOLESTIEN, matr.nr. 305

Eg, std. 75 cm, højde 12 m.

Det højstammede træ står tæt ved baghusets havefacade. Kontrasten mellem det store træ og huset og haven er udtryksfuld. Træet har en udmærket fjernvirkning i det store rum, der dannes af husene langs Nørregade og Molens pyramidepopper. Værdifuldt træ. Fredet 1954.

21. MOLESTIEN, matr.nr. 333

Ask, midt i haven, std. 50 cm, højde 10 m.

Træet er smukt opstammet og afpasset til haven. Sammen med naboens pyramideeg kan asken illustrere, at man også under nordlige himmel-

strøg kan finde kontraster i lighed med sydens paddehatte-formede pinjer og søjleslanke cypresser. Værdifuldt træ.

22. NØRREGADE, matr.nr. 146

Elm, i præstegårdshaven, std. 75–90 cm, højde 14 m.

Træet står i den blandede beplantning langs plankeværket mod gaden. Kronens nederste partier er kraftig beskåret af hensyn til ledningsnettet. Alligevel markerer træet sig i gadebillede på en magtfuld måde. Tidligere dannede det en smuk overgang til de nu fældede træer på kirkepladsen. Bevaringsværdigt træ. Træets levetid er begrænset, da det er angrebet af råd. Der bør derfor allerede nu plantes et nyt træ af samme art, der kan træde i stedet, når det gamle træ må tages bort.

23. NØRREGADE, matr.nr. 312

Kristtorn, std. 15 cm, højde 6 m.

Det stedsegrønne træ dækker noget af nabohusets meget høje gav. Træet harmonerer stilfuldt med huset og forhaven og det hvidmalede stakit i gadelinien. Værdifuldt træ.

24. NØRREGADE, matr.nr. 322

Kristtorn, std. 15 cm, højde 6 m.

Træet står i det indadgående hjørne mellem de to forskudte forhuse og kan opfattes som et bindeled mellem husene. Det slanke træ er velvalgt til nabogavlens høje rejsning, men træet rager i dag op over tagkippen og bryder derved gavlens hovedform. Værdifuldt træ. En beskæring eller fornyelse af træet, ville ud fra et arkitektonisk synspunkt være ønskelig.

25. PILEBÆKKEN

Lind, 29 eksemplarer i vejskel, std. 50 cm, højde 15 m.

Træerne fordeler sig med 24 eksemplarer i det sydlige og 5 i det nordlige vejskel. De store træer langs vejens bugtede forløb skaber et charmerende vejbillede, der er helt forskelligt fra byens øvrige gader og veje. Fra Pilebækken er der mange spændende kig ud under trækronerne og op over Møllebakken. Træerne udgør en del af den markante bygrænse mod det

åbne land. Bevaringsværdige træer. Der bør ske en løbende genplantning og supplerung af træerne, efterhånden som der opstår huller i rækkerne. Ved anlæg af den ny parkeringsplads syd for Pilebækken er der taget hensyn til træerne.

26. PILEBÆKKEN, matr.nr. 74

Robinie (akacie), 2 eksemplarer, i vejlinien, std. 20 cm, højde 5 m.

De to små træer udmærker sig ved deres karakteristiske kuglerunde kroner. Det spinkle lyse løv harmonerer smukt med det lysegule hus med den hvide dekoration. De to træer er de yderste af en række, der tidligere bestod af fire eksemplarer. Bevaringsværdige træer. Ved en senere fornyelse bør der igen plantes fire.

Inde på ejendommen står to bemærkelsesværdige 6 m høje ener for enden af frugtplantagen, og den lille grusbelagte gårdsplads afsluttes af fire 8–10 m høje ginkgotræer.

27. PILEBÆKKEN, matr.nr. 91

Ask, i vestskellet, std. 75 cm, højde 17 m.

Det statelige træ har en stor velformet krone, der dominerer omgivelserne og byens fælles TV-antenne i særdeleshed, så den helt udviskes af bybillede. Træet har tillige stor betydning på afstand for byens profil. Bevaringsværdigt træ.

28. PILEBÆKKEN, matr.nr. 93

Roninie (akacie), ved vestskellet, std. 70 cm, højde 15 m og en gruppe på 3 eksemplarer, højde 15 m.

Det gamle træ er ligesom byens øvrige ældre robinier gået ud i kronens øverste partier. De yngre eksemplarer, der står i havens modsatte side danner derimod een tæt krone, som helt dækker naboens toetages sidehus. Træerne har betydning for byens profil. Værdifulde træer.

29. PILEBÆKKEN, matr.nr. 93

Lind, ved indkørslen fra Pilebækken, std. 60 cm, højde 14 m.

Stort markant træ, der sammen med muren i skel og naboens gav afgrænser pladsen foran servicestationen. Sammen med træerne på den modsatte side af Pilebækken og de ældre

huse, der ligger med facaden i vejlinien, er træet med til at afdæmpe den pågående servicebygning og den voldsomme skiltning. Værdifuldt træ.

30. SLUTTERGYDE, matr.nr. 45a

Bøg, midt i haven, std. 70 cm, højde 13 m.

Det store opstammede træ danner med sin brede krone en værdig baggrund for huset på hjørnet af Sluttergyde og Baggavle. I haven står endvidere en taks (std. 30 cm, højde 6 m) ud mod Sluttergyde. Træerne er en kvalitet for bybilledet, da de dækker kirkegårdsalléens træer, så de ikke er synlige fra Baggavle. Kirkegårdsalléen kan herefter kun opleves frontalt fra Baggårde eller Sluttergyde. Bevaringsværdigt træ.

31. SØNDERGADE, matr.nr. 97a

Hylde, i gaden, std. 12 cm, højde 4,5 m.

Det lille træ er klemt helt op til gadefacaden mellem porten og naboskallet. Træet danner et arkitektonisk værdifuldt bindeled mellem det høje toetages hus og det lille eet-etages gavlhus. Træet er tillige af historisk interesse, som omtalt i den generelle tekst. Værdifuldt træ. Træets nuværende størrelse bør fastholdes.

32. SØNDERGADE, matr.nr. 329a

Seljerøn, ved skel mod nabo, std. 18 cm, højde 5,5 m.

Træets krone lukker gadebillederne i Søndergade og Østergade på en stilfærdig måde og danner sammen med plankeværket i vejskallet en smuk overgang mellem de to husrækker. Værdifuldt træ.

33. TOFTEN

Røn, 26 eksemplarer, std. 5–15 cm, højde 5–6 m.

Træerne er plantet som en allé på strækningen fra ligvognshuset til Baggårde. I dag står der 14 træer i det nordlige og 12 langs det sydlige skel. Alléen er ufuldstændig. Træernes kroner er blevet stærkt tildannede for at fastholde de små dimensioner. Den smalle grusbelagte sti kantes af klippede hække, som på strækningen nærmest Vestergade når op i to meters højde. Tofte er et velproportioneret byanlæg. En retablering af de

manglende træer er ønskelig. Ved en senere genplantning bør alleens træer fornys samlet. Rønnetræerne kunne da eventuelt erstattes af robinier, der er bedre egnet for beskæring.

34. TORVET

Lind, midt på pladsen, std. 42 cm, højde 9,5 m.

Træet er plantet i 1919 som en del af genforeningsmindesmærket. Træet står på hævet areal omgivet af fire mindsten forbundet ved bænke. Det stilfærdige mindesmærke er tillige med postene i pladsens modsatte ende et arkitektonisk værdifuldt inventar. Træets krone dækker for det tidligere rådhus' noget anmassende facade. Desværre skæmmes mindesmærkets omgivelser af parkerede biler, der skjuler både mindsten, bænkpladser og træets stamme. Bevaringsværdigt anlæg. Forholdene kunne bedres væsentligt, hvis parkeringen på pladsen indskrænkedes.

35. TORVET, matr.nr. 156b

Lind, 4 eksemplarer, foran facaden mod Torvet, std. 38 cm, højde 8,5 m.

Træerne står på en række en meter fra facaden. Kronerne er tildannet i søjleform. Det arkitektoniske samspil mellem træerne og huset er meget udtrykfuldt. I flere omgange har træernes kroner været tildannet som en stammehæk. Den har næppe tilladt meget lys at trænge ind ad vinduerne på første sal, men til det brede og dybe hus var stammehækken en smukkere løsning. Bevaringsværdige træer. Træerne er i dag for høje i forhold til huset, hvor de helt slår tagformen i stykker. Når den rette størrelse og form er fundet bør kronerne beskæres jævnlige. Vejsaltning om vinteren i nærheden af træerne bør undgås.

36. TORVET 5, matr.nr. 63b

Valnød, std. 35 cm, højde 10 m.

Træet står i det vestre hjørne af gårdspladsen mellem baghuset og sidehuset. Træet er et godt eksempel på, hvordan et træ kan være et arkitektonisk værdifuldt supplement til et større bygningsanlæg. Værdifuldt træ.

Tilsvarende findes valnød som gårdtræ på matr.nr. 73, matr.nr. 169a og matr.nr. 237 med flere.

37. VESTERBRO 12,
matr.nr. 63b

Valnød, std. 45 cm, højde 10 m.

Træet står i hjørnet mellem bebyggelsen, der afgrænser forpladsen med antikvitetsudstillingen. Den store velformede krone udfylder hullet mellem tagene på en arkitektonisk god måde. Værdifuldt træ.

38. VESTERGADE,
matr.nr. 21b og 25b

Lind, std. 70 cm, højde 18 m, 5 bøge, std. 50 cm, højde 12–15 m, og elm, std. 50 cm, højde 15 m.

Linden er placeret foran Ærøhus' facade. Af hensyn til den toetages bygning er træet kraftigt opstammet. Kronens form er uskøn. En beskæring til søjleform kunne overvejes. De fem bøge og elmen står langs det sydlige naboskel. Træerne danner en imponerende væg, som er af afgørende betydning for udformningen af nabohaven. Alle træerne fredet 1955. En robinie (akacie) ud for Ærøhus' gavl, som også var omfattet af fredningen, er fældet i 1972.

39. VESTERGADE, matr.nr. 32a

Hestekastanie, 2 eksemplarer i skolegården, std. 70 cm, højde 14 m ved sydskellet og std. 75 cm, højde 16 m ved nordskellet.

Træerne har store velformede kroner. Træet i sydskellet, som på hver side er flankeret af bøge (std. 50 cm, højde 11 m), er arkitektonisk værdifuldt. Træet lukker mellem skolegården og naboejendommens gårdsplads og er desuden markant set langs med skolebygningens sydfacade. Værdifulde træer.

Skolens ejendom har en meget pauver facade mod Vestergade i den lave mur og busketter med syrener og birketræer. Ved lejlighed burde det overvejes at plante en hæk og en træ række i vejskellet, der kunne genskabe det lukkede gadebillede og forbinde naboejendommenes facader.

40. VESTERGADE 5,
matr.nr. 245 og 246

Stokroser, langs gavlen og sidehuset i Smedegade.

41. SØNDERGADE 32, matr.nr. 105

Vedbend op ad gavlen på sidehuset.

42. SØNDERGADE 59, matr.nr. 322

Ildtorn langs facaden mod Gåsetorvet.

43. ØSTERGADE 7, matr.nr. 333

Rose op ad facaden og taget.

«Visdommens Kilde» på Torvet. Fot. 1970.

ORDFORKLARING

BAROK:	Betegnelse for den almindelige byggestil i perioden 1620–1750. I Danmark repræsenteres denne stil først og fremmest ved arkitekterne Lambert van Haven, I. C. Krieger og Laurits de Thura.
BASIS:	Den profilerede del af en søjles fodstykke.
BERAPPE:	Påføre et tyndt, ujævnt pudslag, der lader underlagets ujævnheder træde frem, således at f. eks. forbandtet i en muret væg kan ses. Fremgangsmåden er følgende: mørtelen kastes på med en ske og trækkes straks efter af igen med skeen eller et stålbræt, derefter kastes den resterende mørtel ud med en våd kost. Sammenlign: VANDSKURING.
BLANK MUR:	Murværk, der står ubehandlet.
BLÆNDING:	Fordybning i murværk.
BOSSAGE:	Rustikakvadere (råt tilhugne natursten), hvor stenens midtparti springer frem. Efterlignes ofte i pudsede facader.
BRAND/HUSBRAND/BRANDSTAGE:	Udskåret stang på husgavl, anbragt således at den rager op over tagryggen.
BRUDT TAG:	Se MANSARDTAG.
DØROVERLIGGER:	Tværbjælke over dør, også kaldet dørhammer.
FORBANDT:	Det system, hvorefter murstenene indbyrdes anbringes, for at de lodrette fuger ikke skal fortsætte gennem flere skifter. (Se MUNKEFORBANDT).
FORDAKNING:	Gesims, anbragt over en indfatning om en muråbning.
FRONTISPICE:	Gavl på en bygningsfacade eller hovedafslutning over vindue eller dør. Frontispicen er som regel formet som en trekant (trekantsfronton), undertiden dog som et cirkelafsnit (segmentfronton).
FRONTON:	Se FRONTISPICE.
FYLDHOLT:	Det samme som fuldholt. Svært tømmerstykke, der i en bindingsværksbygning er skudt ind mellem de frømspringende ender af loftsbjælkerne, under overgangsfoden (se denne).
FYLDINGSDØR:	Dør, der ved rammer er inddelt i en række felter, fyldinger. Fyldingerne, der ofte er profilerede eller ornamenterede, er indfældede eller notede ind i rammerne.
GAVLKVIST:	Kvist i samme plan som husets facade. Kvisten afsluttes af et heltag, hvis tagryg står vinkelret på husets tagryg.
GEBROCHEN TAG:	Se MANSARDTAG.
GOTIK:	Betegnelse for den almindelige byggestil i perioden 1250–1550, også kaldet spidsbuestil. Perioden deles i tre afsnit: ungotikken ca. 1250–1300, højgotikken ca. 1300–1400 og sengotikken ca. 1400–1550.
GRUNDMUR:	Murværk, der er opført af mursten.
HALVTAG:	Tagflade, der kun har fald til én side.

HALVVALM:	Se VALMTAG.
HELTAG:	Tag bestående af to tagflader, der fra tagryggen har fald til hver sin side.
HELVALM:	Se VALMTAG.
HOVEDGESIMS:	Gesims, vandret profileret bånd, der afslutter en bygnings facade umiddelbart under taget og bærer tagudhænget.
HØJSTOLPE:	En stolpe, der går gennem alle etager i en bindingsværksbygning. I ældre bindingsværksbygninger anvendtes især højstolper, men fra omkring 1600 går man over til at sætte stolpe over stolpe for hver etage.
JONISK STIL:	Antik byggestil. Den joniske søjle, hvis lodrette riller (kannelurer) skilles af brede rande, og som er forsynet med basis og kapitæl med volutter, anvendes også i senere arkitektur.
KAMTAKKER:	Takkerne på en trappeformet kamgavl, d.v.s. en gavl, hvor murene går op over tagfladen. Almindeligt i senmiddelalderligt byggeri.
KAPITÆL:	Søjlehoved.
KARNAP (-UDBYGNING):	Et med tag og vinduer forsynet fremspringende parti på en bygning.
KLASSICISME:	Betegnelse for byggestilen ca. 1775–1850. De betydeligste repræsentanter for den klassicistiske byggestil i Danmark var arkitekterne C. F. Harsdorff og C. F. Hansen.
KNÆGT:	Lille fremspringende parti af sten eller træ, der tjener som støtte under en bjælke, gesims, hylde eller lignende. Udskårne træknægte er et hyppigt anvendt dekorativt element i ældre bindingsværksbyggeri, anbragt i forbindelse med et udkraget stokværk.
KONSOL:	Profileret fremspring af sten eller træ, der bærer bygningsdel eller figur.
KORDONGESIMS:	Vandret, lidt fremspringende led på en bygnings facade; anbragt mellem 1. og 2. etage.
KRAGSTEN:	Fremspringende sten i bort, kant, gesims og lignende på bygningsfacader.
KVADERFUGNING:	Pudsning, fortrinsvis af facader, der efterligner kvadere (tilhugne natursten).
LISÉN:	Flad, rektantet murpille uden basis og kapitæl (se disse).
LUDE:	Smal halvtagsudbygning, hvis tag ligger i forlængelse af taget på huset, som udbygningen tilhører. Kaldes også udskud.
MANSARDTAG:	Tagkonstruktion, hvor taget på hver side af tagryggen består af to flader, der møder hinanden i en stump vinkel. Bag den nederste og stejleste, undertiden næsten helt lodrette flade, kaldet mansarden, findes mansardetagen.
MATRIKEL:	Fortegnelse over faste ejendomme. Hver ejendom betegnes med et matrikelnummer.
MIDDELALDER:	Historisk periode. I Danmark ca. 1000–1500.
MIDTRISALIT:	Se RISALIT.
MUNKEFORBANDT:	Forbandt karakteriseret ved, at der i hvert skifte (lag af mursten) er såvel løbere

(sten anbragt i murens længderetning) som bindere (sten anbragt på tværs af murens længderetning). Den mest almindelige form er to løbere for hver binder. Munkeforbandt er det almindeligste forbandt i danske middelalder-bygninger. (Se tillige FORBANDT).

- MUNKESTEN:** Middelalderlig mursten, der oftest måler 25–31 x 11–15 x 7–10 cm.
- MURANKER:** Jernhage eller -krampe, der fæstner bjælkelagene til murværket, på bygningsfacader ofte udformet som tal (opførelsesår) eller bogstaver (bygherrens forbogstaver).
- MURSTIK:** Aflastende murværk over muråbning eller blænding.
- OPSKALKNING:** Tagkonstruktion, der opnås ved, at der forneden på hvert spær anbringes et trekantet tømmerstykke (skalk), således at taget kan trækkes ud over en frem-springende gesims. Tagfladen får derved en større eller mindre udsvejfning eller opskalkning.
- OVERGANGSFOD:** Bjælke, der er anbragt i en bindingsværksbygning i længderetning hen over bjælkehoveder og fyldholter og danner foden i det overliggende stokværk.
- PILASTER:** Flad, rektantet murpille forsynet med basis og kapitæl (se disse). Sammenlign LISÉN
- REFENDFUGNING:** Pudsning af mur med vandrette fuger.
- REVLEDØR:** Dør bestående af lodretstillede planker, på bagsiden sammenholdt af vandrette og skråtstillede tømmerstykker (revler).
- RISALIT:** Fremhævet facadeparti, oftest midtpartiet (midtrisalit) eller yderpartierne (siderisalit).
- ROKOKO:** Betegnelse for den almindelige byggestil i perioden ca. 1740–1775. Rokokobyggeriet i Danmark er især repræsenteret ved arkitekten Nicolaj Eigtved.
- ROMANSK:** Betegnelse for den tidlige middelalderlige byggestil, også kaldet rundbuestil, ca. 1000–1250.
- SADELTAG:** Heltag, som ved enderne afsluttes af lodrette gavle. (Jfr. VALMTAG).
- SAVSNIT:** Det samme som savskifte. Murstensskifte med skrålagte sten, hvis hjørner stikker frem som savtænder, flugtende med murfladen.
- SEGMENTFRONTON:** Se FRONTISPICE .
- SIDERISALIT:** Se RISALIT.
- SKIFTE:** Betegnelse for et vandret murstenslag.
- SKORSTENSPIBE:** Den over tagryggen placerede del af skorstenen.
- SKYDEVINDUE:** Også kaldet engelsk vindue. Hvert fag består af to vinduesrammer placeret over hinanden. Vinduet åbnes ved lodret forskydning.
- SLUTSTEN:** Øverste eller midterste sten i en bue eller hvælving. Ofte anvendt dekorativt ved portbuer.
- SMIG:** Skråside. Det skrå afskårne fag på en hjørnebygning kaldes smigfag.

SOKKEL:	Nederste del af fydermur, som regel bestående af et andet materiale end muren iøvrigt eller afgrænset ved en gesims.
SPARREHOVED:	Dekorativt element i murede hovedgesimser.
SPROSSE:	Lodret eller vandret liste af træ (eller bly), der deler en vinduesrammes åbning i mindre felter, hvori ruderne er indsat.
STOKVÆRK:	Etage i bindingsværksbygning.
STOKVÆRKS-FREMSPRING:	Stokværk, der er bygget ud over det underliggende stokværk (se tillige UD-KRAGNING).
STYRTRUM:	Betegnelse for det rum, der findes umiddelbart under taget i bindingsværksbygninger, hvor stolperne er forlænget op over de gennemstukne bjælker.
SUGFJÆL:	Bræt, fastgjort under tagskægget.
SVALE:	Overdækket udvendig gang eller udbygning. Svaler eller svalegange findes i Danmark oftest på bindingsværksbygninger, hvor de er anbragt på gårdsiden som forbindelse mellem rummene i de øvre stokværk.
SYLD:	Bygningsfundament af utilhugne sten.
SÅLBÆNK:	Lille fremspring fra muren anbragt under vindue, vinduesgesims.
TAGREM:	Vandret tømmerstykke, anbragt under taget på bindingsværksbygninger, hvor det forbinder stolperne.
TAGRYTTER:	Lille tårn eller spir anbragt på tagryggen.
TAGSKÆG:	Nederste del af et tag, der rager frem over bygningens mur.
TANDSNIT:	Dekorativ række af fremspringende firkantede eller profilerede klodser af sten eller træ, anbragt med korte mellemrum.
TASKEKVIST:	Kvist med halvtag, der udgår fra en bygnings tagryg.
TAVL:	Betegnelse for de af tømmerstykkerne afgrænsede felter i bindingsværksbygninger. I ældre byggeri udfyldtes tavlene som oftest med ler, i senere tid som regel udmurede med brændte mursten.
TØMMERMÆRKER:	Mærker, der tjener som nummerering af de enkelte dele af træværket i bindingsværksbygninger; anvendes som hjælp ved samlingen af træværket, når bygningen opføres.
UDKRAGNING:	Vandret bygningsled eller stokværk, der springer frem foran den underliggende murflade.
UDLIGGER:	Vandretliggende bjælke, anbragt ud fra muren over en åbning i denne, oftest en kvistluge i forbindelse med et hejseværk.
UDSKUD:	En fra en bygningsvæg udskydende udbygning, hvorudover hovedbygningens tag er forlænget (jfr. LUDE).
VALMTAG:	Tag, der ved gavlene afsluttes med skrå tagflader; går disse lige så langt ned som de øvrige tagflader, kaldes det halvvalm, går de kun halvt så langt ned, halvvalm.

VANDSKURING:

Tyndt pudslag, hvorigennem stenene kan ses. Fremgangsmåden er den samme som ved berapning (se denne), i stedet for en kost skures der dog til sidst med en mursten.

VINKELTAG:

Sadeltag, hvor vinklen mellem tagfladerne er 90°.

ØRELISÉN:

Lisén, der til begge sider foroven har en lille rektantet udvidelse. Øreliséner placeres som indramninger omkring blændinger.

LITTERATURFORTEGNELSE

- M. Eriksen: Ærøskøbing Skole indtil 1850. Historisk Aarsskrift for Svendborg Amt. 29. 1937.*
- Harald Langberg, red.: Hvem Byggede Hvad. 2. 1969.*
- I. R. Hüberts: Beskrivelse over Ærø. Et historisk topografisk Forsøg. 1834.*
- Tove Kjærboe: Skippertidens huse og døre i Ærøskøbing og lidt om de gamle håndværkere. Fynske Aarbøger IX. 1965–67.*
- Erik Kroman: Ærøskøbing. Danmark Før og Nu. Øerne I. Fyn, Lolland-Falster, Bornholm. 1956.*
- Steen Eiler Rasmussen m.fl.: Ærøskøbing Købstad – en Byundersøgelse. Arkitekten XLIII. 1941.*
- Kjeld G. Spilcher, red.: Ærø gennem Tiderne. Udvikling og erhvervsliv. 1945.*
- Jørgen Svarer: Dampskibsselskabet Ærø. 1872–1972.*
- J. P. Trap: Danmark:*
1. udgave. Hertugdømmet Sønderjylland Bd. 2. 1864.
  2. udgave. Bd. IV. 1873.
  3. udgave. Bd. III. 1899.
  4. udgave. Bd. IV. 1923.
  5. udgave. Bd. V,2. 1957.
- Ærøskøbing Kommune: Ærøskøbing. Dispositions- og bevaringsplan. 1971.*

ANVENDTE ARKIVALIER

Landsarkivet for Fyn:

Ærøskøbing branddirektørs arkiv:

- Brandforsikringsregister 1778–85, 1821–50, 1852–57.
- Brandkataster 1778–94, 1852–57, 1862.
- Brandtaksationsprotokol 1867–83.

Ærø Stads- og Landsrets arkiv:

- Brandkataster 1800–1821.
- Dokumenter vedrørende brandforsikring og brandvæsen 1815–48.
- Fortegnelse over bygningers vurdering og ændringer i brandkatasteret 1778–1842.

Ærøskøbing By og Ærø herrefogeds arkiv:

- Dokumenter vedrørende matrikulering 1867–74.

Erhvervsarkivet:

- Købstædernes almindelige brandforsikring:
- Forsikringsprotokoller for Ærøskøbing nr. 1 og 2.

Rigsarkivet:

- Købstædernes almindelige brandforsikring:
- Ærøskøbing brandforsikringsprotokol 1867–77.
- Ærøskøbing brandkataster 1865.
- Tyske Kancelli. Brandforsikringskontoret:
- 12. Efterretninger forsikringssummerne i Ærøskøbing 1766–1813.

Vestørø kommune:

- Byggesagsarkiv.

Det Særlige Bygningssyns arkiv.

Det Kongelige Biblioteks Billedsamling.

Nationalmuseets antikvariske topografiske arkiv.

PERSONREGISTER

- Albertsen, Hans, jordbruger, 88; –, enke efter jordbruger Hans Albertsen, 88;
–, P.M., krydstoldassistent, 57.
- Ander sen, C. A., snedker, 37; –, H.J., bådfører, 84.
- Andkjær, enke efter snedker A. Andkjær, 73.
- Andreas, Johan, skrædder, 44.
- Andresen, Frederik, snedkermester, 35, 36, 69.
- Arrebo, Anders Christensen, præst, 54.
- Axelsen, P.H., 41.
- Bang, Erich Christian, sætteskipper, 21; –, Johan Christian, 38; –, Magdalene
Kristine, 38.
- Bastholm, Laurits Henrik, 26.
- Bay, Eric Clausen, 17.
- Behrmann, Wilhelm Ferdinand, 48.
- Berg, Carl Vilhelm, bødkermester, 45.
- Bertelsen, Hans, 28, 29.
- Biering, E., distriktslæge, 61.
- Bienas, Johan Gottlieb, skrædder, 81.
- Binas, J.G., skibsreder, 35.
- Birkholm, Ane Marie Christine, 37; –, Jørgen Jørgensen, styrmand, 33; –,
Niels Jørgensen, 74; –, Niels Jørgensen, 80; –, enke efter Niels Jørgensen
Birkholm, 80.
- Bjerk, A.T., garver, 42.
- Bonsack, Johan Phillip, blokkedrejer og gæstgiver, 78.
- Bostholm, Hugo Hartvig, 91.
- Boysen, Momme Mathias, tømmermand, 22.
- Brandt, Berthel Erichsen, 44; –, Carl Hansen, skibsreder, 60; –, Erich Berthel-
sen, 65; –, Hans Jensen, handlende og skibsreder, 77; –, Hans Nielsen,
skibsreder, 59, 60; –, Hans Peder Rasmussen, matros, 64; –, Hans Philip
Lauritzen, 15; –, junior, Jens Madsen, 70; –, Marie Cathrine, 24; –, Mogens
Jensen, 62; –, Mogens Lauritzen, skipper, 62; –, Niels Jensen, brændevins-
brænder, 61; –, Peter Jensen, 58; –, Peter Wilhelm, skibsreder, 37, 58.
- Bødker, Hans Iver Jensen, smed, 34; –, Jens Madsen, værtshusholder, 33; –,
Niels Lauritzen, 83; –, Niels Lauritzen, skipper, 83.
- Bøge, Cornils, kontrollør, 56, 57.
- Car slund, Hans Christopher, 63; –, L.I., sømand, 63.
- Carstens, Johan Ernst August, justitsråd og landfoged, 47.
- Caspersen, Casper Rasmussen, matros, 28.
- Christensen, Christen, skræddermester, 77; –Hans, købmand, 51; –, Hans,
restauratør, 45; –, J.J., købmand, 45; –, Jens, skomager, 49; –, Jens Clausen,
postbud, 51; –, Knud, skomager, 52; –, M.H., skipper, 58; –, M.O., restaura-
tør, 67; –, Morten Jørgensen, værtshusholder, 59; –, N.A., værtshusholder,
92; –, Sophie Caroline, frk., 45.
- Christian, hertug af Ærø, 59.
- Clausen, postfører, 22; –, Andreas, skibstømrer, 39; –, E.P., jordbruger, 69; –,
Hans, vognmand, 22; –, Johann Groth, 49; –, Peder, handelsmand, 51; –,
Rasmus Hansen, 66; –, Rasmus Knudsen, Clausens Fattigstiftelse, 40; –,
Rasmus Knudsen Clausens Legat, 39.
- Creutz, Carl Th., boghandler, 83; –, Niels Thøger, boghandler, 83; –, Thomas
Clausen, boghandler, 82.
- Dampskibsselskabet Ærø, 25.
- Dauer, postbefordrer, 77; –, H.C.F., jordbruger, 15, 16; –, J.H., købmand, 16.
- Decker, Martinus Frederik, farver, 50.

Deye, Daniel Christensen, 40.
 Drejø, Hans Pedersen, købmand, 51; –, enke efter skipper N. Chr. Drejø, 59; –,
 Niels Rasmussen, matros, 51; –, P.W., skibsreder, 26.
 Drejø, Erik Clausen, styrmand, 28.
 Drejøe, Hans Nielsen, skipper, 32; –, Niels Hansen, skipper, 30.
 Dreyer, Marius Adolf, vognmand, 50; –, Viggo, 50.
 Dunkær Skole, 23.

Egge, borgmester, 47.
 Eigtved, Nicolai, 10.
 Enghoff, H.C., blokkedrejer, 74.
 Engqvist, H.H., arkitekt, 56.
 Erichsen, Bertel, skipper, 54; –, Maren, 73; –, Niels Daniel, skipper, 42; –,
 Peder Hansen, 40.
 Er(re)boe, Christian Jensen, skipper og jordbruger, 76; –, enke efter Christian
 Jensen Er(re)boe, 76; –, J.P., 81; –, Jens Josephsen, skipper, 75; –, Joseph
 Jensen, 40.
 Eskildsen, Niels, 18.

Fabricius, malermester, 76; –, S.C., krydstoldassistent, 88.
 Fich, Christian Wilhelm Anton, bådfører, 14.
 Friedrichsen, apoteker, 97.
 Friis, A. Th., snedker, 84.
 Fyens Andels-Foderstofforretning, 51, 102.
 Fyhn, Jens Heinrichsen, 21.
 Fængselsdirektoratet, 47.

Goldman, Claus Philip, 52; –, Claus Philipp, skipper, senere mægler og konsul,
 77; –, N.U., konsul, 73.
 Goldmann, Johan Gottlieb, skipper, 27; –, Peder Bogislaus, skipper, 89, 90.
 Gottlob, Christopher Elias, assessor, 27; –, Christopher Elias, skibskaptajn, 33;
 –, enke efter Niels Gottlob, 27.
 Groth, A.J., landmand, 46; –, Albert, 54, 85; –, enke efter Albert Groth, 85; –,
 I.I., købmand, 66, 85; –, P.A., værtshusholder, 46; –, Søren Gudme Birk-
 holm, kaptajn, 38.

Halmøe, Erik Hansen, styrmand, 18; –, Johan Georg, 28.
 Hammerich, Gunnar, billedhugger, 9, 81, 97, 101.
 Handels- og Landbrugsbanken i Ærøskøbing, 85.
 Hanefeldt, Christopher, matros, 88.
 Hansen, Anton, 61; –, Anton, 70; –, Bernhard, agent, 15; –, C., møllersvend,
 89; –, Christen, muremester, 33, 39, 59, 90; –, ChristenJørgensen, 26; –,
 E.A., styrmand, 50; –, H.J., jordbruger, 87; –, H.P., snedker, 72; –, Hans
 Christian, matros, 61; –, Hans M., muremester, 17; –, Jens, 61; –, Jens,
 købmand, 48; –, Johan Matthias Lahn, 17; –, L.P., købmand, 62; –, L.R.,
 smed, 34; –, Lauritz Pedersen, købmand, 64, 65; –, Laurits, gæstgiver, 64; –,
 Lauritz, træskomager, 36; –, M.R., gæstgiver, 33; –, Marie, fru, 78; –, Marius,
 slagtermester, 42; –, Niels, muremester, 10, 15, 29, 60, 88, 89; –, P.L.,
 murer, 69; –, Peter, brygger, 72; –, Peter, skipper, 54; –, Peter, skomager, 15;
 –, Roar, manufakturhandler, 48; –, Sigurd, slagtermester, 42; –, Sigvard
 Bang, snedkermester, 58, 78; –, T.K., handelsmand, 50; –, Th. K., købmand,
 44.

Harding, N., bager, 76; –, Nicolay, bager, 49.
 Hass., J., skomagermester, 90.
 Havsteen-Mikkelsen, Alan, arkitekt, 52, 82.
 Hay, Erich Mortensen, 48; –, Philip Mortensen, 43.
 Heger, Philipp Frederik August, styrmand, 83.
 Heinrichsen, Claus Christian, 16, 17; –, Hans Otto, købmand, 73.
 Honemann, Christian Anton Wilhelm, postmester og branddirektør, 43.

Hulsebeck, Hans Iver, skomager, 63.
Hübertz, I.R., dr.med. og chir., 95.
Hylsebeck, F.S.C., 31.

Ibsen, Joseph, borgmester og rådmand, 52.
Indre Mission, 35.

Jacobsen, Hans, 91.

Jennelund, Christen Nielsen, 40.

Jensen, sadelmager, 67; –, Alf, forretningsfører, 84; –, Andreas, arkitekt, 39, 47; –, B., bager, 49; –, Carl V., isenkræmmer, 43; –, Christen, daglejer, 59; –, Ellen Marie (f. Olsen), 89; –, Folmer, frisør, 46; –, Hans Christian, sadelmager, 44; –, Hans Iver, 59; –, Hans Iver, styrmand, 57; –, Hans Skaarup, fyrskibsfører, 74; –, Jens Mikkelsen, skipper, 27; –, Jens Thomsen, bådfører, 63; –, Jens Thomsen, smed, 26; –, Jørgen, 82; –, Mogens, 32; –, Niels Hansen, 73; –, Nisse Christian, 87; –, Peder Lauritz, 38; –, Peder Eriksen, købmand, 40, 80; –, S.F., fuldmægtig, 14.

Juncker, M. Henriette, frøken, 28.

Junker, Hans Thomsen, toldkontrollør, 27.

Justitsministeriet, 47.

Jørgensen, Albert Andersen, skipper, 84; –, Christopher, kvaseskipper, 63; –, F., arkitekt, 25; –, F.A., købmand, 64.

Karlin, Rasmus, kunstmaler, 37.

Kaster, Christian Weibye, bager, 49.

Kehlet, Friederich, postmester, 75; –, Hans, postmester, 75; –, Henrik August, bogholder, 37.

Kiilgaard, Ulla, 56.

Kisbye, H.C., krydsbetjent, 27.

Klein, provst, 58.

Klestrup, Christian Emmanuel, 28; –, Claus, 27; –, Jens Clausen, købmand, 25; –, enke efter købmand Jens Clausen Klestrup, 27.

Kloster, Hans Pedersen, 54.

Koch, Hans Nielsen, søfarende, 39; –, Jens Jensen, 33; –, enke efter Jens Jensen Koch, 33; –, Mogens Lauritzen, 37; –, Niels Lauritzen, skipper, 51; –, enke efter skipper Niels Rasmussen Koch, 31; –, Paul Jespersen, vognmand, 69; –, Poul Jespersen, 62.

Kock, Gottfr(i)ed Hansen, skipper, 54; –, Hans Jensen, 27; –, Lauritz Nielsen, 81; –, Niels Lauritzen, skipper, 56; –, N.N., farver, 67, 68; –, enke efter Niels Kock, 56; –, Niels Nielsen, tømmemand, 61; –, Niels Rasmussen, skipper, 88; –, Philip, 54; –, Philipp Mortensen, skipper, 56; –, Rasmus Lauritzen, 73.

Krabbe, Iver, borgmester, 47.

Kristensen, Mogens, advokat, 73.

Krohn, Pietro, 44.

Kunstakademiets arkitektskole, 18.

Larsen, Karl, graver, 25.

Lauridsen, L.P., handelsmand, 86.

Lauritsen, L. Ph., skibsfører, 38; –, Laurits Christensen, værtshusholder, 45; –, enke efter skipper Laurits Phillip Lauritsen, 57; –, M.P., skomager, 90; –, sen., Niels, købmand, 51; –, jun., Niels, købmand, 51; –, Peder Knudsen, købmand, 48.

Lauritzen, Andreas Sørensen, kvaseskipper, 29; –, Christen, 90; –, H.J., skomagermester, 90; –, Hans Jørgen, 46.

Lehn-Petersen, K., arkitekt, 47.

Lund, enke efter organist Arend Lund, 28; –, Gustav, garver, 42; –, Ivar, skipper, 29.

Madsen, Jørgen, møller, 19.
 Martensen, Ernst Wilhelm, 65.
 Matzen, H., arbejdsmand, 33; –, Peter, 25.
 May, Emil, installatør, 16.
 Michelsen, Christen, 49.
 Mikkelsen, Christen, skibsfører, 91; –, Erik Rasmussen, brygger og brændevinsbrænder, 68; –, Marie, frk., 91; –, Michael, restauratør, 46, 85; –, Peter, 91; –, Rasmus Lauritsen, købmand, 86; –, S., postmester, 75; –, Vilhelm, postekspedient, 36.
 Mogensen, Niels Hansen, skipper, 45.
 Momberg, Frederik Christen Laudt, 21, 77.
 Mortensen, M.P., vægter, 30; –, Peder Jepsen, handelsmand, 52; –, R., skibsbygmester, 72.
 Møller, B.P., gæstgiver, 13; –, Jørgen, snedker, 51; –, Jørgen Christensen, tømmemand, 44; –, Karl Ludvig, 21; –, Peter, farver, 13.

 Neander, Philip, 38.
 Nielsen, Andreas Hansen, smed, 34; –, C., maskinmester, 31; –, H. Chr., murer, 37; –, Hans, værtshusholder, 35; –, Hans Christensen, murermester, 28, 29, 72, 73, 78; –, Nicolai, fisker, 19; –, Niels Johansen, skomager og gæstgiver, 25; –, Niels Rasmussen, smed, 13, 25; –, P.M., skipper, 37.
 Nissen, Carl Anton Monrad, 41.

 Oldau, H.C., købmand, 67.
 Olsen, Anders Rasmussen, 57; –, Carl, købmand, 33; –, J.C., gartner, 35; –, Johanne Fredrikke, 35; –, Kent, 89; –, Peder Pedersen, jordbruger og bager, 62.

 Paaren, H.H., branddirektør, 41.
 Pedersen, Andreas Hansen, 33; –, Andreas Hansen, matros, 89; –, Christen Albert, 41; –, Christen Josephsen, 39; –, Ebbe Keld, arkitekt, 11; –, H.C., stenhugger, 51; –, Hans, manufakturhandler, 42; –, enke efter Hans Christian Pedersen, 54; –, Hans Christian, søfarende, 63; –, Ivar, 13; –, Iver, 50, 64; –, Iver, 80; –, J., arbejdsmand, 91; –, Jens, 51; –, Johan Andreas, matros, 59; –, Josef, 74; –, N. Rasmussen, snedker, 67; –, Niels, 90; –, Niels, snedker, 67; –, Peder, rebslager, 88; –, Peder Andreas, 30; –, Rasmus Andersen, 63; –, Thomas, bager, 91.
 Peitersen, Rasmus Peitersens arvinger, 25.
 Petersen, sognepræst, 25; –, H. Chr., snedkersvend, 35; –, J.A., søfarende, 63; –, J.H., gæstgiver, 13; –, Jens, skipper, 31; –, Jens Vilhelm, kgl. bygningsinspektør, 25, 75; –, Johs., mekaniker, 69; –, Joseph, skibskaptajn, senere svensk-norsk vicekonsul, 80; –, Laurits Clausen, 41; –, N. Rasmussen, vægter, senere fiskehandler, 17; –, Tom, 45.
 Philip, hertug af Glücksborg, 48.
 Piil, Christen, 30.
 Poulsen, Philip, glarmester, 91.
 Prehn, kancelliråd, 13.
 Prior, Alexis J., arkitekt, 9, 25, 48, 50, 52, 64.

 Rabe, enke efter Mathias Pedersen Rabe, 18.
 Rasmussen, Aage, taxachauffør, 59; –, Albert Clausen, matros, 88; –, H., murermester, 67; –, Hans, 59; –, Hans Christian, tømmemand, 33; –, I.P., brygger, 68; –, enke efter Jens Rasmussen, 48; –, Johan Arend, skrædder, 15; –, Leif, 74; –, M.J., snedkermester, 87; –, R.L., murermester, 36; –, Rasmus, arbejdsmand, 92; –, Rasmus, daglejer, 69; –, S.P., købmand, 85; –, Søren, snedker, 87.
 Reichwein, Frederik Theodor, postmester, 20, 21.
 Rigelsen, Christian, møbelsnedker, 26.
 Riise, A.H., etatsråd og apoteker, 19; –, Albert Isaachsen, skipper, 82.

Rise, Isaak Knudsen, matros, 70; –, enke efter matros Isaak Knudsen Rise, 70;
 –, Jens Lauritsen, skipper, 70; –, K.I., skipper, 70.

Rising, Carl Hansen, 38; –, Ph., 45.

Rixen, Aug., blikkenslager, 25, 66.

Røhling, Andreas August Funderlye, bager, 43; –, I.L., bager, 19; –, Jobst
 Gottfried, bager, 19; –, Johan Peter Ludvig, bager, 83.

Schmidt, Christen Pedersen, 41; –, Christian Pedersen, møllebygger, 69.

Schmit, enke efter Rasmus Petersen Schmit, 23.

Schneekloth, P.A., manufakturhandler, 84.

Schytt, Niels Michelsen, 72, 73; –, Niels Mikkelsen, glarmester, 30.

Schytte, Michel Nielsen, købmand, 25.

Schøsler, N.V., lærer og organist, 36, 37.

Simmonsens, A. og E., 54.

Simonsen, Hans Peder(sen), jordbruger, 68; –, Simon Pedersen, jordbruger og
 hestehandler, 13.

Skaarup, Hans Nielsen, skipper, 74.

Stage, L.A., snedker, 67.

Stammer, Hans Heinrich, guldsmed, 46.

Steen, Christen Josephsen, 39; –, Jens Christian, skipper, 27; –, jun., Joseph
 Christensen, 83; –, Laurits Clausen, matros, 59.

Steenstrup, Birger Nicolai Eeg, assessor og prokurator, senere folketingsmand
 og overretssagfører, 75.

Stemann, Chr. Ludvig Ernst von, landfoged, kammerherre, dr.jur., 51.

Stokkeby(e), Christopher Eriksen, søfarende, 90; –, Erik Hansen, skipper, 35;
 –, Jensine Chr., enkefrue, 80; –, Peder Madsen, matros, 90.

Storm, Jens Julius, rebslager og handlende, 67, 68.

Svane, Caroline, jomfru, 92.

Svarer, Jørgen, fuldmægtig, 61; –, Jørgen, ingeniør, 32; –, Kurt, 59; –, P.
 Hansen, skibsfører, 63.

Svendborg, Andreas Jensen, arkitekt, 47.

Svendsen, F.S.C., 31.

Svinding, C.S., sømand, senere toldbetjent, 88; –, Christian Rising, maler, 18;
 –, Hans Pedersen, skipper, 39; –, P. Hvalsøe, sømand, 60; –, R.E., maler, 68;
 –, junior, Søren Madsen, skipper, 78.

Sørensen, Erik Vilhelm, arkitekt, 21; –, J., blikkenslager, 84; –, Peter Chr.
 Schach, fhv. bager, 27.

Terkelsen, Christen, slagtermester, 69.

Tilemann, Johann Georg, landfoged, 46.

Tholle, Johannes, havearkitekt, 90, 97, 102.

Thomsen, Hans Poulsen, 52; –, Hinrich, 91; –, Laurits Jensen, skipper, 85.

Thurøe, Peder Pedersen, 32.

Thærøe, Anne Marie, enke efter skipper Hans Christopher Thærøe, 18; –,
 Hans Christopher, skipper, 18.

Thörning, Jørgen Jensen, rebslager, 35.

Tollesen, murermester, 89; –, Edward, murermester, 15.

Troest, A.B., malermester, 68; –, Jens Andreas Martinus Johansen, styrmænd,
 39.

Tunboe, enke efter Jens Tunboe, 57.

Viborg (Wiborg), Christian Christensen, 37.

Volder, Anders Christian, 27.

Weber, Christen Josephsen, broforstander, 91; –, Peter, 21; –, enke efter Peter
 Lauritzen Weber, 21.

Winstrup, L.A., arkitekt og bygningsinspektør, prof., 47.

Winther, A.S., 20.

Wulff, glarmester, 87; –, F.F., glarmester, 87; –, Ferdinand, glarmester, 87; –,
H., farvehandler, 87.

Ziefeldt, Lauritz, branddirektør, 46.

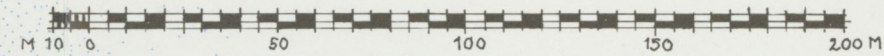
Ærø Avis, 25; –, Bygningskommission, 25.

Ærøskøbing Borger- og Haandværkerforenings Stiftelse, 72; –, Kino 21; –,
Købstad, 40; –, Musæum, 25, 47, 74; –, Spare- og Lånekasse, 50; –, Fonden,
23, 34.

Historiske huse i Ærøskøbing 1975
Oversigtskort 1:2000

- Ældre, bevaringsværdig bebyggelse
- Øvrig bebyggelse i bevaringsområdet

Registrering af arkitektonisk værdifuld beplantning i Ærøskøbing 1974

- værdifulde træer
- ~ værdifulde facadebeplantninger
- værdifulde haver og anlæg

Historiske huse i Aarhøbing 1975
Matrikel- og gadenumre 1:2000